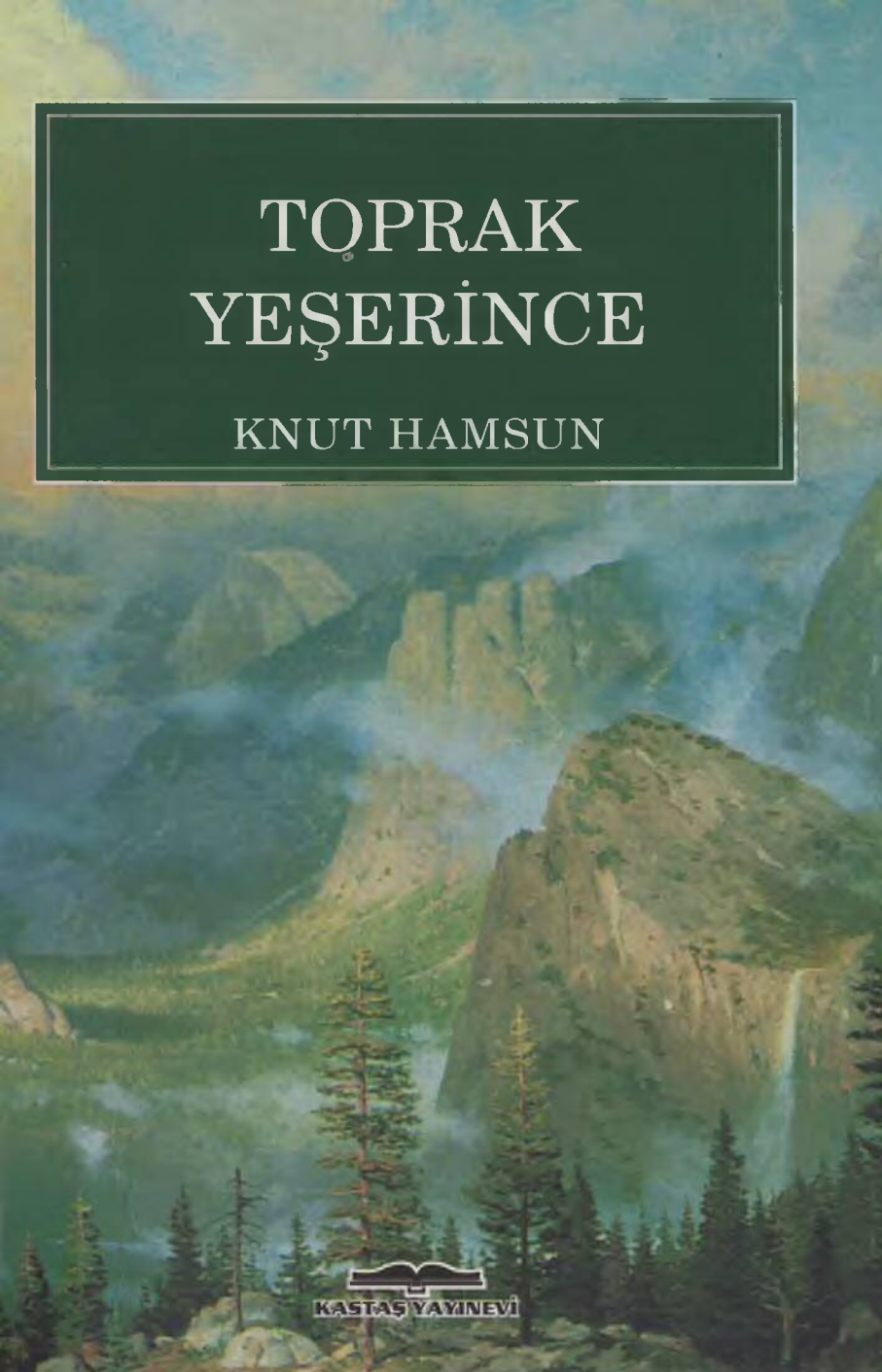
TOPRAK YEŞERİNCE

KNUT HAMSUN

KASTAŞ YAYINEVİ

Ünlü Çevirmen Vahdet Gültekin'in
kendine özgü sade üslubuyla Türkçe'mize
kazandırdığı 60 klasik roman
dizisinden

KNUT HAMSUN'ın eseri

TOPRAK YEŞERİNCE

•

Yiğit ve çalışkan bir toprak adamıyla karısının,
mücadele ve huzur dolu hikayesi ...

ISBN: 975-6544-94-5

*

Çeviri Hakkı

©

ADİL DEMİR

*

Yayınlayan

KASTAŞ YAYINEVİ

0212- 5205970

*

Dizgi ve Redaksiyon

ÜLKÜ OKYAY

*

Kapak Tasarım

RENK AJANS

*

Baskı

ZAFER MATBAASI

0212-5121688

*

Cilt

DERYA CİLTEVİ

*

BİRİNCİ BASKI

Ağustos 2003

1000 Adet

KNUT HAMSUN

TOPRAK YEŞERİNCE

KASTAŞ YAYINEVİ
Himaye-i Etfal Sokak No.6
Dr Orhan Bey İşhanı Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 520 59 70 Fax: 0212 511 36 68

KNUT HAMSUN

Küçük bir Norveç kasabasındaki ayakkabıcı, yanında çalışan çocuğun ara sıra işini bırakıp cebinden çıkardığı şiirleri kendi kendine okuduğunu, güdük kurşun kalemiyle bunları düzelttiğini gördükçe sinirleniyordu. Demek ki çocuğun aklı başka yerdeydi. Ama küçük çırak, ustasının paylamalarından, haftalığını kesmesinden yılmıyor, yine iş arasında şiir düşünmekten, hafta sonunda da, eline ne kadar az para geçerse geçsin, yine büyük kısmını bir yana ayırmaktan geri kalmıyordu. Büyük bir amacı vardı onun: Para biriktirecek, şiirlerini kitap halinde bastıracaktı. Bu ayakkabıcı çırağı küçük şair bir gün dünya çapında ünlü bir yazar olacağına inanmıştı.

Knut Pedersen Hamsun bir köylü çocuğuydu. 4 ağustos 1859'da Kuzey Norveç'te Gudbrandsdalen yakınlarında Lom köyünde doğmuştu. Üç yaşındayken, Hamsun'lar kuzey Norveç'te Lafoten yakınlarında Hamaröya köyüne taşındılar. Burası aylarca süren gecelerin, yoğun yaz günlerinin ülkesiydi. Küçük Knut tabiatın değişik güzellikler dolu manzarası karşısında duygulanıyor, bunları yazıyla dile getirmek istiyordu. Ne yazık ki babası onu ilkokuldan sonra okutamadı. Knut ise, okulda okumasa da, kitap okuyarak bilgisini artırabileceğine inanmıştı, kendine göre güzel şiirler de yazıyordu. Bunları bir bastırabilseydi...

Bastıramadı, çünkü buna yetecek kadar parayı bir türlü biriktirememişti. Çeşitli işlere girdi çıktı, en sonunda, 1882'de, yirmi bir yaşındayken Amerika'ya gitti. Orada kendisine yeni hayat imkânları bulabileceğini düşünüyordu. Bunda da hayal kırıklığına uğradı, iki yıl kaldıktan sonra yurduna döndü. Yine de yılmamıştı, talihini bir kere daha denemeye karar verdi.

1886'da ikinci defa Amerika'ya gitti. Yine iki yıl kaldı, Chicago'da tramvay biletçisi olarak çalıştı, Minnapolis'te Norveç hakkında kon-

feranslar verdi, Kuzey Dakota'da orakçılık yaptı.

Avrupa'ya döndükten sonra, Kopenhag'da iş bularak orada yerleşti, ilk eseri de orada yayımlandı (1889). *Det Moderne Amerikas Aandsliv-Yeni Amerikan Kültürü* adındaki bu eserde Yeni Dünya izlenimlerini anlatıyordu. Yazışı, görüşleri bakımından dikkati çekti, ilk romanı olan *Süit-Açlık* 1890'da Kopenhag'da çıktı. Bununla bütün İskandinavya'da birden ün kazandı. Genç yazarın üslûbu Norveç edebiyatında yeni bir çığır açıyordu. Ondan sonra çıkan romanları da, 1893'te *Mysterier-Esrarlar*, 1894'te *Ny Jord-Yeni Toprak*, *Pan*, 1898'de *Victoria*, Knut Hamsun'u bütün kuzey ülkelerinde en çok okunan yazar haline getirmişti.

Hamsun'un Avrupa'da tanıması biraz geç oldu. Ancak 1917'de çıkan *Markens Gröde-Toprak Yeşerince* Avrupa dillerine çevrildikten sonra Norveçli büyük yazar, dünya çapında bir üne ulaştı. 1920'de de, bu son romanının etkisiyle, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Toprak Yeşerince, gerçekten, Knut Hamsun'un en güçlü romanıdır. Yazar bu eserinde sanatının bütün özelliklerini en mükemmel şekilde ortaya koymuş, ustalığının en yüksek noktasına erişmiştir.

19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl ortalarına kadar doksanüç yıl yaşamış olan büyük yazar, ne yazıktır ki ömrünün son yıllarını kendisine karşı beslenen acı bir küskünlük içinde geçirmiştir. II. Dünya Savaşı'nda Almanya Norveç'i işgal edince Knut Hamsun Naziler'le, onların Norveç'te kurdukları kukla hükümetle işbirliği yaptı. Kurtuluştan sonra, bu işbirliğinden dolayı mahkemeye verildi, çok daha ağır bir cezaya çarptırılacakken, yaşının çok ileri oluşu göz önünde bulundurularak, ağır para cezası verildi. Knut Hamsun, bu cezayı karşılayabilmek için, servetinin, mallarının hemen hepsini elden çıkarmak zorunda kaldı, Nörholm'daki küçük çiftliğine çekilerek ömrünü orada tamamladı, 19 şubat 1952'de öldü.

Hamsun *Toprak Yeşerince*'den sonra hemen hemen pek güçlü bir eser yaratmamıştır. Bu aradaki eserlerinden ancak 1927'de çıkan *Landstrykere-Serseriler* sayılabilir.

V. GÜLTEKİN

ROMANDAKİ BAŞLICA KİŞİLER

ISAK (isak)	: Norveçli bir köylü
INGER (inger)	: Karısı
ELESEUS (eleseus), SIVERT (sivert), LEOPOLDINE (leopoldine)	
REBECCA (rebekka)	: Çocukları
OLINE (oline)	: Inger'in bir hısımı
GEISSLER (yeysler)	: Eski bucak müdürü
HEYERDAHL (heyerdal)	: Yeni bucak müdürü
BREDE (brede)	: Bucak müdür yardımcısı, komşu çiftlik sahibi
AXEL STRÖM (aksel ström)	: Bir komşu
BARBRO (barbro)	: Brede'nin kızı, Axel'in karısı

Olay ondokuzuncu yüzyıl sonlarında Norveç'te geçer

BİRİNCİ KİTAP

I

Bozkırı aşan, ormana tırmanan şu uzun, upuzun yolu ilk önce kim açtı? İnsan, buraya ilk gelen insan. O gelmeden yol falan yoktu. Ondan sonra da şu, bu hayvan, bataklıktaki, fundalıklardaki belli belirsiz izden geçerek, onu daha derinleştirdi. Bundan sonra da yine bir Lapon yolun kokusunu aldı, rengeyiğini aramak üzere tarladan tarlaya giderken bu yoldan geçti. Bütün o Almenning bölgesini baştan başa aşan yol işte böyle ortaya çıktı: Sahibi olmayan ortaklama bir yol; hiç kimsenin toprağı değil.

Adam geliyor, kuzeye doğru, yürüye yürüye. Arkasına bir çuval yiyecekle birkaç da araç yüklenmiş, iri yarı, kaba saba bir adam bu; kızıl bir sakalı var; yüzünde, ellerinde de ufak yara izleri... eski yaraların yeri. İşten dolayı mı olmuş bunlar, yoksa kavgada mı? Belki de adam hapisten kaçmış da saklanacak yer arıyor; ya da huzur arayan bir filozof.

Öyle yada böyle; geliyor işte... bu büyük ıssızlık içinde bir adam. Çabalayarak ilerliyor. Çevresinde kuş da susmuş, canavar da. Arada bir ağzından bir iki laf çıkıyor, kendi kendine konuşuyor.

— Hey, hey... Eh, eh...

Böyle söylüyor kendi kendine. Şurada burada, fundalıkların yerini daha doğru dürüst bitkilerin aldığı yerlerde, orman ortasında açıklık bir yerde, çuvalı yere bırakıyor, o dolayları kolaçan etmeye çıkıyor. Biraz sonra dönüp geliyor, çuvalı yine sırtına yükleniyor, yeniden çabalayarak yola koyuluyor.

Bütün gün hep böyle; vakti güneşten anlayarak gidiyor. Karanlık basıyor. Adam kendini fundaların üzerine atıyor, kolunun üzerine kıvrılıyor.

Birkaç saatlik dinlenme; sonra yeniden yola koyuluyor.

— Hey, hey... Eh...

Yine kuzeye doğru; vakti güneşten anlayarak. Arpa çöreğiyle keçi sütü, dereden biraz su, yine yola.

O gün de yol alıyor, çünkü korularda araştırılacak birçok güzel yerler var. Nedir aradığı? Bir yer, bir toprak parçası mı? Belki bir göçmendir o; yerinden, yurdundan uzak düşmüş. Gözünü dört açmış, bakmıyor. Arada bir, bir tepenin üzerine çıkıyor, bakınıyor. Güneş bir daha devriliyor.

Adam bir vadinin batı ucundan doğru ilerliyor. Ağaçlık bir yer; çamlar, köknarlar arasında bol yapraklı ağaçlar, altlarında da otlar. Saatlerce böyle... Alacakaranlık çöküyor. Kulağına uzaktan uzağa bir akan su sesi geliyor, bu ses onu canlı bir varlık sesi gibi canlandırıyor. Yamacı tırmanıyor, aşağıda yarı karanlığa bürünmüş vadiyi görüyor; ardında da güney ufukları. Dinlenmek üzere yatıyor.

Sabah onun gözleri önüne çayırlık, koruluk geniş bir manzara seriyor. Aşağı iniyor. Yeşil bir yamaç var. Daha aşağıda da bir dere pırıltısı; bir de tavşan zıplayıp duruyor.

Adam başını sallıyor, onaylar gibi. Dere pek geniş değil ama, tavşan bir sıçrayışta karşıya geçebilir. Yuvasının üzerinde sıkı sıkı oturan bir beyaz dağ horozu onun ayak sesine, öfkeyle tıslayarak, doğruluyor: Tüylü av hayvanları, postlu av hayvanları... Güzel bir yer burası. Yeri çalılar, yaban mersinleri, böğürtlenler kaplıyor; bodur eğreltiotları da var; bir de kışın yaprağını dökmeyenlerden yedi uçlu yıldız çiçekleri.

Şurada burada duruyor, bir demirle yeri kazıyor, bin yıllık çürümüş odunla, kuru yaprakla gübrelenmiş güzel gevşek toprak, kuru yosunlu toprak buluyor.

Kendime kalacak, yaşayacak bir yer buldum, der gibi başını sallıyor. Evet, burada kalacak, burada yaşayacak.

İki gün, o dolaylardaki toprakları gözden geçirmeye gidiyor, akşama yine yamaçtaki yerine dönüyor. Geceleri çam yığınından bir yatak üzerinde uyuyor. Daha şimdiden burada kendini evindeymiş gibi sayıyor, tepesine dikilmiş kayanın dibinde çamdan bir yatakta.

İşin en zoru bu yeri bulmak olmuştu; bu kimsenin olmayan yeri, kendi yerini. Şimdi günlerini dolduracak bir alay işi vardı. Hemen işe koyuldu: Daha ilerideki korulara gidiyor, ağaçların suyu çekilmeden, akçaağaç kabuklarını soyuyordu. Kabuğu eziyor, kurutuyor, koca bir yığın olunca ta kilometrelerce geriye dönüp köye götürüyor, yapılarda kullanılmak üzere satıyordu. Sonra yine yamaca dönüyordu, yiyecek, araç dolu yeni çuvallarla. Un, domuz eti, tencere, kürek... Geldiği yolları bir daha tepiyor, boyuna yük taşıyarak.

Sanki dünyaya yük taşımak için gelmiş... Ormanda yalpa vura vura giden, insan biçimi bir kayık... Al sanki uzun yollara düzülüp taban tepmeyi, ağır yükler taşımayı pek seviyormuş gibi; sanki insanın sırtında bir yük olmadıkça hayat pek miskin bir şey olurmuş, onun için yaşamak sayılmazmış gibi.

Bir gün taşıdığı yükten daha başka şeylerle de geldi: Bir yulara üç keçi bağlamış geliyordu. Keçileriyle koltukları kabarıyordu, sanki bunlar boynuzlu birer sığırmış gibi. Onları sevgiyle kırktı.

Derken, ilk yabancı çıkageldi. Göçebe bir Lapon'du bu. Keçileri görünce onun buraya kalmaya gelmiş olduğunu anladı.

— Temelli mi kalacaksın burada?

— Evet.

— Adın ne senin?

— Isak. Bir yerde bildiğin bir hatun kişi var mı gelip bana yardım edecek?

— Yok ama, kime rastlarsam söylerim.

— Ya, yap bunu. De ki, burada benim davarım var, onlara bakacak kimsem yok.

Lapon yoluna gitti. Isak da... E, şimdi o adamın verecek bir haberi vardı: Yamaçta yaşayan bu adam kaçak falan değildi. Adını söylemişti. Kaçak olur mu hiç! Bulurlar. Rençper o, hem de yaman bir rençper.

Keçileri için kışlık ot biçmeye, toprağı temizleyip tarla kazmaya, taş taşıyıp duvar yapmaya koyuldu. Güz geldiğinde, kendine ev

yapmıştı: Dayanıklı, sağlam, sıcak bir toprak kulübe. Fırtınalar sarsamazdı onu, hiçbir şey deviremezdi. Bir evdi bu, bir ev: Girip kapısını kapar, orada kalabilirdi; yanından biri geçecek olursa, bu evin sahibi çıkıp kapının önünde durabilirdi.

Kulübenin iki odası vardı. Biri, bir uçta, kendisi için; biri, öbür uçta, hayvanları için. Daha derinde, kaya duvara bitişik, ot ambarı vardı. Her şeyi vardı.

İki Lapon daha geliyor; bir baba oğul. Ellerini uzun sopalarına dayayarak duruyorlar, kulübeyi, tarlayı gözden geçiriyorlar, yamaçtaki keçilerin çıngırak seslerine kulak kabartıyorlar.

— Goddag[1] diyorlar, iyi de bir adam gelmiş burada yaşamaya.

Laponlar böyle konuşuyorlar, okşayıcı sözlerle. Isak'ın düşündüğü bir tek şey var ya.

— Bildiğiniz bir kadın var mı buralarda, yardım edecek?

— Yardım edecek kadın mı? Hayır. Ama, haber salarız.

— Ah, ne olur! Burada evim var, biraz toprağım var, keçilerim de var, yardım edecek kadınım yok. Söyleyin bunu.

Ağaç kabuklarını yükleyip köye her inişinde, böyle, yardımcı bir kadın aramıştı ama, bulamamıştı. Dulu, evlenmemişi falan, hepsi ona öyle bakıyorlardı ama, kafalarından ne geçiyorsa, bu işe yanaşmaktan korkuyorlardı. Niçin, Isak bir türlü anlayamıyordu. Anlayamıyor muydu? Kilometrelerce uzakta, en yakın köye bir günlük yolda bir yerde, yabanın ortasında kim giderdi bir erkeğin yanında yardımcı olarak yaşamaya? Sonra, adam da öyle sevimli, yakışıklı biri de değildi; ne gezer! Konuşurken de sesi öyle davudi falan çıkmıyordu; canavar sesini andırır kaba bir sesi vardı.

E, ne yapalım, tek başına işin üstesinden gelmeye çalışacaktı.

Kışın, tahtadan koca koca tekneler yaptı, köye götürdü sattı, dönüşte yiyecekle, araçla dolu çuvalları yüklenerek karlar içinde bata çıka geldi. Zor günlerdi o yük taşıdığı günler. Keçiler vardı ortada, onlara bakacak kimse yoktu. Uzun zaman uzakta kalamazdı. Ne

[1] Günaydın.

yaptı öyleyse? İhtiyaç onu kurnaz yapmıştı; kafası iyi çalışırdı, az da yıpranmıştı; gittikçe daha da iyi çalışmaya alıştırdı, ilk bulduğu çare şu oldu: Yola çıkmadan önce keçileri çözüyordu, korulardaki sürgünler arasında bol bol otlasınlar diye. Sonra başka bir çare daha buldu: Bir kova aldı, koca bir kap; çayın kıyısına bir yere öyle astı ki içine su damla damla düşüyordu. Kova böylece ondört saatte doluyordu. Ağzına kadar silme dolunca tam ağırlığını buluyor, suya batıyordu. Batarken de, samanlığa bağlı bir ipi çekiyor, samanlıkta bir pencere kapağı açılıyor, üç demet ot çıkıyordu dışarı. Keçiler de böylece karınlarını doyuruyorlardı.

Bu çareyi bulmuştu.

Parlak bir düşünce; belki de Tanrı'dan gelme bir esin. Adamın kendinden başka yardımcısı yoktu ki. Bu çare güze kadar işe yaradı; sonra ilk kar yağdı, sonra yağmur, sonra yine kar, boyuna kar. Bunun üzerine, makinesi de bozuldu: Kova yukarıdan doluyor, kapanı vaktinden önce açıyordu. Üzerine kapak kapadı, iş yine bir süre için yoluna girdi. Sonra kış geldi, damlayan sular buz tuttu, makineyi temelli bozdu.

Keçiler de sahipleri gibi yapmak zorundaydılar: Yoksunluğa katlanmasını öğreneceklerdi.

Zor günler. Adamın yardımcıya ihtiyacı vardı, yardımcı da yoktu. O yine bir çaresini buldu. Boyuna evin içinde çalışıyordu. Kulübesine, camdan iki bölmeli bir pencere yaptı. Hayatında pek parlak, pek güzel bir gün oldu o gün. Yaptığı işi görebilmek için ateş yakmak zorunda değildi artık; içeride oturup teknelerini gün ışığında işleyebiliyordu. Daha iyi günler, daha parlak günler... Hey hey!

Kitap falan okumuyordu ama, çoğu vakit hep Tanrı vardı kafasında. Bu da pek olağandı; saflıktan, ürküntüden geliyordu bu. Gökteki yıldızlar, ağaçlardaki rüzgâr, yalnızlık, ortalığı kaplayan kar, toprağın gücü, toprağın üstünü kaplayan güç günde birçok defa onun içini derin bir heyecanla dolduruyordu. Bir günahkârdı o; bunun için de Tanrı'dan korkuyordu. Pazarları, bu kutsal güne saygı olmak üzere yıkanıyordu ama, yine de öbür günlerden daha az çalışmıyordu.

İlkbahar geldi. O bir avuç toprağını işledi, patates dikti. Davarı çoğaldı: O iki dişi keçinin ikisi de birer ikiz yavrulamış, orada şimdi yedi keçi olmuştu. Adam onlar için daha büyük bir ahır yaptı, daha da genişletilebilecek bir biçimde; oraya da camdan iki bölmeli bir pencere taktı. E, şimdi evi her bakımdan daha aydınlık, daha şen olmuştu.

Derken, en sonunda yardımcı da geldi... ihtiyaç duyduğu kadın. Uzun uzun oralarda dolandı durdu; yamaçta oraya gitti, buraya gitti; sonra yaklaşmayı göze aldı: Kendini aşağı inmeye zorlayıncaya kadar akşam olmuştu. En sonunda geldi: İri yarı, ela gözlü bir kız. Yapısı sağlam, güçlü, elleri koca koca; Laponlar gibi ayaklarında kaba deriden pabuçlar, omzunda da meşin bir çanta. Pek genç değil: Otuzuna yakın.

Korkacak bir şey yoktu ama, kadın adama selâm verip hemen:

— Yamaçtan geçiyordum da, bu yola saptım, ondan, dedi.

— O! yaptı adam.

Kadının ne dediğini pek anlayamamıştı, çünkü pek kaba konuşuyordu; sonra, konuşurken yüzünü de öbür yana dönmüştü.

— E, hayli yol, dedi.

— E, öyle, dedi adam da. Yamaçtan geçiyordunuz, öyle mi?

— Evet.

— Ne iş için?

— Anam, babam orada da.

— Ya, ananız, babanız orada demek? Adınız ne?

— Inger. Sizin?

— Isak.

— Isak? Hımm... Tek başınıza yaşıyorsunuz galiba burada?

— Ya, öyle.

Kadın, onun hoşuna gitmek için:

— A, hiç de fena değil, dedi.

Isak şimdi durumu daha iyi kavramaya başlamıştı. Anladı ki bu kadın o iş için gelmişti, başka bir şey için değil. Buraya gelmek için iki gün önce yola çıkmıştı. Onun yardımcı aradığını duymuştu belki.

— İçeri girin biraz, ayaklarınızı dinlendirin, dedi.

Kulübeden içeri girdiler, kadının getirdiği yiyecekten biraz çimlendiler, adamın keçi sütünden içtiler. Sonra kahve pişirdiler; kahveyi de kadın deriden bir kese içinde getirmişti. Kahveden sonra kuruldular, yatma zamanına kadar oturdular.

Gece, adam yatarken, kadını canı çekti. Kadın da istekliydi.

Sabah olunca, gitmedi. Bütün gün de gitmedi, orada işlere yardım etti: Keçileri sağdı, çanakları falan ince kumla ovdu, temizledi. Sonradan da hiç gitmedi. Inger'di adı; adamın da Isak.

Şimdi o yalnız adam için bambaşka bir hayat başlamıştı. Evet, karısının tuhaf bir kaba konuşması vardı; yüzünü de, tavşan dudak olduğu için, hep yana çeviriyordu ama, olsun. Ağzı böyle biçimsiz olmasaydı ona zor gelirdi ya. Isak onun tavşan dudak oluşuna dua etmeliydi. Hoş, kendi de güzel bir adam değildi ki. Kızıl sakallı, asık suratlı, eğri büğrü bir adamdı Isak; camın damarlı yerinden görülen bir adam gibi. Görünüşü hiç de hoş değildi; ipini koparıp kaçacak bir Barabbas [2] derdiniz. Inger'in kaçmayışı şaşılacak şeydi.

Kaçmadı. Isak dışarı gidip de dönüp geldiğinde, Inger kulübedeydi. İkisi bir tek olmuştu: Kadınla kulübe.

Isak için beslenecek bir boğaz daha çıkmıştı ama, zarar yoktu: O şimdi eskisinden daha özgürdü: Gider, gerektiği kadar kalabilirdi. Evden dışarıda yapılacak birtakım işler de vardı: Çay vardı, güzel bir çay; üstelik, derin, akışı hızlı... hiç de küçümsenmeyecek bir çay: Belli ki tepelerdeki büyük bir sudan geliyor. Kendine bir olta yaptı, araştırmalara çıktı. Akşama, bir sepet dolusu alabalıkla geldi. Görülmedik bir şeydi bu Inger için; bir harika. Bayılmıştı artık; güzel yemeklere hiç alışık değildi çünkü.

---

[2] Azılı bir haydut. Yahudiler İsa'nın yerine onun serbest bırakılmasını istemişlerdir. –Çeviren-

— A! nereden... diye haykırdı ellerini çırparak.

Kendisinin böyle şaşırmasına adamın ne kadar sevindiğini görmekte de gecikmedi; bundan dolayı koltukları kabardı, aynı konu hakkında üzere daha başka şeyler de söyledi:

— A! hiç böylesini görmedim! Nasıl da buldun bunları!

Inger başka bakımlardan da Isak için bir nimetti. Zeki değildi; akıllı da değildi belki ama, akrabalarından birinde kendisinin kuzulamak üzere iki koyunu varmış, gitti onları da aldı geldi. Kulübelerinde bundan daha iyisini de umamazlardı: Kuzulamış, yapağı içinde iki koyun; davara katılan dört baş hayvan daha. Davarları çoğalıyor, gittikçe büyüyordu. Davar nasıl da büyüyordu, görülecek, şaşılacak şeydi.

Inger daha başka şeyler de getirdi: Giyecekler, kendisinin ufak tefek öteberisi, ayna, bir dizi güzel cam boncuk, çıkrık, yün tarağı. A! böyle gidecek olursa, yakında kulübe yerden tavana kadar dolacak, başka bir şeye yer kalmayacaktı!

Isak bu zenginliğe şaşırmıştı ama, az konuşan, sessiz bir adam olduğu için, bir şey söylemedi; ayaklarını sürüye sürüye kapıya kadar gidip, hava nasıl diye baktı, sonra yine ayaklarını sürüye sürüye döndü geldi. Yo, gerçekten talihliydi. Gittikçe daha iyi anlıyordu Inger'i sevdiğini, ya da kendisini bir şeyin ona doğru çektiğini, her neyse işte.

— Ne zoruna getiriyorsun bunca şeyi? dedi. İhtiyacımızın üstünde.

— İstesem daha da getireceğim çok şey var. Sonra, benim bir de Sivert Dayım var ki... hiç duydun mu?

— Yo.

— A, zengin bir adamdır, ayrıca da bölge malmüdürü.

Aşk akıllıyı aptal yapar. Isak kendini büyük işler yapmak zorunda görüyordu; aşırısıyla yaptı da.

— Bak ne diyecektim: Patatesleri çapalamaya sen hiç kalkma. Akşamları eve geldiğimde ben yaparım.

Sonra, baltasını aldı, korulara gitti.

Inger onun koruda ağaç kesişini duyuyordu; koru pek uzak değildi çünkü. Ağaçların çatırtısından anlıyordu ki Isak koca koca odunlar kesiyordu. Bir ara dinledi, sonra patates tarlasına gitti, çapalamaya koyuldu. Aşk aptalı akıllı yapar.

Isak ipe bağlanmış koca bir kütüğü çeke çeke geldi o akşam eve. Ah, şu bön, saf Isak! O ağaç kütüğüyle elinden geldiği kadar gürültü çıkarıyordu. Öksürdü, homurdandı... hep, Inger dışarı çıksın da onu görsün, şaşsın diye. Öyle de oldu.

Inger, dışarı çıkınca:

— A, çıldırmışsın sen! dedi. Tek başına bir adamın yapacağı iş mi bu!

Isak hiç sesini çıkarmadı. Inger ne söylerse söylesin, o bir şey söylemeyecekti. Tek başına bir adamın yapabileceği işten biraz daha çoğunu yapmak, üzerinde konuşulacak bir şey değildi... hiçbir şey değildi. Bir kütük parçası... pöh!

— Peki, ne yapacağın bunla? diye sordu Inger.

Isak, onun orada olduğunun bile pek farkında değilmiş gibi önemsemez bir tavırla:

— E, bakalım, dedi.

Ama, kadının yine de patatesleri çapalamış olduğunu görünce, canı sıkıldı. Böylece, Inger de onun kadar çalışmış oluyordu, bu ise Isak'ın hoşuna gitmiyordu, ipi kütükten çözdü, onu aldı, yine yola koyuldu.

— Ne o? İşin daha bitmedi mi?

— Hayır, dedi Isak, somurtarak.

Gitti, yine geçen seferki gibi bir kütükle daha geldi; ama şimdi gürültü etmiyordu, soluk soluğa da değildi. Öküz gibi, kütüğü kulübeye getirdi bıraktı.

O yaz bir hayli ağaç kesti, kulübeye getirdi.

II

Inger bir gün meşin torbasına biraz yiyecek doldurdu.

— Gideyim bir, bizimkileri göreyim, dedim. Bakayım nasıllar.

— Hayhay, dedi Isak.

— Onlarla konuşacaklarım var.

Isak karısını uğurlamaya hemen davranmadı, biraz bekledi. En sonunda, hiç de önemsemiyormuş gibi, hiç de kaygılanmamış, tedirgin olmamış gibi, ayaklarını sürüye sürüye kalkıp kapıya gidince baktı Inger çoktan ormandan içeri dalmak üzere.

— Hımm... yaptı, öksürüp boğazını açtı. Yine gelecek misin? diye seslendi.

Bunu demek istememişti ama...

— Gelecek miyim? A, sen ne sandındı? Elbette geleceğim.

— Hımm...

Böylece, gece yalnız kalmıştı. E, ne yapalım! Onda bu güç oldukça, içinde çalışma aşkı bulundukça, kulübeden içeri, dışarı hiçbir iş yapmadan girip çıkamazdı, işe koyuldu: Odun kesti, düzgün, güzel sopalar kesti, yanlarını düzeltti. Bütün gün bunun üzerinde çalıştı. Sonra keçileri sağdı, yattı.

Kulübe şimdi çırılçıplak, bomboş kalmıştı. Balçık duvarlara, toprak tabana ağır bir sessizlik çökmüştü... derin, ürkütücü bir yalnızlık. Çıkrık, yün tarakları yerlerindeydi. Boncuklar da, tavana asılı torbada, olduğu gibi duruyordu: Inger kendisinin hiçbir şeyini alıp götürmemişti. Ama Isak, düşünülemeyecek kadar bön olduğu için, hafif yaz gecesinin karanlığından korkmaya başladı; pencere-

nin önünden sinsi sinsi birtakım şeyler geçer gibi geliyordu ona. Gün doğmadan, saat ikiye doğru, kalktı; kahvaltı etti, bir daha yemek pişirmek için vakit kaybetmemek üzere, bütün gün tutacak koyu bir çorba. Akşamleyin, yeni bir toprak kazdı, patates için daha büyük bir tarla yapmak üzere.

Üç gün; sırayla, bir kürekle çalıştı, bir baltayla. Inger ertesi gün gelirdi besbelli. Gelince de bir tabak balık bulması iyi olurdu ama, çaya giden kestirme yol onun geleceği yolun yanındaydı, görürse sanırdı ki... Onun için, Isak daha uzun bir yolu tuttu; tepelerden aşan, onun daha önce hiç gelmediği bir yol. Kara kayalar, boz kayalar... oraya, buraya ağır koca taşlar saçılmış, bakır gibi, kurşun gibi ağır. Bu ağır taşların içinde birçok şeyler bulunabilirdi: Altın, gümüş, daha neler, neler... Böyle şeyleri bilmezdi o; aldırdığı da yoktu.

Çaya geldi. Olta havalandı. O gece balıklar da iğneyi iyi yakalıyorlardı. Eve öyle bir sepet dolusu balıkla geldi ki Inger görünce gözleri fal taşı gibi açılacaktı! Sabahleyin geldiği yoldan geri dönerken yamaçlar arasındaki o küçük ağır taşlardan iki tane aldı. Kahverengiydi bu taşlar, üzerlerinde de tek tük koyu mavi benekler vardı. Ele de öyle ağır geliyordu ki!

Inger gelmemişti, gelmedi de. Dördüncü gündü o gün. Isak keçileri sağdı, tıpkı yine keçilerle birlikte tek başına yaşadığı, yardımcısı bulunmadığı günlerdeki gibi. Sonra, yakındaki bir taş ocağına gitti, taş getirdi; dikkatle seçilmiş iri iri, yassı yassı taşlar, duvar örmek için. Onun işi bitmezdi ki.

Beşinci günün akşamı, yüreğinde bir korkuyla, dinlenmek üzere eve döndü. Gel gelelim, taraklar, çıkrık, bir de o boncuk dizisi vardı ortada. Kulübede hüzün verici bir boşluk, çıplaklık; tek ses de yok. Saatler geçmek bilmiyordu! En sonunda, dışarıdan ayak sesine benzer bir ses işitti. Kendi kendine: Kuruntu bu, başka bir şey değil, dedi.

Perişan bir halde:

— Hey, Herregud![3] diye mırıldandı. Isak da, öyle kolay kolay söylenen bir adam değildi.

Dışarıdan yine ayak sürtünür gibi bir ses geldi; biraz sonra da pencerenin önünden bir şey süzülüp geçti... boynuzlu, canlı bir şey. Ayağa fırladı, kapıya gitti. İşte, bir hayalet!

Isak:

— İn midir, cin midir! diye mırıldandı.

Oysa, öyle kolay kolay söylenen bir adam değildi. Baktı: Bir inek. Inger'le bir de inek ahırdan içeri giriyor.

Inger ahırda inekle usul usul konuşuyordu. Isak orada durup da işitmeseydi inanmazdı. Birden, içini kapkara bir korku bürüdü: Inger akıllı kadındı... evet, harikalar yaratan bir kadın... Ama şu var ki... Evet, bu kadarı da aşırıydı artık... evet, aşırı. Çıkrık, yün tarağı gerekli şeylerdi; boncuklar bile... doğru dürüst yoldan elde edilemeyecek kadar güzel şeylerdi ama, hadi neyse. Ama, inek... Yolda, ya da tarlada başı boş dolaşırken yakalamıştı belki. Çok sürmez, kaybolacak, aramak zorunda kalacaklardı.

Inger ahırdan dışarı çıktı, böbürlenir gibi bir kahkaha attı:

— Ben geldim. Benim ineği getirdim.

Isak:

— Hımm... yaptı.

— Onun için geç kaldım... Tepelerde inekle, hızlı yürüyemedim.

Isak:

— Ya, demek inek getirdin? dedi.

Inger, yeryüzüne ululuklar, zenginlikler saçmaya hazırmış gibi bir tavırla:

— Evet, dedi. İnanmıyor musun yoksa bana?

---

[3] Ulu Tanrı anlamına gelen bu söz, kitapta, burada olduğu gibi, boyun eğerek iç çekme yerinde kullanılıyor. -Çeviren-

Isak işin en kötüsünden korkuyordu ama belli etmedi.

— Gel içeri de bir şey ye, dedi.

— Gördün mü sen ineği? Güzel inek, değil mi?

Isak:

— Ya, güzel inek, dedi. Sonra, elinden geldiği kadar tasasız konuşmaya çalışarak: Nereden buldun onu? diye sordu.

— Adı Altınboynuz. Nedir o şurada ördüğün duvar? İşten kendini öldüreceksin sen. Ah, hadi gel, ineğe şimdi bak, olmaz mı?

Bakmaya gittiler. Isak iç çamaşırıylaydı ama, ne çıkardı! İneğe baktılar, baktılar, her yanını dikkatle gözden geçirdiler... başını, omuzlarını, sağrısını, kalçalarını... üzerindeki alacaların biçimlerini.

Isak çekine çekine:

— Kaç yaşında dersin? diye sordu.

— Der miyim? A, daha yaşına yeni bastı. Ben büyüttüm bunu. Böyle tatlı buzağı görmedik diyordu herkes. Ama, ona yetecek yiyecek bulabilecek miyiz acaba burada?

Isak ortada kötü bir şey olmadığına inanmaya başlamıştı; inanmaya dünden hazırdı.

— Yiyeceğe gelince, bol bol yiyecek buluruz ona, hiç korkma.

Sonra içeri girdiler, yemek yiyip içki içtiler, güzel bir akşam geçirdiler. Yattılar ama, uyuyamadılar: Hep ineği konuşuyorlardı; o büyük olayı.

— Ne de hoş inek, değil mi? İkinci yavrusu da yolda. Adı da Altınboynuz. Uykun var mı, Isak?

— Yok.

— Ne dersin, beni tanıdı! Hemencecik tanıdı, kuzu gibi arkamdan gelmeye başladı. Dün gece yamaçta biraz yattık.

— O!

— Ama, yaz geceleri yine de bağlamalı, yoksa kaçar. Ne de olsa inek.

Isak en sonunda:

— Daha önce neredeydi? diye sordu.

— A, bizimkilerin yanında, yeri orası. Ayrıldığıma öyle üzüldüler ki, bak bunu söyleyeyim sana. Ben alıp gelirken küçükler ağladılar.

Bütün bunları uyduruyor, onun sorduklarına karşılık atıyor muydu yoksa? Hayır, böyle bir şey düşünülemezdi. Doğru olsa gerekti; inek onundu. O! işleri işti, doğrusu: Kulübeleri vardı, çiftleri çubukları vardı... Kim istemezdi böyle bir şey! E, şimdilik durumları iyiydi. Ah, şu Inger! Isak seviyordu onu; o da onu seviyordu. Tutumlu kimselerdi; ilkel bir kafa yapısı içinde yaşıyorlardı, hiçbir eksikleri yoktu.

— Hadi uyuyalım!

Uyudular. Sabahleyin gözlerini başka bir güne açtılar: Yine bakılacak şeyler, yapılacak işler vardı... iş, eğlence, hay huy, hayatın gidişi.

Diyelim, şu kalaslar... Isak bunları birbirine eklese miydi acaba? Köye indiğinde, aklında hep bu, gözlerini dört açmış, nasıl yapıldığına bakmıştı. Tahtalarla bunu kendi de yapabilirdi, niye yapamasın? Üstelik, bu iş onu zorluyordu da: yapılacaktı. Koyunuyla, ineğiyle, daha şimdiden bir sürü olan daha da çoğalacak olan keçisiyle çiftlikleri yok muydu? Toprak kulübe tek başına davarlarına bile yetişmiyordu. Bir çaresine bakmak gerekti bunun. En iyisi, hemen işe girişmekti, patatesler daha çiçekteyken, ekin biçme başlamadan. Inger'e de bu işlerde yine yardım etmek düşecekti.

Isak gece uyanıyor, kalkıyor. Bakıyor Inger, o uzun yoldan sonra, güzelce, derin derin uyuyor, dışarı çıkıyor, ahıra gidiyor. Yo, inekle pek aşağıdan alarak, tiksindirici bir dalkavuklukla konuştu sanmayın. Hayır, usulca okşadı, yabancı birilerinin ineği olduğunu gösteren bir işaret, bir damga falan var mı diye, her yanına bir daha baktı. Hiçbir işaret, damga falan yoktu, içi rahatlayarak, çekildi.

İşte şurada keresteler yığılı duruyor, işe girişiyor: Kalasları yuvarlıyor, sonra kaldırıp duvara dayıyor, bir çerçeve kuruyor... Oturma odası için büyük bir çerçeve; bir de daha ufak bir çerçeve: Yatak odası da ister. Ağır işti bu; adamı soluk soluğa bırakacak bir iş.

Aklını buna verince de, vakti unuttu. Kulübenin damındaki delikten duman çıkıyor. Inger kapıda görünüyor, kahvaltıya çağırıyor.

— Şimdi de neyle uğraşıyorsun? diye soruyor.

Isak:

— Erken kalkmışsın diyor, o kadar.

Ah, Isak'ın şu ağzı sıkılığı, azametli tavırları! Belki de karısını böyle meraka sarmak hoşuna gidiyor. Biraz bir şey yedi, kulübede biraz oturdu. Ne bekleyecekti ki?

— Hımm... diyerek, en sonunda kalktı. Olmaz. Burada böyle aylak aylak oturamam bugün. Yapılacak iş var.

Inger:

— Bir yapı kuruyorsun galiba diyor. Nedir o?

Isak, keresteyle tek başına ev kuran bu büyük adam, alçakgönüllülük gösterdi de karşılık verdi:

— A, görüyorsun işte. Başladım.

— Evet... evet, öyle ya.

— Yapı kuruyorum... baktım başka çare yok. Sen kalkıyorsun çiftliğe inek getiriyorsun... ineğe ahır ister, değil mi ya?

Zavallı Inger'cik, Isak'ın, bu büyük yaratıcının aklı kadar akıl nerede onda! Şimdi artık tanımıştı onu, ne kadar becerikli olduğunu anlamıştı.

— A, ahır mı yapıyorsun, yoksa?

Isak:

— Ya, diyor.

— Yok canım? Ben... ben sandımdı ki önce ev yapacaksın.

Isak, bunu ömründe düşünmemiş gibi bir tavır takınarak:

— Öyle mi sandındı? diyor.

— A, evet. Hayvanları da kulübeye koyarız sandımdı.

Isak şöyle bir düşünüyor.

— Eh, öyle yapsak belki daha iyi olur.

Inger, böbürlenerek sevinçle:

— Bak, diyor, görüyorsun ya, ne de olsa yine yardımım dokunuyor.

— E, bu doğru. Peki, iki odalı bir eve ne dersin?

— İki oda mı? Ah!.. A, tıpkı öbür insanların evi gibi olur. Yapabilir miyiz dersin?

Yaptılar. Isak, kalasları yontarak, çerçeveleri dikerek evi ortaya çıkardı. Taştan bir de ocak yaptı. Ama, bu iş pek zor oldu. Isak yaptığını bir türlü beğenmiyordu. Ekin biçme zamanı geldi. Yapıdan inip, uzak, yakın, yamaçlarda dolaşarak ot kesmek, yığın yığın eve taşımak zorunda kaldı. Sonra, yağmurlu bir gün, köye inmeye kalktı.

— Ne yapacaksın köyde?

— E, şimdiden tam olarak söyleyemem...

Gitti, iki gün sonra bir maltızla geldi... sırtında demir bir maltızla ormandan dışarı çıkan bir heyula.

Inger:

— Adam dayanamaz buna, dedi. Kendini öldüreceksin sen bu gidişle.

Isak taş ocağı yıktı: Yeni eve yakışmıyormuş. Onun yerine maltızı koydu.

Inger:

— Herkesin maltızı yoktur, diyordu. Olur şey değil, durumumuz nasıl da gitgide düzeliyor!

Yine ot biçme. Isak denk denk, yığın yığın ot taşıyor; çünkü orman otu çayır otu gibi değil: Zahmeti çok, özü az. Yapı için şimdi ancak yağmurlu günlerde vakit buluyordu. Pek de uzun işti bu. Ağustos gelmiş, bütün otlar içeri taşınmış, kayanın dibine yığılmıştı, yeni ev daha yarımdı.

Eylülde, Isak:

— Olmayacak bu böyle, dedi. En iyisi, sen in köye, bir yardımcı bul.

Inger son günlerde biraz ağırlaşmıştı, pek öyle koşamıyordu ama, yine de gitmeye hazırlandı.

Isak yine caymıştı. Yine o kararlı tavrını takınmıştı.

— Tek başıma üstesinden gelirim ben. Başkalarıyla uğraşmaya değmez. Tek başıma yaparım ben, diyor

— Adam dayanamaz buna. Kendini yıpratıyorsun.

Isak:

— Sen yalnız yardım et de bana şunları kaldırayım, diyor, o kadar.

Ekim geldi, Inger işi bırakmak zorunda kaldı. Bu çok kötü oldu işte; çünkü, damın kalasları ne olursa olsun çatılmalı, güz yağmurları başlamadan ev örtülmeliydi. Bir gün kaybetmeye gelmezdi. Inger'in nesi vardı acaba? Hasta mı oluyordu yoksa? Yine ara sıra keçi sütünden peynir yapıyordu ama, bunun dışında, günde on, oniki kere Altınboynuz'u otladığı yerde sağmak bir yana, pek az iş görüyordu.

— Bir daha sefere köye indiğinde şöyle büyücek bir sepet getir, demişti.

Isak:

— Ne için istiyorsun? diye sordu.

Inger:

— Bana gerekecek de ondan, dedi.

Isak çatı kalaslarını ipe bağlayıp yukarı çekti, Inger de ona bir eliyle yardım ediyordu. Ortalıkta olması yine de bir yardımdı. İş ağır ağır ilerledi. Çatı pek yüksek değildi ama, kalaslar ufak bir eve gerekenden çok daha kocaman, çok daha ağırdı.

Havalar az çok iyi gidiyordu. Patatesleri Inger kendisi topladı, Isak yağmurlar boşanmadan çatıyı örtmek zorundaydı çünkü. Keçileri bir gece kulübeye aldılar, hep birlikte orada yattılar. Nasıl olsa

işin üstesinden geliyorlardı, her şeyin üstesinden geliyorlardı, hiç de homurdanıp söylenmiyorlardı.

Isak yine köye inmeye hazırlanıyordu.

Inger pek aşağıdan alarak:

— Şöyle büyücek bir sepet, ya da kutu getirebilecek misin bana acaba? diye sordu.

Isak, yine o kararlı tavrıyla:

— Cam pencere ısmarladım, dedi. Bir çift de boyalı kapı. Gidip onları getireceğim.

— E, peki öyleyse. Sepet olmasa da olur.

— Niye istedindi sepeti? Ne için?

— Ne için mi? Ah, senin gözün yok mu?

Isak derin bir düşünceye daldı. İki gün sonra köyden döndü geldi: Oturma odası için bir pencereyle bir kapı, ayrıca bir de yatak odası için kapı getirmişti; boynunda da büyücek bir tahta sandık asılıydı, içi bir alay şey dolu.

Inger:

— Sen kendini öldüreceksin! dedi.

— Ya, öyle! Isak gerçekten hiç de ölecek falan gibi değildi. Cebinden bir şişe ilâç çıkardı –neft yağdı bu- Inger'e verdi. Bundan sık sık alırsan iyi olursun, dedi.

İşte koltuklarını hayli kabartacak pencereler, boyalı kapılar. Hemen onları takmaya koyuldu. Yo, kapılar ufaktı; doğrusunu isterseniz, elden düşmeydi de; ama yeniden tertemiz kırmızı beyaz boyanmıştı; duvarlara resim asmış gibiydi.

Derken, yeni eve taşındılar, toprak kulübe de hayvanlara kaldı. Ama, yavrulamak üzere olan bir koyunu, tek başına korkar diye, ineğin yanında bıraktılar.

Başarmışlardı bu işi, yabanın yapıcıları. Tek başlarına bir harika, bir mucize yaratmışlardı.

III

Hava dona çekinceye kadar Isak toprağı işledi. Kazıp çıkarılacak, atılacak taşlar, kökler vardı; gelecek yıla hazır olmak üzere çayır da düzlenecekti. Toprak sertleşince, tarla işini bıraktı, oduncu oldu, başladı ağaç kesmeye, devirmeye, bol bol odun biçmeye.

Inger:

— Ne yapacaksın bu odunları? diye soruyordu.

Isak da, sanki tasarladığı bir şey yokmuş gibi:

— E, bir işe yarar, diyordu.

Ama, merak etmeyin, Isak yine bir şeyler tasarlıyordu. Evin çok yakınında, balta girmemiş bir orman vardı, sık bir orman; tarlalarını genişletmesine engel oluyordu. Üstelik, nasıl olsa bir yolunu bulur, bu odunları o kış köye indirirdi: Yakacak odunu seve seve alacak az insan mı vardı! İyi bir işti bu doğrusu; Isak'ın da hiç kuşkusu yoktu bundan. Ormandaki işine verdi kendini; ağaçları deviriyor, bunlardan odun kesiyordu.

Inger de sık sık geliyor, onun çalışmasını seyrediyordu. Isak oralı değilmiş gibi davranıyordu; sanki onun gelmesine aldırmıyormuş, onun gelmesini sanki istemiyormuş gibi yapıyordu ama, Inger anlıyordu: Onun orada bulunması kocasının pek hoşuna gidiyordu. Birbirleriyle pek tuhaf bir konuşmaları da vardı.

Isak:

— Yapacak başka iş mi bulamadın da donmaya geldin buraya? derdi.

Inger de:

— Ben iyiyim, sen kendini düşün, derdi. Sende hiç kafa yok mu, burada kendini böyle öldüresiye çalışıyorsun?

— Hey! Al şuradan benim paltoyu da sarın bakayım!

— Senin paltoyu mu? İyi, doğrusu! Oturacak vaktim yok benim, Altınboynuz yavrulamak üzereyken.

— Hımm... Yavrulamak üzere mi, dedin?

— Sanki bilmiyormuşsun gibi! Peki ama, o buzağıyı ne yapacağız dersin? Sütten mi keseceğiz?

— Sen nasıl istersen öyle yap. Buzağılara falan ben karışmam.

— Valla, danaları kesip yemek yazık olur bence. Burada bir tek inekle kalırız sonra.

Isak:

— Böyle bir şey yapacağını hiç sanmam, diyor.

Konuştukları hep bunlardı. Yalnız kimselerdi, çirkindiler, ikisi de insan azmanıydı ama, birbirleri için, hayvanlar için, toprak için bir nimetti onlar.

Altınboynuz yavruladı. Yabanda bayram günü, sevinç, şenlik. Unla suyu karıp buzağıyı yıkadılar. Isak, bunca yol teperek, unu sırtında kendisi getirirdi ama, evde un eksik olmamasına bakardı, işte güzel bir buzağı yatıyordu şurada... öyle güzel ki! Annesi gibi sağrısında al bir leke var. Dünyaya gelmiş olma mucizesine şaşmış kalmış, pek gülünç bir hali var. İki yıl sonra kendisi de yavrulayacak.

Inger:

— Büyüyünce güzel bir inek olacak, dedi. E, adını ne koyacağız? Hiçbir şey gelmiyor aklıma.

Inger'in çocukça halleri vardı, aklı da pek bir şeye ermezdi.

Isak:

— Adını ne mi koyacağız? dedi. Gümüşboynuz koyacağız elbette, başka ne olabilir ki?

İlk kar yağdı. Geçilebilir bir yol açılır açılmaz, Isak köye yollan-

dı. Inger niçin gittiğini sordu ama, o yine bir sır küpüydü. Hakkı da varmış: Bu sefer de akla gelmez yeni bir şaşırtıcı şeyle geldi: Bir at, bir de kızak... Daha aşağı kurtarmaz!

Inger:

— Delilik bu, diyor. Çalmadın ya?

— Çaldım mı?

— E, yolda buldun öyleyse?

Isak:

— Benim atım bu... bizim atımız demeyi ne kadar isterdi! Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, kirayla almıştı o bu atı. Odunlarını taşıyabilmek için bu atla kızağı kirayla almıştı.

Odunlarını yükledi götürdü, yiyecek, ringa balığı, un getirdi. Günün birinde de kızağın üzerinde bir danayla çıkageldi. Sudan ucuza almış, çünkü köyde yem sıkıntısı çekiyorlarmış. Dana kemikleri çıkık, sıska bir şeydi, hiç de güzel değildi ama, yine de yapısı oldukça iyiydi, gereğince beslendi miydi düzelirdi. Daha önce bir de inekleri olduğuna göre...

Inger:

— Bir daha sefere ne getireceksin? dedi.

Isak bir sürü şey getirdi. Biçilmiş tahtalarla bir de odun karşılığında aldığı bir testere getirdi; değirmen taşı, gözleme sacı, daha birtakım araçlar... hepsi odun karşılığında.

Inger zenginlik içinde yüzüyor, her seferinde de:

— A, yine bir şeyler! İneğimiz var, her şeyimiz var... insanın aklına gelecek her şey... diyordu.

Uzun zaman ihtiyaçlarını karşılayacak her şeyleri vardı; varlıklı insanlardı artık onlar. Isak gelecek bahara ne gibi bir işe başlayacaktı acaba? O kış yükünün yanı sıra karlara bata çıka köye giderken bunların hepsini düşünmüştü o: Yamaçta yeniden tarla açacak, yazın kuruması için yine ağaç kesecek, karlar kızağın kayabileceği duruma gelince köye iki kat yük indirecekti. İşler

yolunda gitti.

Ama, Isak'ın defalarca düşündüğü bir şey vardı: Şu Altınboynuz nereden gelmişti? Kimindi? Inger gibi kadın yoktu şu yeryüzünde. Bir yaban kadınıydı o, kendisini olduğu gibi kocasının eline bırakıyordu, bundan sevinç de duyuyordu. Ama... ya bir gün ineği istemeye gelirler de alıp götürürlerse? Daha da kötüsü, ya dava açarlarsa? At için Inger ne demişti? Çalmadın ya? E, yolda buldun öyleyse? Evet, ilk aklına gelen bu olmuştu. Öyle demişti. Ona inanılır mıydı ki? Ne yapacaktı şimdi Isak? Uzun uzun düşünmüştü bunu. İşte şimdi de bu inek için kendisi boğa getirmişti... çalınmış bir inek için, belki de!

Bir de şimdi ortada geri vereceği at vardı. Yazık... çünkü pek cana yakın bir hayvancağızdı bu; daha şimdiden onlara alışmıştı.

Inger, onu avutmak için:

— Aldırma, dedi. A, sen şimdiye dek ne harikalar yarattın!

— Evet ama, bahar geliyor... Ata ihtiyacım olacak.

Ertesi sabah Isak son odun yükünü de alıp sıvıştı gitti, iki gün gelmedi. Üçüncü gün yayan geldi, eve yaklaşınca durdu, dinledi. İçeriden acayip bir ses geliyordu. Çocuk ağlaması... Hey, Herregud! Evet, öyle... Ne var ki korkunç acayip bir şeydi bu. Inger de hiç söylememişti.

İçeri girdi, ilk gördüğü şey tahta sandık oldu... kendisinin boynuna sararak getirdiği o tahta sandık, iki ucundan birer iple tavana asılmış, çocuğa salıncak, yatak olmuş. Inger ayaktaydı, yarı soyunuk, dolaşıp duruyordu. İneği, keçileri sağmıştı, yine her günkü gibi. Çocuk ağlamayı kesti.

Isak:

— Kurtuldun ha? dedi.

— Ya, kurtuldum artık.

— Hımm...

— Sen gittiğin ilk akşam geldi.

— Hımm...

— Bir soyundum o kadar; bir de beşiği astım şuraya. Ama bu bile çok yordu beni, yatmak zorunda kaldım.

— Niye daha önce söylemedin bana?

— A, ne zaman doğacağını bilmiyordum ki. Oğlan.

— O! oğlan!

Inger:

— Adını ne koyacağız, bir türlü bilemiyorum, dedi.

Isak o ufacık kıpkırmızı surata gözlerini kısarak şöyle bir baktı: Biçimliydi, tavşan dudak falan da değildi; başında da hayli gür bir saç vardı. Külüstür bir tahta sandık içindeydi ama, güzel bir yumurcaktı. Isak içi erir gibi tuhaf bir duyguya kapıldı. O kaba saba adam, orada öyle, bir mucize karşısında kalakalmıştı: İlk başta kutsal bir sis içinde yaratılmış olan nesne, şimdi bir timsal gibi ufacık bir yüzle ortaya çıkı vermişti. Günler, yıllar geçecek, mucize bir insan varlığı olacaktı.

Inger:

— Gel yemeğini ye, dedi.

* * *

Isak oduncu: Ağaçlar deviriyor, odunlar kesiyor. Şimdi eskisinden daha iyi bir durumda; testeresi var. Çalışıyor, koca koca odun yığınları yükseliyor. Bunlardan sokak yapıyor, şehir yapıyor, odun yığınlarından kurulu sokaklar, şehirler. Inger şimdi daha çok evde kalıyor, eskisi gibi onu seyretmeye de çıkmıyor. Isak ise ara sıra evden sıvışmak için bahane uydurmak zorunda. Evde böyle ufacık birinin bulunması ne tuhaf geliyor adama! Buna önem vermek Isak'ın aklından bile geçmezdi elbet... tahta sandıkta ufacıcık bir şey. Gel gelelim, haykırıyordu bu ufacıcık şey... E, böyle ağlamak da ancak insana vergiydi; böyle ince bir sesle haykırmak.

— Dokunma ona! diyor Inger. Ellerin reçine falan içinde.

Isak:

— Reçineymiş! diyor. A, ben bu evi yaptığımdan beri reçineye elimi hiç sürmedim. Ver bana oğlanı, ver kucağıma alayım... Tamam, rahatı yerinde!

* * *

Mayıs başında bir konuk geldi. Yamaçlardan aşağı bir kadın indi, şimdiye dek kimsenin gelmediği bu ıssız yere. Inger'in soyundan biriydi ama, uzaktan. Buyur ettiler.

— Bir uğrayayım bakayım, dedim diyordu, uğrayayım da Altınboynuz bizden gideli beri nasıl, bir göreyim, dedim.

Inger çocuğa bakıyor, acıklı bir sesle ona doğru konuşuyor:

— Ah, kimsecikler sormuyor buncağız nasıl diye!

— A, buna gelince, nasıl olduğu görülüyor işte. Nur topu gibi ufacık bir oğlancağız. Geçen sene kim derdi ki, Inger, buraya geleceğiz de seni evin olmuş, kocan olmuş, çocuğun falan her şeyin olmuş bulacağız!

— Övünmek gibi olmasın ama, burada oturan adam var ya, işte beni olduğum gibi alıverdi.

— Nikahlanmadınız değil mi? Yo, görüyorum, nikâhlanmamışsınız daha.

Inger:

— Onu da yapacağız, oğlan vaftiz edileceği zaman, diyor. Daha önce de nikâhlanırdık ama, bir türlü elimiz değmedi, köye kiliseye inmek falan. Sen ne diyorsun, Isak?

Isak:

— Nikâhlansak mı? diyor. E, olur, elbette.

Inger:

— Ama, sen bize yardım edersen, Oline diyor. İşin olmadığı bir ara gelsen de biz yokken hayvanlara sen baksan, ha?

— Hayhay, Oline yaparmış bunu.

— Biz de seni boş bırakmayız.

— A, bunu size bırakıyorum. Bakıyorum, yine bir şeyler yapıyorsunuz. Ne olacak bu? Yetmiyor mu yeriniz?

Inger fırsatı kaçırmıyor, sokuşturuyor:

— Valla, ona sor. Ben bilmiyorum.

Isak:

— Yapı mı? diyor. A, bu bir şey değil ki. Ahır gibi bir şey, belki, gerekirse. Ne diyordunuz Altınboynuz için? Görmek ister misiniz?

Sığır ahırına geçiyorlar. Güzel bir inekle buzağı, işe yarar bir öküz var orada. Konuk, hayvanlara, ahıra bakaraktan, başını sallıyor. Her şey çok güzel, bu kadar olur; her yan öyle temiz ki, bundan daha temizi olamaz.

— Hayvan bakımında Inger'e güvenebilirsiniz her bakımdan, diyor.

Isak bir şey soruyor:

— Altınboynuz eskiden sizde miydi?

— Ya, buzağılığından beri. Bende değildi, oğlumdaydı; neyse, hepsi bir. Anası da hâlâ bizde.

Isak çoktandır bundan daha iyi bir haber işitmemişti. Üzerinden bir yük kalkmış gibi oldu. Demek ki Altınboynuz doğru dürüst yoldan onların olmuştu. Doğrusunu isterseniz, bu dertten üzücü bir yolla kurtulmayı bile düşündüğü olmuştu: O güz ineği öldürecek, derisini yüzecek, kemiklerini gömecek, böylece de şu yeryüzünden Altınboynuz İnek'in bütün izini silecekti. Artık bunun gereği kalmamıştı. Birden, Inger'le koltukları kabardı.

— Ya, Inger... diyor. İşleri çekip çevirmekte bir tanedir o, doğru. Benzeri ne vardır, ne de bulunabilir. Burası pek kısır bir yerdi kadınımı buluncaya dek, öyle diyelim.

Oline:

— A, elbette, diyor.

İşte böylece, yamaçlardan inen bu kadın, adına Oline denilen bu tatlı dilli, aklı başında yaratık iki gün onlarda kaldı, ufak odada

yattı. Evine dönmek üzere yola koyulduğunda da elinde bir çıkın yün vardı; Inger koyundan kırkmış vermişti bunu ona. Bu çıkını saklamanın gereği yoktu ama, Oline yine Isak'a göstermemeye baktı.

Sonra yine çocuk, Isak, karısı baş başa kaldılar. Yine aynı dünya; ufak, büyük sevinçleriyle günlük işler. Altınboynuz iyiydi; keçiler yavrulamıştı, onlar da iyiydi. Inger daha şimdiden bir çok kırmızı, beyaz peynir yapmış, dinlenmeye bırakmıştı. Dokuma tezgâhı alabilecek kadar peynir biriktirmeyi tasarlıyordu. Ah şu Inger... Bez dokumasını ne de iyi bilirdi!

Isak da bir ahır daha yaptı... Onun da kendine göre tasarladıkları vardı elbette. Toprak kulübenin yanında yeni bir yapıya başladı: Tahtadan çifte bölmeler, ortasında bir kapı, dört parçalı ufak güzel bir pencere... üzerine de kalın tahtalarla bir dam örttü, sonra buzlar çözülüp de balçık alabileceği güne kadar ara verdi. Bütün bu yaptıkları yararlı, gerekli bir işti. Döşeme yoktu, duvarlar pürüzsüz değildi ama, içeriye bir bölme yapmıştı, at koymak için; bir de yemlik.

Mayıs sona ermek üzereydi. Güneş toprağın buzunu çözmüştü. Isak ahırın damını balçıkla sıvadı, iş bitti.

Sonra, bir sabah, bütün gün gidecek bir yemek yedi, yanına da biraz daha yiyecek aldı, kazmasını, küreğini omzuna vurdu, köye indi.

Inger arkasından:

— Üç metre basma getir, alabilirsen, diye seslendi.

Isak:

— Ne için istiyorsun? dedi.

Isak gideli çok olmuştu; sanki temelli gitmişti. Inger her gün havaya bakıyor, rüzgârın yönünü kestirmeye çalışıyordu, sanki yelkenli gemi bekliyormuş gibi. Gece vakti dışarı çıkıyor, kulak kabartıyordu; çocuğu kucağına alıp onun arkasından gitmeyi bile düşündüğü oldu. Derken, en sonunda Isak çıkageldi, atla, arabayla. Arabayı yanaştırırken: Prrrt! diye bağırdı; işittirmek için bağırdı. At da iyi eğitilmişti, usulca durdu, başını toprak dama doğru çevirdi, sanki

tanımış gibi.

Isak yine de seslendi :

— Hey, gel atı biraz tut!

Inger dışarı çıkıyor.

— Bu da nereden çıktı? O! Isak, yine mi kirayla aldın? Neredeydin bunca vakittir? Altı gün oldu.

— Neredeydim sanıyorsun? Şu benim araba için yol aradım durdum. Tutsana atı biraz!

— Senin araba ha! Bu arabayı parayla mı aldın yoksa?

Isak dilsiz; Isak dile gelmeyen duygularla dolu. Bir sabanla bir de tapan getirmiş, onları çıkarıyor arabadan; ayrıca, çiviler, yiyecek, değirmen taşı, bir çuval buğday.

— Çocuk nasıl? diye soruyor.

Inger, ona yeniden kavuştuğu için sevinç içinde, civelek bir tavırla:

— Çocuk iyi, diyor. Parayla mı aldın sen bu arabayı, ben bunu öğrenmek istiyorum. Çünkü, bir dokuma tezgâhım olsa, diye ne zamandır can atıyorum ben.

Isak yine dilsiz kesilmişti; uzun bir süre, birtakım işlerle uğraştı: Düşünüyor, bütün bu yiyecekleri, araçları koyacak bir yer arıyordu. Hepsine yer bulmak da kolay değildi. Inger sormaktan vazgeçip de onun yerine atla konuşmaya başlayınca, Isak en sonunda o kararlı sessizliğinden kurtuldu.

— Atsız, arabasız, sabansız, tapansız falan çiftlik gördün mü sen hiç? diyor. Madem sordun, söyleyeyim: Atı da, arabayı da, içindekilerin hepsini de parayla aldım.

Inger ancak başını sallayıp mırıldanabildi:

— Valla, hiç böyle adam görmedim ben!

Isak artık huzursuzluktan, utançtan kurtulmuştu. Tam erkekçesine, Altınboynuz'un karşılığını vermişti, işte bak, ben de at getirdim, ödeştik diyebilirdi.

Hiç huyu değilken, orada, öyle, dimdik, atik duruyordu. Sonra, sabanı bir daha elledi, bir eliyle kaldırdı, aldı götürdü duvara dayadı. A, o ne çiftlikler yönetebilirdi! Ötekileri de aldı, sabanı, değirmen taşını, yeni aldığı yabayı, yeni evin hazinesi olan bütün o pahalı tarım araçlarını... bir alay şey. Hepsi gerekli araçlar... hiçbir şey eksik değil.

— Hımm... senin şu dokuma tezgâhına gelince, e, onu da alırız, ben sağ oldukça. İşte senin basman. Maviden başka yoktu, ben de mavi aldım.

Getirdikleri saymakla bitmezdi. Şehirdeki büyük mağazalar gibi, türlü şey dolu, sonu gelmez bir kuyu.

Inger:

— Bütün bunlar Oline buradayken gelseydi de o da görseydi, diyor.

Kadınlar böyledir işte! Saçma bir kendini beğenmişlik... sanki önemi varmış gibi! Isak burnunu büktü. Oline bunları görseydi kendisinin de pek hoşuna giderdi ya.

Çocuk ağlıyordu.

— Git içeri, çocuğa bak, dedi. Ata ben bakarım.

Atı alıyor, ahıra götürüyor. Vay! bakın hele, Isak atını ahıra götürüyor! Yem veriyor, okşuyor, üzerine titriyor. Şimdi ne kadar borca girmişti bu atla araba yüzünden? Dünyanın parası, hayli para, bir alay borç. Olsun, korkmayın, hepsini o yaz öderdi. Yığın yığın odunu vardı, geçen yıldan kalma ağaç kabuğu vardı bunları ödemek için, tomruklar da cabası. Daha vakit vardı. Ama, daha sonra, koltuklarının kabarması, böbürlenmesi biraz soğuyunca, korkulu, kaygılı acı anlar geçirdiği oldu. Her şey yaza, ekine bağlıydı, o yılın nasıl geçeceğine bağlıydı.

Günler şimdi tarla işleriyle, boyuna tarla işiyle geçiyordu. Kökleri sökerek, taşları atarak, yeni tarlalar açtı; sürdü, gübreledi, tapan çekti; elde kazma, kürek, çalıştı; kesekleri eliyle, topuğuyla kırdı, parçaladı... eskisi gibi yine bir toprak emekçisi; kadife halılar gibi tarlalar seriyor, iki gün daha bekledi -yağmur yağacağa benziyordu-

sonra buğdayını ekti.

Unutulmuş çağlardan beri, kuşaklar boyunca, kendisinden önce dedeleri de buğday ekmişti... yaban kazları gittikten az sonra, en iyisi ılık bir yağmur çiselediği sırada, durgun bir akşamüstü, ağır ağır. Patates yeni bir şeydi; esrarlı, kutsal yanı olmayan bir şey. Kadınlar da, çocuklar da dikerdi onu... kahve gibi, yabancı ülkelerden gelme, yeraltında yetişen elma gibi bir şey. Güçlü bir besindi ama, tıpkı şalgam gibi, pancar gibi. Buğday demek ekmek demekti; buğday hayat, buğdaysızlık ölüm demekti.

Isak başı açık yürüyordu... ekici. Pek biçimli elleri olan bir kütük gibi... Ama, gönlü çocuktu. Her avuç tohumu, gönülden bir kendinden vazgeçme hali içinde, dikkatle serpiyordu. Bakın! bu ufacık taneler canlanacak, büyüyecek, başakları dolduracak, yeniden daha çok buğday verecek. Bütün yeryüzünde, buğday ekilen her yerde böyle... Filistin'de, Amerika'da, Norveç ovalarında... geniş bir dünya, Isak da bunun ortasında, bir ekici. Elinden, yelpaze gibi, ufak ufak buğday sağanakları yağıyor... Hayırlı bulutlarla kaplı bir gökyüzü... çiseleyecek bir yağmurun müjdecisi.

IV

İki mevsim arası aylak günlerdi o sıra ama, Oline Kadın gelmedi. Isak toprak işinden kurtulmuştu artık, iki orağı, iki de tarağı hazır bekliyordu ot biçmek için. İçine otları koymak için arabaya derin kenarlar takmıştı, kış için kızak yapmak üzere de bir çift ayakla bir de bu işe uygun tahta bulmuştu.

Bir sürü yararlı şeyler yaptı. Raf bile yaptı. Evin içine iki raf taktı, takvim gibi -en sonunda bir takvim almıştı- kullanılmayan kepçeler, kap kacak gibi çeşitli şeyleri koymak için güzel bir yer. Inger bu iki raf üzerinde çok düşündü.

Inger'i sevindirmek kolaydı. Her şey üzerinde de uzun uzun düşünüyordu. Altınboynuz'u ele alalım: Onun artık kaçma korkusu yoktu; oynayacak buzağısı var, boğası var, nereye kaçacak! Bütün gün koruda koşup duruyordu. Keçiler de salına salına geziyorlardı, dopdolu memeleri neredeyse yere sürünerekten. Inger o mavi basmadan kedine uzun bir elbise yaptı, bir de ufacık başlık... öyle şirin ki bu kadar olur... vaftiz için. Kaç kere çocuk bile onu dikiş dikerken seyretmişti... çocuk için pek görülecek bir şey. Inger oğlanın adını Eleseus koymak istiyorsa ... a, Isak karışmıyor, Sen nasıl istersen öyle olsun diyordu. Elbise bittiğinde, uzun bir kuyruğu vardı... aşağı yukarı bir buçuk metre basma; her karışı da para demekti. E, ne olmuş yani? İlk çocuklarıydı bu.

Isak:

— Senin o boncuklar ne olacak? dedi. Sanki bir işe yarayacakmış gibi...

A, Inger bunu daha önce düşünmüştü, onun o boncuklarını. Anaya bırakın siz böyle işleri. Inger bir şey söylemedi; içinden,

göğsü kabarıyordu. Boncuklar pek o kadar çok değildi ama, oğlanın başlığına dikilirse pek güzel görünürdü, orasıydı bunların yeri.

Ama, Oline gelmedi ki.

Sığırlar olmasa, üçü birden kalkar giderlerdi, çocuk usulü dairesinde vaftiz edildikten sonra da döner gelirlerdi. Bir de şu nikâh işi olmasaydı, Inger çocuğu alır, tek başına da giderdi ya.

Isak:

— Şu nikâh işini biraz daha sonraya bıraksak? dedi ama, Inger bunu daha sonraya bırakmaya hiç yanaşmıyordu.

Eleseus'un tek başına kalacak, davarı sağacak duruma gelmesi için en aşağı on, oniki yıl isterdi.

Yo, Isak kafasını kullanmalı, bu işin bir çıkar yolunu bulmalıydı. Bu durum nasılsa onlar hiç farkında olmadan ortaya çıkmıştı. Belki nikâh işi de vaftiz kadar önemliydi... kim bilir! Havalar kurak gidiyordu... pek musibet bir kuraklık. Yakında yağmur yağmazsa, ekinler kavrulacaktı. Ne var ki, her şey Tanrı'nın elindeydi. Isak köye inmeye hazırlandı: Birini bulacak, alıp getirecekti. Yine o kilometrelerce yol!

Bütün bu gürültü de nikâh için, vaftiz için! Ya, ıssız yerlerde oturanların, büyük, küçük, bir çok derdi oluyordu.

Derken, Oline geldi...

İşte artık nikahlanmışlar, çocuk da vaftiz edilmişti. Her şey olması gerektiği gibi yoluna girmişti. İlk önce kendileri nikâhlanmayı da akıl etmişlerdi, çocuğun nikâhlı ana babadan doğmuş olarak vaftiz edilebilmesi için. Gel gelelim, kuraklık sürüp gidiyordu, o küçücük buğday tarlaları damar damar olmuştu, o kadife halılar damar damar. E, niçin? Her şey Tanrı'nın elindeydi. Isak o birazcık çayırını biçti. O bahar bunca gübre vermişken, yine de çayırda pek az ot bitmişti. Ta yamaçlara, daha, daha uzaklara kadar biçti, biçti. Biçti, bağladı, arabaya koydu, eve yük yük ot getirdi, bıkıp usanmamacasına... çünkü şimdi atı, iyi donanımlı bir çiftliği vardı onun. Ne var ki, temmuz ortasında buğdayları biçip hayvanlara taze ot yapmak zorunda kaldı, başka çıkar yol yoktu. Şimdi bir patatese

kalmışlardı.

Patatese ne diyordunuz? Kahve gibi, yabancı ülkelerden gelme bir şey, bir süs, boş bir şey mi? Yo, patates mübarek bir şeydir. Kurakmış, sağanakmış, o yine yetişir. Havayla alay eder, her şeye dayanır. İyi bak, bire onbeş verir. Üzümün kanı yoktur onda ama, kestanenin eti vardır; haşlanır da, kızartılır da, her şeyi olur. Adamın buğdayı olmazsa ekmek yapamaz ama, patates ver, aç kalmaz. Ateşte pişir, işte sana akşam yemeği; suda haşla, kahvaltın hazır. Ete gelince, yanında biraz patates ister. Patates her şeyle gider: Sütlü bir aş, biraz ringa balığı, yeter. Varlıklılar tereyağıyla yerler; yoksullar bir tutam tuzla. Isak pazarları şölen sofrası kuruyordu patatesle: Altınboynuz'un sütünden yapılmış bir tabak kaymakla. Hor görülen patatesçik... mübarek bir şey!

Gel gelelim, artık... ortada patates varken bile, durum pek kara görünüyor.

Isak gündüzleri belki yüz kere gökyüzüne bakıyordu. Gökyüzü masmaviydi. Kaç akşamdır sağanak gelecekmiş gibiydi. Isak içeri giriyor, şu yağmur en sonunda geleceğe benzer diyordu, iki saat sonra da bütün umutlar yine suya düşüyordu.

Kuraklık artık yedi haftayı bulmuştu, sıcak da hatırı sayılır bir sıcaktı. Patatesler hep çiçekteydi; pek güzel, pek olağanüstü çiçek açmışlardı. Buğday tarlaları uzaktan kar altındaymış gibi görünüyordu. Ne zamana kadar sürecekti bu böyle? Takvim bir şey söylemiyordu... nerede o eski takvimler! Şimdiki takvimler bir işe yaramıyor ki. Yine yağmur var gibi görünüyordu.

Isak içeri girdi, Inger'e:

— Bu akşam yağmur yağacak, inşallah, dedi.

— Öyle mi görünüyor?

— Evet. At da biraz ürperiyor, öyle olur onlar.

Inger kapıdan yana baktı.

— Evet, bak, yağmak üzere. Bir iki damla düştü.

Saatler geçti. Yemeklerini yediler. Isak havaya bakmaya dışarı

çıktığında gökyüzü masmaviydi.

Inger, onu elinden geldiğince avutmaya çalışarak:

— Neyse, karayosunları bir gün daha kuruyacak, dedi.

Isak bulabildiği kadar karayosunu topluyordu, bir yığın olmuştu, hepsi de en iyisinden. Hayvanlara iyi bir yem oluyordu bu. Isak da bunlara kuru ot gibi bakıyor, üzerlerini korudan getirdiği kabuklarla örtüyordu. Dışarıda pek az kalmıştı artık.

Inger öyle söyleyince, Isak, bezgin bir tavırla:

— Kuruysa içeri almam! dedi.

Inger:

— Yapma, Isak! dedi.

Ertesi gün, dediğini de yaptı, yosunları içeri almadı. Dışarıda bıraktı, dediği gibi de, bir daha elini sürmedi. Dursun durduğu yerde; nasıl olsa yağmur yağacağı yok. Dursun durduğu yerde Allah aşkına! Noel'e az kala alırdı içeri, güneş yakıp mahvetmezse.

Bu durum Isak'ın pek derinden, iyicene ağırına gitmişti. Kapının önüne oturup da topraklarına bakmak, Bütün bunlar benim demek bir sevinç, bir zevk olmaktan çıkmıştı artık. İşte şurada patates tarlası çılgınca çiçek açmıştı, kuruyup gidiyordu. Bırak yosunlar durduğu yerde dursun... Umurunda mıydı Isak'ın! Ah, şu Isak! Kim bilir, belki de bütün o donuk bönlüğüne karşılık kafasında birazcık sinsi bir düşünce vardı da ne yaptığını pek iyi biliyordu: Ayın döndüğü şu sırada, mavi gökyüzünü kışkırtmaya çalışıyordu belki.

O akşam da yağmur yağacak gibiydi yine.

Inger:

— Yosunları içeri alsan, dedi.

Isak pek şaşırmış gibiydi.

— Niye? dedi.

— Ah, senin bu saçmalığın! Belki yağmur yağar.

— Bu yıl yağmur falan yağmayacak, sen de görüyorsun ya.

Öyleyken, yine de gece hava pek tuhaf karardı. Camdan görüyorlardı: Hava eskisinden daha karaydı... Evet, cama da bir şey vurur gibiydi, ıslak bir şey, her neyse.

Inger uyandı.

— Yağmur! Camlara bak!

Isak yalnız burun büktü.

— Yağmur mu? Damlası bile yok. Sen ne söylüyorsun anlamıyorum.

Inger:

— Bilmezlikten gelmek neye yarar ki! dedi.

Isak bilmezlikten geliyordu... evet, öyle. Yağmurdu bu, bal gibi. hem de iyicene hızlı bir sağanak. Ama, Isak'ın yosunlarını ıslatacak kadar yağdıktan sonra dindi. Gökyüzü masmaviydi.

Isak, boynunu dikerek, sert bir tavırla:

— Ben demedim mi? dedi.

Sağanağın patateslere hiçbir yararı dokunmadı; günler geldi geçti, gökyüzü yine masmaviydi. Isak tahta kızağını yapmaya koyuldu, çok sıkı çalıştı, kendini büyük bir alçakgönüllülükle kızağın ayaklarına, tahtalarına verdi. Hey hey, Herregud! Evet, günler geldi geçti, çocuk büyüdü. Inger yayık dövdü, peynir yaptı. Büyük bir korku yoktu. Aklı başında olan, elinden iş gelen kimseler, öyle, bir yıl kötü gitti diye ölmezlerdi. Üstelik, dokuz hafta sonra, iyicene bir rahmet boşandı, tam bir gün, bir gece; onaltı saat öyle bir bardaktan boşanırcasına yağdı ki bu kadar olur.

İki hafta önce yağsaydı, Isak İş işten geçti artık derdi; şimdi ise:

— Biliyor musun, patateslerin birazını kurtaracak, diyordu Inger'e.

Inger, umutla:

— Ya, dedi. Birçoğunu kurtaracak, bak görürsün.

Şimdi durum iyileşmişti. Her gün yağmur; güzel, adam akıllı sağanaklar. Her şey yine yemyeşil olmuş, bir mucizeyle. Patatesler

yine çiçek açıyordu, eskisinden daha beter, uçlarında da koca koca taneler bitiyordu, hiç de böyle bir şey olmaması gerekirdi; ama, köklerde ne olduğunu kim bilebilirdi ki... Isak bakmayı göze alamamıştı. Derken, bir gün Inger gitti baktı, bir tek bitkinin altında yirmi tane kadar ufacık ufacık patates buldu.

— Toprağın içinde beş hafta daha büyümeleri gerek, dedi.

Ah, şu Inger! Hep avutmak için, umut vermek için konuşur o tavşandudağıyla. Konuşmasını dinlemek hoş değildi, çünkü su sızan musluk gibi bir ıslık sesi çıkardı; ama, şu yaban elinde ne de olsa adamın içine bir rahatlık veriyordu. Hep de mutlu, hep de şendi.

Bir gün:

— Bir yatak daha yapabilsen, dedi.

— O!

— E, acelesi yok ama, yine de...

Patatesleri toplamaya başladılar; gelenek üzere de, Mikâil Yortusuna[4] kadar bitirdiler. Oldukça iyi bir yıldı... İyi bir yıl. Bir kez daha görülüyordu ki patatesler havaya pek aldırmıyorlardı, yine de yetişiyorlardı, hayli dayanıklı şeylerdi. Oldukça iyi bir yıl... iyi bir yıl. E, daha da iyi olabilirdi, gereği gibi çalışsalardı; o yıl iyi çalışmamışlardı ki. Bir gün bir Lapon geçmişti oradan, o söylemişti: Onların patatesleri iyi boy atmış; köydekiler çok daha kötüymüş.

Isak'ın şimdi toprağı işlemek için birkaç haftası ancak kalmıştı, hava dona çekene kadar. Sığırlar dışarıdaydı, canlarının istediği yerde otluyorlardı. Onlarla yan yana çalışmak, çıngıraklarını duymak pek hoştu; ara sıra biraz vaktini alıyordu ama, olsun. Boğa pek hınzır hayvandı, yosun yığınlarına tos atmaya kalkıyordu. Keçilere gelince, yukarıda, aşağıda, her yerdeydiler onlar; kulübenin damına bile çıkıyorlardı.

Büyük, küçük birtakım dertler.

Bir gün Isak birdenbire bir bağırtı işitti. Inger, çocuk kucağında,

[4] 29 eylül. -Çeviren-

kapıya fırladı, boğayla o güzelim küçük inek Gümüşboynuz'u gösterdi: Sevişiyorlardı. Isak kazmasını attığı gibi koştu ama, görünüşe bakılırsa, geç kalmıştı, olan olmuştu.

— Ah, alçak! İnek daha pek genç... altı ayı daha var; çocuk o daha!

Isak aldı onu ahıra koydu ama, iş işten geçmişti.

Inger:

— Eh, ne de olsa yine pek kötü bir şey değil, bir bakıma, dedi. Bekleseydi, ikisinin de yavrulaması aynı zamana gelirdi bizim için.

Ah, bu Inger! kimileri gibi pek kafalı değil ama, yine de o sabah o iki hayvanı başıboş bırakırken ne yaptığını pek iyi biliyormuş.

Kış geldi. Inger yün tarıyor, yün eğiriyor. Isak köye yük yük odun taşıyor. Kuru kuru, güzel odunlar, iyi satılıyor. Bütün borçlarını ödedi, temizledi; at da, araba da, saban da, tapan da onun artık. Köye inerken Inger'in keçi sütü peynirlerini de götürdü, dönüşte de yün iplik, mekiğiyle, yumağıyla, her şeyi tamam bir dokuma tezgâhı getirdi; un, yiyecek, kereste, biçilmiş tahta, çivi falan da getirdi, bir gün de lamba.

Inger:

— Gözlerime inanamıyorum, diyor.

Hanidir kafasında böyle bir lamba vardı. O akşam yaktılar, cennetteydiler artık. Eleseus'çuk bunu güneş sanmıştı sağlam.

Isak:

— Bak nasıl şaşkın şaşkın bakıyor, dedi.

Şimdi Inger geceleri de lamba ışığında yün eğirebilirdi. Isak gömleklik ketenle Inger için yeni meşin pabuç da getirmişti. Inger yün boyamak için boya istedi, Isak onu da getirdi. Derken, bir gün saatle geldi. Neyle? Saatle. İşte Inger bu kadarına dayanamazdı artık; bitmişti, ağzından bir söz çıkmıyordu. Isak saati duvara astı, tahmini olarak ayarladı, kurdu, çaldırdı. Çocuk gözlerini sese çevirdi, sonra annesine baktı.

Inger:

— A, şaşarsın ya, dedi, aldı çocuğu lambaya yaklaştırdı, kendi de az sevinmiş değildi.

Böyle ıssız bir yerde bütün yararlı şeylerin içinde saat gibisi yoktu: O kara kış günleri boyunca işler durur, saat başlarında da pek hoş bir çalışı vardır.

Son odun yükü de arabayla köye indirildikten sonra Isak yeniden oduncu oldu: Ağaç kesiyor, kışlık odun yığınlarıyla sokaklar, şehirler kuruyordu. Şimdi evinden çok, çok uzaklara gidiyordu: Tarla açmaya elverişli geniş bir yamaç vardı. Artık ağaçları da dipten kesmiyor, ancak tepeleri kurumuş büyük ağaçlara balta atıyordu.

Inger'in bir yatak daha isterken ne düşündüğünü o da anlamıştı artık; hazırladı. Karanlık bir akşam korudan döndüğünde, tamamdı: Inger kurtulmuştu, yatıyordu. Yine oğlan. Ah, şu Inger! Daha o sabah kocasını yine köye yollamak istemişti.

— Bu sefer atın bir derdi var diyordu. Bütün gün tepinip duruyor.

Isak kısaca:

— Böyle saçmalıklarla uğraşacak vaktim yok benim, demiş, çıkıp gitmişti.

Şimdi anlıyordu: Inger onu ortalıktan uzaklaştırmaya bakmıştı. Niye? O da evde olsa iyi olurdu elbet.

— Adama önceden haber vermek yok mu?

Inger:

— Kendine de bir yatak yaparsın, küçük odada yatarsın, dedi.

İş yalnız tahtadan yatak yapmakla bitmiyordu ki; yatak yaygısı da isterdi. Topu topu bir tek pöstekileri vardı, bir daha da ta güze olacaktı, erkek koyunları kestiklerinde, O zaman bile iki pöstekiden bir yatak yaygısı çıkmazdı. Isak için, bir süre, o soğuk gecelerde pek zor oldu. Kaya kovuğundaki saman içine gömülüp yatmayı denedi; sığırlarla bir arada yatmayı denedi. Yersiz yurtsuz kalmıştı Isak. Bereket versin, mayıstaydılar. Yakında haziran gelecekti,

sonra temmuz...

Yaman bir iş başarmışlardı doğrusu, şu yabanda: Kendilerine ev, sığırlara barınak; tarla açıp işlemişlerdi de... topu topu üç yıl içinde. Isak yine yapıya kalkmıştı. Ne yapıyordu şimdi de? Yeni bir kapalı yer daha; eve yapışık, çatısı tek akıntılı. O kol kadar mıhlarını çaktıkça bütün ev inildiyordu. Inger ikide bir çıkıyor, Küçüklerin kafası şişti diyordu.

— Ha, küçükler mi? Gir içeri, konuş onlarla, biraz türkü çağır. Eleseus'un eline bir kutu kapağı verirsin, o da çekiç vurur. Bir, şu kalaslara vuracağım bu koca çivileri, o kadar; bütün çatıyı bunlar tutacak. Ondan sonra tahtalar döşenecek yalnızca, bir parmak boyundaki çivilerle, bebek evi yapar gibi sessiz bir iş.

Isak, çekiç sallıyorsa, mıh çakıyorsa hiç şaşmamak gerek. Bir fıçı ringa, un, türlü yiyecek duruyordu şurada ahırda; açık durmasından daha iyiydi belki ama, domuz daha şimdiden tadına bakmıştı. Onun için, bunlara kapalı bir yer isterdi, gün gibi ortada. Küçüklere gelince, çok sürmez, gürültüye alışırlardı. Eleseus biraz huysuzdu ama, ötekisi, toraman bir melek gibi, hapur hupur mamasını yiyor, ağlamadığı zamanlar da uyuyordu. Yaman bir çocuk! Isak onun adını Jacob koymak istiyordu ama, Sivert adına da ses çıkarmamıştı. Inger kimi vakit isabetli karar veriyordu. Eleseus'a bu adı onun mahallesindeki papazın adından ötürü koymuşlardı; güzel de bir addı elbette. Sivert'e ise bu ad annesinin dayısının adından ötürü konmuştu. Sivert o bölgenin malmüdürüydü; ne karısı vardı, ne çocuğu. Oğlana onun adını vermekten daha uygun bir şey olamazdı.

Sonra bahar geldi, yeni mevsimin işleri başladı. Paskalyanın yedinci pazarı gelmeden hepsi toprağa düşmüşlerdi. Bakılacak yalnız Eleseus varken, Inger hiç kocasına yardım edecek vakit bulamıyordu, ilk göz ağrısına pek bağlı olduğundan. Şimdi evde iki çocuk vardı ya, durum değişmişti: Tarlalarda yardım ediyor, orada burada daha bir alay iş yapıyordu; patates dikiyor, havuç tohumu, turp tohumu ekiyordu. Böyle kadın kolay kolay bulunmaz. Üstelik, onun bir de dokuma tezgâhı vardı. Olur olmaz zamanlarda, küçük odaya süzülüveriyor, bir iki makara örüveriyordu. Kış için yarı yünlü

iç çamaşırı örüyordu şimdi. Sonra, yünlülerini boyadı, kendisine, küçüklere kırmızı, beyaz elbiselik kumaş oldu; en sonunda, daha bir alay başka renk de kattı, Isak'a kendi eliyle yatak yaygısı yaptı. Inger'in dokuma tezgâhından öyle saçma sapan işler çıkmaz; yararlı, gerekli şeyler çıkar, hem de sağlam.

Yo, iyi gidiyorlardı bu yabana yerleşenler. Şimdiye dek iyi gitmişti, bu yıl ekin iyi olursa herkesin kıskanacağı kimseler olacaklardı yüzde yüz. Neleri eksikti ki? Samanlık, belki; içinde taneyi sapından ayırmak için sert yeriyle falan büyük bir saman ambarı. E, o da, merak etmeyin, zamanla olur. Şimdi o güzel Gümüşboynuz yavrulamış, koyun kuzulamış, keçilerin oğlakları olmuştu; yavrular ortalıkta kımıl kımıl dolaşıp duruyordu.

Evdeki yavrulardan ne haber? Eleseus çoktan yürümeye başlamıştı, istediği yere tek başına gidiyordu, Sivert de vaftiz edilmişti. Inger? Görünüşe bakılırsa bir yenisine hazırlanıyordu. Doğurmaktan yana cimri denen kadınlardan değildi o. Bir çocuk daha... bir şey demek değildi bu, Inger için! Doğdular mıydı da, koltukları öyle bir kabarıyordu ki! Güzel yavrucuklardı da, doğrusu. Tanrı pek öyle herkese böyle güzel gürbüz çocuk vermezdi.

Inger gençti, gençliğinin de elinden geldiği kadar tadını çıkarıyordu. Güzel değildi, kızlığında da bu yüzden çok acı çekmişti: Kimse yanına sokulmaz, herkes burun bükerdi, iyi oynardı, iyi de iş görürdü ama, delikanlıların hiç gözüne çarpmazdı. Onda hiçbir tatlılık bulmazlar, başlarını çevirip geçerlerdi. Şimdi ise gün onun günüydü; tam çiçek açmıştı, boyuna doğuruyordu. Isak da, efendisi, sahibi, her zamanki gibi yine ağırbaşlı, durgundu ama, o da iyi davranmıştı, keyfi yerindeydi. Inger gelmeden önce nasıl yaşamıştı, bilmeceydi doğrusu; patatesle, keçi sütüyle beslenmişti besbelli; belki de adı sanı bilinmeyen gelişi güzel şeyler yemişti. Şimdi ise şu yeryüzünde bir erkeğin aklına gelebilecek her şeyi vardı.

Bir kuraklık daha geldi, kötü bir yıl daha. Lapon Os Anders, köpeğiyle oradan geçerken, haber getirdi: Köydekiler ekinleri daha şimdiden biçmişlerdi hayvanlara yem olarak vermek için.

Inger:

— Durum pek kötü görünüyor, anlaşılan, dedi.

— Ya. Neyse ki ringaları var. Ringa bolmuş, öyle diyorlar. Senin Sivert Dayı yeni bir ev yaptırmak üzere.

— A, onun durumu eskiden de iyiydi.

— Doğru. Yine de sizle aşık atmak istiyor gibi.

— A, buna gelince, ihtiyacımız zaten az, hepsini de karşılıyoruz, çok şükür. Evde ne diyorlar benim burada bulunuşuma?

Os Anders üzgün üzgün başını sallıyor.

— Neler demiyorlar ki!

Bunları o söyleyemez. Bütün Laponlar gibi, tatlı dilli bir adamdır o.

Inger:

— Süt istersen, söyle, diyor.

— Zahmet etme. Yalnız, şu köpeğe biraz bir şey verirsen...

Os Anders'e süt, köpeğe yiyecek. Birdenbire, Os Anders başını dikiyor: Evde çalgı sesi gibi bir şey.

— Bu ne bu?

Inger:

— Bizim saat diyor. Saatleri böyle çalar. Inger'in koltukları kabarıyor.

Lapon yine başını sallıyor:

— Ev, davar, her şey. Adamın aklına gelecek her şey var sizde.

— Evet, her şeyimiz var doğrusu, çok şükür.

— Söylemeyi unuttum: Oline seni soruyordu.

— Oline mi? Nasıl o?

— Fena değil. Kocan nerede?

— Tarlada çalışıyordur.

Lapon, boş bulunuyor.

— Daha parasını verip almamış, diyor.

— Almamış mı? Kim söylüyor?

— E, öyle diyorlar.

— Peki, kimden alacakmış? Beylik topraklar bunlar.

— Evet, öyle.

— Her karış toprakta da alnının teri var.

— Valla, diyorlar ki devletinmiş bütün bu topraklar.

Inger anlayamıyordu.

— E, belki öyledir. Oline mi söyledi bunu?

Lapon:

— Pek iyi hatırlamıyorum, dedi. Fıldır fildir dönen gözleri dört bir yanda dolaşıyordu.

Os Anders niye bir şey istemedi diye Inger merak ediyordu. Bütün Laponlar gibi Os Anders de boyuna bir şeyler dilenirdi. Şimdi, orada öyle oturmuş, toprak piposunun çanağını avucunda kavramış, yakıyor. Ne pipo! Öyle bir içine çekiyor, dışarı püskürtüyor ki buruşuk yaşlı yüzü büyücünün yazılarına dönüyor.

Yine Inger'i pohpohlamak için:

— Küçükler senin mi diye sormanın hiç gereği yok, diyor. Öylesine sana benziyorlar ki! Tıpkı senin küçüklüğün.

Şimdi Inger canavara dönmüş, biçimsiz bir şey olmuştu; bu benzetme pek yersizdi elbette ama, Inger'in yine de koltukları kabardı.

Bir Lapon bile annenin gönlünü almasını bilirdi.

Inger:

— Çuvalın böyle dopdolu olmasaydı, içine koyacak bir şey bulurdum senin için, diyor.

— Yo, zahmet etme.

Inger, çocuk kucağında, içeri gidiyor; Eleseus, Lapon'la dışa-

rıda kalıyor. İkisi çabucak arkadaş oluyorlar. Çocuk çuvalda tuhaf bir şey görüyor, yumuşak, löp löp bir şey. Ellemek istiyor. Köpek dikeliyor, havlıyor, homurdanıyor.

Inger bir yiyecek çıkınıyla geliyor, bir çığlık atıyor, kapının önüne yığılıyor.

— Nedir o elindeki? Nedir o?

— Bir şey değil. Tavşan.

— Gördüm.

— Oğlan bakmak istedi de. Köpek yakaladı onu bu sabah, öldürdü. Ben de aldım getirdim.

Inger:

— Al sana yiyecek, diyor.

V

Kötü bir yıl hiç tek başına gelmez. Isak sabırlı bir adam olmuştu, başına gelene boyun eğiyordu. Buğday kavrulmuştu, ot kıttı; bir patatesler iyi gidiyor gibiydi yine. Durum oldukça kötüydü ama, kötünün kötüsü değildi. Isak'ın daha köye götürüp satacağı odunu, ağacı vardı, bununla bir mevsim geçinirlerdi; o yıl ringa avı bütün kıyı boyu pek bol olmuştu; onun için, herkeste odun alacak para vardı. Doğrusu aranırsa, ekin olmaması kaderin bir lütfü gibi görünüyordu neredeyse: Öyle ya, samanlığı, döven yeri yokken ekini nasıl harman eder, samanı nereye koyardı? Kader deyin buna, kimi vakit zararı yoktur.

Daha başka şeyler vardı ki insan böyle kolayca aklından çıkarıp atamıyor. O yaz Lapon'un biri Inger'e ne demişti ... parasını verip almamış falan gibilerden? Almamış... neyi alacakmış ki? Toprak orada duruyordu, orman da orada; Isak tarla açmış, işlemiş, yabanın ortasında ev kurmuş, kendisi için, çoluğu çocuğu için ekmek parası kazanmış, kimseden bir şey istememiş, yalnız çalışmış, tek başına çalışmıştı. Köye indiğinde bucak müdürüne gidip şu işi bir sormayı düşünmüştü ama, her seferinde de vazgeçmişti. Bucak müdürü pek konuşulacak adam değilmiş, öyle diyorlardı; Isak da pek öyle konuşkan biri değildi. Gidip de ne söyleyecekti? Niçin geldin? derse?

O kış, bir gün bucak müdürü kendisi geldi arabayla oraya. Yanında da bir adam vardı, bir çanta dolusu da kâğıt. Bucak müdürü Geissler kendisi. O açılmış, ağaçları kesilmiş, kar altında dümdüz uzanan geniş yamaca baktı. Bunun hepsini işlenmiş toprak sandı belki.

— O! hayli geniş çiftliğin var, dedi. Bütün bunları bedava elde

edeceğini mi sanıyorsun yoksa?

İşte tamam! Isak korkudan dona kalmıştı, bir şey söyleyemedi.

Geissler:

— Başlangıçta bana gelecek, bu toprakları parayla alacaktın.

— Evet.

Bucak müdürü değerden söz etti, sınırlardan, vergilerden, devlete verilecek vergilerden söz etti; durumu biraz açıkladıktan sonra da Isak bu işin ne de olsa akla yatkın bir yanı olduğunu kavramaya başladı.

Müdür yanındaki adama döndü, alaylı bir tavırla:

— E, söyle bakalım, madem müfettişsin, buradaki ekili yerler ne kadar? diye sordu. Ötekinin vereceği karşılığı beklemeden, kendisi, şöyle bir kestirerek, kâğıda bir şeyler yazdı. Sonra Isak'a tarlaların verimini sordu: Ne kadar ot almış, kaç kile patates almış. Sonra da sınırları sordu. Bele kadar gelen bu kar içinde orayı dolaşıp sınırları çizemezlermiş; yazın da buralara kimse gelemezmiş. Isak koruyu, çayırı ne kadar tahmin ediyormuş? Isak'ın hiçbir fikri yoktu. Oraları göz alabildiğine hep kendisinin olarak görmüştü.

Müdür:

— Devlet kesin sınır ister, dedi. Toprak ne kadar geniş olursa, o kadar çok vereceksin.

— Evet.

— Sonra, sen belki, hepsi benim olsun, dersin ama, o kadarını da vermezler; ancak ihtiyacına göre toprak verirler sana.

— Evet.

Inger konuklara süt getirdi, içtiler. Biraz daha getirdi. Bucak müdürü suratsız bir adam mıymış? Eleseus'un saçını okşadı, çocuğun oynadığı şeye baktı.

— Taşla mı oynuyor, nedir? Bakayım. Hımm... ağır. Madene benziyor.

Isak:

— Yamaçlarda bunlardan çok var, dedi.

Müdür yine o işe döndü:

— Buranın en çok güneyiyle batısını istersin sanırım, öyle değil mi? Güneyden yana dörtyüz metre, diyelim mi?

Yardımcısı:

— Dörtyüz metre mi! diye şaştı.

Müdür, ters ters:

— Sen ikiyüz metre toprağı bile işleyemezsin, dedi.

Isak:

— Kaça mal olacak? diye sordu.

— Bilmem. Bakalım. Ben raporuma elimden geldiği kadar düşük bir fiyat koyacağım. En yakın yere kilometrelerce uzaklıkta, yolu da zor.

Yardımcısı yine:

— Ama, dörtyüz metre! dedi.

Bucak müdürü, dediği gibi, Güneyden yana dörtyüz metre diye yazdı.

Sonra:

— Yamaçlara ne diyorsun? diye sordu. O yandan ne kadar istiyorsun?

Isak:

— Suya kadar isterim, dedi. Yukarıda büyük bir çay var.

Müdür bunu da yazdı.

— Peki, kuzeyden yana ne kadar?

— Yo, o yanın pek önemi yok. Oranın çoğu bozkır, ağaç az.

Müdür kuzey sınırını ikiyüz metre olarak yazdı.

— Doğudan yana?

— Oranın da pek önemi yok. Buradan ta İsveç'e kadar hep

çorak yerler.

Müdür yine bir şeyler yazdı. Çabucak bir hesap etti.

— Bu bile hayli geniş bir yer olacak. Köye yakın bir yerde olsaydı, dünyanın parası ederdi, kimse alamazdı. Ben rapor vereceğim, yüz daler iyi fiyattır, diyeceğim. Sen ne dersin? diye yardımcısına sordu.

Ötekisi:

— Bedava, dedi.

Inger:

— Yüz daler mi? dedi. Bu kadar geniş toprağa ihtiyacın yok ki, Isak.

Isak da:

— Yok, dedi.

Yardımcı:

— Ben de onu diyorum, diye atıldı. Size göre çok bu, doğrusu. Bu kadar toprağı ne yapacaksınız?

Müdür:

— Ekip biçerler, dedi.

Orada otururken kafası çalışmış, yazmış, çizmişti; çocuklar da durmadan ağlıyorlardı: İşe yeni baştan başlamaya hiç de niyeti yoktu. Şimdi bile kalksa evine ancak gece yarısı, belki de sabaha dönebilecekti.

Arkadaşına:

— Atı koş, dedi. Sonra Isak'a döndü: Doğrusunu istersen, sana buraları bedava vermeliler, üstelik para bile vermeliler, çünkü iyi çalışmışsın. Raporumu yollarken bunu da yazacağım. Bakalım hükümet sana buraların tapusunu vermek için ne kadar bir para isteyecek.

Isak... zordu anlatması onun duygularını. Topraklarına yüksek bir fiyat biçilmesine pek sevinmemiş de değildi hani, üzerinde bunca

çalıştıktan sonra. Yüz daler'e gelince, zamanla bunu da verebilirdi elbette. Bunu kendine pek dert yapmıyordu. Şimdiye dek çalıştığı gibi çalışırdı yine; tarla açar, biçer, balta girmemiş ormanlardan yük yük odun keserdi. Başına gelecekler den korkan bir adam değildi o; çalışırdı.

Inger bucak müdürüne teşekkür etti:

— Umarım ki hükümete bizim için birkaç söz yazarsınız, dedi.

— Evet, evet. Ama, bu işlerde benim sözüm geçmez. Benim bütün yapacağım gördüklerimi, düşündüklerimi anlatmak. Küçük ne kadar?

— Altı ayını doldurmak üzere.

— Kız mı, oğlan mı?

— Oğlan.

Bucak müdürü öyle astığı astık, kestiği kestik falan değildi, ciddiyetsiz bir adamdı, bir işte pek titizlik de göstermezdi. Yardımcısı Brede Olsen'e aldırmadı bile; oysa, görevi bakımından, bu işlerde Olsen'in uzman sayılması gerekti, iş oracıkta, üç aşağı, beş yukarı bir kestirmeyle, şıpın işi bir çözüme bağlanıverdi. Gerçekte, Isak'la karısı için çok önemli bir işti bu... Onlar için de, onlardan sonra gelecekler için de, belki nice kuşaklar boyunca. Ama, bucak müdürü işi oracıkta, aklına estiği gibi bağlayıverdi, kâğıda da geçirdi. Yine de iyi adamdı: Cebinden parlak bir para çıkardı, Sivert'çiğe verdi. Sonra ötekileri başıyla selâmladı, kızağa binmeye dışarı çıktı.

Birden:

— Ne diyorsunuz buraya? diye sordu.

— Ne mi diyoruz?

— Evet. Adı ne buranın? Bir ad koymamız gerek.

Şimdiye kadar kimse düşünmemişti bunu. Inger'le Isak birbirlerine baktılar.

Bucak müdürü:

— Sellanraa? dedi. Kafasından uydurmuş olsa gerekti. Belki bir

ad bile değildi bu. Ama, o, başını salladı, yine: Sellanraa, dedi, çekti gitti.

Hepsi şıpın işi oluvermişti, yerin adı da, değeri de, sınırları da.

Birkaç hafta sonra Isak köye indiğinde, bucak müdürü Geissler hakkında bir iş üzerine birtakım söylentiler işitti: Bir paranın hesabını verememiş, bunun üzerine soruşturma açılmış, iş onun daha üstüne bildirilmiş. E, olurdu böyle şeyler. Kimi insan hayatta eğri yoldan gitmekten hoşlanırdı, doğru dürüst gidenlere çarpıncaya dek.

Bir gün Isak yine bir odun yüküyle köye indi, dönüşte kızağına kim binse beğenirsiniz? Bucak müdürü Geissler. Yolda, ağaçların arasından çıkıverdi, el etti.

— Beni de götürüver, olmaz mı? dedi.

Bir ara ikisi de hiç konuşmadan gittiler. Sonra, yolcu cebinden bir şişe çıkardı, içti. Isak'a da uzattı ama, o istemedi.

Bucak müdürü:

— Bu yolculuk midemi alt üst edecek korkarım, diyordu. Sonra, birden Isak'ın o toprak işinden söz açtı: Raporu hemen yolladım, kendi hesabıma da iyicene destekledim. Sellanraa güzel bir ad. Doğrusunu istersen, sana orasını bedava vermeliydiler ama ne kadar söylesen boş elbet. Ben söylesem, ağırlarına gider, kendi biçtikleri değeri isterler. Ben elli daler teklif ettim.

— O! elli mi, dedin? Yüz değil mi?

Müdür alnını buruşturarak şöyle bir düşündü.

— Hatırladığıma göre, elli. Evet...

Isak:

— Şimdi nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

— Vesterbotten'e kadar gidiyorum, karımın annesiyle babasına.

— Bu havada hiç de kolay değil.

— Nasıl olsa giderim. Sen biraz daha götürebilir misin beni?

— Hayhay. Tek başınıza gidemezsiniz.

Çiftliğe geldiler. Müdür o gece onlarda kaldı, küçük odada yattı. Ertesi sabah, yine şişesini çıkardı, yine:

— Bu yolculuk benim midemi alt üst edecek, diye söylendi.

Bunun dışında, geçen seferkinin tıpkısıydı: İyi kalpli, kararlı; ama, pek derbederdi, kendi işlerini pek düşünmüyordu. Belki de gerçekte kötü bir adam değildi.

Isak:

— Yamaç daha baştan başa işlenmiş değil, ancak şurada burada ufak ufak yerler ekili, diyecek oldu, müdür bu haberi biraz tuhaf karşıladı.

— Geçen sefer rapor yazmaya geldiğimde bunu ben de gördüm elbette ama, Brede, yani o yanımdaki arkadaş, görmedi. O hiç de iyi bir adam değildir. Neyse ki masa başında hesap ediyorlar. Benim çıkardığım hesaplarla –bir iki yük otla birkaç kilecik patates, dedim- kısır toprakmış, fakir toprakmış der geçerler, anlıyorsun ya. Senin için elimden geleni yaptım; bak sana söylüyorum, işin iş. Senin kalıbında otuziki bin adam istiyor bu memleket. Başını salladı, Inger'e döndü. Küçük ne kadar?

— Tam dokuz aylık.

— Oğlandı, değil mi?

— Evet.

Yine Isak'a döndü:

— Ama, ne yap yap, bu işi tez elden sağlama bağlamaya bak. Biri var, burayla köy arasında toprak almak istiyor; aldı mıydı, buraların değeri artar. Şimdiden al, toprak senin olsun hele, ondan sonra bırak fiyatlar yükselsin... Böylece, buraya verdiğin bunca emeğin karşılığını almış olursun. Buraları ilk ekip biçmeye başlayan sensin. Eskiden yabandı hep buraları.

Öğütlerinden dolayı minnettar kaldılar, işi onun mu düzenleyeceğini sordular. Elinden geleni yaptığını söyledi. Şimdi artık iş hükümete bakıyormuş.

— Ben şimdi Vesterbotten'e gidiyorum, bir daha da gelmeye-

ceğim, dedi açıkça. Inger'e bir *ort* verdi, hayli para. Bir daha sefere hayvan kestiğinizde bizimkilere biraz et götürüverirsiniz, dedi. Karım parasını verir. Peynir falan da götürün, eliniz değdikçe. Çocuklar seviyorlar.

Isak onunla tepelere kadar çıktı; yukarılarda daha iyi gidiliyordu. Isak aşağıdakinden daha kolay bir daler kazandı.

Bucak müdürü Geissler işte böyle ayrıldı oradan. Bir daha da dönmedi. Hiç de büyük bir kayıp değil, diyordu ahali, çünkü kuşku uyandırır bir kimse, bir macera severdi o. Yo, bilgisiz adam değildi; bilgili adamdı, şunu bunu okumuştu; ama, pek avare yaşardı, onun bunun parasını harcardı. Sonradan ortaya çıktı: Üstlerinden birinden -kaymakam Pleym'den- pek sert bir papara yemiş de onun için oradan ayrılmış; ama, aileye resmen bir şey yapmamışlar, daha sonra da uzun süre orada kaldılar... karısıyla çocukları. Çok geçmeden de, Geissler'in karısıyla çocukları rehin olarak alıkonmadılar, canları istediği için orada kaldılar, denebilsin diye, o hesabı verilemeyen para İsveç'ten geldi.

Isak'la Inger'in Geissler'le yaptıkları pazarlıktan bir yakınmaları yoktu uzun bir süre. Sonra, yerine gelenin nasıl bir adam olacağını kimse bilmiyordu; belki de iş yeniden başlayacaktı!

Kaymakam memurlarından birini gönderdi, köye yeni bucak müdürü olarak. Heyerdahl adında, kırk yaşlarında bir adamdı; oranın yerlilerinden bir yargıcın oğluydu. Üniversiteye gidip de bu mesleğe o yoldan girmek imkânını bulamamış, dairede çalışıp onbeş yıl masa başında yazı yazmak zorunda kalmıştı. Evli değildi, karıya bakacak durumda değildi çünkü. Kaymakam Pleym onu kendisinden önceki kaymakamdan devir almıştı, o da onun daha önce aldığı kadar çok az bir aylık veriyordu. Heyerdahl razı olmuş, eskisi gibi yine masasında yazı yazmaya koyulmuştu.

Isak cesaretini topladı, onunla konuşmaya gitti.

Memur:

— Sellanraa üzerindeki işlemlerin kâğıtları mı? dedi. Buyurun, bakanlıktan yeni geldi. Bir alay şey soruyorlar. İş pek karmakarışık, Geissler'in bıraktığı durumda. Bakanlık öğrenmek istiyor: Satılabile-

cek miktarda herhangi bir meyve yetişiyor mu çiftlikte? Kesimlik ağaç var mı? Yakın yamaçlarda maden yatakları olabilir mi? Bir suyun adı geçiyor ama, içinde balık var mı, yok mu, bundan hiç söz edilmiyor. Anlaşıldığına göre, şu Geissler denen adam birtakım bilgiler vermiş ama, güvenilir bir adam değilmiş; onun için, ben şimdi onun arkasından işi yeniden ele almak zorundayım. Sellanraa'ya gelip her şeyi iyice bir gözden geçirip değer biçeceğim. Kaç kilometre buradan orası? Bakanlık tam sınırların da çizilmesini istiyor elbet; evet, sınırları tastamam olarak belirtmek zorundayız.

Isak:

— Şu kış aylarında sınırları belirtmek pek kolay iş değil, dedi. Daha sonra, yaza olur bu iş.

— Neyse, nasıl olsa yapılacak. Bakanlık yaza kadar bekleyemez, sorduklarına karşılık vermek zorundayız, ilk fırsatta gelirim ben oraya. Nasıl olsa geleceğim zaten; birisi oralarda toprak almak istiyor.

— Benim o yerle köy arasında toprak almak isteyen biri varmış, o mu acaba?

— Valla, bilmiyorum. Olabilir. Doğrusunu isterseniz, buradaki arkadaşlardan biri, benim yardımcım. Geissler'in zamanında buradaydı. Anladığıma göre, Geissler'e sormuş ama, o atlatmış, Sen yüz metrelik bir yeri bile işleyemezsin, demiş. Bunun üzerine, o da kaymakama dilekçe vermiş, benden de bu işi incelememi istediler. Yine Geissler'in karıştırdığı işlerden biri!

Bucak müdürü Heyerdahl çiftliğe geldi, yardımcısı Brede'yi de getirdi. Bataklıklardan geçerken sırsıklam olmuşlardı, eriyen karlar, yamaçların eteklerindeki çamurlar arasında sınırları dolaşırken daha da ıslandılar. Bucak müdürü ilk gün pek gayretli çalıştı ama, ikinci gün bıkmıştı, çoğu zaman dikilip durmakla, parmağıyla gösterip şunu şöyle yap, bunu böyle yap demekle yetindi. Yakındaki yamaçlarda maden yatağı aramaktan falan bir daha söz edilmedi, satılacak miktarda yemiş olup olmadığına gelince...

— Çayırdan geçerken bakarız, dedi.

Bakanlık bir alay şey üzerinde bilgi istiyordu... belli ki onlarda

her şeyin bir çizelgesi vardı. Akla yatkın tek şey kesimlik ağaç konusuydu. Evet, kesimlik ağaç vardı elbette, bunlar da Isak'ın almak istediği toprakların sınırları içinde bulunuyordu ama, satılacak kadar değildi, ancak oranın ihtiyacına yeterdi. Kesilecek çok ağaç olsa bile, satılacak yere kadar kilometrelerce yoldan kim getirecekti onları? Ancak Isak, kışın ormanda değirmen çarkı gibi çalışıp, koca koca odunları arabaya yükleyip köye indirebilir, dönüşte de evine kesilmiş tahta, kalas getirebilirdi.

Görünüşe bakılırsa, o anlaşılmaz Geissler öyle bir rapor göndermişti ki kolay kolay değiştirilemiyordu. İşte şimdi onun yerine gelen işe yeni baştan başlamıştı, yanlışlarını, göze batacak tutarsızlıkları bulmaya çalışıyordu ama, boşuna. Her seferinde yardımcısına danıştığı, onun dediklerine önem verdiği görülüyordu, Geissler ise hiç böyle yapmazdı. Yardımcı da eski düşüncelerinden vazgeçmişti anlaşılan; çünkü o şimdi kendisi beylik maldan toprak almak isteyen bir alıcıydı.

— Nedir değeri? diye sordu Bucak müdürü.

Uzman:

— Herhangi bir alıcıdan çok çok elli daler isteyebilirler, dedi.

Bucak müdürü Heyerdahl süslü cümlelerle raporunu yazdı.

Geissler:

Adam her yıl toprak vergisi de verecek; onun için, buraya, on yıl içinde taksitle ödenmek üzere, ancak elli daler verebilir. Devlet ya bunu kabul eder, ya da adamın toprağını, emeğinin ürünlerini geri alır, diye yazmıştı.

Heyerdahl şöyle yazdı:

Kendisi şimdi bakanlığa şu dileğini sunmak ister: kendisine mal etme hakkı olmaksızın, şimdiye kadar bunca işlediği bu topraklar, bakanlığın uygun göreceği yıllık taksitle 50 –elli- speciedaler satış fiyatıyla kendisine verilsin.

Bucak müdürü Heyerdahl elinden geleni yapacağına söz verdi.

— Size bu çiftliğin tapusunu sağlayacağımı umuyorum, dedi.

VI

Koca boğa elden çıkarılacak. Büyüdü, koskoca bir hayvan oldu, boğazı çok pahalıya mal oluyor. Isak onu köye götürüyor, ona karşılık şöyle uygun bir dana getirecek.

Inger düşünmüştü bunu. Inger o gün Isak'ı evden uzaklaştırmak isterken kendine göre bir tasarladığı vardı besbelli.

— Gideceksen bugün git, dedi. Boğa iyi durumda, yılın bu günlerinde iyi para eder. Alır köye götürürsün, oradan da şehre götürürler satmaya... Şehir halkı yiyeceği et için kaç para isterlerse verir.

Isak:

— Evet, dedi.

— Hayvan yolda başına dert açmasa bari, dedi.

Isak buna karşılık vermedi.

— Şu son hafta başı boş dolaştı, alışmıştır.

Isak susuyordu. Büyük bir bıçak aldı, belindeki kılıfa geçirdi, boğanın önüne düştü.

Yaman hayvandı: Derisi parlak, görünüşü korkunç, yürürken sağrısı sallanıyor. Ama, bacakları birazcık kısaydı; koşarken, göğsü yerdeki sürgünlere sürünüyordu; lokomotif gibiydi. Boynu biçimsiz denecek kadar kalındı; fil gücü vardı bu boyunda.

Inger:

— Yolda sana saldırmasa bari, diyordu.

Isak şöyle bir düşündü.

— E, saldırırsa ben de onu yarı yolda keserim, etini götürürüm köye.

Inger eşiğe oturdu. Sancısı vardı, yüzü alev alev yanıyordu. Isak gidinceye kadar dişini sıkmıştı; şimdi Isak'la boğa gözden kaybolmuştu ya, korkmadan inleyebilirdi.

Eleseus'çuk biraz biraz konuşmaya başladı artık.

— Anne uf? diye soruyor.

— Ya, uf.

Oğlan annesinin taklidini yapıyor, ellerini böğrüne bastırarak, inliyor. Sivert'çik uykuda.

Inger Eleseus'u içeri alıyor, yerde oynasın diye eline bir şeyler veriyor, kendisi gidip yatıyor. Vakti geldi artık. Kendini iyice biliyor, bir gözü Eleseus'ta, duvardaki saate bakıyor. Ne bir çığlık, ne büyük bir kıvranma; savaş ancak karnında... Bir yük boşandı, içinden kayıveriyor. Hemen hemen aynı ânda, yataktan tuhaf bir haykırış duyuyor, sevgili bir sesçik. Zavallıcık, zavallı yavrucuk! Inger artık duramıyor, doğrulup bakıyor. Bu ne bu? Yüzü derhal kararıyor, afallaşıyor. Bir çığlık işitiyor: Olağandışı, olağanüstü bir şey... Boğulur gibi bir hırıltı.

Yine yatağa devriliyor. Bir dakika geçiyor. Duramıyor. Yataktaki kısık çığlık gittikçe yükseliyor. Inger yine doğruluyor, bakıyor: Hey Ulu Tanrı'm, korkuncun korkuncu!

— Eyvah! Yazık! Kız bu!

Isak daha topu topu ancak iki, üç kilometre yol almış olsa gerekti. Gideli daha bir saat anca olmuştu. On dakika sürmedi, Inger çocuğunu doğurmuş, öldürmüştü...

Isak üçüncü gün geldi, peşinde de açlıktan ölecek halde bir dana. Hayvan zor yürüyordu. Eve kadar getirmek hayli zor olmuştu.

Inger:

— Ne yaptın? diye sordu. Kendisi hastaydı, pek bitkindi.

Isak işi iyi başarmıştı doğrusu. Evet, koca boğa yolun son iki,

üç kilometresinde çılgına dönmüştü, Isak da onu bağlayıp, köylülerden yardım istemeye gitmek zorunda kalmıştı; sonra dönüp geldiğinde bir de bakmıştı hayvan kurtulmuş, kaçmış; hayli aradıktan sonra bulabilmişti ancak. Ama, ne de olsa başarmıştı: Köyde bir celebe satmıştı.

— İşte bu da yenisi, diyordu. Çocuklar gelsinler de baksınlar.

Davara bir yenisini eklemek büyük bir olaydı. Inger danaya baktı, okşadı,

— Kaça aldın? diye sordu.

Sivert'i sırtına oturttular.

Inger:

— Yine de koca boğayı arayacağım, diyordu. Ne de güzeldi, tüyleri ne de parlaktı! Acı çektirmeden öldürürler inşallah.

İşlerin çok olduğu bir mevsimdi şimdi; yapılacak çok şey vardı. Hayvanları başı boş bıraktılar. Boş ahırda patates sandıkları vardı, içlerinde patatesler büyüsün diye bırakılmıştı. Isak o yıl geçen seneden daha çok buğday ekti, toprağa iyice gömmek için de elinden geleni yaptı. Havuçlar, şalgamlar için yataklar yaptı, Inger de tohumları ekti. Her şey eskisi gibi gidiyordu.

Inger bir süre elbisesinin altında bir saman torbasıyla dolaştı, vücudundaki değişikliği saklamak için. Arada sırada torbayı çıkarıyordu. En sonunda bütün bütün çıkarıp attı. Derken, bir gün Isak'ın gözüne çarptı, şaşırarak sordu:

— A, ne oldu? Bir şey mi oldu? Ben sanıyordum ki...

— Yo, bu sefer değilmiş.

— O! Peki ama, ne oldu?

— E, öyle olacakmış demek. Isak, bizim bu bütün toprakları işlemek ne kadar sürer dersin?

— Evet, ama... sancı geldi demek... yolunda gitmedi mi?

— Ya, öyle... evet.

— Peki, sen... sana bir şey olmadı ya?

— Hayır. Isak, ben diyorum ki bir domuz alsak.

Isak konuyu bir türlü değiştirmek istemiyordu. Bir ara konuşmadı, sonra:

— Ya, domuz, dedi. Bunu ben her bahar düşünürüm ama, ilk önce hele patateslerimiz daha çoğalsın, ufaklardan biraz daha olsun, biraz da buğdayımız olsun. Domuz besleyecek kadar yiyecek yok bizde. Bakalım bu yıl nasıl gidecek.

— Ama, iyi olur bir domuz olursa.

— Ya.

Günler geçiyor, yağmur yağıyor, tarlalar, çayırlar güzelleşiyor. Yo, bu yıl iyi gidecek, hiç korkma! Ufak, büyük olaylar, yerine göre: Yemek, uyumak, çalışmak. Pazarları, yüz yıkama, saç tarama. Isak Inger'in dokuyup diktiği yeni bir kırmızı gömlekle oturuyor. Derken, bir olay; günlük hayatta üzerinde durulacak bir olay: Koyunlardan biri, kuzusuyla dolaşırken, kayalar arasındaki bir yarığa sıkışıyor. Ötekiler akşama eve geliyorlar. Inger hemen görüyor ikisinin eksik olduğunu. Isak çıkıyor aramaya, ilk düşündüğü şey, iyi ki bugün pazar; iş arasında kalkıp gitmek, vakit kaybetmek zorunda kalmamış. Oraya bakıyor, buraya bakıyor; aranacak yerlerin ucu, bucağı yok ki. Bu arada, ev merakta. Anaları çocukları kısa sözlerle susturuyor; iki koyun eksik, uslu durmaları gerek. Duyguyu hepsi paylaşıyor; olay bu ufacık topluluğun bütünü için önemli. İnekler bile anlıyorlar ortada olağanüstü bir şey olduğunu, kendi dilleriyle konuşuyorlar, çünkü Inger ikide bir dışarı çıkıp koruya doğru sesleniyor, karanlık basmak üzereyken bile. Yabanda bir olay bu, herkes için bir yıkım. Arada bir, uzun uzun Isak'a sesleniyor ama, karşılık alamıyor. Duyamayacak kadar uzakta olsa gerek.

Koyunlar nerede acaba? Başlarına ne geldi ki? O dolaylarda ayı mı var? Yoksa, İsveç'ten, Finlandiya'dan kurtlar mı indi yamaçlardan aşağı? Hiçbiri değilmiş. Isak koyunu bir kayanın yarığına sıkışmış buluyor, bir bacağı kırılmış, memesi parçalanmış. Orada uzun süre kalmış olacak ki, zavallıcık, yaralıyken, yine de uzanabildiği kadar uzanıp yerdeki otlan köküne kadar yemiş. Isak koyunu çekip kurtarıyor, hayvan hemen yere kapanıyor otlamaya. Kuzu

anasına koşuyor, sütünü emip bitiriyor... iyi bir şey yaralı memenin boşalması.

Isak taş topluyor, o tehlikeli yarığı dolduruyor. Pek kötü bir yer. Artık koyunların butlarını kıramayacak! Isak meşin askı takar. Şimdi askısını çıkarıyor, koyunun karnından geçirip bağlıyor, memesine destek olsun diye. Sonra, hayvanı sırtlayıp eve doğru yola koyuluyor, kuzu da peşinden.

Ondan sonra... sargılar, katranlı bağlar. Bir iki gün sonra, hasta yaralı bacağının ayağını kıvırmaya başlıyor: Kırık kaynadıkça sancı veriyor da ondan. Evet, her şey yine düzeliyor... bir daha bir şey oluncaya kadar.

Günlük işler; ev halkı için hepsi önemli olan birtakım ufak tefek şeyler. Yo, hiç de ıvır zıvır şeyler değil; hepsi kaderin işi: kimi onların mutluluğu, rahatı, iyiliği için; kimi de zararlarına.

İki mevsim arasındaki aylak zamanda, Isak bir yana attığı kütükleri düzlüyor; bir şeye kullanılır elbette. Yeri kazıp bir alay işe yarar taş da çıkarıyor, eve taşıyor; yeterince taş birikince de onlarla duvar örüyor. Bir iki yıl önce olsaydı, Inger, erkeği ne yapıyor diye merak ederdi; şimdi, vaktinin çoğunda kendi işine dalmış görünüyor, bir şey sormuyordu. Eskisi gibi onun yine işi pek çok ama, şimdi türkü söylemeyi huy edindi, bu yeni bir şey. Bir de, Eleseus'a akşam duasını öğretiyor; bu da yeni bir şey. Isak onun soru sormasını özlüyor. Inger'in merakı, onun her yaptığını göklere çıkarması onu halinden memnun, eşsiz bir adam haline getirmişti. Şimdi ise, Inger ya bir şey söylemeden yanından geçip gidiyor, ya da ancak bir iki çift laf ediyor ki bu da Isak'ı kahrından öldürüyor. Ne derse desin, son seferkinden beri üzgün, diyor kendi kendine.

Oline yine onları görmeye geliyor. Her şey eskisi gibiymiş gibi, yine hoş karşılarlardı ama, şimdi durum değişik. Inger onu daha başlangıçtan biraz soğuk karşılıyor; neyse ne, ortada bir şey var ki Inger ona düşman gibi bakıyor.

Oline, ince bir alayla:

— Bana öyle geliyor ki yine tam vaktinde geldim, diyor.

— O da ne demek?

— E, üçüncü de vaftiz edilecek elbet. Ne durumdasın?

Inger:

— Yok öyle bir şey, diyor. Bunun için geldinse, boşuna zahmet etmişsin.

— O!

Oline başlıyor çocukları göklere çıkarmaya:

— Çok iyi, çok gürbüz yetişmişler; Isak da yeniden toprak edinmiş, görünüşe bakılırsa yeni yapılar da çıkacakmış... Onlara diyecek yokmuş doğrusu; güzel bir yer, benzeri zor bulunur. E, bu sefer ne yapıyor?

Inger:

— Kendisine sor, diyor. Ben bilmiyorum.

Oline:

— Yo, benim neme gerek! diyor. Bir hatırınızı sorayım, dedim. Sizi görmek bana zevk. Altınboynuz'a gelince, onu ne soracağım, ne üzerinde konuşacağım... İyi ellere düştü, apaçık görülüyor.

Bir süre ahbapça konuşuyorlar; Inger artık sert değil. Duvardaki saat o tatlı sesiyle çalıyor. Oline bakıyor, gözleri yaşarıyor: Ömründe böyle bir şey duymamıştır...

— Kilisede org çalar gibi diyor.

Inger yoksul hısımı karşısında kendini zengin görüyor, cömert davranıyor:

— Gel yandaki odaya da benim dokuma tezgâhını gör, diyor.

Oline bütün gün kalıyor. Isak'la konuşuyor, onun yaptıklarını göklere çıkarıyor.

— Her yandan kilometrelerce toprak almışsın. Bedava mı aldın yoksa bunları? Bence kimse bunları senin elinden alamaz.

Isak pohpohlanmayı özlemişti, artık keyfine diyecek yoktu. Kendini yeniden erkek gibi görüyor.

— Hükümetten alıyorum, diyor.

— A, hükümetten! Ama, onlar böyle satışlarda adamı soymazlar, öyle değil mi? Şimdi de ne yapıyorsun?

— A, bilmem. Pek bir şey değil.

— Yo, durumun iyi... yapılar çıkıyorsun, durumun çok iyi. Evde yağlıboya kapılar, duvarda saat... Yeni büyük bir ev yapıyorsun sanırım.

Isak:

— Ah, senin bu saçma lafların! diyor ama, yine de hoşuna gidiyor, Inger'e sesleniyor: Bizi görmeye gelmiş, biraz kaymaklı börek çıkarmak yok mu?

Inger:

— Yok ki, diyor. Ne kadar süt varsa hepsini yağ yaptım.

Oline hemen:

— Saçmaladığım falan yok, diye konuyu değiştiriyor. Ben meraklı bir kadıncağızım, o kadar. Büyük bir ev yapmıyorsan, a, öyleyse büyük bir samanlık yapıyorsun. E, niye yapmayacakmışsın! Baksana bunca tarlan var, çayırların var, hepsi de pek güzel, iyi yetişmiş. Ya, öyle... sütle bal dolu, İncil'in, dediği gibi.

Isak soruyor:

— Sizde işler nasıl... ekin falan?

— E, şimdilik iyi. Tanrı geçen yılki gibi yine ateşe verip de hepsini yakmazsa... hâşa, sümme hâşâ, şimdi bir şey söyleyecektim. Hepsi O'nun elinde, her şeye kadirdir O. Ama, bizim oralarda bunun gibi yerler yok, işin doğrusu bu.

Inger hısımlarını soruyor, özellikle Sivert Dayısını. Ailenin koca adamıdır o, zengin dalyanları vardır. Şaşılacak şeydir nasıl da bütün parasını harcayacak şeyler bulur! Kadın Sivert Dayıyı anlatıyor, Isak'la yaptıkları gölgede kalır gibi oluyor. Onun yeni çıkmakta olduğu yapıyı artık soran bile olmuyor.

En sonunda Isak:

— Valla, madem sordun, söyleyeyim diyor, samanlık gibi bir

şey yapıyorum, içinde döven yeri de bulunacak.

Oline:

— Benim düşündüğüm gibiymiş, diyor. Aklı başında kimseler böyle yaparlar. Düşünürler, taşınırlar, ne gerekiyorsa hepsini yaparlar. Bir yeri düşünmezsen ne od kalır, ne ocak. Döven yeri mi dedin?

Isak çocuk gibi. Oline'nin pohpohlayıcı sözleri kafasına vuruyor, güzel sözlerle biraz çılgınca bir karşılık veriyor:

— O benim yeni eve gelince, onda da döven yeri olacak elbet. Niyetim öyle.

Oline başını sallayarak:

— Döven yeri? diyor.

— Taneleri başaklardan ayırmadıktan sonra buğday yetiştirmek neye yarar ki?

— Ben diyorum ya sendeki kafa kimsede yoktur diye.

Inger'in birden yine keyfi kaçıyor, ikisi arasındaki konuşma nedense hoşuna gitmiyor, söze karışıyor:

— Kaymaklı börek mi! Kaymak nerede! Balık tutar gibi çayın sularında mı bulduk yoksa?

Oline onu yatıştırmak için atılıyor:

— Hay Allah iyiliğini versin, Inger! Bırak şimdi bunu, çocuk! Ne kaymak isterim, ne börek. Benim gibi işsiz güçsüz, evden komşuya gidip gelen yaşlı biri...

Isak biraz daha oturuyor, sonra kalkıyor, birdenbire:

— Koca günü hiçbir iş yapmadan geçiriyorum... diyor. Benim o duvar için taş aranacak, taşınacak.

— Ya, böyle bir duvar bir hayli taş ister elbette.

Isak:

— Taş mı? diyor. Bu duvara taş yetmeyecek gibi.

İsak gittikten sonra iki hatun kişi bir süre iyi ahbaplık ediyorlar; şundan bundan konuşarak saatlerce oturuyorlar. Akşam olunca, Oline duramıyor, gidip davarları çoğalmış mı diye bakıyor: inekler, bir dana, iki buzağı, bir alay da koyunla keçi.

Gözlerini gökyüzüne dikerek:

— Bunun bir sonu gelecek mi bilmiyorum, diyor.

Oline gece yatısına kalıyor.

Ertesi sabah gidiyor. Yine elinde bir çıkın. Isak taş ocağında çalışıyor; Oline de, o görmesin diye, başka yoldan gidiyor.

İki saat sonra, yine dönüp geliyor, evden içeri giriyor:

— Isak nerede? diye soruyor.

Inger bulaşık yıkıyor. Oline'nin yolu taş ocağının yanından geçiyordu; Isak da orada çalışıyordu, çocuklar da yanında. Onu orada göremediğine göre...

Inger meraklanıyor.

— Isak mı? Niye sordun?

— Niye mi sordum? A, hiç. Allahaısmarladık diyecektim de.

Susuyorlar. Oline, otur denmeden, bir tahta sıranın üzerine oturuyor, bacakları tutmuyormuş gibi çöküveriyor. Ortada önemli bir şey olduğunu göstermek ister gibi bir hali var. Pek bitkin.

Inger artık kendini tutamıyor. Yüzünden, öfke saçarak:

— Os Anders'le bana gönderdiğini gördüm, diyor. Ya, çok güzel bir şey yollamışsın, doğrusu!

— A! Ne?...

— O tavşan.

Oline, şaşılacak kadar tatlı bir sesle:

— O da ne demek? diyor.

Inger, gözlerini çılgın gibi açarak:

— Yo, inkâr etme! diye haykırıyor. Senin suratını parçalarım şu

kepçeyle... görüyor musun bunu?

Kepçeyi mi vuracakmış? E, vurdu da. Oline birincisinde düşmedi; ama:

— Ne yapıyorsun kadın! diye bağırdı. Ben seni de bilirim, yaptıklarını da!

Inger bir daha vuruyor, Oline'yi yere deviriyor, kendi de üstüne atılıyor, dizleriyle vuruyor.

Oline:

— Öldürecek misin beni? diye soruyor.

O tavşan dudak korkunç kadın onun üzerine diz çökmüştü, elinde sopa gibi kalın saplı koca bir tahta kepçe, pek güçlü kocaman bir yaratık. Oline'nin çoktan pestili çıkmıştı, kanlar da akıyordu ama, yine de, somurtmuş, bir türlü haykırmıyordu.

— Demek beni de öldüreceksin ha?

Inger, bir daha vurarak:

— Ya, öldüreceğim seni! diyor. Al sana! Öldürmeden bırakmayacağım seni! Artık iyice anlamıştı: Oline onun sırrını biliyordu. Gözü hiçbir şey görmüyordu artık. Senin şu hayvan suratını darmadağın edeceğim!

Oline:

— Hayvan suratım mı? diyor. Hah! Sen kendi suratına bak! Tanrı damgasını basmış!

Oline yaman; kendini koyuvermiyor. Inger öylesine vurmak zorunda kalıyor ki kendisi bitkin düşüyor. Yine de, bir yandan korkutuyor: Ötekinin gözlerinin içine bakıyor,

— Daha bitirmedim diye yemin ediyor. Daha dur bakalım, dur, dur! Hele elime bir bıçak alayım. Gösteririm ben sana!

Ayağa kalkıyor, bir bıçak, sofra bıçağı arar gibi birkaç adım atıyor. Ama, artık o ilk kızgınlığı kalmamıştır, yeniden başlıyor söylenmelerine, küfürlerine. Oline doğrulup yine demin oturduğu sıraya çıkıyor. Yüzü mosmor, sapsarı, şiş, kan içinde. Alnından saçını

arkaya atıyor, başörtüsünü düzeltiyor, tükürüyor; ağzı da parçalanmış, şişmiş.

— Seni domuz! diyor.

Inger:

— Koruda orayı, burayı deştin, değil mi! diye haykırıyor. Oradaki o minnacık mezarı buldun. Kendine de mezar kazsan iyi edersin.

Oline, gözleri hınçtan ateş püskürerek:

— E, sen dur hele! diyor. Başka bir şey söylemeyeceğim... sen dur hele! İki odalı evin, duvardaki saatlerin falan kalmayacak!

— Elimden nasıl alırmışsın!

— E, dur hele! Görürsün bak Oline neler yaparmış !

Bu böyle sürüp gidiyor. Oline küfür etmiyor, sesini bile pek yükseltmiyor. Duyduğu o soğuk hınçta yumuşak denebilecek bir hal bile var; ama, acı, korkunç bir hal de var.

— Nerede o çıkın?

— Koruda bıraktım. Ama, geri vereceğim... istemem senin yününü!

— A, çaldım mı sanıyorsun yoksa?

— E, ne yaptığını sen daha iyi bilirsin.

Şimdi de başlıyorlar yün üzerinde ileri geri söylenmeye. Inger yünün kırkıldığı koyunu göstermek istiyor. Oline sakin bir tavırla, düzgün bir sesle soruyor:

— E, peki, bu koyunları üretmeden önce ilk koyunu nereden aldığınızı kim biliyor?

Inger ilk koyunu, kuzularını alıkoyarak, kimin elden çıkardığını, yerini yurdunu söylüyor. Korkutur gibi bir tavırla da:

— Ağzından çıkanı kulağın işitsin, diyor. Tut çeneni, yoksa pişman olursun.

Oline usulca:

— Hah hah ha! diye gülüyor. Hazırcevaptır, susturamazsınız. Çenemi tutayım, öyle mi? E, peki, senin çenene ne diyeyim, şekerim? Inger'in tavşan dudağını gösteriyor, Şeytan görse çarpılır diyor.

Inger köpürerek karşılık veriyor buna. Oline şişman olduğu için, balina parçası diyor.

— Hadi oradan pis balina parçası! Sen bana tavşan yolladın... Gösterirm ben sana!

Oline:

— Yine mi tavşan? diyor. Sanki o tavşandan başka hiçbir kusurum yokmuş gibi. Neye benziyordu o tavşan?

— Neye mi benziyordu? E, tavşan neye benzer?

— Sana benzer. Senin tıpkın.

Inger cıyak cıyak:

— Defol! diye haykırıyor. Defol git buradan! Os Anders'i o tavşanla sen yolladın buraya! Cezanı verdireceğim senin... Bunun için hapse attıracağım seni!

— Hapse mi? Hapse mi, dedin?

Inger yine:

— Gördüklerini kıskanıyorsun, bütün bunlar benim olsun, diyorsun da onun için düşman kesiliyorsun bana, dedi. Isak'ı da, buradaki her şeyi de elde ettiğimden beri haset ediyorsun bana. Ne yaptım ben sana, behey hatun? Çocukların adam olmadıysa, hepsi kötü çıktıysa, kabahat benim mi? Benim çocuklarımı görmeye bile gelemiyorsun, çünkü ikisi de güzel, ikisi de gürbüz, adları seninkilerin adlarından güzel. Etleri, kanları seninkilerden daha güzelse kabahat benim mi?

Oline'yi deli edecek bir şey varsa o da buydu. Defalarca ana olmuştu, şu yeryüzünde çocuklarından başka bir şeyi yoktu, bir onlarla ovunurdu, sözde büyük işler yapmışlar gibi birtakım yalanlar uydururdu, kusurlarını saklardı.

No dedin, ne dedin? Sende hiç utanma yokmuş! Çocukla-

rım! Seninkilerin yanında melek kalırdı onlar. Nasıl alırsın sen çocuklarımın adını ağzına? Daha küçüklüklerinden beri Tanrı'nın bir ihsanıydı onlar bana, şimdi de hepsi büyüyüp adam oldular. Nasıl olur da...

Inger:

— Lise'ye ne dersin, hani hapse tıktılardı? diye soruyor.

Oline:

— Bir hiç yüzünden diyor. Çiçek gibi lekesizdi kızım. Şimdi Bergen'de; şehirde yaşıyor, şapka giyiyor. Ya sen?

— Nils'e ne dersin... ona dair söylenenlere?

— A, tenezzül bile etmem... Ama, senin çocuklarından biri şimdi orada, koruda, mezarında yatıyor. Ne yaptın sen ona, ha?

— Şimdi...! Bir, iki, üç! Çık dışarı! diye Inger yine cıyak cıyak bağırıyor, Oline'nin üzerine yürüyor.

Oline yerinden kımıldamıyor, ayağa bile kalkmıyor.

Onun bu vurdum duymaz ilgisizliği karşısında Inger'in eli, ayağı kesiliyor,

— Dur hele şu bıçağı alayım! diye mırıldanarak geri çekiliyor.

Oline:

— Zahmet etme, diyor. Ben gidiyorum. Sana gelince, bir akrabanı bir, iki, üç diyerek kapı dışarı etmekle... Neyse, bir şey söylemeyeceğim artık.

— Defol git buradan dışarı, senin yapacağın tek şey bu.

Oline yine de gitmiyor, ikisi yeniden başlıyorlar kavgaya, küfre; uzadıkça uzuyor; derken, saat bir buçuk çalıyor. Oline alaylı alaylı bir kahkaha atıyor, Inger'i büsbütün çileden çıkarıyor. Sonunda yine biraz yatışıyorlar, Oline gitmeye hazırlanıyor.

— Yolum uzun, diyor. Geç de oldu, artık yola çıkmalı. Yolda yiyecek bir lokma bir şey olsa iyi olurdu...

Inger hiç sesini çıkarmıyor. Şimdi yine iyice aklı başına gelmiş,

Oline'nin elini yüzünü yıkaması için leğene su dolduruyor.

— Hadi, kendine biraz çeki düzen vermek istersen.

Oline de biraz derlenip toparlanırsa iyi olacağını düşünüyor ama, neresinde kan var, göremiyor ki; yanlış yerleri yıkıyor. Inger bir süre durup öyle bakıyor, sonra gösteriyor:

— Şurasını... şurasını da yıka, gözünün üstünü. Yo, o değil, ötekisi... ben nereyi gösteriyorum görmüyor musun?

Oline:

— Nereden göreyim hangisini gösterdiğini? diyor.

— Şurada biraz daha var, ağzının yanında. Sudan korkuyor musun yoksa? Korkma, ısırmaz.

En sonunda yaralıyı Inger kendisi yıkıyor, sonra ona havlu fırlatıyor.

Oline, kurulanırken, artık iyicene yatışmış olarak:

— Ne diyecektim, diyor. Isak'la çocuklar... ne yapacaklar şimdi bu durum karşısında?

Inger:

— Isak biliyor mu? diye soruyor.

— Biliyor musu var mı? O da geldi, gördü.

— Ne, dedi?

— Ne diyecek! Onun da dili tutuldu, benim gibi.

Sustular.

Inger, ağlamaya başlayarak:

— Kabahat hep senin! diye sızlanıyor.

— Kabahat benim mi? Bunun hesabını benden sormazlar inşallah!

— Os Anders'e soracağım nasıl olsa, bunu bil.

— Sor ya.

Sakin sakin, işi yeni baştan konuşuyorlar. Oline artık eskisi kadar hınç duymuyor gibi görünüyor. Usta bir politikacıdır Oline; çark etmesini de çok iyi bilir. Şimdi sanki yakınlık duyuyormuş gibi konuşuyor... Ne acı olacakmış Isak için de, çocuklar için de iş meydana çıkınca!

Inger, yine ağlayarak:

— Ya, diyor. Gece, gündüz hep bunu düşündüm ben de.

Oline belki bir yardımda bulunabileceğini, onlara kara gün dostu olabileceğini düşünüyor. Inger hapisteyken gelip burada kalır, evi çekip çevirebilir. Inger ağlamayı kesiyor; sanki bir şey dinleyerek düşünceye dalar gibi birdenbire duruyor.

— Hayır, çocuklar falan umurunda değil senin.

— Umurumda değil mi? Nasıl söylersin böyle bir şeyi?

— A, biliyorum...

— Valla, dünyada içimde duyduğum, umursadığım bir şey varsa o da çocuklardır.

Inger:

— E, kendi çocukların olabilir, diyor. Benim çocuklara karşı ne duyarsın acaba? O tavşanı sırf beni perişan etmek için yolladığını düşünüyorum da... ah! sen ne hınzırlık kumkumasısın!

Oline:

— Öyle mi? diyor. Ben miyim o, dediğin?

Inger, ağlayarak:

— Evet, sen, diyor. Öyle hınzırlık ettin ki, valla, bir daha hiç güvenemeyeceğim sana. Buraya gelirsen bütün yünleri çalarsın. Bütün peynirler de benimkiler yerine seninkilere gider...

Oline buna karşılık:

— A, asıl sen ne hınzırsın böyle bir şey düşündüğün için! diyor.

Inger bir ağlıyor, bir gözlerini siliyor; ağlayıp gözlerini silerken arada bir iki şey söylüyor. Oline üstelemiyor. Inger bu teklif üzerinde

durmuyorsa, kendisi için hava hoş. Gider, oğlu Nils'in yanında kalır, her zaman olduğu gibi. Ama, şimdi Inger'i hapse atacaklar ya, Isak'la o masum yavrular için çok zor olacak. Oline burada kalıp işlere göz kulak olabilirdi.

— Bunun üzerinde sen yine bir düşün, diyor.

Inger o gününü heba etti. Ağlıyor, başını sallıyor, önüne bakıyor. Dışarı çıkıyor, uyur gezer gibi yürüyor, Oline giderken vermek üzere bir yiyecek çıkını hazırlıyor.

Oline:

— Zahmet etme, diyor.

O gittikten sonra, Inger usulca dışarı çıkıyor, bakmıyor, kulak kabartıyor. Hayır, taş ocağından yana hiçbir ses yok. Daha yaklaşıyor, çocukların ufak taşlarla oynadıklarını duyuyor. Isak, yere oturmuş, odunları yarmakta kullandığı tahta kamayı dizlerinin arasına almış, asa gibi ona dayanıyor. Orada öyle oturakalmış.

Inger usulca korunun öbür ucuna sıvışıyor. Bir yer vardı, orada yere ufak bir haç dikmişti. Haç şimdi devrilmiş, eski yerinde de otlar yolunmuş, toprak alt üst olmuş. Eğilip toprağı elleriyle yeniden düzeltiyor. Oraya oturuyor.

Merak ettiği için gelmişti, ufacık mezarı Oline ne dereceye kadar bozmuştu, onu görmeye. Şimdi de orada sığırlar daha eve dönmemişlerdir diye oturuyor. Orada oturmuş, gözleri önünde, başı sallanaraktan, ağlıyor.

VII

Günler geçiyor. Toprak için güzel bir hava: Güneş, güneşli sağanaklar. Ekin iyi görünüyor. Ot biçme artık sona ermiş gibi. Hayli ot topladılar; neredeyse koyacak yer bulamayacak kadar. Kimini ahırda, evin tabanı altında kaya çıkıntılarının altına tıktılar; yandaki kapalı yerde ne var ne yok hepsi boşaltıldı, ot dolduruldu.

Inger de sabahleyin erkenden akşam geç vakte kadar çalışıyor; kocasına pek bağlı bir yardımcı, bir destek. Isak her yağmur yağışta yeni ambarın üzerine bir parça daha dam çekmek, güneydeki duvarı biraz daha tamamlamak fırsatını buluyor; bitsin, istedikleri kadar mal doldurabilirler içeri, iş ilerliyor; nasıl olsa yaparlar, hiç korkmayın!

Onlar için büyük üzüntü, yıkım... işte karşılarındaydı. Olan olmuştu, sonuna katlanacaklardı. İyi şeyler çoğunlukla iz bırakmaz; kötü şeylerin arkasından başka şeyler de gelir. Isak bunun üzerinde çok konuşmadı; ama, karısına sordu:

— Nasıl yaptın bu işi?

Inger buna karşılık vermedi. Isak biraz sonra yine sordu:

— Boğdun... değil mi?

Inger:

— Evet, dedi.

— Yapmayacaktın bunu.

Inger:

— Evet, yapamayacaktım, dedi.

— Nasıl yapabildin, bir türlü anlayamıyorum.

Inger:

— Tıpkı benim gibiydi, dedi.

— Nasıl?

— Ağzı.

Isak bunun üzerinde biraz düşündü. Şonra:

— Ya? Peki, dedi.

O günlük bu konuda başka bir şey konuşmadılar. Günler geçti, her zamanki gibi yine sessiz soluksuz. İçeri alınacak yığın yığın ot vardı; pek sık rastlanmayan bol bir ekin de ortalıkta bekliyordu. Öyle ki o şeyi kafalarında yavaş yavaş arkaya attılar. Ama, yine de evin içinde heyula gibi dolaşıyordu. Oline'nin bu sırrı saklayacağını hiç ummuyorlardı; ondan böyle bir şey beklenemezdi. Oline bir şey söylemese bile, başkaları söylerdi: Olayı gören dilsiz şeyler dile gelirdi... Evin duvarları, koruda o ufacık mezarın çevresindeki ağaçlar. Lapon Os Anders üstü kapalı birtakım laflar atardı ortaya; Inger kendisi de, uykusunda, uyanıkken, ağzından kaçırırdı, işin en kötüsüyle karşılaşmaya hazırdılar.

Isak işi makul karşıladı... Başka ne yapabilirdi ki? Inger'in her doğumda nasıl yalnız kalmaya çalıştığını biliyordu. Çocuk acaba nasıl doğacak diye korkuyor, onun için tehlikeyle, yanında kimse olmadan, tek başına karşılaşmak istiyordu. Üç keresinde de aynı şeyi yapmıştı. Isak başını salladı. Karısının kötü kaderi ona pek dokunmuştu... Zavallı Inger!

Isak o tavşanlı Lapon'un gelişini de öğrendi, Inger'i suçsuz gördü. Bu da, aralarında büyük bir sevgiye yol açtı, çılgın bir sevgi. Tehlike karşısında birbirlerine daha da yaklaştılar. Inger kocasına karşı çırpınırcasına tatlı davranıyordu; koca herif, yük altında bocalayan o iri yarı adam da karısına karşı içinde büyük bir açlık, sonsuz bir istek duyuyordu. Inger de, Lapon kadınları gibi deri ayakkabılar giyiyordu ama, Lapon kadınları gibi saz benizli ufacık bir yaratık değildi, çok güzel iri bir yapısı vardı. Şimdi yazdı, yalınayak geziyordu, çıplak bacakları neredeyse dizkapaklarına kadar görünüyordu. Isak gözlerini bu çıplak bacaklardan bir türlü ayıramıyordu.

Bütün yaz boyunca Inger ilâhi parçaları söyleyerek dolaştı durdu, Eleseus'a da dualar öğretti. Ama, içinde hiç de dindar kişilere yakışmayacak bir hınç duyuyordu bütün Laponlara karşı; oraya bir Lapon uğrayacak olursa onunla da açıkça konuşuyordu. Bunları da yine biri göndermiş olabilirdi, belki yine çantalarında tavşan vardı. Yollarına gitsinler, bir daha böyle şey yapmasınlar.

— Tavşan mı? Ne tavşanı?

— A, Os Andres'in yaptığını işitmedin mi?

— Yo.

— Valla, herkese söyleyeceğim. Ben çocuğuma gebeyken buraya bir tavşan getirdiydi.

— Eyvah, korkunç şey! E, ne oldu sonra?

— Ne olduysa oldu, bırak şimdi onu. Sen yoluna git, o kadar. Al sana biraz yiyecek, yallah!

— Bir yerde şöyle ufak bir parça deri var mı sende, ayakkabımı yamayayım?

— Yok! Ama, kızılcık sopası var, çekilip gitmezsen!

Laponlar da, bir şey dilenirken süklüm püklümdürler de, Yok! dedin miydi hınzırlaşırlar, adamı korkutmaya başlarlar. Bir gün, yanlarında iki çocuk, karı koca iki Lapon geçiyordu. Çocukları yolladılar eve bir şeyler istemeye. Çocuklar dönüp geldiler, Kimsecikler yok, dediler. Dördü önce durup aralarında kendi dilleriyle konuştular, sonra adam bakmaya gitti, içeri girdi, orada kaldı. Sonra karısı geldi, çocuklar da arkasından. Hepsi içeri girip orada kaldılar Laponca konuşarak. Adam kapıdan başını uzatıp odaya bakıyor: Orada da kimse yok. Saat çalıyor, hepsi şaşkın şaşkın dinliyorlar.

Inger ortalıkta yabancılar bulunduğunu sezmiş olacak ki yamaçtan aşağı seğirtip geliyor, Laponları görünce -üstelik, pek acayip Laponlar bunlar- hemen:

— Ne arıyorsunuz burada? diye soruyor. Ne istiyorsunuz? Görmüyor musunuz evde kimse yok?

Adam:

— Hımm... yapıyor.

Inger yine:

— Defolun dışarı, yolunuza gidin! diyor.

Laponlar, istemeye istemeye, ağır ağır çekiliyorlar.

Adam:

— Sizin şu saati dinliyorduk diyor. Ne güzel sesi var!

Karısı da:

— Biraz ekmek verebilir misiniz? diyor.

Inger:

— Nereden geliyorsunuz? diye soruyor.

— Çayın ardından. Bütün gece yürüdük.

— E, peki, şimdi nereye gidiyorsunuz?

— Tepelerin ardına.

Inger onlar için yiyecek çıkını hazırlıyor. Elinde çıkın, dışarı çıkınca, kadın yine başlıyor dilenciliğe:

— Başlık yapmak için biraz kumaş, bir yumak yün, bir kelle peynir... ne olursa.

Inger'in kaybedecek vakti yok, Isak'la çocuklar ot tarlasındalar.

— Defolun gidin! diyor.

Kadın yaltaklanmaya başlıyor:

— Yukarıdan sizin evi gördük, sığırları gördük... ne de çok, gökte yıldız gibi.

Adam da:

— Ya, ne güzel! diyor. Yoksullara vereceğiniz bir çift eski ayakkabınız yok mu?

Inger kapıyı çekip yine yamaçtaki işinin başına gidiyor. Adam arkasından sesleniyor, o işitmezlikten geliyor, hiç aldırmadan yürüyüp gidiyor.

Ama, adamın ne dediğini işitmiştir:

— Tavşan alır mısın acaba?

Evet, yanılmıyordu, adam böyle söylemişti. Bunu hiçbir kötülük düşünmeden söylemiş olabilirdi, belki biri söylemişti bunu ona. Belki de bile bile söylüyordu. Ne olursa olsun, Inger bunu bir uyarı saydı: Başına geleceklerin bir habercisi.

Günler geçiyor. Ev halkı sağlam kişilerdi. Ne olacaksa olsun; onlar yine işlerine baktılar, beklediler. Ormandaki hayvanlar gibi birbirlerine sokulup öyle yaşıyorlar, yemek yiyor, uyuyorlardı. Yıl artık o kadar ilerlemişti ki yeni patateslere baktılar: iri iri, etli etliydi. Başlarına gelecek olan neyse... niye gelmiyordu? Ağustos çıkmak üzereydi, neredeyse eylül gelecekti. O kışı kazâsız belâsız geçirecekler miydi acaba? Hep diken üstündeydiler. Geceleri, mağaralarında birbirlerine sokuluyorlar, o gün de bir şey olmadı diye şükrediyorlardı. Günler böyle geçti; derken, ekim ayında bir gün, bucak müdürü çıkageldi, elinde çanta, yanında da bir adam. Yasa eşikten içeri adımını attı.

Soruşturma hayli sürdü. Inger'i çağırdılar, tek başına sorguya çektiler. Hiçbir şeyi saklamadı. Korudaki mezar açıldı, içindekiler çıkarıldı, çocuk ölüsü incelenmeye gönderildi. Ufacık bir vücut... arkasında Eleseus'un vaftiz elbisesi, başında da boncuklu başlık.

Isak'ın dili çözülmüş gibiydi.

— Ya, diyordu, şimdi başımıza kim bilir neler gelecek! Diyorum ya, yapmayacaktın bu işi.

Inger de:

— Yapmayacaktım ya, dedi.

— Nasıl yaptın?

Inger buna karşılık vermedi.

— Yüreğin nasıl da kaldırdı!

— Tıpkı bana benziyordu. Onun için, tuttum kafasını kopardım.

Isak başını ağır ağır salladı.

Inger:

— Sonra, oluverdi, dedi, ağlamaya başladı.

Isak bir ara sustu. Sonra:

— Hadi, hadi, olan oldu bir kere, ağlama, dedi.

Inger:

— Kumral saçları vardı, diye hıçkırıyordu, başının arkasında.

Yine bunun üzerinde bir daha hiç konuşmadılar.

Günler eskisi gibi geçiyordu. Inger'i hapse atmadılar. Yasa suçluya acırmış. Bucak müdürü Inger'i sanki herhangi biriyle konuşur gibi sorguya çekti, Çok yazık, böyle şeyler oluyor, dedi geçti. Inger kimin haber verdiğini sordu, müdür ortada haber veren belli bir kişi olmadığını söyledi: Birçok kişinin ağzındaymış, o da çeşitli yerlerden duymuş. Acaba Inger kendisi Laponlara falan anlatmamış mı?

Inger... e, Laponlara Os Anders'ten söz açmış, o yaz bir tavşan getirdiğini, böylece karnındaki çocuğun tavşan dudak olmasına yol açtığını anlatmıştı. Tavşanı gönderen de Oline değil miydi? Bucak müdürü bu konuda bir şey bilmiyordu. Ama, ne olursa olsun, raporunda böyle bilgisiz insanların boş inançlarından falan söz edecek de değildi.

Inger:

— Annem de ben doğmadan önce tavşan görmüş, diyordu.

Samanlık bitmişti... Koskoca bir yer; iki yanında yemlikler, ortada da döven yeri. O üstü kapalı yer, uydurmadan yapılmış daha başka yerler de şimdi boşaltılmış, bütün otlar samanlığa taşınmıştı. Buğdaylar da olmuştu; yığın yığın kurutuldu, içeri alındı. Inger havuçlarla şalgamları da oraya aldı. Artık bütün ürünleri içeri alınmıştı. Şimdi hiçbir korkuları yoktu... neye ihtiyaçları varsa hepsi tamamdı. Isak yine yeni topraklar işlemeye başlamıştı; havalar dona çekmeden daha büyük bir buğday tarlası hazırlayacaktı. Toprak işçisiydi o.

Kasım ayında bir gün, Inger:

— Şimdi altı aylık olacaktı, hepimizi de tanıyacaktı, dedi.

Isak:

— Şimdi bunun sırası mı! dedi.

Kış gelince, Isak buğdayını yeni döven yerinin üzerinde dövdü. Inger de sık sık ona yardım ediyordu. Onun eli de Isak'ın eli gibi işe yatkındı. Çocuklar da yandaki yemliğin içinde oynuyorlardı. Buğday taneleri çok güzel, çok tombuldu. Yeni yılın başlarında yollar iyiydi, Isak köye arabayla yük yük odun indirmeye başladı. Artık devamlı alıcıları vardı, yazdan kurumuş odun da iyi para ediyordu. Bir gün Inger'le karar verdiler: Altınboynuz'un o güzelim erkek buzağısını alıp Bn. Geissler'e götüreceklerdi, üstelik bir de peynir.

Kadın pek sevinmişti.

— Borcumuz ne? diye sordu.

Isak:

— Borcunuz yok, dedi. Müdür Bey peşin verdi.

Bn. Geissler'e kocasının bu inceliği pek dokunmuştu.

— Ya öyle mi? Eksik olmasın, dedi.

O da, buna karşılık, Eleseus'la Sivert'e bir şeyler yolladı: Çörekler, resimli kitaplar, oyuncaklar. Isak dönüp geldiğinde Inger bunları görünce başını öbür yana çevirdi, ağlamaya başladı.

Isak:

— Neyin var? diye sordu.

Inger:

— Hiç, dedi. Ama... şimdi bir yaşında olacaktı, bunları görecekti.

Isak, onu avutmak için:

— E, biliyorsun nasıl bir kız olacaktı, dedi. Ne de olsa, belki düşündüğümüzden daha kolay kurtulacağız. Geissler'in şimdi nerede olduğunu öğrendim.

Inger başını kaldırdı.

— O bize nasıl yardım edebilir ki?

— Bilmem...

Sonra, Isak buğdayını değirmene götürdü, öğüttü, un olarak getirdi. Sonra yine oduncu oldu, gelecek kışa hazır olsun diye odun kesti. Ömrü, mevsimine göre, kâh o işte geçiyordu, kâh bu işte; tarlalardan korulara, sonra yine tarlalara. Şimdi altı yıldır orada çalışıyordu, Inger de beş yıldır. Her şey yolunda gidebilirdi, bıraksalar. Bırakmadılar ki.

Inger dokuma tezgâhında çalışıyor, hayvanlara bakıyordu. Sık sık ilâhi okuduğu da duyuluyordu ama, pek yanık okuyordu. Dili olmayan bir çan gibiydi.

Yollar geçit verir vermez, köye çağırdılar sorguya çekmeye. Isak evde kalmak zorundaydı. Orada tek başına kalınca da, İsveç'e gidip Geissler'i bulmayı düşündü. Eski bucak müdürü onlara karşı çok iyi davranmıştı, Sellanraa'dakilere yine bir yardımı dokunurdu belki. Neyse ki Inger döndü geldi. Her şeyi kendisi sorup öğrenmişti. Cezasının ne olacağını biliyordu: Kısacası, ömür boyunca hapis. 1. fıkra. Ama... ne yalan söyleyelim, mahkemede ayağa kalkmış, her şeyi açık açık anlatmıştı. Köyden buldukları iki tanık ona acır gibi bakmışlardı. Yargıç da sorularını pek yumuşak dille sormuştu; ama, yine de bu okumuş yasa adamları onun dengi değildi. Yasa adamları basit kimseler için büyük adamdır. Falanca fıkra, falanca bölüm... diye konuşmasını bilirler; bunları ezbere bilirler, yeri gelince hemen söyleyiverirler. A, gerçekten, büyük adamdır onlar. Bu bilgileri bir yana, anlayışsız da değildirler, kimi vakit hiç de kalpsiz değildirler. Inger'in mahkemeden yana hiçbir şikâyeti yoktu. Tavşandan hiç söz açmadı ama, Yüreğim elvermedi, o biçimsiz yavrucağızımı bırakmadım yaşasın deyince, yargıç, pek ciddi bir tavırla, ağır ağır başını salladı.

— E, peki, kendini düşünsene, dedi, sen de tavşandudaksın, yine de hayatın mahvolmamış.

Inger:

— Yo, çok şükür, dedi, o kadar. Çocukluğunda, kızlığında için için neler çektiğini söyleyemezdi ki.

Neyse, yargıç onun ne demek istediğini biraz anlamış olsa gerek: Onun da ayağı topaldı, dans edemezdi.

— Cezaya gelince, dedi, pek bilemiyorum. Doğrusunu istersen, ömür boyunca hapis olması gerek ama... Bilemem. Belki ikinci, üçüncü dereceye çevirirız, oniki onbeş yıl, ya da dokuz oniki yıl. Ceza kanununda değişiklik yapmak, daha insanî hale getirmek için bir kurul çalışması var ama, kesin karar daha çıkmaz. Neyse, yine en hafif ceza verileceğini umalım, dedi.

Inger eve boynu bükük, durgun bir halde geldi. Tutuklu kalmasını gerekli bulmamışlardı, iki ay geçti; derken, bir akşam, Isak balıktan geldiğinde baktı o gün bucak müdürüyle yeni yardımcısı Sellanraa'ya gelmişler. Inger sevinçliydi, kocasını güler yüzle karşıladı, tuttuğu balıklardan dolayı onu övdü, oysa Isak pek az balık getirmişti.

— Ne diyecektim... kimse geldi mi bugün buraya? diye sordu.

— Kimse geldi mi? A, kim gelirmiş ki!

— Dışarıda yeni ayak izleri var. Çizmeli adamlar gelmiş.

— A, bucak müdürüyle öteki adam geldi yalnızca.

— Ne istiyorlarmış?

— Sormadan da bilirsin sen bunu.

— Seni götürmeye mi gelmişler?

— Beni götürmeye mi? Yo, kararı bildirmeye. Tanrı acımış... Korktuğum gibi değil.

Isak heyecanla:

— Ya? dedi. Demek çok değil, ha?

— Değil. Bir iki yıl.

— Kaç yıl?

— E, belki sana uzun gelir. Ben Tanrı'ma yine de şükrediyorum.

Inger kaç yıl olduğunu söylemedi. O akşam daha sonra Isak:

— Ne zaman gelecekler seni almaya? diye sordu.

Inger bilmiyordu, ya da söylemek istemedi. Yine düşünceli bir hal almıştı, neler olacağını konuştu; ne yapacaklardı, bilmiyordu ama, belki Oline'yi çağırmak zorunda kalacaklardı. Isak'ın da aklına daha iyi bir çare gelmiyordu.

Ha, sahi, Oline ne olmuştu? Her yıl gelirken bu yıl gelmemişti. Şimdi onların başına dert açmıştı ya, acaba hiç mi gelmeyecekti? İş mevsimi geçti, Oline gelmedi. Gidip kendisini aramalarını mı bekliyordu yoksa? En sonunda yine sallana sallana kendisi çıkagelirdi besbelli, o koca balina parçası, o canavar.

Derken, bir gün çıkageldi. Acayip kişi... sanki aralarında birbirlerine diş bileyecek hiçbir şey geçmemiş gibi. Eleseus'a bir çift yeni çorap bile örüyormuş, öyle söylüyordu.

— Haliniz nice, uğrayayım bir bakayım, dedim, diyordu.

Sonradan anlaşıldı: Çamaşırını falan torbaya koyup getirmiş, yakındaki bir koruya bırakmış, kalmak niyetiyle.

O akşam Inger kocasını bir yana çekti.

— Hani gideyim Geissler'i arayayım diyordun. Şu sırada işler gevşek.

Isak:

— Evet, dedi. Artık Oline geldi ya, yarından tezi yok, erkenden gideyim.

Inger pek sevinmişti, teşekkür etti.

— Paranı da yanına al, burada ne kadar paran varsa.

— Niye? Sen burada saklayamaz mısın?

Inger:

— Hayır, dedi.

Sonra hemen koca bir yiyecek çıkını yaptı, Isak da daha karanlıkta kalktı, yola çıkmaya hazırlandı. Inger onu kapının önüne kadar uğurladı.

Ne ağladı, ne sızlandı, yalnızca:

— Bugünlerde beni götürmeye gelebilirler, dedi.

— Ne zaman, biliyor musun?

— Hayır, bilemem. Daha gelmezler ya, neyse... Geissler'i bulursan, o sana belki bir akıl verebilir.

Geissler artık onlara ne gibi bir yardımda bulunabilirdi ki? Hiç. Isak gitti.

Inger... yo, o biliyordu elbette; ama, söylemek istememişti. Oline'yi de belki kendisi çağırtmıştı.

Isak İsveç'ten döndüğünde Inger yoktu. Oline oradaydı iki çocukla. Dönüp evine gelen adam için ne acı haber!

— Gitti mi? diye sorarken Isak'ın sesi ağırlaşmıştı.

Oline:

— Ya, dedi.

— Ne gün gitti?

— Sen gittiğinin ertesi gün.

Isak şimdi anlamıştı Inger'in onu mahsus evden uzaklaştırdığını. Parayı yanına almasını da bunun için istemişti. Ah, kendi de yanına biraz para alsaydı ya, bunca uzun bir yola çıkarken!

Çocuklar babalarının getirdiği küçük domuzdan başka bir şey düşünmüyorlardı. Isak çektiği zahmete karşılık bir bunu elde etmişti: Yanındaki adres eskimişti; Geissler artık İsveç'te değilmiş, Norveç'e dönmüş, şimdi Trondhjem'deymiş. Domuza gelince, Isak bunu bütün yol boyunca kucağında getirmiş, şişeden süt içirmiş, kırda, bayırda göğsünün üstüne alıp uyumuştu. Inger görünce kim bilir ne sevinecek! diye sabırsızlıkla beklemişti; şimdi ise Eleseus'la Sivert oynuyorlardı onunla, pek büyük bir eğlence olmuştu bu onlar için. Isak da, onları seyrederken, bir ân için üzüntüsünü unuttu. Ayrıca, Oline bucak müdüründen haber almıştı: Hükümet, Sellanraa'daki topraklar işinde kararını en sonunda vermiş. Şimdi Isak'a yalnızca bucak müdürlüğüne inip parayı yatırmak kalıyormuş.

İyi haberdi bu, Isak'ı üzüntünün dipsiz kuyusundan kurtarmaya yaradı. Öyle yorgun, bitkinken, yine de bir torbaya yiyecek koyup hemen köye doğru yola çıktı. Gitmeden önce Inger'i de bir kere daha görürüm, diye ufak bir umut da vardı belki içinde.

Hayal kırıklığına uğradı. Inger gitmişti... sekiz yıllığına. Isak büyük bir karanlık, boşluk içine düşer gibi oldu. Bucak müdürünün söylediklerini ancak tek tük işitiyordu: Yazık, böyle şeyler oluyormuş işte... Ders olurmuş inşallah... Düzelir, daha iyi bir kadın olurmuş da bir daha çocuklarını öldürmezmiş...

Bucak müdürü Heyerdahl bir yıl önce evlenmiş, karısının anne olmaya hiç niyeti yokmuş... çocuk istemiyormuş, eksik olsun! Çocuğu olmamış da.

Bucak müdürü:

— Gelelim şu Sellanraa işine, dedi. En sonunda, bu işi kesin bir karara bağlayabilecek durumdayım. Bakanlık toprakların satışını, aşağı yukarı benim ileri sürdüğüm şartlarla seve seve onaylıyor.

Isak:

— Hımm... yaptı.

— Çok uzun sürdü ama, gösterdiğim çabanın boşa gitmediğini görünce sevindim, ileri sürdüğüm şartların hemen hemen hepsini onayladılar.

Isak:

— Hepsini, dedi, başını salladı.

— İşte tapu. Devir işlemini önümüzdeki ilk toplantıda kaydettireceksin, unutma.

Isak:

— Peki, dedi. Ne kadar para vereceğim?

— Yılda on daler. Bakanlık bunda ufak bir değişiklik yaptı. Yılda beş daler yerine on daler. Buna sesini çıkarmazsın sanırım, öyle değil mi?

Isak:

— Verebildikçe... dedi.

— On yılda ödenecek.

Isak, yarı korkmuş, başını kaldırıp baktı.

— Şartlar öyle... Hükümet bunda ayak diriyor. Yine de böyle, tarla açılmış, ekili biçili bir yer için para değil.

Isak'ta o yıl vereceği on daler vardı... odundan, Inger'in yatırdığı peynirden aldığı para. Bunu ödedi, kendine de yine az bir para kaldı.

Bucak müdürü:

— Talihin varmış ki hükümet karının başına gelenleri duymadı, diyordu. Yoksa, başkasına satarlardı.

Isak:

— Ya, dedi. Inger'i sordu. Sekiz yıllığına gitmiş öyle mi?

— Öyle. Değiştirilemez de... yasa ne derse o olacak. Doğrusunu istersen ceza pek hafif. Şimdi senin yapacağın bir tek şey var: Senin topraklarla devletin toprakları arasına kesin sınır çekeceksin, benim koyduğum, o zaman deftere de işlediğim işaretler üzerinden dosdoğru, düz bir tel. Sınır çizgisinden kesilecek ağaçlar senin malın olur. Bir ara gelirim de ne yaptın bir bakarım.

Isak eve doğru yola koyuldu.

VIII

Zaman uçup gidiyor mu? E, insan yaşlanınca öyledir. Isak yaşlı değildi, gücünü yitirmemişti daha; yıllar pek uzun geliyordu ona. Toprağında çalışıyor, kızıl sakalını bırakıyordu uzayabildiği kadar uzasın.

Ara sıra oradan geçen bir Lapon, ya da hayvanlardan birinin başına gelen bir şey yabanın tek düzenini gideriyor, sonra her şey yine eski haline dönüyordu. Bir keresinde hep birden bir alay insan geldi. Sellanraa'da kaldılar, epey yiyecek yediler, süt içtiler; Isak'la Oline'ye yamaçlardan geçen keçi yollarını sordular: Telgraf direklerinin geçeceği yerleri tespit ediyorlarmış, öyle dediler.

Bir keresinde de Geissler geldi... Geissler'in ta kendisi. Yine eskisi gibi serbest, rahat bir tavırla geldi. Köyden yürüye yürüye gelmiş. Yanında iki kişi daha vardı, ellerinde maden arama araçları, kazma, kürek.

Ah, şu Geissler! Hiç değişmemiş, eskiden neyse yine o. Sanki hiçbir şey olmamış gibi, geldi, selâm verdi, çocuklarla konuştu, evden içeri girdi, çıktı, ortalığı gözden geçirdi, ahırın, samanlığın kapısını açıp içeri baktı.

— Çok güzel! dedi. Sonra: O taş parçaları sende mi? diye sordu.

Isak, şaşırarak:

— Taş parçaları mı? dedi.

— Hani, geçen gelişimde çocuk birtakım ufak, ağır taş parçalarıyla oynuyordu, onlar.

Taşlar kilerdeydi, bir alay fare kapanı vardı orada, onlarda

ağırlık olarak kullanılıyordu. Isak gitti getirdi. Geissler'le o iki adam bunları incelediler, aralarında konuştular, orasına, burasına dokundular, ellerinde tarttılar.

— Bakır, dediler.

Geissler:

— Bizle gelip bunları nerede bulduğunu gösterir misin? diye sordu.

Hep birlikte yukarılara çıktılar. Isak'ın taşları bulduğu yer uzak değildi ama, adamlar yamaçlarda iki gün kaldılar, maden damarlarını aradılar, orada, burada barut patlattılar, iri iri taş parçalarıyla dolu iki çuvalla döndüler Sellanraa'ya.

Bu arada Isak Geissler'le konuşmuş, ona durumunu olduğu gibi anlatmıştı: Bu toprakları elli daler yerine yüz daler'e almış oluyordu.

Geissler hemen:

— Bedava! dedi. Yamaçlardaki topraklarında, su içinde, binlerce daler'in var senin.

Isak:

— O! yaptı.

— Ama, sen tapunu tez elden kaydettirsen iyi edersin.

— Evet.

— O zaman hükümet hiçbir saçmalığa kalkamaz, anlıyor musun?

Isak anlıyordu.

— Inger'in durumu kötü, dedi.

Geissler:

— Ya, dedi, ondan hiç beklenmeyecek kadar uzun uzun düşündü. Sonra: Davayı yeni baştan bir daha gördürebiliriz belki, dedi. işi olduğu gibi ortaya serince, cezayı belki biraz indirtebiliriz. Ya da bağışlanması için bir dilekçeyle başvururuz ki o da aynı kapıya çıkar.

— Ah, öyle bir şey olsa...

— Ama, bağışlanması için hemen şimdi başvuramayız. Biraz bekleyeceğiz. Ne diyecektim... Karıma bir şeyler götürmüşsünüz... et, peynir falan. Ne kadar...

— A, buna gelince, bucak müdürümüz bunun parasını önceden vermişti.

— Ya, verdim miydi?

— Daha başka bakımlardan da yardım ettiniz bize.

Geissler, sert bir tavırla:

— Lafı mı olur! dedi. Al... al şunu.

Birkaç banknot çıkardı. Öyle, kimseden parasız bir şey alacak adam değildi o, açıkça görülüyordu. Sonra, yanında çok para olduğu da anlaşılıyordu cebinin şişkin oluşundan. Ama, cebinde gerçekten para mı vardı, yoksa başka şey mi, Tanrı bilirdi ancak.

Isak yine aklındaki tek düşünceye dönerek:

— Durumu iyiymiş, öyle yazıyor, dedi.

— Ne?... Ha, karın!

— Evet. Kız doğduğundan beri de... kızımız olmuş ya, oraya gittikten sonra doğurmuş. Güzel bir kızcağız.

— Çok güzel.

— Ya, şimdi çok iyi davranıyorlarmış, her bakımdan yardım ediyorlarmış, öyle diyor.

Geissler:

— Dinle beni, dedi. Ben şimdi bu taş parçalarını maden uzmanlarına gönderiyorum, bakalım içinde ne var. Çokça bakır çıkarsa, zengin oldun gitti!

Isak:

— Hımm... yaptı. Cezanın bağışlanması için ne zaman başvuralım diyorsunuz?

— Valla, pek uzun beklemeyiz, belki. Dilekçeyi senin adına ben yazarım. Yakında yine geleceğim. Ne diyorsun... Karın buradan gittikten sonra çocuk doğurmuş, öyle mi?

— Evet.

— Demek, çocuk beklerken alıp götürmüşler onu. İşte buna hakları yok.

— Ya?

— Neyse, daha erken bırakmalarını istememiz için bu da başka bir koz.

Isak, minnettar bir tavırla:

— Ah, bir olsa... dedi.

Çeşitli hükümet makamları arasında, çocuk bekleyen bir kadınla ilgili uzun uzun yazışmalardan Isak'ın haberi yoktu, iş karara bağlanıncaya kadar onu serbest bırakmışlardı, iki şeyden dolayı: Birincisi, köyde hapishane yoktu; ikincisi, elden geldiği kadar da hoşgörülü davranmak istemişlerdi. Sonunda, hiç beklenmedik bir şeyle karşılaşmışlardı. Sonradan, onu aldırmaya adam gönderdikleri zaman da, kimse durumunu sormamış, kendi de bir şey söylememişti. Belki de mahsus saklamıştı, hapiste geçireceği yıllarda çocuğu yanında olsun diye; uslu durursa ara sıra çocuğunu görmesine izin verirlerdi elbet. Belki de boş vermiş, durumuna aldırmadan çıkıp gitmişti...

Isak çalışıyor, toprağı işliyor, hendekler kazıyor, yeni tarlalar açıyor, kendi topraklarıyla devletin toprakları arasına sınır çizgisi çekiyor, kış için odun biriktiriyordu. Ne var ki, şimdi Inger yoktu ya, zevkten değil de, daha çok, alışkanlıktan dolayı çalışıyordu. İki oturum geçmiş, tapusunu daha kaydettirmemişti; pek aldırdığı yoktu çünkü. En sonunda, o güz kendini zorlamıştı da gitmiş kaydettirmişti. Isak şimdi eskisi gibi değildi. Yine sessizdi, sabırlıydı; evet, orası öyle ama, aldırmadığı için. Deri yüzüyordu -keçilerin, danaların derisini- çünkü bu işleri yapmak gerekti. Derileri ağaç kabukları içine yatırıyor, sepiliyor, ayakkabı yapmak için hazırlıyordu. Kışın, daha ilk harmandan sonra, gelecek bahar için tohumluk ayırıyordu, ayırmış olmak için. Yapılması gereken iş yapılmalıydı; saat gibi bir

adamdı o. Ama, pek karanlık, pek yalnız bir yaşayıştı bu. Hey hey, Herregud! Yine kadınsız bir erkek olmuştu, her şey de buna göre...

Pazarları, temiz pak yıkanıp, tertemiz bir kırmızı gömlek giyip evde oturmak neye yarardı ki artık? Kimin için temizlenip giyinecekti ki? Pazarlar en uzun günlerdi, tembel tembel oturmak, kara kara düşünmek zorunda kaldığı günler. Bomboş dolaşıp durmaktan, görülecek işleri saymaktan başka yapacağı bir şey yoktu. Çocukları hep yanına alıyor, birini hep kucağında taşıyordu. Onların cıvıl cıvıl konuşmalarını işitmekle, bitmez tükenmez sorularına karşılık vermekle oyalanıyordu.

Oline denen o kocakarıyı yanında tutuyordu, çünkü başka kimseyi bulamazdı. Oline de, ne de olsa, bir bakıma işe yarıyordu. Yün tarayıp eğiriyor, çoraplar, eldivenler örüyordu; peynir de yapıyordu. Evet, bütün bunları yapabiliyordu ama, Inger'in uğurlu eli yoktu onda, sonra, işine gönülden de bağlı değildi: El attığı hiçbir şey kendisinin değildi ki. Isak'ın köyden aldığı bir şey vardı: Kapağında köpek başı bir çini kâse. Tütün kabı gibi bir şeydi, rafın üstünde dururdu. Oline kapağını kaldırdı, yere düşürüp kırdı. Inger giderken, cam kapak altında kesilmiş küpeçiçeği bırakmıştı. Oline kapağı kaldırdı, yeniden kapatırken hızla, hınzırca kapattı; ertesi gün çiçeklerin hepsi soldu. Isak için pek zordu bütün bunlara katlanmak, belli de ediyordu: Pek öyle yapmacık, kibar hali de olmadığı için, besbelli ki açıktan açığa belli ediyordu. Oline'nin surat asmalara falan aldırdığı yoktu; yine tatlı dilliydi.

— E, ne yapayım? diyordu, o kadar.

Isak da buna karşılık:

— Bunu bilmem, diyordu. Ama, hiçbir şeye el sürmesen daha iyi olur belki.

Oline:

— Çiçeklere bir daha elimi sürmem, diyordu ama, çiçekler çoktan solmuştu artık.

Son zamanlarda yine ne çok Lapon geliyordu Sellanraa'ya! Os Andres'i ele alalım: Onun buralarda hiç işi yoktu; dosdoğru yolun-

dan gitseydi ya. O yaz tam iki kere geldi, yamaçtan aşağı. Os Andres'in, hatırlarsınız, rengeyiği falan yoktu ki onunla uğraşsın; öteki Laponlardan yiyecek dilenerek, yatacak yer dilenerek geçinirdi. Oline de, işini bırakır, köydekiler üzerine onunla çene çalardı. Adam giderken de heybesi neler doluydu, neler!

Isak iki yıl dayandı, hiçbir şey söylemedi. Derken, Oline yine yeni ayakkabı isteyince, artık duramadı, ağzını açtı. Güz gelmişti, Oline, tahta pabuç, ya da çarık yerine her gün ayakkabı giyiyordu.

Isak:

— Bugün hava güzel olacağa benzer, dedi. Kavga da böyle başladı.

— Evet, dedi Oline.

Isak büyük oğluna döndü:

— Şu raftaki peynirler, Eleseus, sen sabahleyin saymıştın, on tane değil miydi?

Eleseus:

— Evet, dedi.

— E, şimdi dokuz tane kalmış.

Eleseus bir daha saydı, o küçücük kafasıyla şöyle bir düşündü. Sonra:

— Evet ama, Os Andres giderken bir tane aidıydı ya; onu da koy, on eder, dedi.

Bundan sonra hayli uzun zaman bir sessizlik oldu. Sonra, Sivert'çik de sayacak, saymadan edemez. Ağabeyi gibi o da:

— Onu da koy, on eder, dedi.

Yine bir sessizlik. En sonunda Oline de kendini bir şey söylemek zorunda gördü.

— Evet, ufak bir parça peynir verdim ben ona, bu doğru. Ne çıkar, diye düşündüm. Ama, şu çocuklar, dillenir dillenmez içlerinin ne fesat olduğunu dışarıya vuruveriyorlar. Kime çekmişler, anlayamıyorum bir türlü. Çünkü, sen öyle değilsindir, Isak, bunu bilirim.

Kadının kimi ima ettiği, üzerinde durmadan geçilemeyecek kadar açıktı.

Isak, sert bir tavırla:

— Çocukların kabahati yok, dedi. Os Andres'in bana, ya da benimkilere ne yararı dokundu ki?

— Ne yararı mı?

— Evet, ne yararı dokundu?

— Os Andres'in ne yararı...

— Evet, ne yararın dokundu ki peynir vereyim ona?

Oline düşünecek zaman bulmuş, vereceği karşılığı da hazırlamıştı.

— E, Isak, bunu senden beklemezdim, valla beklemezdim. Os Anders'le ahbaplığa ilk önce ben mi başladım, söyle? Ben onun adını ağzıma aldımsa şuradan şuraya sağ gitmeyeyim.

Oline için parlak bir başarı. Isak boyun eğmek zorunda kalıyor, eskiden de çok kere yaptığı gibi. Ama, Oline'nin daha söyleyecekleri vardır.

— Kış geliyor, karda, kıyamette ayağıma giyecek bir çift ayakkabım olmayacak da yalınayak gezeceksem, ne olur, şimdiden söyle. Üç, dört hafta oluyor, söyledim ayakkabıya ihtiyacım var diye, bugüne dek ayakkabının izini görmedim, dımdızlak ortadayım.

— Tahta kunduralarının nesi var, niye giymiyorsun onları? dedi Isak.

Oline, bunu beklemediği için, vereceği karşılığı hazırlamamıştır:

— Tahta kunduralarımın nesi mi var? diyor.

— Ya, nesi var onların, bunu öğrenmek istiyorum.

— Tahta kunduralarımın mı?

— Evet.

— Valla... burada yün tarıyorum, yün büküyorum, sığırlara, koyunlara falan bakıyorum, çocuklara bakıyorum... ya buna ne der-

sin? Ben de bunu öğrenmek istiyorum. Yaptıklarından dolayı şimdi hapiste yatan şu senin karını karda yalınayak mı gezdirirdin sen?

Isak:

— Tahta kunduralarını giyerdi o, dedi. Kiliseye, misafirliğe falan giderken de çarık ona yeterdi de artardı bile.

— Pek de yakışırdı besbelli.

— Yakışırdı ya. Yazın da, çarık giyerken, içine bir tutam ot koyardı, o kadar. Ama, sen... sen ayakkabılarının içine ille de çorap giyeceksin bütün yıl.

— Öyleyse, ben de tahta kunduralarımı çabucak eskitirim, hiç korkma, dedi Oline. Güzelim kunduraları bu kadar çabuk eskitmek gerektiğini hiç düşünmemiştim. Yumuşak bir sesle, tatlı tatlı söylüyordu bunları ama, gözlerini süzerek. Yine o sinsi Oline. Inger'e gelince... şu, başka çocukla değiştirilmiş çocuk -biz ona öyle derdik- yıllarca hep benim çocuklarla gezdi, dolaştı, her şeyi onlardan öğrendi. Şimdi buna karşılık ne görüyoruz! Kızım, Bergen'de oturuyor, şapka giyiyor diye, Inger de ille güneye gidecek... şapka almaya gitti Trondhjem'e, hah ha!

Isak odadan çıkmak üzere ayağa kalktı ama, Oline artık ağzını açmış, içindeki bütün kara düşünceleri dışarı dökmeye başlamıştı... Evet, karanlık saçıyordu Oline. Çok şükür, çocuklarından hiçbirinin yüzü alev püsküren ejder gibi yarık değilmiş; ama, bu yüzden hiç de kötü insan olmamışlar. Yo, her kadının harcı değilmiş doğurduğu çocuğu hemencecik, ustalıkla başından atmak... kaşla göz arasında boğuvermek...

Isak:

— Ağzından çıkanı kulağın işitsin! diye haykırdı, demek istediğini daha iyi anlatabilmek için de bir küfür savurdu: Seni hınzır cadaloz seni!

Oline'nin ağzından çıkanı kulağının işitmesine falan aldırdığı yoktu... hiç aldırdığı yoktu, hah ha! Gözlerini havaya dikti:

— Tavşandudaklar şöyle olurmuş, böyle olurmuş ama, kimisi de bu işi çok ileriye vardırırmış, hah ha!

Isak en sonunda evinden sağ sağlam çıkabildiği için ne kadar sevinse yeriydi. Oline'ye ayakkabı almaktan başka ne yapabilirdi ki? Yaban ortasında bir toprak emekçisiydi o; artık tanrı gibi bir şey değildi ki hizmetçisine: Defol! diyebilsin. Oline olmazsa eli, kolu bağlı kalırdı. Oline, ne yaparsa yapsın, ne söylerse söylesin, kendisi için korku yoktu, bunu biliyordu.

Geceler şimdi daha da soğuk oluyor, gökyüzünde dolunay var. Bataklıklar donup üzerine basılacak kadar sertleşiyor ama, güneş çıkınca buzlar eriyor, yine geçit vermez bir bataklık oluyor. Isak, soğuk bir gece, Oline'ye ayakkabı ısmarlamaya köye iniyor. Yanına iki parça da peynir alıyor, Bn. Geissler için.

Köye giden yolun yarısında, yeni biri gelip ev k[illegible]muş. Varlıklı biri, besbelli; çünkü, evini yaptırmak için köyden adam getirtmiş, patates yetiştirmek üzere kumlu bir fundalığı sürdürmek için de adam tutmuş. Kendisi pek az çalışmış, ya da hiç. Bu yeni gelen, Brede Olsen'di, bucak müdürünün yardımcısı... hekim gerektiği, ya da domuz öldürüleceği zaman başvurulacak biri. Daha otuz yaşında bile yoktu ama, bakım isteyen dört çocuğu vardı, karısı da caba, çünkü o da çocuktan farksızdı. Yo, Brede pek varlıklı bir adam da değildi belki; türlü iş peşinden oraya, buraya koşup durmakla, bir türlü vergi vermeyen insanlardan vergi toplamaya çalışmakla ne kadar bir para kazanabilirdi ki! İşte şimdi de talihini toprakta deniyordu. Yabanın ortasında ev kurmak için bankadan borç almıştı. Breidablik adını vermişti oraya: Bucak müdürü Heyerdahl'ın karısı bulmuştu bu güzel adı.

Isak evin önünden acele geçiyor, içeri bakacak vakti yok; ama, pencereden görüyor: Bütün çocuklar daha şimdiden kalkmış. Isak'ın kaybedilecek vakti yok: Bunca yoldan eve ertesi geceye kadar dönmek istiyor, yollar yine buz tutmuşken. Yabanda yaşayan birinin düşüneceği çok şey vardır: Hesap edecek, her işin en uygununu bulacak. O sıra pek işi yok ama, çocuklardan yana kaygılanıyor; evde Oline'yle tek başlarına kaldılar.

Yolda giderken, buralara ilk gelişini düşünüyor. Zaman geçti; ama, son iki yıl pek uzun geldi. Sellanraa'da çok iyi şeyler oldu, bir alay da kötü şeyler... Hey hey, Herregud! İşte şimdi de başka biri

yabanda tarla açıyordu. Isak orasını iyi bilirdi; yukarılara çıkarken orası onun da gözüne çarpmıştı ama, daha ilerilere gitmişti o. Köye daha yakındı elbette ama, odunu pek iyi değildi; daha az engebeli bir yerdi ama, toprağı daha zayıftı; üstten işlenmesi daha kolaydı ama, derine inildi mi zorlaşıyordu. Şu Brede arkadaş görecekti ki tarlayı işlenecek hale getirebilmek için toprağı öyle bir kere alt üst etmek yetmeyecekti. Sonra, samanlığa bitişik olarak niye bir de arabalarla araçlar için kapalı yer yapmamıştı sanki? Avluda, açıkla bir araba duruyordu, üstü de örtülü değildi.

Isak ayakkabıcıyla olan işini bitirdi; Bn. Geissler oradan ayrılmış olduğu için, peynirlerini de bakkala sattı. Akşamüstü, eve dönmek üzere yola koyuluyor. Buzlar artık gittikçe sertleşiyor; iyi bir şey bu, ayak yere sağlam basıyor ama, Isak yine de zorlukla yürüyor. Karısı da gittiğine göre, Geissler kim bilir ne zaman gelecekti; ya hiç gelmezse? Inger çok uzaklardaydı, zaman da geçiyordu...

Dönerken de Brede'nin evinden içeri bakmıyor; üstelik, uzaktan geçmek için hayli yol dolanıyor. Durup da ahaliyle konuşmaya hiç niyeti yok; yoluna gidiyor o. Brede'nin arabası yine açıkta. Orada mı bırakacak yoksa? E, bu onun bileceği bir iş. Isak'ın da şimdi kendi arabası var, onu korumak için kapalı bir yer de yaptı ama, yine de mutlu değil. Yuvası yarım yamalak bir şey; eskiden tam bir yuvaydı ama, şimdi yarım yamalak.

Yamaçtaki toprakları göründüğünde artık iyice gündüz olmuştu. Kırksekiz saat yol teptikten sonra, yorulmuş, bitmişti ama, bunu görünce biraz keyifleniyor. Evle yanındaki yapılar orada işte; bacadan kıvrıla kıvrıla duman çıkıyor. Çocukların ikisi de dışarıda; onu görünce karşılamaya iniyorlar, içeri giriyor, bakıyor iki Lapon oturuyor. Oline şaşırarak ayağa kalkıyor.

— Ne çabuk geldin! Maltızda kahve pişirmekte.

— Kahve?

— Kahve!

Isak'ın gözüne bu daha önce de çarpmıştı. Os Anders, ya da başka Laponlar geldi miydi, Oline, hayli sonra, Inger'in o ufak ibriğiyle kahve pişirir. Isak koruya, ya da tarlalara gittiği sırada yapar

bunu; Isak çıkagelip de görecek olursa, Oline hiçbir şey söylemez. Ama, Isak her seferinde bir parça peynirinin, ya da bir yumak yününün eksildiğini bilir, iyi ki Oline'yi eline geçirip bu alçaklığından dolayı parçalamıyor. Gerçekten, aklından ne geçerse geçsin, iyi bir insan olmak için kendini çok zorluyor, ya evin içinde dirlik düzenlik bozulmasın diye, ya da Tanrı onu Inger'ine yakında kavuşturur umuduyla.

Güz başında baktı ahırın damı üzerindeki toprak içeri doğru bel vermiş. Sakalını ağzına alıp çiğneyerek şöyle bir düşündü; sonra, gizli bir işareti anlayan bir kimse gibi gülümsedi, damın altına bir iki kalasla destek yaptı. Bir tek acı söz söylemedi. Bir şey daha: Yiyeceklerini sakladığı kapalı yer dört köşeden birer yüksek taş ayak üzerine kurulmuştu, duvarları derme çatmaydı. Bir süre sonra, ufak kuşlar duvarlardaki koca koca deliklerden yolunu bulup içeri girmeye başladılar; dışarı çıkamayınca da içeride çırpınıp duruyorlardı. Oline dert yanıyordu: Yiyecekleri gagalıyorlarmış, eti bozuyorlarmış, ortalığı allak bullak ediyorlarmış.

Isak:

— A, yazık! dedi. Demek, kuşcağızlar içeri giriyorlar, bir daha dışarı çıkamıyorlar! Bunca işi arasında, duvarcı kesildi, duvardaki yarıkları doldurdu.

Kim bilir ne vardı aklında böyle davranırken. Belki de böyle tatlı davrandıkça Inger'ine daha çabuk kavuşacağını umuyordu.

IX

Yıllar geçiyor. Sellanraa'ya yine yabancılar geldi: Bir mühendisle bir ustabaşı, iki de işçi, yine tepelerden geçecek telgraf direklerinin yerini tespit etmeye. Şimdi tuttukları yola bakılırsa, teller evin biraz yukarısından geçecek, sonra ormanda açılacak dümdüz bir yoldan gidecekti. Bir zararı yoktu bunun. Orası biraz şenlenmiş olacak, başka dünyalardan bir pırıltı gelecekti.

Mühendis:

— Burası iki yandaki vadilerden geçecek iki hattın tam ortası, diyordu. Belki de her iki hattın bakımcılığını yapmayı senden isterler.

Isak:

— O! yaptı.

— Yılda yirmibeş daler girer cebine.

Isak:

— Hımm... yaptı. E, peki, buna karşılık ben ne yapacağım?

— Hatta bakacaksın, gerekince telleri tamir edeceksin, yoldaki ağaçların dalları telleri bürüyünce onları keseceksin. Ufak bir makine gibi bir şey asacaklar evin içine, duvara, ne zaman sana ihtiyaç olursa bu makineyle bildirecekler. Bunun üzerine, ne işin varsa bırakıp hemen gideceksin.

Isak şöyle bir düşündü.

— Kışın olur, dedi.

— Olmaz. Yapacaksan bütün yıl yapacaksın bu işi, kış, yaz.

Isak:

— Olmaz, dedi. Bahar, yaz, güz toprak işlerim var benim, başka işe vakit bulamam.

Mühendis ona şöyle uzun uzun bir baktı. Sonra, pek şaşırtıcı bir şey sordu:

— Bu işten daha mı çok para kazanıyorsun?

Isak:

— Daha mı çok para kazanıyorum? dedi.

— Bir günde, toprakta çalışmakla kazandığın para bizden alacağın paradan daha mı çok?

Isak:

— A, bunu bilemem, dedi. Böyle gelmiş, böyle gidiyor, anlıyor musunuz... Ben bu topraklar için buradayım. Elime bakan canlar var, hayvanlar var. Toprakla geçiniyoruz biz. Geçimimiz bu yoldan.

Mühendis:

— Sen yapamayacaksan, başkasını bulurum, dedi.

Bu korkutma üzerine Isak'ın içi rahatlamış gibiydi. Ama, adamı da darıltmak istemiyordu, açıklamaya çalıştı:

— Bakın, dedi, boğadan başka bir atım, beş ineğim var. Yirmi koyun, onaltı da keçi. Hayvanlar bize yiyecek veriyor, yün veriyor, deri veriyor; biz de onlara yem vermek zorundayız.

Öteki, kısaca:

— Evet, evet, elbette, dedi.

— Valla, düşünüyorum, işin sıkı olduğu sıralarda o yana, bu yana koşuşurken, bir de telgraf hatlarına bakacak olursam hayvanlara nasıl bakarım?

Mühendis:

— Yeter, yeter, dedi. Sizin aşağıdaki komşuya, Brede Olsen'e veririm ben bu işi. Seve seve kabul eder. Adamlarına döndü: Hadi, çocuklar, gidelim.

Oline konuşmayı işitmiş, Isak'ın söylediklerinden onun dik kafalılık ettiğini, akılsız davrandığını görmüştü; bundan yararlanacaktı.

— Ne dedin, Isak? Onaltı keçin mi var? Keçiler onbeş tane, dedi.

Isak ona şöyle bir baktı; Oline de gözlerini onun yüzüne dikti.

Isak:

— Onaltı tane değil mi? diye sordu.

Oline, onun ne kadar akılsız olduğunu anlatmak istiyormuş gibi, yabancılara doğru zavallı zavallı bakarak:

— Değil, dedi.

Isak, alçak sesle bir O! yaptı. Sakalından bir tutam dişlerinin arasına alarak, çiğnedi durdu.

Mühendisle adamları yollarına gittiler.

Şimdi, Isak Oline'den hoşnutsuzluğunu belli etmek, yaptıklarından dolayı pataklamak istese bundan iyi fırsat bulamazdı... Tanrı yollamıştı bu fırsatı. Evde yalnızdılar: Çocuklar adamların arkasından gitmişlerdi. Isak orada, odanın ortasında ayakta duruyor, Oline de maltızın yanında oturuyordu. Isak bir iki kere öksürerek sesini açtı, canı isterse konuşabileceğini göstermek için. Ama, konuşmadı. Ruhuna güç veriyordu bu. Ne yani, ellerinde kaç parmak olduğunu bildiği gibi kaç keçisi olduğunu bilmiyor muydu sanki? Deli miydi bu kadın? Keçilerden biri nasıl kaybolmuş olabilirdi ki... kendisi onları teker teker tanır, onlarla her gün konuşurdu... sayısı onaltı olan keçileriyle. Olsa olsa, bir gün önce, Breidablik'teki kadın oraya bakmaya geldiğinde Oline keçilerden birini ona satmıştı. Isak Hımm... yaptı; bu sefer, söylemek istedikleri dilinin ucuna kadar geldi. Oline'nin yaptığı neydi? Can almak değilse bile, ona yakın bir şey. Isak şu onaltıncı keçi işi üzerinde konuşmak için can atıyordu. Odanın ortasında öyle susup durmak olmazdı.

— Hımm... yaptı. O! dedi, keçiler onbeş tane kalmış demek, senin dediğine göre?

Oline, tatlı bir sesle:

— Ben öyle saydım, dedi. istersen bir de sen kendin say.

İşte şimdi fırsat geçmişti eline... Isak istediğini artık yapabilirdi: Oline'yi eline aldı mı, bir sıkışta pestilini çıkarırdı. Yapabilirdi bunu. Yapmadı.

Ama, kapıya doğru giderken, meydan okur gibi konuştu:

— Şimdilik başka bir şey söylemeyeceğim. Korkma, bir dahaki sefere ne söyleyeceğimi ben bilirim der gibi bir tavırla, çıktı gitti.

— Eleseus! diye seslendi.

Neredeydi Eleseus... çocuklar neredeydiler? Babaları onlara bir şey soracaktı. Koca adam olmuşlardı artık onlar; akılları her şeye eriyordu. Samanlığın döşemesi altında buldu onları. Sürüne sürüne, gidebildikleri kadar gitmişler, saklanmışlardı ama, heyecanlı solumalarıyla kendilerini ele vermişlerdi. Şimdi, iki günahkâr gibi, sürüne sürüne dışarı çıkıyorlardı.

İşin gerçeği şuydu ki, mühendis giderken ufak bir renkli kalem unutmuştu, Eleseus bunu bulmuş, adama vermek üzere arkasından koşmuştu ama, o koca adamlar uzun adımlarıyla çoktan ormana dalıp uzaklaşmışlardı. Eleseus durdu. Aklına bir şey gelmişti: Kalemi kendine alıkoyabilirdi. Ne iyi olurdu kendine alıkoyabilse! Gitti Sivert'çiği buldu, hiç olmazsa suçu paylaşmış olmak için. İkisi, kalemle döşemenin altına girdiler. Ah, şu kalem parçası... hayatlarında bir olaydı bu, pek olağanüstü bir olay! Tahta parçaları buldular, hepsine çizgiler çizdiler. Bir şey keşfetmişlerdi: Kalemin bir ucu kırmızı yazıyordu, bir ucu mavi. Kalemi bir biri kullanıyordu, bir öteki.

Babaları, öyle yüksek sesle, arka arkaya bağırınca,

Eleseus:

— Kalemi almaya geldiler! diye fısıldadı.

Bütün sevinçleri bir ânda uçtu, kafalarından bir dokunuşta silinip gitti, ufacık yürekleri de korkunç çarpmaya başladı. Kardeşler sürüne sürüne ileri doğru çıktılar. Eleseus kolunu olanca uzunluğuyla uzatmış, kalemi gösteriyordu: İşte duruyordu, kırmamışlardı; ama, keşke hiç görmeselerdi.

Mühendis falan yoktu. Yürekleri daha sakin atmaya başladı. Şu korkunç sıkıntıdan kurtulmak ne hoş şeydi!

Babaları:

— Dün buraya bir kadın gelmiş, dedi.

— Evet.

— Aşağıdaki evde oturan kadın. Giderken gördünüz mü siz onu?

— Gördük.

— Yanında keçi var mıydı?

Çocuklar:

— Yoktu, dediler. Keçi mi?

— Kadın giderken yanında keçi var mıydı?

— Yoktu. Ne keçisi?

Isak düşündü, düşündü. Akşama, hayvanlar eve geldiklerinde, keçileri bir daha saydı: Onaltı taneydi. Bir daha saydı, beş kere saydı. Onaltı taneydi. Eksik yoktu. Rahat bir soluk aldı ama, ne demekti bu? Oline, şu pis yaratık, onaltıya kadar saymasını bilmiyor muydu?

Öfkeyle sordu:

— Nedir bu saçmalar! Onaltı keçi var!

Oline, saf saf:

— Onaltı mıymış? diye sordu.

— Ya.

— E, iyi öyleyse.

— Sayı saymasını pek iyi biliyormuşsun doğrusu!

Oline buna, alınmış gibi bir tavırla, sakin bir sesle karşılık verdi:

— Değil mi ki keçiler tamam, Oline yemiş diyemezsin artık. Kurtuldu, zavallıcık!

Oline kurnazlığıyla Isak'ı mat etmişti; Isak, her şey yolunda diye seviniyordu. Bu arada, keçileri bir daha saymak aklına bile gelmedi. Davarı saymayı hiç düşünmedi. Ne de olsa, Oline hiç de pek öyle kötü bir kadın değildi. Evi derli toplu tutuyor, sığırlara bakıyordu; ama, delinin biriydi. Bunun da zararı kendine. Bırak kalsın, bırak istediği gibi yaşasın... Dert edinmeye değmezdi. Ne var ki, bu biçim bir hayat içinde, Isak'ın durumu pek yavan, sevinçsiz bir şeydi.

Yıllar geçmişti. Evin damı üzerinde ot bitmişti; samanlık evden yıllarca daha yeniyken, onun bile damı yemyeşildi. Korularda yaşayan yaban fareleri çoktan, yolunu bulmuş, ambara girmişti. Evin oralarda türlü çeşit ufak kuşlar cıvıldaşıp duruyordu; yamaçlarda da büyük kuşlar vardı, karga bile gelmişti. En güzeli de neydi: Geçen yaz martı da görünmüştü; martılar, ta kıyılardan kalkıp, yaban ortasındaki tarlalara konmaya geliyorlardı. Isak'ın çiftliği bütün yaban yaratıklarınca tanınmıştı. Ya Eleseus'la Sivert'çik martıları görünce ne yaptılar? O! çok uzaklardan gelme pek acayip kuşlardı bunlar; çok değildiler, topu topu altı tanecik ak kuş, hepsi de birbirinin tıpkısı; tarlalarda bir o yana, bir bu yana gidip geliyorlar, arada bir otları gagalıyorlar.

Çocuklar:

— Niye gelmiş bunlar, baba? diye sordular.

Babaları da:

— Denizin oralarda havalar kötü de ondan, dedi. Ah! pek olağanüstü, pek akıl almaz şeymiş martıların buraya gelmesi!

Isak oğullarına daha başka iyi, yararlı şeyler de öğretiyordu. Okula gidecek yaşa gelmişlerdi ama, okul köyde, kilometrelerce uzaktaydı, gidemezlerdi ki. Isak oğlanlara pazarları alfabeyi kendi öğretmek zorunda kalmıştı ama, daha yüksek bilgiler öğretmek onun, şu toprak emekçisinin harcı değildi. Din bilgisi, İncil tarihi kitapları peynirlerle yan yana rafta durup duruyordu. Isak'ın oğullarına karşı tutumuna bakılırsa, erkeklerin kitap bilgisi edinmeden büyümelerinin daha iyi olacağını düşünüyordu besbelli, ikisi de onun sevinciydi, mutluluğuydu. Küçüklüklerini sık sık düşünürdü: O günlerde anneleri Isak'a el sürdürtmezdi onlara, elleri reçine içinde diye. O!

reçine... dünyanın en temiz şeyi! Katran da, keçi sütü de, ilik de güzel şeyler ama, hele reçine, çamdan çıkan tertemiz sakız... diyecek yoktu ona.

Böylece, çocuklar pislik, bilgisizlik cennetinde büyüdüler. Ama, güzel çocuklardı, yıkandıkları vakit... ara sıra yıkanıyorlardı da. Sivert'çik pek hoş bir şeydi; Eleseus'ta ise daha bir incelik, bir derinlik vardı.

— Martılar havayı nereden anlarlar? diye sordu.

Babası:

— Havadan başları döner; mideleri bulanır, dedi. Ama, bunda sinekler onları da geçiyor. Sinekler nasıl anlarlar, bilmiyorum: Kokusunu mu alırlar, başları mı döner, nedir! Ama, sineği sakın kovalamayın, daha da azgınlaşır... unutmayın bunu, çocuklar! Atsineği, o bambaşka bir cins... kendi kendine ölür o. Yazın, bir bakarsınız, çıkagelir; sonra bir gün bir de bakarsınız gitmiş... ölmüştür.

Eleseus:

— E, peki, nasıl ölüyor? diye sordu.

— İçini yağ bağlıyor, boğuyor onu... hemen oluveriyor.

Her gün yeni bir şey öğreniyorlardı. Diyelim, yüksek kayalardan aşağı atlamasını: Dilini ağzında tutarak, dişlerinin arasına almadan. Daha büyüyüp de, kiliseye giderken güzel kokmak istedikleri vakit, yaptıkları şey yamaçta yetişen kekikten biraz sürünmek oldu. Babaları pek akıllıydı. Oğlanlara taşları, çakmaktaşını falan öğretiyordu; şu ak taş şu kara taştan niçin daha ağırdır... Çakmaktaşı buldu mu da ille kav da yapacaktır. Ondan sonra, bununla ateş yakabilir. Onlara ay üzerine de bilgi verdi: Çukur yanına sol elinle tutunabileceğin durumdaysa dolgunlaşıyor; sağ elinle tutunabileceğin durumdaysa ufalıyor demektir; unutmayın bunu, çocuklar! Arada bir pek ileri gittiği, esrarlı bir hal aldığı da oluyordu. Bir gün, devenin cennete girmesinin bir insanın iğneye iplik geçirmesinden daha zor olduğunu söyledi. Başka bir gün de, onlara meleklerin ne kadar şanlı şerefli şeyler olduklarını anlatırken, onların ayakkabılarının altında kabara yerine yıldız çakılı olduğunu söyledi, iyi, basit bir öğretim biçimiydi bu, yaban ortasında yaşayanlara da böylesi

giderdi. Köydeki başöğretmen duysa gülerdi ama, Isak'ın oğulları bundan iç dünyalarında pek yararlanıyorlardı. Kendilerinin o ufacık dünyaları için öğrenip yetişiyorlardı; bundan daha iyisi de olur muydu?

Güz gelip de hayvanlar kesileceği vakit, oğlanlara bir merak, bir korku gelir, kesilecek hayvanlar için yürekleri kabarırdı. Babaları bir eliyle hayvanı tutar, öbür eliyle de bıçağı vurmaya hazırlanırdı; Oline de kanları süpürürdü. Kocamış keçi, sakalıyla, o bilgiç haliyle, getirilir, çocuklar durup köşeden gözetlerlerdi.

Eleseus:

— Bugün ne de pis soğuk bir rüzgâr var! der, gözyaşlarını silmek için öbür yana dönerdi.

Sivert'çik daha açıktan açığa ağlar,

— Ah, zavallı keçicik! demekten kendini alamazdı.

Keçi kesilince, Isak onların yanına gelir, bu sefer de şu dersi verirdi:

— Orada öyle durup da Zavallıcık! falan diye söylenmeyin, kesilen hayvanlara da acımayın, insan hayvan kestikçe daha pişer, daha sertleşir. Unutmayın bunu!

Böylece, yıllar geçti. Şimdi yine bahar geliyordu.

Inger'den mektup gelmişti: İyiymiş, bulunduğu yerde birçok şey öğreniyormuş. Kızı büyümüş. Leopoldine'ymiş adı, 15 kasımda doğmuş olmasından dolayı. Bilmediği yokmuş, hele nakışta, dikişte pek ustaymış, ketenle, kanaviçeyle çok güzel işler yapıyormuş.

Bu mektubun şaşılacak yanı, Inger'in kendi eliyle yazmış olmasıydı. Isak'ın pek öyle okuma yazması yoktu; mektubu aldı götürdü, köyde bakkala okuttu; ama, bir kere dinledi mi, kafasına işlenip kalıyordu; eve geldiğinde ezbere biliyordu.

İşte şimdi büyük bir azametle geçti masanın başına oturdu, mektubu serdi, yüksek sesle çocuklara okudu. İstiyordu ki Oline onun bir yazıyı ne kadar çabuk okuduğunu görsün; ama, doğrudan doğruya ona bir tek söz söylemedi.

Bitirince:

— İşte bak, Eleseus, dedi, sen de, Sivert: Anneniz kendisi yazmış bu mektubu; birçok şey daha öğrenmiş. Sizin o küçücük kız kardeşiniz bile burada bizim bilmediğimiz birçok şeyler biliyormuş. Unutmayın bunu!

Oğlanlar, şaşkın şaşkın, hiç seslerini çıkarmadan, öyle oturdular.

Oline:

— Ya, çok güzel bir şey, dedi.

Ne demek istedi bununla? Inger yalan mı söyledi sanıyordu? Yoksa mektubu Isak'ın okuduğuna mı inanmıyordu? Oline'nin ne düşündüğünü anlamak kolay değildi, orada öyle o ablak suratıyla oturmuş, anlaşılmaz şeyler söylerken. Isak aldırmamaya karar verdi.

— Anneniz gelince siz de yazı yazmasını öğrenirsiniz, çocuklar, dedi.

Oline kurusun diye maltızın yanında asılı duran çamaşırların yerlerini değiştirdi; bir çömleğin yerini değiştirdi, çamaşırların yerini bir daha değiştirdi: Boyuna bir işle uğraşıyor, bir yandan da düşünüyordu.

En sonunda:

— Burada her şey iyi, güzel, dedi. Eve bir kese kâğıdı kahve alsan iyi olur.

Isak:

— Kahve mi? dedi.

Oline buna sakin bir tavırla karşılık verdi:

— Şimdiye kadar ben kendi paramla ara sıra biraz alıyordum ama...

Isak için kahve rüya gibi, masal gibi bir şeydi, gökkuşağı gibi bir şey. Oline saçmalıyordu besbelli. Yo, kızmamıştı ona; hayır ama, kafası ağır işlerdi, Oline'nin Laponlarla yaptığı alışverişi hatırladı en

sonunda, acı acı:

— A, alırım sana kahve, dedi. Bir kese kâğıdı mı, dedin? Niye bir okka değil? Hazır, alırken bir okka alalım.

— Böyle konuşma şimdi, Isak. Ağabeyim Nils kahve alıyor; aşağıda, Breidablik'te de kahve var.

— Var, çünkü onlarda da süt yok; sütün damlası yok onlarda.

— Olabilir. Ama, sen ki çok şey biliyorsun, su gibi okuyorsun, kahvenin her evde bulunması gerek bir şey olduğunu bilmelisin.

Isak:

— Ah, sen yok musun! dedi.

Bunun üzerine, Oline oturdu, açtı çenesini. Inger'e gelince diyordu, çekinmesem de söyleyebilsem...

— Ne istersen söyle, hepsi bir benim için.

— Dönüp gelecek eve, on parmağında on marifet. Şapkasında da boncuklar, tüyler belki, ha?

— E, olabilir.

Oline:

— E, dedi, şimdi öyle vardakosta bir hanımefendi olduysa bana teşekkür etsin.

— Sana mı? dedi Isak. Ağzından kaçmıştı.

Oline buna pek alçakgönüllü bir tavırla karşılık verdi:

— Ya, çünkü onun buradan gitmesi benim yüzümden oldu.

Bunun karşısında Isak'ın dili tutuldu; ağzından bir söz çıkmadan, orada öyle otura kaldı. Doğru mu işitmişti? Oline de orada, sanki hiçbir şey söylememiş gibi oturuyordu. Yo, laf savaşında Isak onunla başa çıkamazdı.

Isak, kara kara düşünceler içinde, evden dışarı fırladı. Oline, hınzırlıkla gelişip şişmiş şu canavar... niye daha ilk gün boynunu koparmamıştı bu canavarın? Kendini toparlamaya çalışarak böyle düşünüyordu. Yapabilirdi bunu... O mu? Yapamaz mıydı yani? Bal

gibi yapardı.

Derken, gülünç bir şey oldu. Isak ahıra gitti, keçileri saydı. Oğlaklarıyla falan, hepsi tamamdı, inekleri sayıyor. Ondört tavuk var, iki de dana. Koyunları saymayı unutuyordum az daha diyor kendi kendine. Bir koyun eksik çıkacak diye korkuyormuş gibi görünmeye çalışıyor. Haylidir biliyor bunu, niye başka türlü görünsün? Bakın nasıl olmuştu: Oline bir keresinde pek güzel aldatmıştı, keçilerden biri eksik diye; oysa, tamamdı keçiler. Isak o zaman bunun üzerinde hayli gürültü koparmıştı, boş yere. Oline ile çatıştığı her seferinde bu böyleydi. Sonra, güzün, kesim zamanında, bir koyun eksik olduğunu görmüştü ama, Oline'den bunun hesabını sormayı o sırada göze alamamıştı; ondan sonra da göze alamamıştı ya.

Bugün ise sertliği üzerinde. Isak pek sert. Oline onu iyice kızdırmıştı bu sefer. Koyunları bir daha sayıyor, her birine parmağını dokundurarak, yüksek sesle sayarak... Oline dışarı çıkacak olursa duysun diye. Oline üzerine bir alay sert sözler de söylüyor... yüksek sesle söylüyor: Koyunlara yem verirken kendine özgü yeni bir yol kullanıyormuş... öyle bir yol ki koyunları ortadan kaldırıveriyormuş... bakıyormuşsun bir koyun ortada yok. Düpedüz hırsızlık kumkuması bu kadın, başka bir şey değil. Hırsızlık nasıl olurmuş görür o! Ne kadar isterdi Oline dışarıda olup bunları duysaydı da ömründe bir kez korksaydı!

Isak sundurmadan iri iri adımlarla çıkıyor, ahıra gidiyor, atları sayıyor. Oradan içeri girecek... evden içeri girecek, aklından geçenleri ortaya dökecek. Öyle hızlı yürüyor ki gömleği arkasından pek öfkeli bir gömlek gibi şişiyor. Ne var ki Oline camlı pencereden bakarken bir şeyler sezinlemiş. Ellerinde de kovalarla, sakin, kararlı bir tavırla, eşikte görünüyor, inek ahırına doğru gitmek üzere.

— Ne yaptın sen o yassı kulaklı koyunu? diye soruyor Isak.

Oline de:

— Koyunu mu? diye soruyor.

— Ya. Şimdi burada olsaydı iki kuzusu olurdu. Ne yaptın sen onları? Hep iki kuzu doğururdu. Üç koyunumdan ettin beni, anlıyor

musun?

Bu suçlama Oline'yi mahvetti, bitirdi: Başını sallıyor, bacakları tutmayacak gibi oluyor, neredeyse düşüp bir yerine bir şey olacak. Onun kafası boyuna işler. Aklı diken üstündedir, hep yardım etmiştir, iyi işler görmüştür ona; şimdi işlemeyecek değil ya.

Sakin bir tavırla:

— Keçileri çalıyorum, koyunları çalıyorum, diyor. Peki, ne yapıyorum bunları ben, söyler misin? Yemiyorum ya?

— Ne yaptığını sen daha iyi bilirsin.

— O! Sanki senin bana verdiğin para et almaya, yiyecek falan almaya yetmiyormuş da çalmak zorunda kalıyormuşum, öyle mi, Isak?

— E, peki, koyunları ne yaptın? Os Anders'e mi verdin?

— Os Anders'e mi? dedi Oline. Kovaları yere koyup kollarını kavuş-turdu. Üstüme iyilik, sağlık! Hangi koyunla kuzulardan söz ediyorsun sen? Yassı kulaklı keçiyi mi demek istiyorsun yoksa?

Isak, öbür yana dönerek:

— Ah, sen yok musun! dedi.

— Valla, sen deli değilsen bana ne dersen de, Isak... Bir eksiğin yok burada... dünya kadar koyunun, keçin var, yine de yetmiyor. Hangi koyunu, hangi kuzuları soruyorsun bana, ne bileyim ben! Yiyip içip Tanrı'ya şükretmelisin, doğrusu. Bir bu yaz, bir de önümüzdeki kış, ondan sonra yine kuzulama mevsimi gelir, davarın yine üç kat artar.

Ah, şu Oline denen kadın! Isak ayı gibi homurdanarak çekildi gitti. Delilik bende ki şunu daha ilk gün öldürmedim diyor, kendine türlü küfür ediyordu. Aptallığıma, enayiliğime doymayayım! Ama, iş işten geçmiş değil. Hele dur, inek ahırına bir gitsin! Bu gece olmaz... ama, yarın... evet, yarın sabahtan tezi yok. Üç koyun kayboldu gitti! Bir de, kahve istiyormuş!

X

Ertesi gün büyük bir olaya gebeymiş. Çiftlige biri geldi. Geissler geldi. Çayırlarda daha yaz olmamıştı ama, Geissler toprağın durumuna aldırmazdı. Yürüye yürüye gelmişti. Geniş parlak konçlu, zengin işi çizmeler giymişti; sarı eldivenleri de vardı, pek şıktı. Eşyasını köyden biri taşıyordu.

Isak'ın yamaçtaki topraklarından bir parça almaya gelmişti... Bakır madeni varmış orada. Kaça satarmış? Sonra, Inger'den de haber getirmişti: Uslu duruyormuş, herkes seviyormuş onu; Geissler bir ara Trondhjem'e gitmiş, onu orada görmüş.

— Sen buralara epey emek vermişsin, Isak.

— Ya, öyle sanırım. Demek Inger'i gördünüz?

— O ne o, şuradaki? Kendine değirmen mi yaptın? Buğdayını kendin öğütüyorsun, öyle mi? Güzel! Benim buraya son gelişimden beri hayli yeni tarla da açmışsın.

— İyi mi Inger?

— Hımm? Ha, karın mı? Evet, iyi, demir gibi. Gel öbür odaya geçelim. Hepsini anlatırım sana.

Oline:

— Oda dağınık, diye atıldı.

O odaya girmelerini başka bir şeyden dolayı istemiyordu. Yine de o ufak odaya geçtiler, kapıyı kapadılar. Oline mutfakta kaldı, hiçbir şey işitemiyordu.

Geissler oturdu, elini hızla dizine şaplattı... Isak'ın kaderini elinde tutan bir insan olarak çıkıyordu işte ortaya.

— O bakır yatağını daha satmadın, değil mi? diye sordu.

— Satmadım.

— İyi. Ben alacağım. Evet, Inger'i gördüm, daha başkalarını da gördüm. Yakında çıkacak, yanılmıyorsam. Davayı krala sunmuşlar.

— Krala mı?

— Krala, evet. Karınla konuşmaya içeri girdim... bana müsaade ettiler elbet, zorluk çekmedim. Uzun uzun konuştuk. E, Inger, nasılsın? İyisin ya?

— A, hiçbir şikâyetim yok.

— Evine dönmek ister misin?

— E, dönmem demem.

— E, yakında döneceksin, dedim. Sana şunu söyleyeyim ki, Isak, çok uslu bir kadın senin bu Inger. Ne ağlama, ne haykırma... bir damla gözyaşı bile yok... yalnız gülümsüyor, gülüyor... Onun o ağzındaki sakatlığı da düzeltmişler: Ameliyat etmişler, yeniden dikmişler. Hadi allahaısmarladık. Sen de burada daha çok kalacak değilsin, söz veriyorum, dedim. Sonra, hapishane müdürüne gittim, benimle görüştü elbet, zorluk çekmedim. Bir kadın var sizin burada, çıkmalı, evine dönmeli... Inger Sellanraa, dedim. Inger mi? A, evet, iyi bir kadındır, yirmi yıl burada kalmasını isteriz, dedi. Valla, kalmayacak, çok kaldı artık, dedim. Çok mu kaldı? Neden dolayı yatıyor, biliyor musunuz? dedi. Biliyorum, bucak müdürü olduğum için hepsini biliyorum, dedim. O! buyurun oturun! dedi. Öyle söyleyecekti elbet. Bunun üzerine, müdür: Valla, biz burada onun için de, kızcağızı için de elimizden geleni yapıyoruz, dedi. Demek sizin oralardan ha Inger? diye sordu. Onun bir dikiş makinesi olsun diye yardım ettik kendisine. İş tezgâhlarında birden pek ilerledi, biz de ona çok şey öğrettik... dokuma, ev işleri, boyama, biçki dikiş, her şey... Çok mu kaldı burada, öyle mi diyorsunuz siz? Buna vereceğim karşılık hazırdı ama, bekleyebilirdi; ama, davada bir karışıklık olmuş, yeniden görülecekmiş; hele şimdi, ceza kanunundaki değişiklikten sonra, yakında belki de bütün bütün bırakılacaktır, dedim. Tavşanı da anlattım. Müdür: Tavşan mı? dedi. Tavşan, dedim. Onun için, çocuk

da tavşandudak doğdu, dedim. Gülümseyerek: Ha, anladım. Demek bunun için Inger'e daha çok hoşgörü gösterilmesini istiyorsunuz? dedi. Hiç de hoşgörü göstermemişler, dedim. Valla, durumu hiç de kötü değil bence, dedi. Ona göre oldukça kötü, dedim. Demek tavşan mucizeler yaratabilir sizce? dedi. Buna gelince, tavşan mucizeler yaratabilir mi, yaratamaz mı, şimdi bunu tartışacak değilim. Yüzü kusurlu bir kadın gebeliğinde tavşan görünce bunun sonucu ne olur, mesele bu, dedim. Bunun üzerine, şöyle bir düşündü. Sonra: Hımm, olabilir, olabilir, dedi. Ama, biz burada böyle şeylerle uğraşmayız. Bizim işimiz bize gönderilenleri almaktır, cezalarını gözden geçirmek değil. Inger de cezasını daha doldurmuş değil, dedi. E, bunun üzerine ben de söyledim ne zamandan beri söylemek istediğimi. Bir kere, Inger'i buraya gönderirken büyük bir yanlışlık yapmışlar, dedim. Yanlışlık mı? Evet. Birincisi, öyle bir durumda bulunuyordu ki bu durumda onu buraya göndermemek gerekirdi, dedim. Bana şöyle sert sert baktı. Evet, çok doğru. Ama, bu bizim işimiz değil, dedi. ikincisi, dedim, tam iki ay buradaki yöneticiler de onun ne durumda bulunduğunu hiç görmemişler ki bu da doğrü değil, dedim. Bunun üzerine, baktım, pek bozuldu. Bir süre hiçbir şey söylemedi. Sonra: Siz onun vekili misiniz? dedi. Evet, dedim. Bunun üzerine, yine başladı anlatmaya orada ona neler öğretmişler, onun için neler yapmışlar... Yazı yazmasını bile öğretmişler. Kızcağızı da bakılması için iyi kimselerin yanına vermişler, falan filan. Sonra, Inger gittikten sonra evin ne hal aldığını anlattım ona. Arkada iki çocuk kaldı, parayla tutulan bir kadın bakıyor onlara falan, dedim. Kocası bana vekâletname verdi, davaya yeniden mi bakılacak, yoksa bağışlanması için dilekçe mi verilecek, bu işlerle ben uğraşacağım, dedim. Vekâletnameyi görebilir miyim? dedi. Hayhay, yarın ziyaret saatinde getiririm, dedim.

Isak, oturmuş, dinliyordu. Bir yabancının ağzından pek heyecan verici bir hikâyeydi bu. Boynu bükük, gözlerini Geissler'in ağzına dikmişti.

Geissler anlatıyordu:

— Doğru, otele döndüm, bir vekâletname yazdım. Hepsini ben kendim yazdım, anlıyor musun... Isak Sellanraa diye de imzaladım. Ama, hapishaneye kusur buldum sanma sakın. Bir tek lâf etmedim.

Ertesi gün, o kâğıtla gittim. Ben içeri girer girmez müdür: Buyurun oturun, dedi. Benim yazdığım o kâğıdı başından sonuna kadar okudu; orasında, burasında başını salladı, en sonunda: Çok güzel... gerçekten çok güzel, dedi. Davayı yeniden gördürmek belki bir sonuç vermez ama... diyordu, Bir dakika, dedim. Bende bir belge daha var ki bu işi bir sonuca vardırır, dedim. Onu yine bir bozdum, anlıyor musun. Birden: Valla, dünden beri ben de bunun üzerinde düşündüm; Inger'in bağışlanmasını istemekte yerden göğe kadar hakkımız var, dedi. Dilekçemizi Müdür Bey de destekler mi? diye sordum. Elbette... ben de bunu elimden geldiği kadar desteklerim, dedi. Bunun üzerine eğilerek selâm verdim, Öyleyse, Inger'in bağışlanmasını elde etmekte güçlük çekmeyiz, dedim. Acı çeken bir kadın adına, yıkılan bir yuva adına teşekkür ederim. O zaman müdür de: Inger'in davası üzerine daha başkalarını -o bölgeden daha başkalarını demek istiyorum- dinlemeye ihtiyaç kalmayacak. Kadını siz tanıyorsunuz... bu yeter, dedi. İşi niye böyle sessizce bir çözüme bağlamak istediğini ben biliyordum elbette; onun için, hemen kabul ettim. Daha başka belge toplamanın işi geciktirmekten başka bir şeye yaramayacağını söyledim... İşte, böyle, Isak; bütün hikâye bu. Geissler saatine baktı. Şimdi gelelim işe. Bir kere daha yamaca kadar benimle gelir misin?

Isak taş gibi katı bir yaratık, kütük gibi bir adamdı: Konuyu öyle birdenbire değiştiremedi. Kafası türlü düşüncelerle, merakla doluydu; şundan bundan türlü sorular sormaya başladı. Böylece öğrendi ki dilekçe krala gönderilmiş, belki Devlet Kurulu'nun gelecek toplantısında karara bağlanacakmış.

— Bir mucize bu, dedi.

Sonra, yamaçtan yukarı çıktılar: Geissler, adamı, Isak. Saatlerce de dönmediler. Çok geçmeden Geissler geniş bir alan üzerinde bakır damarını yoklamış, almak istediği yerin sınırlarını çizmişti. Oraya, buraya gidip geliyordu. Ama, öylesine telâşlıyken yine de şaşkın değildi; çabuk karar veriyordu ama, yine de temkinliydi.

Madenden alınmış parçalarla dolu bir çuvalla çiftliğe döndükleri vakit, kâğıt kalem çıkardı, bir şeyler yazmaya başladı. Ama, yine de kendini olduğu gibi yazısına vermemişti, ara sıra konuşuyordu da.

— E, Isak, bu sefer toprağa çok para verecek değilim ama, yine de ikiyüz daler veririm, bir tahtada. Sonra yine yazısına koyuldu. Gitmeden, hatırlat bana: Senin o değirmeni de görmek istiyorum, dedi. Sonra dokuma tezgâhının çerçevesindeki mavi, kırmızı çizgiler gözüne çarptı. Kim çizdi bunları? diye sordu.

Eleseus çizmişti: Bir atla bir de keçi. Kâğıt olmadığı için, renkli kalemini dokuma tezgâhının üzerinde, önüne gelen tahtada kulanıyordu.

Geissler:

— Hiç de fena değil, dedi, Eleseus'a para verdi. Bir süre daha bir şeyler yazdı, sonra yine başını kaldırdı. Çok geçmeden göreceksin bak başkaları da buralarda toprak alacaklar.

Bunun üzerine, yanındaki adam da konuştu:

— Daha şimdiden başladılar.

— O! Kim acaba bu?

— Valla, birincisi, şu Breidablik dedikleri yerde oturanlar... Breidablik'teki o Brede denen adam.

Geissler burun bükerek:

— O mu? Pöh! yaptı.

— Sonra, birkaç kişi daha var, alan.

Geissler:

— Bence onlar beş para etmez, hiçbiri, dedi.

Sonra, baktı odada iki çocuk var, Sivert'çiği de yakaladı, ona da para verdi. Hoş adamdı bu Geissler. Ama, gözleri bir tuhaflaşmıştı: Uçları kızarmış gibiydi. Belki de uykusuzluktan. Sonra, birtakım acı sular içmekten de kimi vakit böyle olurdu. Ama, hiç de öyle bezgin bir hali yoktu. Arada şundan bundan konuşuyordu ama, yine de belliydi ki hep o buldukları üzerinde düşünüyordu, çünkü birden yine kalemini alıyor, biraz daha yazıyordu. En sonunda, görünüşe bakılırsa bitirmişti.

Isak'a döndü:

— E, dediğim gibi, bu iş seni birden zengin edecek, değil. Ama, ileride daha çok para getirir. Öyle bir anlaşma yaparız ki ileride sana daha çok getirir. Her neyse, şimdilik ikiyüz verebilirim sana.

Isak bu işin ne olduğunu pek iyi anlayamamıştı ama, ikiyüz daler yine de bir başka mucizeydi, hiç de akıl alacak bir para değildi. Bunu kâğıt üzerinde alacaktı elbette, nakit olarak değil ama, olsun. Şimdi onun kafasında başka şeyler vardı.

— Demek bağışlayacaklar onu sizce, öyle mi? diye sordu.

— Hımm... Ha, karını. Valla, köyde telgraf olsaydı Trondhjem'e tel çeker, sorardım; belki de çoktan bırakmışlardır.

Isak telgraf diye bir şey olduğunu işitmişti: Çok güzel bir şeymiş... koca koca direkler üzerine gerili bir tel, yeryüzünün üstünde bir şey. Ama, şimdi bunun adı geçmesi üzerine, Geissler'in o büyük lâflarına karşı duyduğu güven sarsılmıştı.

Kaygıyla sordu:

— Peki, ya kral olmaz derse?

Geissler:

— O zaman, bende başka bir şey var, onu yollarım, dedi. Bütün olup bitenlerin tam bir hikâyesi. Bunun üzerine, Inger'i serbest bırakmak zorunda kalırlar. Buna hiç kuşkun olmasın.

Sonra, yazdıklarını okudu:

— Toprakların satış sözleşmesi, ikiyüz daler nakit para, sonra işlenecek bakır üzerinden iyi bir yüzde, ya da ileride satacağı topraklar için de bir yüzde. At şuraya imzanı, dedi.

Isak hemen imzasını atacaktı ama, okumuş adam değildi ki. Bütün ömrünce yazı olarak bildiği tek şey tahtaya adının baş harflerini kazımaktan ileri gitmemişti. Ama, Oline denen şu mendebur yaratık, durmuş, ona öyle bakıyordu. Kalemi eline aldı -musibet şey de pek hafifti, ele gelmiyordu ki- yazılacak ucunu aşağı çevirdi, yazdı... adını yazdı. Geissler de bir iki şey ekledi, bir açıklama olsa gerek; yanındaki adam da şahit olarak imzaladı.

Olmuştu bu iş.

Oline orada öyle, hiç kımıldamadan, ayakta duruyordu. Kaskatı kesilmişti. Başlarına ne gelecekti ki?

Isak:

— Sofrayı kur, Oline, dedi. Biraz böbürlenir gibi bir tavırla söylemişti bunu, artık kâğıt üzerine imza atmıştı ya. Sonra, Geissler'e döndü: Tanrı ne verdiyse.

Geissler:

— Güzel bir yemek kokuyor, dedi. Güzel bir et yemeğiyle içki. Al, Isak, paranı! Cüzdanını çıkardı -kabarık, şiş bir cüzdan- içinden iki deste kâğıt para çekti, Isak'ın önüne koydu. Kendin say.

Ne bir kıpırdama, ne bir ses.

Geissler yeniden:

— Isak, dedi.

Isak, buna karşılık:

— A, evet... dedi, sonra, sıkılarak, mırıldandı: Ben para istemedim... isteyemezdim de... sizin bunca yaptıklarınızdan sonra.

Geissler kısa kesti:

— Şunda on tane onluk olacak, şunda da yirmi tane beşlik. Umarım ki yakında payına daha çok düşecek.

Bu sırada Oline o dalgın halinden kurtuldu. En sonunda mucize olmuştu işte. Sofraya yemeği getirdi.

Ertesi sabah, Geissler çay kıyısına değirmene bakmaya gitti. Küçük bir değirmendi, pek de gelişi güzel kurulmuştu... tam cücelere, cinlere göre bir değirmen: yine de bir adamın işine yarayacak kadar güçlü. Isak konuğunu aldı çayın biraz daha ilerilerine götürdü, yapmaya başladığı başka bir çağlayanı daha gösterdi: Bu da, bıçkıyı döndürmek içinmiş, Tanrı sağlık verirse.

— Tek derdim, buranın okula çok uzak oluşu diyordu. Çocukları köyde oturtmak zorunda kalacağım.

Geissler her şeyin çaresini hemen bulurdu, bunda hiç de kaygılanacak bir şey görmüyordu.

— Şimdi buralarda toprak alıp yerleşen çok kişi var, yakında okul da açılır, dedi.

— E, belki ama, o güne kadar da benim oğlanlar büyür.

— Peki, niye onları köyde bir çiftlikte bırakmayasın? Oğlanlarla biraz yiyecek alır gidersin, üç hafta... altı hafta sonra onları yine alır gelirsin. Senin için kolay olmaz mı?

Isak:

— E, belki, dedi.

E, Inger gelirse her iş kolaylaşırdı elbet. Ev, toprak, yiyecek, her şey vardı; hayli de parası vardı, gücü kuvveti de yerindeydi, çakı gibiydi. Sağlık, güçlülük... her bakımdan, dopdolu, bozulmamış, yıpranmamış bir erkek sağlığıyla erkek gücü.

Geissler gittikten sonra, Isak birtakım gösterişli şeyler yapmayı düşünmeye başladı. Öyle ya, Geissler, giderken, yakında haber göndereceğini... elinden geldiği kadar kısa zamanda tel çekeceğini söylememiş miydi? On beş gün sonra postaneye uğrayabilirsin, demişti. Bu bile başlı başına güzel bir şeydi. Isak arabaya oturacak yer yapmaya koyuldu. Arabayı gübre taşımakta kullanırken çıkarılacak, biri yola giderken takılacak bir oturma yeri. Yapılıp bitince de öyle bembeyaz, yepyeni göründü ki daha koyuya boyamak zorunda kaldı. Bunu sorarsanız, yapılacak öyle çok iş vardı ki! Bir kere, ne varsa hepsi boya istiyordu. Sonra, yıllardan beri, ekini koyacak şöyle ızgarasıyla falan tam bir ambar yapmayı düşünüyordu. Daha başka düşündükleri de vardı: Şu bıçkıyı da artık kurup bitirecekti; bütün ekili topraklarına çit çevirecekti; tepedeki gölde kullanmak üzere bir kayık yapacaktı. Yapmayı düşündüğü çok şey vardı, öylesine sıkı, akıl almayacak kadar sıkı çalışıyordu ama, vakit nerede! Vakit... vakit yetmiyordu. Bir bakıyordu, yine pazar gelmiş... derken, ay! yine pazar geliyordu!

Ne olursa olsun, şu boya işini yapacaktı; lamı, cimi yoktu bunun. Yapılar kapkara, çırçıplak duruyordu... sanki gömleklendi hepsi. Sıkı çalışılacak günlere daha vakit de vardı. Bahar daha pek başlamamıştı; çocuklar dışarıya çıkmışlardı ama, yerde daha buz vardı.

Isak, yanına, satmak üzere, kırk, elli yumurta alıp köye iniyor, boya alıp geliyor: Bir tek yapı için yeterdi bu; ambar için; ambar da, kırmızıydı. Gidiyor, yine boya alıp geliyor: Bu seferki kirli sarı, ev için.

Oline de her gün:

— Ya, ben demedim mi... pek şatafatlı olacak... diye söylenip duruyor.

E, Oline anlıyordu elbette: Sellanraa'daki günleri artık sayılıydı. Acıyla da olsa, buna katlanacak kadar sıkı, güçlü bir kadındı o. Isak da, kendi bakımından, onunla eski hesapları görmeye kalkmıyordu artık, Oline öte beri aşırırken, her şeyi bol bulamaç harcarken bile. Ona genç bir koyun hediye etti; ne de olsa bu kadın hanidir yanındaydı, az bir paraya da çalışıyordu. Sonra, çocuklara karşı hiç de kötü davranmamıştı. Ağırbaşlı, hak bilir bir kadın falan değildi ama, çocuktan iyi anlardı: Onların anlattıklarını dinler, onları az çok kendi havalarına bırakırdı. Peynir yaparken çocuklar yanına gelecek olsa, biraz tadımlık verirdi; yüzlerini ancak pazardan pazara yıkamak isterlerse, aldırmazdı.

Isak, duvara bir kat boya vurduktan sonra, yine köye indi, taşıyabileceği kadar boya yüklenip geldi. Boyayı üç kat sürdü, çerçevelerle köşeleri de beyaza boyadı. Şimdi, bir yerden gelirken yamaç üzerindeki evine bakınca, peri sarayı gibi duruyordu. Yabana insan eli değmiş, tanınmaz hale gelmişti; tılsımlı bir el dokunmuş, uzun bir düşten hayat fışkırmıştı; orada şimdi insanlar yaşıyor, evin çevresinde çocuklar oynuyordu. Orman da, koskocaman, iyilik dolu, ta o mor tepelere kadar uzanıyordu.

Boya almaya köye son inişinde, bakkal Isak'a üzeri armalı, mavi bir zarf verdi, buna karşılık 5 skilling istedi. Postadan gelmiş bir telgraftı bu, bucak müdürü Geissler'den geliyordu. Tanrı razı olsun şu Geissler'den, ne iyi adamdı! Inger'in serbest bırakıldığını birkaç sözcükle bildiriyordu: *Çok yakında evde. Geissler.* Bunun üzerine, bütün dükkân -tuhaf değil mi- başladı fırıl fırıl dönmeye; tezgâh da, dükkânın içindeki insanlar da birden uzaklaştılar. Isak ağzından çıkan sözleri işitmedi de sanki içinde duydu:

— Herregud! Tanrı'ya çok şükür!

Bakkal:

— En geç yarın buradadır diyordu, Trondhjem'den vaktinde çıktıysa.

Isak:

— O! dedi.

Ertesi güne kadar bekledi. Postacı iskeledeki gemiden bir alay mektupla geldi ama, Inger çıkmadı.

Bakkal:

— Artık gelirse gelecek hafta gelir, dedi.

Inger'in gelişinin gecikmesi neredeyse iyi olmuştu:

Isak'ın yapılacak çok işi vardı. Kendini bütün bütün unutup toprağını yüz üstü bırakacak değildi ya. Eve dönmek üzere yine yola koyuluyor. Gübre taşımaya başlıyor. Az sonra bu iş bitiyor. Toprağa demir saplıyor, bakıyor buzlar günden güne çözülmekte. Güneş artık koskocaman, güçlü, kar kalktı, her yer yeşeriyor; inekler dışarıya çıktı otlamaya. Isak bir gün toprağı sürüyor, birkaç gün sonra da buğday ekiyor, patates dikiyor. O! küçükler de patates dikiyorlar melekler gibi. Pek sevimli ufacık elleri var onların. Babaları da durup seyretmekten başka ne yapabilir ki?

Sonra, Isak arabayı çaya indirip yıkıyor, oturacak yerini takıyor. Kısa bir yola gideceğini söylüyor çocuklara; köye kadar inecekmiş.

— Yayan gitmiyor musun?

— Hayır. Köye arabayla gitmeyi kafama koydum bugün.

— Biz de gelelim mi?

— Siz bu sefer uslu uslu evde oturacaksınız.. Yakında anneniz de gelecek, size birçok şey öğretecek.

Eleseus bir şeyler öğrenmek için can atıyor.

— Baba, sen o kâğıdın üzerine yazı yazarken... nasıl oluyor insan yazı yazarken? diye soruyor.

— A, insan pek bir şey duymuyor... sanki elinde hiçbir şey yokmuş gibi.

— Buz üzerindeymiş gibi kayıyor mu?

— Ne kayıyor mu?

— Kalem dedikleri o şey, hani onunla yazdın ya?

— Evet, kalem... Ama, kullanmasını bilmek gerek, göreceksiniz ya.

Sivert'çiğin aklı başka şeylerdeydi, kalemden falan söz açmadı: Arabaya binmek istiyormuş; at koşulmadan, o oturacak yere oturup arabayı öyle sürecekmiş, atsız arabayı hızla sürecekmiş. Sırf onun hatırı için de, babaları ikisini de arabaya oturttu, yoldan aşağı kendisiyle hayli götürdü.

XI

Isak arabayı bir göle kadar sürüyor -çayırlık ortasında ufacık bir göl- orada durduruyor. Çayırlık ortasında bir göl... kapkara, dep-derin, suyun bir avuççuk yüzü de kâğıt gibi. Isak biliyordu bunun neye yarayacağını: Ömründe çayırlardaki ufak bir su birikintisinden başka bir ayna hemen hemen hiç kullanmamıştı. Bakın bugün ne kadar cici, derli toplu, arkasındaki o kırmızı gömlekle! Derken, makas çıkarıyor, sakalını düzeltiyor. Ne kendini beğenmiş adam! Birdenbire şıklaşacak da beş yıllık sakalını kesecek mi yoksa? Aynasına bakaraktan, kestikçe kesiyor. Bunu evde de yapabilirdi elbette ama, Oline'nin yanında utanıyordu; onun karşısında durup sırtına kırmızı gömlek giymişti ya, bu kadarı yeterdi. Kestikçe kesiyor, bir hayli sakal dökülüyor onun o kendi icadı aynanın üzerine. En sonunda at sabırsızlanıyor, kımıldamaya başlıyor. Isak, kendinden pek memnun, kalkıyor. Gerçekten, daha şimdiden gençleşmiş gibi geliyor ona... kim bilir neydi bu ama, yapısı biraz incelmişti ne de olsa. Arabayı köye doğru sürüyor.

Ertesi gün posta gemisi geliyor. Isak bakkalın iskelesinin yanındaki bir kayanın üzerine çıkıp bakıyor ama, Inger görünürde yok. Yolcular çıkıyordu, yanlarında çocuklarla... Herregud! Inger yoktu. Isak, kayanın üzerine oturmuş, geride kalmıştı; şimdi artık geride kalmanın gereği yoktu; aşağı iniyor, gemiye gidiyor. Fıçılar, sandıklar çıkıyor kıyıya, insanlar, posta çuvalları; Isak'ın beklediği çıkmıyor.

Şurada biri vardı. Yanında küçük bir kızla, bir kadın; çoktan iskelenin giriş yerine kadar gelmişti. Ama, bu kadın Inger'den güzeldi... hoş, Inger de oldukça güzeldi ya. Ne o? Inger'di bu!

Isak:

— Hımm... yaptı, onlara doğru bir koşu kopardı.

Selamlaşmalar.

Inger:

— Guddag![5], dedi, elini uzattı.

Eli biraz soğuktu, benzi de sapsarı; bunca yolculuktan sonra; yolda deniz tutmuştu.

Isak orada öyle duruyordu. En sonunda:

— Hımm... güzel bir gün, dedi.

Inger:

— Ben seni daha oradan gördüm ama, dedi, kalabalık arasında çıkmak istemedim. Demek bugün köye indin, ha?

— A, evet. Hımm.

— Ev iyi ya, her şey yolunda?

— A, iyi, sağol.

— Bak bu Leopoldine. Yola benden daha iyi dayandı. Bu senin baban, Leopoldine. Gel elini sık, bakayım.

Isak:

— Hımm... dedi. Pek yadırgamıştı. Evet, onların karşısında birdenbire yabancılaşıvermişti.

— Gemide, aşağıda dikiş makinesi bulursan, benimdir, dedi Inger. Bir de sandık var.

Isak gidiyor, koşa koşa gidiyor sandığı aramaya. Gemideki adamlar gösterdiler ona hangisi olduğunu. Dikiş makinesini bulmak kolay olmadı, Inger kendisi aşağı indi de buldu. Pek güzel bir kutu içindeydi. Tuhaf bir biçimi vardı; üzerinde yuvarlak bir kapak, yanında da taşımak için kulpu. Böyle bir yerde dikiş makinesi!

Isak sandığı da, makineyi de omuzladı, karısıyla kızına döndü:

---

[5] Günaydın. -Çeviren-

— Önce bunları götüreyim, sonra gelir onu da alırım.

Inger gülümseyerek sordu:

— Kimi alırsın? Kendi kendine yürüyemez mi sanıyorsun böy koskocaman bir kız?

Isak'ın arabayı bıraktığı yere doğru yürüdüler.

Inger:

— Yeni at almışsın! dedi. A, o da ne! Oturacak yeri olan l araba, ha?

Isak:

— E, elbette, dedi. Ne diyecektim? Biraz bir şey yemez mi niz? Hazır yiyecek getirdim.

Inger:

— Hele biraz yol alalım, dedi. Leopoldine, sen tek başına otur bilir misin?

Babası bırakmadı, kız tekerleklerin arasına düşebilirmiş.

— Sen onu kucağına al otur, arabayı sen sür.

Böylece, yola koyuldular, Isak arkalarından yayan geliyorc Yürürken, arabada oturan o ikisine bakıyordu. İşte Inger: Tuh giyinmiş; yüzü de bir tuhaflaşmış, güzelleşmiş... o tavşandudağı y artık; yalnızca, üst dudağın üzerinde ufacık bir yara izi. Konuşurk de sesi artık ıslık gibi çıkmıyor. Hepsinin en güzeli de buyc Kurşunili kırmızılı, püsküllü yün bir atkı da o siyah saçlarına pek gitmişti.

Inger arabada oturduğu yerden dönüp Isak'a seslendi:

— Bir pösteki getirseydin keşke. Geceye doğru çocuk üşüy cek sanırım.

Isak:

— Ben ceketimi veririm, dedi. Koruya çıkınca da... yolda ge ken bir kilim bıraktım orada.

— A, koruda kilim mi bıraktın?

— Ya. Ta aşağı kadar getirmedim, çünkü ya bugün gelmeseydin?

— Hımm... Ne, demiştin demin... Çocuklar iyiler ya?

— Evet, sağol.

— Artık büyümüşlerdir, ha?

— Ya, öyle. Patates diktiler geçen gün.

Ana, gülümseyerek, başını salladı:

— O! dedi. Artık patates dikiyorlar, ha?

Isak, göğsü kabararak:

— A, kimi işte Eleseus bana yardımcı oluyor, kimi işte Sivert'çik bana yardım ediyor, dedi.

Leopoldine'cik yiyecek bir şey istiyordu. Ah! güzel yavrucuk... arabanın üzerine konmuş bir kızböceği! Şarkı söyler gibi bir sesle konuşuyordu, Trondhjem'de öğrendiği tuhaf bir ağızla, ikide bir annesi onun söylediklerini çevirmek zorunda kalıyordu. Kız da ağabeylerine benziyordu: Koyu ela gözler, uzunca yanaklar; bunları hep analarından almışlardı. Ya, analarının çocuklarıydı onlar; iyi ki öyle olmuştu!

Isak bu küçük kızdan biraz utanıyor gibiydi: Onun ufacık ayakkabıları, uzun ince yün çorapları, kısa etekli elbisesi karşısında kendinden utanıyordu. Kız bu acayip babasına doğru gelirken diz büküp selâm vermiş, o ufacık elini uzatmıştı.

Korulara daldılar, sonra biraz dinlenip yemek yemek için mola verdiler. At yemini yedi. Leopoldine, bir yandan yemeğini yerken, bir yandan da fundalar arasında koşuştu durdu.

Inger, kocasına bakarak:

— Sen pek değişmişsin, dedi.

Isak yana doğru baktı.

— Ya, öyle mi? Sen pek gösterişli olmuşsun.

Inger, yapmacık bir tavırla:

— Hah ha! E, artık yaşlandım ya, dedi.

Gerçeği saklamaya çalışmak saçmalık olurdu. Isak artık hiç kendinden emin değildi. Kendine karşı bir güven duyamıyor, sanki utanıyormuş gibi, hep uzak, çekingen duruyordu. Karısı kaç yaşındaydı şimdi? Otuzundan aşağı değildi... yani, otuzundan da yukarı değildi elbet. Isak, yemeğe başlamıştı ama, yine de kendini tutamamış, bir funda dalı koparıp çiğnemeye koyulmuştu.

Inger bir kahkaha atarak:

— Ne o?... Funda mı yiyorsun? diye haykırdı.

Isak dalı elinden attı, bir ağız dolusu yemek aldı, yola doğru gidip atın ön ayaklarına yapıştı, hayvan arka ayaklarının üzerine kalkıncaya kadar kaldırdı.

Inger şaşkın şaşkın bakıyordu.

— Niye yapıyorsun öyle? diye sordu.

Isak:

— A, pek şakacıdır bu, dedi, atı yine yere bıraktı.

Peki, niye yapmıştı bunu? İçinden öyle yapmak gelmişti de ondan. Belki de çekingenliğini kapatmak için.

Yeniden yola koyuldular. Yolun birazını üçü de yayan yürüdü. Yeni bir çiftliğe geldiler.

Inger:

— Neresi burası? diye sordu.

— Brede'nin yeri. Satın almış.

— Brede?

— Breidablik, diyor o burâya. Geniş çayırlığı var ama, odunu kıt.

Oradan geçerlerken bu yeni çiftliği konuştular. Isak baktı: Brede'nin arabası yine açıktaydı.

Çocuğun artık uykusu gelmişti. Isak onu usulca kucağına aldı, öyle taşıdı. Yürüdüler, yürüdüler. Leopoldine biraz sonra derin bir

uykuya daldı.

Inger:

— Kilime saralım, arabaya yatıralım, istediği kadar uyusun, dedi.

Isak:

— Sarsıla sarsıla helak olur, dedi.

Kızı yine kucağında taşıyor. Çayırlık yerleri geçiyorlar, yine korulara dalıyorlar, Inger: Prrrrrt! yapıyor, at duruyor. Inger çocuğu Isak'tan alıyor, arabanın içinde kıza yer açmak için sandığı, makineyi çeksin diye.

— Sarsılıyor mu? Hiç de sarsılmıyor!

Isak eşyayı düzeltiyor, yavrucuğunu kilime sarıp sarmalıyor, ceketini de katlayıp başının altına koyuyor. Sonra hadi yine yola.

Karı koca oradan, buradan konuşuyorlar. Güneş akşam geç vakte kadar yukarılarda, hava da ılık.

Inger:

— Oline... diyor, nerede uyuyor o?

— Küçük odada.

— O! Peki, oğlanlar?

— Onların kendi yatakları var büyük odada, iki yatak var, senin bıraktığın gibi.

Inger:

— Şimdi sana bakıyorum da, dedi, tıpkı eskisi gibisin. Hele şu omuzların... bu yollarda bunca yük taşıdılar, yine de çökmemişler, öyle görünüyor.

— Hımm... Belki. Ne diyecektim: Sen orada bunca yıldır ne yaptın? Çekilir bir hayat mıydı?

Isak'ın şimdi yüreği yumuşamıştı; bunu sordu, çünkü gerçekten merak ediyordu.

Inger:

— E, hiç şikâyetim yoktu, dedi.

Daha içten konuştular.

Isak:

— Yoruldun mu? Biraz daha arabaya binmek ister misin? diye sordu.

Inger:

— Yo, sağol, dedi. Ama, bugün bende ne var, bilmiyorum. Gemide deniz tuttuktan sonra, boyuna acıkıyorum.

— E, bir şey yemek istersen?

— Evet, vakit kaybetmekten çekinmezsen.

Ah, şu Inger! Belki de kendini değil, Isak'ı düşünmüştü: Onun yine yemek yemesini istiyordu, çünkü Isak funda dalları çiğneyerek son yemeğinde midesini altüst etmişti.

O akşam hava hafif, ılıktı; topu topu da birkaç kilometrelik yolları kalmıştı; yine yemek yemeye oturdular. Inger sandığından bir çıkın çıkardı.

— Çocuklara bir iki şey getirdim, diyordu. Şuraya çalıların arasına gidelim, orası daha ılıktır.

Çalıların arasına gittiler, Inger getirdiklerini gösterdi: Oğlanlara tokalı askılar, sayfanın yukarısında kopya edilecek resim bulunan kopya kitapları, birer kurşun kalem, birer de çakı. Kendine de güzel bir kitap.

— Bak, içinde adım yazılı. Dua kitabı. Müdürün hediyesiymiş, yadigâr olarak vermiş.

Isak hepsine, hiç bir şey söylemeden, hayran hayran bakıyordu. Inger bir deste ufacık ufacık yakalık da çıkardı... Leopoldine'ninmiş bunlar. Isak'a da siyah bir boyun atkısı verdi, ipek gibi pırıl pırıl.

— Benim mi bu?

— Evet, senin.

Isak usulca eline aldı, okşadı.

— Beğendin mi?

— Beğendim mi? A, ben bununla dünyayı dolaşırım!

Ne var ki Isak'ın elleri taraz tarazdı; o ipek gibi şeye takılı takılı veriyordu.

Inger'in artık gösterecek bir şeyi kalmamıştı. Ama, hepsini yeniden çıkın edip de orada öyle otururken -öyle de bir oturuş oturuyordu ki- Isak onun bacaklarını görüyordu, kırmızı kenarlı çoraplarını görüyordu.

— Hımm... dedi. Şehir işi bunlar, öyle mi?

— Yününü şehirden aldım ama, ben kendim ördüm. Öyle uzun ki... ta dizlere kadar... Bak...

Biraz sonra kendi fısıltısını işitiyordu:

— Ah, sen... sen yine öylesin... tıpkı eskisi gibi!

* * *

O moladan sonra yine yola koyuldular. Inger geçti arabaya oturdu, elinde dizginler.

— Bir kese kâğıdı da kahve aldım, diyordu. Ama, bu akşam içemezsin, çünkü daha kavrulmadı.

Bir saat sonra güneş alçalıyor, hava soğuyor. Inger arabadan inip yaya gidiyor, ikisi birlikte Leopoldine'yi kilime daha sıkı sıkı sarıyorlar, onun ne derin uyuduğuna bakıp gülümsüyorlar.

Karı koca yolda yine konuşuyorlar. Inger'in sesini işitmek bir zevk. Artık kimse ondan daha düzgün konuşamaz.

— Dört ineğimiz vardı değil mi bizim? diye soruyor.

Isak, koltuklan kabararak:

— Daha çok, diyor. Sekiz ineğimiz var.

— Sekiz inek!

— Yani, boğayı da sayarsan.

— Hiç tereyağı sattın mı?

— Evet, yumurta da sattım.

— A, tavuklarımız da mı var artık?

— Evet, tavuklarımız da var ya. Domuzumuz da var.

Inger bütün bunlara öyle şaşıp kalıyor ki kendinden geçiyor, bir ara duruyor. Prrrrrt!

Isak'ın da göğsü kabarıyor, karısını büsbütün şaşırtmak için:

— Şu Geissler var ya? diyor. Hatırladın mı? Geçenlerde döndü geldi.

— A!

— Ona bir bakır madeni sattım.

— O! Ne, dedin... bakır madeni mi?

— Bakır, evet. Tepede, çayın kuzey yakasında boydan boya.

— Yani, yani bunun için sana para mı verdi?

— Para verdi ya. Bir şey alıp da parasını vermezlik etmez Geissler.

— Ne kadar verdi?

— Hımm... E, söylesem inanmazsın... ikiyüz daler.

Inger, yine bir Prrrrrt! la durup:

— İkiyüz daler aldın ha! diye haykırıyor.

— Evet... ya. Topraklarımın bütün borcunu verdim.

— E, sen bir harikasın, valla!

Gerçekten, Inger'in şaşkınlığını görmek, onu zengin karısı yapmak bir zevkti. Isak ne bakkala, ne de başka bir yere on para borcu olmadığını söylemeyi de unutmadı. Geissler'in ikiyüz daler'ine el sürmediği gibi, ayrıca... yüz altmış daler'i daha vardı. E, Tanrı'ya şükredebilirler di artık!

Yine Geissler'den söz açtılar. Inger serbest bırakılmasına onun

nasıl yardım etmiş olduğunu biliyordu. Görünüşe bakılırsa, hiç de kolay olmamıştı bu onun için. İşi uzun uzun incelemiş, kaç kere gelip müdürle konuşmuştu. Devlet danışmanlarına, daha başka yüksek kimselere de mektup yazmıştı. Bunu müdürün haberi olmadan yapmıştı; müdür de, işitince, küplere binmişti ki bunda da şaşılacak bir şey yoktu. Ama, Geissler korkacak bir adam değildi. Davanın yeniden gözden geçirilmesini, duruşmanın, soruşturmanın yeniden yapılmasını istiyordu. Bunun üzerine, kral imzayı basmak zorunda kalmıştı.

Eski bucak müdürü Geissler onların ikisinin de öteden beri çok iyi dostuydu, Neden acaba? diye de merak ederlerdi. Buna karşılık onlardan bir Sağol dan başka bir şey elde ettiği yoktu ki. Anlayamıyorlardı bir türlü.

Inger onunla Trondhjem'de konuşmuş, yine de anlayamamıştı.

— Köyde bizden başka kimseye metelik verdiği yok.

— Öyle mi söyledi?

— Evet. Bütün köye ateş püskürüyor. Ben onlara gösteririm, diyor.

— O!

— Bir gün bunu anlayacaklarmış da onu kaybettikleri için pişman olacaklarmış, öyle diyor.

Korunun bitimine vardılar, evleri göründü. Şimdi orada eskisinden çok yapı vardı, hepsi de güzelce boyanmıştı.

Inger az kalsın tanıyamayacaktı, kalakalmıştı.

— Bu... bunlar hep bizim mi... bütün bunlar? diye haykırdı.

Leopoldine'cik en sonunda uyandı, doğrulup oturdu. Artık iyice dinlenmişti. Tutup kaldırdılar, yürüttüler.

— Geldik mi? diye sordu.

— Evet. Cici bir yer, değil mi?

Evin yanında kımıldanan ufacık bir şeyler vardı. Eleseus'la Sivert'ti bunlar; gözleri yolda bekliyorlardı. Koşa koşa geldiler.

Inger'i bir ürperti aldı: Başı müthiş üşüyor, burnu akıyor, öksürüyordu; gözleri bile kıpkırmızı kesilmiş, sulanmıştı. Gemide insan hep müthiş üşür... gözleri yaşarır!

Oğlanlar daha yakına gelince birden durdular, baka kaldılar. Annelerinin yüzünü unutmuşlardı, kız kardeşlerini de hiç görmemişlerdi.

Orası öyle ama, ya babaları... ta yakına gelinceye kadar onu da tanımadılar. O koskoca sakalını kesmişti.

XII

Artık her şey yolunda. Isak yulaflarını ekiyor, biçiyor, içeri aldırıyor. Leopoldine'cik geliyor, yuvarlağın üzerine oturmak istiyor. Yuvarlağın üzerine mi oturmak istiyor? E, daha pek küçük, böyle şeyleri bilmez ki. Ağabeyleri daha çok biliyorlar. Babalarının toprağı bastırmakta kullandığı yuvarlağın üstünde oturacak yer yok ki.

Ama, babanın bu pek hoşuna gidiyor, Leopoldine'ciğin daha şimdiden ona doğru büyük bir güvenle gelişini gördükçe pek haz ediyor. Onunla konuşuyor, tarlalarda ayakkabılarının içine toprak dolmadan nasıl yürüneceğini gösteriyor ona.

— Peki, bu ne?... A, bugün mavi elbise giymeseydin... Gel bakayım... Ya, mavi bu, evet. Kemeri falan da var. Hani kocaman bir gemiyle gelmiştin, hatırlıyor musun? Makineleri... görmüş müydün makinelerini? Tamam... hadi koş şimdi git yine ağabeylerine, oynayacağın bir şey verecekler sana.

Oline gitti, evdeki, avludaki bütün işi Inger yine kendi üzerine aldı. Temizlikte düzende belki biraz aşırı kaçıyor, her şeye şimdi yeni bir biçim vereceğini göstermek için. Gerçekten de yaptığı değişiklikler görülecek şeydi. O eski toprak kulübedeki camlı pencereler bile temizlenmiş, yerler silinmişti.

Ne var ki, ilk günlerdeydi bütün bunlar, ilk hafta; ondan sonra, eski hamaratlığı kalmadı, inek ahırlarıyla falan bu kadar uğraşmaya değmezdi gerçekten. Vaktini daha iyi harcayabilirdi o şimdi. Şehirliler arasında birçok şey öğrenmişti, bunlardan yararlanmazsa yazık olurdu. Yeniden çıkrığının, dokuma tezgâhının başına geçti. Doğrusu, eskisinden daha çabuk, daha düzgün işliyordu... belki de pek hızlı, hele Isak bakarken. Bir kadın nasıl olur da parmaklarını böylesine işletmesini öğrenebilir, bir türlü anlayamıyordu... o koca

koca ellerde incecik uzun uzun parmaklar. Ama, Inger şimdi bir huy edinmişti: Bir işi yarım bırakıyor, başka bir işe geçiyordu. E, ne yaparsın, şimdi eskisinden daha çok yapılacak iş vardı; sonra, belki o da eskisi kadar sabırlı değildi artık, içine ufak bir tedirginlik sinsice girip yer etmişti.

Bir kere, gelirken getirdiği çiçekler vardı: Çiçek soğanları, aşı yapmak için çelikler... Bunlar da ufacık canlı varlıklardı, onları da düşünmek gerekti. Camlı pencere pek ufaktı, kenarı saksı konamayacak kadar dardı; hoş saksı da yoktu ya. Begonyalar, küpeçiçekleri, güller için Isak ufak sandıklar yapmalıydı. Sonra, bir pencere de yetmezdi... Düşünün, tek pencereli bir oda!

— Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim, dedi, ütü istiyorum ben, biliyor musun? Evde ütü yok. Elbise falan dikerken yassı bir demiri kullanabilirim ama, ütü olmadıkça tam bir iş göremezsin ki.

Isak söz verdi: Köydeki demirciye birinci sınıf bir ütü ısmarlayacaktı. Ah, Isak her şeye hazırdı, karısının her istediğini yapmaya; çünkü açıkça görüyordu ki Inger şimdi bir alay şey öğrenmişti, zekâ bakımından eşi yoktu. Sonra, başka bir biçimde, daha ince konuşuyor, süslü sözcükler kullanıyordu. Artık ona eskisi gibi: Gel, yemeğini ye! diye bağırmıyordu da, Yemek hazır, buyurun! diyordu. Şimdi her şey değişmişti. Eskiden, Isak da sadece: Peki, derdi, ya da hiç karşılık vermez, biraz daha çalışır da ondan sonra gelirdi. Şimdi Sağol! diyor, hemen içeri giriyordu. Aşk akıllıyı aptal eder: Isak arada bir Sağol, sağol! deyip duruyordu. Ya, her şey değişmişti şimdi... belki de bir bakıma pek incelmişti. Isak boktan söz ederken, köylüler gibi kaba kaba konuşurken, Inger gübre diyordu. Çocukları düşünmeliyiz, değil mi ya!

Çocuklarla yakından ilgileniyordu; onlara her şeyi öğretiyor, eğitiyordu onları. Ufacık Leopoldine tığ işinde çabuk ilerlesin; oğlanlar da okumada, yazıda. Köydeki okula başladıkları vakit geri kalmazlar. Eleseus büyüdükçe zeki bir çocuk olmuştu ama, Sivert'çik pek gelişmemişti, doğrusunu isterseniz... delinin, yaramazın biriydi. Annesinin dikiş makinesini bile karıştırmaya başlamıştı; daha şimdiden o yeni çakısıyla masayı, sandalyeleri doğramıştı. Inger de Çakını geri alırım! diye korkutmuştu onu.

Bütün hayvanlar çocukların eli altındaydı, elbet. Eleseus'un da o renkli kalemi hâlâ duruyordu. Bunun üzerine titriyordu; kardeşine pek seyrek verirdi; öyleyken, yine de zaman geçtikçe duvarlar baştan başa mavili, kırmızılı resimlerle doldu, kalem de ufaldıkça ufaldı. En sonunda, Eleseus baktı başka çıkar yol yok, Sivert'in bu kalemi kullanmasını büsbütün kısıtladı. Yalnız pazarları veriyordu; o da, bir tek resim için. Bu iş Sivert'in hoşuna gitmemişti ama, Eleseus saçmalıklara gelemeyen bir çocuktu, ikisinin en güçlüsü o olduğu için değilse de kolları daha uzundu da ondan; iş kavgaya döküldü müydü, ötekini alt ediyordu.

Gel gelelim şu Sivert! Arada bir koruda kuş yuvası bulurdu; bir keresinde de, bir sıçan deliği bulmuş, artık bunu anlattı da anlattı. Bir başka sefer, adam boyunda koca bir balık... çayda görmüş. Belliydi ki bunların hepsi onun kendi uydurmasıydı. Pireyi deve yapma eğilimi vardı biraz onda. İşte böyle bir çocuktu Sivert; ama, yine de iyi çocuktu. Kedi yavrulayınca, kediye sütü o getirirdi, çünkü kedi Eleseus'a pek hırlıyordu. Sivert durup o kımıl kımıl kımıldayan sandığa bakmaktan bıkıp usanmak bilmiyordu... kıpırdayıp duran kürklü pençeler.

Hiçbir gün gözünü tavukların üzerinden de eksik etmezdi: O efe tavrıyla, güzel tüyleriyle horoz; alçak sesle mırıldanaraktan dolaşan, kumları gagalayan, her yumurta yumurtlayışlarında pek ağırlarına giden bir şeyle karşılaşmış gibi haykıran tavuklar.

Sonra, o koca koyun da vardı. Sivert'çik eskiden bildiklerine ek olarak bir hayli de okumuştu ama, koyunun güzel bir Romalı burnu olduğunu bilemezdi valla! Bunu bilemezdi ama, daha başka şeyler bilirdi o. Koyunu daha kuzuluğundan beri tanıyordu; onun dilinden anlardı, onunla bir tek varlık olmuştu... Hısım, akraba gibi. Bir keresinde, içinde tuhaf bir ilkel duygu kıpırdanır gibi oldu; hiç unutamadığı bir an oldu bu onun için: Koyun sakin sakin tarlada otluyordu. Birden başını dikti, çiğnemesini kesti, orada, öyle, durmuş ileri doğru bakıyordu. Sivert de, elinde olmadan, o yana baktı. Hayır... Göze çarpacak bir şey yoktu. Ama, Sivert'in kendisi de içinde tuhaf bir şey hissetti. Cennet Bahçesine bakıyor sanki, diye düşündü.

İnekler de vardı -çocukların her birine bir çift- salına salına

yürüyen koca yaratıklar... öylesine dost, öylesine evcil ki istediğiniz zaman kendilerini bırakıyorlardı yakalayasınız. Varsın insan yavruları okşasın kendilerini.

Domuz da vardı... bembeyaz bir şey. İyi bakıldı mıydı kendine bir önem verir, her sese kulak kabartırdı. Hali pek gülünç bir yaratıktı doğrusu. Gözü hep yiyecekteydi; kız gibi de hemencecik gıdıklanır, fıkırdardı.

Sonra, teke de vardı. Sellanraa'da her zaman bir teke bulunurdu, çünkü bir tanesi öldü müydü bir başkası hazırdı onun yerini almak için. Teke gibi de hem azametli, hem gülünç olan başka ne vardı ki? Şu sırada onun ilgilenmesi gereken bir alay keçi vardı ama, teke kimi vakit hasta oluyor, onlardan bıkıyor, serilip yatıyordu... O sakalıyla falan öyle bir düşünceli hali vardı ki tam Papaz Abraham. Derken, biraz sonra yine kalkıyor, sürünün peşine düşüyordu. Arkasında da hep ekşi bir hava izi bırakırdı.

* * *

Çiftliğin günlük işleri sürüp gidiyor. Arada sırada, tepelere doğru çıkan bir yolcu geçerken uğruyor, Nasılsınız? diye soruyor. Isak da: Sağol diyor.

Isak çalışıyor, çalışıyor. Her işte de yıllığa başvuruyor, aydaki değişikliklere bakıyor, havadaki işaretleri göz önünde tutuyor, ona göre çalışıyor. Köye gidip gelirken öylesine bir yol açtı ki şimdi oradan arabayla da geçebiliyor; ama, çoğunlukla yükünü kendisi taşıyor... Yük yük peynir, deri, ağaç kabuğu, reçine, tereyağı, yumurta taşıyor, satıp da karşılığında başka mallar alacağı şeyler. Yo, yazın köye arabayla pek inmiyor. Birincisi, yolun Breidablik'ten aşağısı, son kesimi pek kötü. Brede Olsen'e söyledi yolun düzeltilmesine yardım etsin, o da payına düşeni yapsın diye. Brede Olsen söz veriyor ama, sözünü tutmuyor. Isak da bir daha söylemeyecek artık. Yükünü sırtında taşır, daha iyi.

Inger de:

— Nasıl başarıyorsun, anlamıyorum, diyor.

A, her şeyi başarır o. Bir çift çizmesi var, inanılmayacak kadar

ağır, kalın; tabanlarında iri iri demir nalçalar, atkıları bile bakır çivilerle tutturulmuş... bir adamın böyle bir çizmeyle yürüyebilmesi bile şaşılacak şeydi.

Bir gün yine köye iniyordu, baktı fundalıklarda öbek öbek adam çalışıyor: Yere taştan çukurlar örüyorlar, içine telgraf direkleri dikiyorlar. Adamların kimisi köyden. Brede Olsen de orada; oysa, kendine toprak aldı, topraklarında çalışması beklenirdi. Isak onun nasıl vakit bulduğuna şaşıyor.

Ustabaşı Isak'a soruyor:

— Bize telgraf direği satar mısın? diye.

Isak:

— Hayır, diyor.

— Çok para verirsek de satmaz mısın?

— Hayır.

O! Isak'ın artık alışveriş işlerine aklı ermeye başlamıştı, Hayır demesini biliyordu. Onlara birkaç telgraf direği satarsa cebine beş, on kuruş girecekti, daler'leri daha da çoğalacaktı ama, bu işe ayıracak odunu yoktu onun; kazanç yoktu bu işte. Görevli mühendis kendisi geliyor Isak'a, Isak onu da geri çeviriyor.

Mühendis:

— Bizde direk var ama diyor, senin topraklarından almak daha kolayımıza geliyor da ondan; taşımadan kurtuluruz.

Isak:

— Bu işe ayıracak odunum yok benim, diyor. Bir bıçkı tezgâhı kurmak, biraz kereste yapmak istiyorum. Yakında yeni yapılara ihtiyacım olacak.

Burada Brede Olsen lafa karışıyor.

— Ben senin yerinde olsam, Isak, bunlara direk satarım.

Isak, o kadar sabırlıyken, yine de Brede'ye şöyle bir bakıyor:

— A, sen satarsın, diyor.

Brede:

— E... ne olmuş yani? diye soruyor.

Isak:

— Hiç... ben sen değilim de, diyor.

İşçilerden birkaçı buna kıs kıs güldüler. E, Isak'ın o sırada komşusunu küçük düşürmesinin nedeni vardı: O gün Breidablik'teki tarlalarda üç koyun görmüştü, bunlardan birini tanıyordu: Oline'nin sattığı o yassı kulaklı koyun. Yoluna giderken, içinden: Onun olsun! demişti. Brede'yle karısının istedikleri kadar koyunu olsun, vız gelir bana!

Şu bıçkı işindeydi şimdi bütün aklı; öyle diyordu. O kış, yollar sertken, o kocaman tekerlek biçimi bıçakla bağlantılarını köydeki dükkânın aracılığıyla, Trondhjem'e ısmarlayıp getirtmiş, arabayla getirmişti. Parçalar şimdi sundurmalardan birinde duruyordu, paslanmasın diye iyice yağa bulanmış olarak. Tezgâh için birkaç kalas da getirmişti. Ne zaman isterse kurmaya başlayabilirdi ama, hep sonraya atıyordu. Nedendi bu acaba? Tembelleşmeye mi başlamıştı, yoksa yıpranıyor muydu? Bunu bir türlü anlayamıyordu. Başkaları için şaşılacak bir şey değildi belki ama, kendisi inanamıyordu. Kafası mı durmuştu yoksa? Eskiden bir işe başlamaktan hiç korkmazdı. Nedense, öyle büyük bir çayın üzerine değirmenini kurduktan sonra değişmişti, öyle olsa gerek. Köyden yardımcı getirtebilirdi ama, bir kere daha tek başına yapmayı deneyecekti; bir iki güne kadar başlayacaktı, Inger de yardım ederdi.

Bu işi açtı ona:

— Şey... bilmem bugünlerde vakit bulabilecek misin bana şu bıçkı işinde yardım etmeye?

Inger şöyle bir düşündü. Sonra:

— Olur, vakit bulursam, dedi. Demek bıçkı kuracaksın ha?

— Ya, niyetim öyle. Kafamda iyice tasarladım.

— Değirmenden daha mı zor olacak?

— On kat daha zor. Çünkü, tıpatıp olması gerek, en ince nokta-

sına kadar; testere de tam ortada olacak.

Inger boş bulundu:

— Bilmem becerebilecek misin, dedi.

Isak'ın ağırına gitmişti.

— Görürüz, diye karşılık verdi.

— Bir yardımcı bulamaz mısın, işten anlayan birini?

— Hayır.

Inger yine:

— E, öyleyse sen beceremezsin, dedi.

Isak elini başına götürdü, ayı pençesini kaldırır gibi.

— Ben de bundan korkuyorum, dedi. Ya beceremezsem diye. Onun için sen yardım edesin istiyorum, sen ki o kadar çok şey biliyorsun.

Ayıdan hiç beklenmezdi bu ama, yine de bir işe yaramadı. Inger başını iki yana salladı, ters bir tavırla öbür yana döndü. Onun testeresiyle falan uğraşamazmış.

Isak:

— E, öyleyse...

— A, sen beni çayda ıslatıp döşeğe mi sereceksin? Dikişleri kim dikecek, hayvanlara kim bakacak, ev işlerini falan kim görecek?

Isak:

— Evet, doğru, dedi.

Yo, bir, o dört köşeye konacak kalaslarla iki yana konacak ortadaki kalasları tutmasını istiyordu, o kadar. Inger, şehirliler arasında yaşaya yaşaya bu kadar değişmiş miydi?

İşin doğrusu, Inger bir hayli değişmişti. O şimdi her şeyden çok kendini düşünüyordu. Dokuma tezgahıyla çıkrığını kullanmaya yine başlamıştı ama, dikiş makinesinden daha çok hoşlanıyordu; demirciden ütü gelince de hemen pek usta bir terzi gibi işe koyulmuştu.

Onun sanatı vardı artık. Leopoldine'ye minnacık iki elbise yapmakla başladı işe. Isak bunları pek cici buldu, belki de göklere çıkarmakta biraz aşırı gitti. Inger, isteyince daha neler yapabileceğini söylemeye getirdi.

Isak:

— Ama, biraz kısa, dedi.

Inger:

— Şehirde öyle giyiyorlar, dedi. Sen bilmezsin.

Isak baktı ki pek ileri gidiyor, lafı değiştirdi, Inger'in kendisine de bir şeyler yapması için kumaş almaktan falan söz etti.

Inger:

— Pelerin için mi? diye sordu.

— E, ne istersen.

Inger pelerin için kumaş almakta karar kıldı, nasıl bir kumaş istediğini anlattı.

Şu var ki pelerini yapınca onu gösterecek birilerini bulmak isterdi. Bunun için de, oğlanlar okula yazılmaya köye götürülecekleri gün onlarla Inger gitti. O gün belki pek önemli bir gün sayılmayabilirdi ama, izi kaldı.

İlk önce Breidablik'ten geçtiler. Breidablik'teki kadınla çocuklar da, bu geçenler kim, diye bakmaya çıktılar. Inger'le iki oğlan, paşalar gibi kurulmuşlar, arabada gidiyorlardı... Oğlanlar, şaka değil, okula gidiyorlardı, Inger'in de arkasında pelerin vardı. Breidablik'li kadın bunu görünce içine bıçak saplanır gibi oldu: Pelerini olmasa da olurdu -Tanrı'ya çok şükür bu gibi saçmalıklara değer vermezdi o- gel gelelim... Onun da çocukları vardı: Barbro koca kız olmuştu artık; ondan sonra gelen Helge ile Kathrine de hep okul çağındaydılar. Onların büyükleri olan iki çocuk, köyde otururlarken, okula gitmişlerdi ama, Breidablik'e, böyle sapa bir yere taşındıktan sonra, okuldan vazgeçmek zorunda kalmışlardı, varsın çocuklar dinsiz olsun.

Kadın:

— Çocuklar için biraz yiyecek istiyorsunuz sanırım, dedi.

— Yiyecek mi? Sandığı görüyor musun sen? Benim yol sandığım, eve gelirken yanımda getirdim... Bunun içi yiyecek dolu.

— Ne var içinde acaba?

— Ne mi var? Bol bol et var, domuz eti var; ayrıca, ekmek, tereyağı, peynir de var.

Ötekisi:

— O! bakıyorum siz Sellanraa'da hiç kıtlık çekmiyorsunuz, dedi.

O zavallı, saz benizli çocuklar yiyecek şeylerle dolu bu konuşmayı can kulağıyla dinliyorlardı.

Anneleri:

— Peki, nerede kalacaklar? diye sordu.

Inger:

— Demircinin evinde, dedi.

Ötekisi:

— O! yaptı. Benimkiler de yakında okula gidecekler, bucak müdürünün evinde kalacaklar.

Inger:

— O! yaptı.

— Evet. Belki de hekimin evinde kalırlar, ya da papazın. Brede oranın kodamanlarıyla ahbaptır.

Inger pelerinini elledi, bir pundunu bulup öyle bir çevirdi ki siyah ipek püsküllleri daha iyi göründü.

Kadın:

— Nereden aldınız bu pelerini? diye sordu. Belki de gelirken getirdiniz?

— Kendim yaptım.

— Ya, ya, dediğim gibi: Para pul dolup taşıyor...

Inger arabayı sürdü, şişinip böbürlenerek. Köyden içeri girerken de pek koltukları kabarır bir hali vardı. Bucak müdürü Heyerdahl'ın hanımı pelerini görünce suratını astı: Şu Sellanraa'lı kadın hiç de haddini bilmiyordu... beş yıl ortadan kaybolduktan sonra nereden geldiğini unutuyordu. Neyse ki Inger peleriniyle caka satmak fırsatını buldu: Bakkalın karısı, demircinin karısı, başöğretmenin karısı hep kendileri de böyle bir pelerin yaptırmayı düşünüyorlardı ama... hele biraz dursun.

Derken, çok geçmeden Inger'e misafir gelmeye başladı. Meraktan, tepelerin ardından bir iki kadın geldi. Belki Oline, elinde olmayarak, şuna, buna bir iki şey söyleyivermişti. Şimdi gelenler Inger'in doğduğu köyden haber getirdiler: Inger'in onlara birer fincan kahve yapmasından, dikiş makinesini göstermesinden daha olağan ne olabilirdi ki? Kıyıdan, köyden kızlar geldi Inger'e akıl danışmaya: Güz gelmişti, yeni bir elbise için de birikmiş paraları varmış, ondan yardım istiyorlardı. Inger, şehir yüzü gördüğüne göre, son modayı bilirdi elbet, ara sıra biraz bir şey de biçerdi. Inger bu misafirlere seviniyor, onları görünce yüzü gülüyordu, iyiliksever, yardımsever de davranıyordu. Elinden iş de geliyordu; kumaşı kalıpsız kesiyordu. Kimi vakit koskoca bir eteğe makinesinde dikiş bile çekiyordu, hem de bedava. Kalan kumaşı da kızlara pek kibar bir tavırla geri veriyor,

— Buyurun... Artık düğmelerini de siz dikersiniz! diyordu.

O yıl daha sonra Inger'i köyden çağırdılar oranın ileri gelenlerinden birkaçına elbise dikmeye. Gidemedi: Ev işleri varmış, ayrıca hayvanlar... Bütün evin işi ondaymış, hizmetçi de yokmuş. Nesi yokmuş nesi? Hizmetçisi.

Isak'a bir gün dedi ki:

— Bir yardımcım olsa dikişe daha çok vakit verebilirim.

Isak anlamamıştı.

— Yardımcı mı?

— Evet... ev işlerine yardımcı... bir hizmetçi kız.

Isak buna pek şaşmış olsa gerekti.: O kızıl sakalıyla bir güldü, işi alaya aldı.

— Bir hizmetçi tutmalıyız ya, dedi.

Inger:

— Şehirli kadınların hep hizmetçileri var, dedi.

Isak:

— O! yaptı.

E, belki de Isak'ın o sırada pek keyfi yerinde değildi; pek öyle atlı, keyifli davranmıyordu, hayır... çünkü bıçkı tezgâhı işine başlanıştı, bu iş de pek yavaş gidiyordu, pek de yorucuydu: bir eliyle :aldıracı tutarken bir eliyle kalasları kaldırıp uçlarını birleştiremi-'ordu. Ama, çocuklar okuldan dönüp gelince, iş kolaylaştı. Oğlanlar, :ksik olmasınlar, büyük bir yardımcı oluyorlardı. Hele Sivert çivi :akmakta pek ustaydı; Eleseus da çekiç tutmakta. Bir hafta sonunla, Isak'la oğlanlar ana direkleri yerine koymuşlar, kalaslar kadar :alın atkıları da güzelce oturtmuşlardı.

İşler yolundaydı... bütün işler ne de olsa yolundaydı. Ama, Isak ıkşamları artık yorgunluk hissetmeye başlamıştı. İş yalnız bıçkı tezgâhı kurmakla bitmiyordu ki... bundan başka daha bir alay iş vardı. Otları içeri almıştı ama, ekin daha duruyordu, yakında biçip yığın :tmek gerekiyordu. Patatesler de vardı daha; onlar da yakında oplanacaktı. Neyse ki oğlanlar yaman yardımcı oluyorlardı. Sağ-)lun falan demiyordu onlara, bu insanlar arasında öyle bir usul 'oktu; ama, bundan dolayı oğulları pek hoşuna gidiyordu. Ara sıra, çalışırlarken oturup konuşurlardı: Babaları şimdi ne yapacağız? diye ıep onlara danışırdı neredeyse. Bu da oğlanların koltuklarını kabarırdı. Böylece, yanlışlık yapmayalım diye, önce düşünüp sonra konuşmayı da öğreniyorlardı.

Babaları:

— Yazık olur güz yağmurları başlamadan bıçkının üstüne dam çekemezsek, diyordu.

Ah! Inger eskisi gibi olsaydı! Ne yazık ki eskisi gibi güçlü değildi nger, öyle görünüyordu; e, bunca zamandır dört duvar arasında 'aşadıktan sonra böyle olması da beklenirdi. Kafasının değişmiş)lmasında da şaşılacak bir şey yoktu. Ne tuhaf! Artık ne bir şey

düşünüyor, ne bir şeye önem veriyor gibiydi. Yalın kat, avare bir şey olmuştu Inger.

Bir gün, öldürdüğü çocuktan laf açtı. Ne delilik etmişim! diyordu. Onun ağzını da kestirip yeniden diktirirdik. Bunu bilsem, boğmazdım.

Vaktiyle elleriyle toprağı düzeltip üzerine ufak bir ağaç diktiği ormandaki küçücük mezara, şimdi artık öyle kaçamak gittiği falan yoktu. Ama yine de pek öyle katı yürekli değildi: Öteki çocuklarına iyi bakıyor, temiz pak giydiriyor, yeni elbiseler yapıyordu; gece yarılarına kadar oturur, onların elbiselerini yamardı. En büyük isteği onların adam olduğunu görmekti.

Ekin yığın edilmiş, patatesler toplanmıştı. Derken, kış geldi. Yo, bıçkının üstüne güzün dam çekilemedi... Elde değildi, olmadı işte. Ölüm yoktu ya ucunda. Gelecek yaza yapardı.

XIII

Kış işleri yine eskisi gibiydi: köye arabayla odun indirilecek, araçların, takım taklavatın bozuklukları düzeltilecek. Inger evden dışarı çıkmıyor, boş vakitlerinde dikiş dikiyordu. Oğlanlar yine köyde, okulun uzun dönemindeydiler. Kaç kıştır ikisinin ortalama bir kayağı vardı; orada oldukları sürece iyi geçinmişlerdi: Biri kayarken öteki bekler, ya da biri ötekinin arkasına binerdi. Evet, bir çift kayakla ikisi de olmuştu: Dünyada bundan daha güzel şey görmemişlerdi, böndüler, hallerinden de memnundular. Gel gelelim, köyde durum öyle değildi: Okul kayakla doluydu; Breidablik'li çocukların bile birer kayağı varmış. Sonunda, Isak Eleseus için yeni bir kayak yapmak zorunda kaldı, eskisini de Sivert aldı.

Isak daha başka şeyler de yaptı: Oğlanları iyi giydirdi, ayaklarına dayanıklı çizmeler geçirdi. Bunları yaptıktan sonra da bakkala indi, yüzük istedi.

Adam:

— Yüzük mü? dedi.

— Evet, parmağa takılacak yüzük. Varlıklı bir kişi oldum ya, artık, karıma yüzük almalıyım.

— Gümüş mü istersin, altın mı, yoksa altın suyuna batırılmış pirinç yüzük mü?

— Gümüş olsun.

Bakkal şöyle bir düşündü.

— Bak, Isak, dedi. Şu işi doğru dürüst yapıp da karına koltuklarını kabartacak bir yüzük vermek istersen, altın olsun daha iyi.

Isak:

— Ne! diye haykırdı.

Gerçekte ise, belki o da karısına altın yüzük almayı düşünüp durmuştu öteden beri.

Bunun üzerine ciddi ciddi düşündüler. Bu arada, yüzük için ölçü almaya da karar verdiler. Isak düşünceliydi. Başını iki yana sallıyor, bunun büyük bir iş olduğunu söylüyordu ama, bakkal ille altın yüzük ısmarlamakta ayak diriyordu. Isak eve döndü. Kararından dolayı için için seviniyordu ama, yine de biraz kaygılıydı, karısına tutkunluğunda aşırı gittiği için.

O kış epey kar yağdı, kış geçip de yollar açılır açılmaz köy halkı fundalıklara araba araba telgraf direği taşıyıp düzenli aralıklarla yere yıkmaya başladılar. Kafile kafile geliyorlar, Breidablik'i, Sellanraa çiftliğini geçiyorlar, tepelerin öbür yanından direk getirenlerle karşılaşıyorlardı... Hat tamamlanıyordu.

Böylece, hayat günden güne sürüp gidiyordu, büyük bir olay olmaksızın. Ne olacaktı ki! Bahar geldi, direkleri dikme işi başladı. Brede Olsen yine oradaydı, telgrafçılarla birlikte; oysa bu mevsimde toprağında çalışması gerekti. Isak, içinden: Nereden vakit buluyor anlamıyorum ki... diyordu.

Onun yemek yemeye, uyku uyumaya bile pek vakti yoktu. Ekime bunca yer ayırdıktan sonra işlerle başa çıkmak artık hayli zorlaşmıştı.

Sonra, iki mevsim arasında, bıçkı tezgâhına dam yaptı; artık makineyi kurup işe koyulabilirdi. Bakın, ince bir tahta işi değildi bu kurduğu tezgâh ama, sağlamdı, dağdan gelme dev gibi, iyi işler yapmak üzere orada öyle duruyor. Testere işler, bıçkı tezgâhı gereği gibi tahta keserdi. Isak köyde dolaşırken gözünü dört açmış, çok şey öğrenmişti. Onun kurduğu şu bıçkı tezgâhı ufacıcık, cana yakın bir şeydi, Isak'ın pek hoşuna gidiyordu; kapının üstüne tarihi kazıdı, markasını işledi.

Yazın Sellanraa'da olağanüstü bir şey oldu, olmadı değil.

Telgraf işçileri fundalıklarda artık öyle yukarılara kadar varmışlardı ki, en öndeki posta bir akşam çiftliğe geldi, geceyi geçirmek

için yer istedi. Büyük samanlıkta yer verdiler onlara. Günler geçtikçe, daha başka postalar da geldi, hepsine Sellanraa'da yer verildi. İş ilerledi, çiftlikten çok ilerilere vardı ama, adamlar yine onların samanlığında kalmaya geliyorlardı. Bir cumartesi akşamı mühendis geldi adamlara para vermeye.

Mühendisi görünce, Eleseus'un yüreği hop etti, şu renkli kalemi sorarsa diye evden dışarı kaçtı. Ne büyük dert açılacaktı şimdi başlarına! Sivert de ortada yoktu. Bu işi tek başına o üzerine almalıydı. Eleseus, soluk benizli bir hortlak gibi, evin köşesini dolandı, gitti annesini buldu, Sivert'e söyle de gelsin diye yalvardı. Başka çıkar yolu yoktu bunun artık.

Sivert bu işi pek dert edinmedi. Baş suçlu o değildi ki. İki kardeş biraz uzaklara gittiler, yere oturdular.

Eleseus, dedi ki:

— Hadi ben çaldım de, sen!

Sivert:

— Ben mi? dedi.

— Sen daha küçüksün, sana bir şey yapmaz.

Sivert bunun üzerinde şöyle bir düşündü, baktı ki ağabeysinin başı dertte; onun kendisinden yardım istemesi de koltuklarını kabartıyordu.

Büyük adam sesiyle:

— A, ben seni kurtarırım bu işten, dedi.

Eleseus:

— Ah, bir kurtarsan! dedi, kalemin geri kalanını pek basit bir tavırla kardeşine verdi. Al, senin olsun, temelli, dedi.

Yine ikisi birlikte içeri giriyorlardı, Eleseus'un aklına geldi: Bıçkı tezgâhında, daha doğrusu, değirmende işi varmış; kendisini bekleyen bir iş... epey de sürecekmiş. Sivert eve tek başına döndü.

Mühendis, orada oturmuş, işçilere kâğıt para, gümüş para dağıtıyordu. Bitirince, Inger ona süt getirdi, bir testiyle bir de bardak.

Adam

— Sağol, dedi.

Sonra, Leopoldine'cikle konuştu; sonra duvardaki resimleri görünce, birdenbire:

— Kim yaptı bunları? diye sordu. Sivert'e döndü: Sen mi?

Adam Inger'in gösterdiği konukseverlikten dolayı kendini ona borçlu görüyor olsa gerekti, onun hoşuna gitmek için resimleri göklere çıkardı.

Inger de işi anlattı: Oğulları yapmışlar bu resimleri... ikisi de. Kendisi şehirden dönüp gelinceye kadar evlerinde hiç kâğıt yokmuş, onun için de oğlanlar hep duvarları çizmişler. Kendisinin de bunların üzerine badana çekmeye gönlü elvermemiş.

Mühendis:

— A, bırakın olduğu gibi dursun, dedi. Kâğıt mı, dediniz? Cebinden bir alay kocaman kâğıt çekti çıkardı. Al, ben bir daha sefere gelinceye kadar bunlara çiz. Kalemin var mı?

Sivert elindeki o güdük kalemle ileri doğru atıldı, kalemin ne kadar küçümencik olduğunu gösterdi. Düşünün, adam ona, daha ucu bile açılmamış, yepyeni bir kalem verdi.

— Al. Şimdi yeniden başlayabilirsin. Ben senin yerinde olsam atları kırmızıya boyardım, keçileri de maviye. Sen hiç mavi at gördün mü?

Mühendis böylece çekildi gitti. O akşam köyden bir adam geldi, elinde sepet, işçilere birkaç şişe bir şey dağıttı, dönüp gitti. Ama, o gittikten sonra oradaki o eski sessizlik kalmadı. Biri akordeon çalıyordu; hepsi yüksek sesle konuşuyorlardı; türkü söyleyenler, kalkıp oynayanlar bile vardı şimdi Sellanraa'da. Adamlardan biri Inger' den oyun oynamasını istedi, Inger de -ondan kim umardı ki- kısa bir kahkaha attı, bir iki kere de döne döne oynadı. Ondan sonra, yine istediler, o da bir hayli oynadı.

Inger bu... Kafasından neler geçtiğini kim bilebilir ki! İşte şimdi coşmuş, oynuyordu, belki de ömründe ilk defa... arkasına takılmış-

lar, otuz kişi çılgınca onun arkasından geliyor; o tek başına; bir o var oyuna kaldırılacak; kimse yok onun yerini alacak. Hele şu yaman telgrafçılar... nasıl havaya kaldırıyorlardı onu! Niye oynamasın?

Eleseus'la Sivert küçük odada derin uykudaydılar, dışarıdaki gürültüden haberleri bile yoktu; Leopoldine'cik ayaktaydı, annesinin oynayışını şaşkın şaşkın seyrediyordu.

Isak o sırada tarladaydı. Akşam yemeğinden sonra kalkmış gitmişti. Eve yatmaya geldiğinde adamlardan biri ona bir şişe uzattı. Isak biraz içti, oturdu oyunu seyretti, Leopoldine kucağında.

Tatlı bir dille, Inger'e:

— Bakıyorum iyi eğleniyorsun, dedi, bu gece tam keyfediyorsun!

Biraz sonra çalgı durdu, oyun sona erdi. İşçiler gitmek üzere kalktılar: Köye iniyorlardı, ertesi günü de orada geçirecekler, Pazartesi sabahı yine geleceklerdi. Derken, Sellanraa'da her şey yine sessizliğe bürünmüştü. Yaşlı iki adam gitmemiş, kalmıştı; ambara yatmaya gittiler.

Isak gece uyandı... Baktı Inger yok. ineklere mi bakmaya gitmişti ola? Kalktı, karşıya, inek ahırına geçti.

— Inger! diye seslendi.

Ses yok. İnekler kafalarını çevirip ona baktılar. Ortada derin bir sessizlik. Isak, dalgın dalgın, eski alışkanlıkla, başları saydı; koyunları da saydı. Koyunlardan birinin kötü bir huyu vardı, geceleyin dışarıda kalırdı... Şimdi de dışarıdaydı.

— Inger! diye bir daha seslendi.

Yine de ses yok. Adamlarla birlikte köye gitmedi ya?

Yaz gecesi hafifti, ılıktı, Isak bir ara eşikte oturdu, sonra koruya gitti koyunu aramaya. Inger'i buldu. Inger'le biri. Fundalar arasına oturmuşlardı, Inger adamın sivri tepeli şapkasını parmağına takmış, döndürüp duruyordu. Baş başa konuşuyorlardı...

Bu adamlar Inger'in yine yakasını bırakmamışlardı anlaşılan.

Isak usul usul onlara doğru yürüdü. Inger dönüp baktı, onu gör dü, oturduğu yerde öne doğru eğildi; içinden canı çekilir gibi oldu çuval gibi çöktü.

Isak:

— Hımm... koyun yine dışarıda, biliyor muydun bunu? dedi. Yo bilemezdin.

Telgrafçı genç şapkasını kaptı, sıvışmaya baktı.

— Ben de gideyim ötekilerin arkasından, dedi. Size iyi geceler.

İkisi de karşılık vermedi.

Isak:

— Demek burada oturuyordun, dedi. Hava almaya çıktın belk ha? Eve doğru döndü.

Inger dizlerinin üzerine doğruldu, ayağa kalktı, onun arkasın düştü, böylece, erkek önde, kadın arkada, arka arkaya koşulmuş ik at gibi, yola koyuldular. Eve döndüler.

Inger düşünmeye vakit bulmuş olacak. A, ne söyleyeceğir bulmuştu.

— Koyunu aramaya çıkmıştım, dedi. Baktım yine dışarıd kalmış. Sonra, adamlardan biri de geldi benim aramama yardım ett Biz oturalı daha bir dakika olmamıştı sen geldin. Şimdi nerey gidiyorsun?

— Ben mi? Şu hayvanı bir de ben arayayım diyorum.

— Yo, yo, sen git yat. Birimiz arayacaksak, ben arayayım. Se git yat, dinlenmen gerek senin. Hoş, koyun dışarıda da kalabilir ya. İlk kez değil ki bu.

Isak:

— Dışarıda kalsın da canavar yesin, dedi, yürüdü.

Inger onun arkasından seğirtti.

— Yapma, yapma, değmez, dedi. Dinlenmen gerek senir Bırak ben gideyim.

Isak razı oldu ama, yine de Inger'i tek başına koyunu aramaya gitmeye bırakmadı. Eve geldiler. Inger hemen çocuklara bakmaya gitti. Küçük odaya girdi oğlanlara bakmaya, sanki pek olağan bir işten dönüyormuş gibi. Gerçekten, Isak'ın gönlünü almaya çalışıyor gibiydi... Her şeyi böyle iyice açıkladığına göre, o akşam kocasının kendisine karşı eskisinden daha çok sevgi göstereceğini umuyormuş gibiydi. Hayır, Isak öyle kolay kolay dönüverecek adam değildi; onu adam akıllı perişan bir halde, kendinden geçmiş kıvranır bir halde görmek istiyordu. E, böylesi daha iyi olurdu. Ona koruda baskın yapmıştı, şimdi Inger bir an için bayılırsa ne çıkardı sanki? Varsın biraz utansındı... Bu iş böyle kısaca geçiştiriliverirse neye yaradı ki?

Ertesi gün de yumuşamadı. Günlerden pazardı. Gitti bıçkı tezgâhına baktı, değirmene baktı, tarlaları gözden geçirdi, çocuklarla birlikte, ya da yalnız. Inger bir ara onunla gelmeyi denedi ama, Isak yan döndü.

— Çaya kadar çıkacağım ben, dedi. Ta yukarılara...

Kafası allak bullak olmuştu ama, yine de ses etmedi, kavga çıkarmadı.

Yo, Isak'ta bir büyüklük vardı; İsrail'di sanki: Söz vermişlerdi, aldatmışlardı ama, o yine inanıyordu.

Pazartesiye gerginlik azaldı, günler geçtikçe de o uğursuz cumartesi akşamının izi gittikçe silinmeye başladı. Zaman nice şeyi düzeltir: Bir tükürürsün, silkinirsin, bir yemek yersin, gece dinlenirsin, en acı yaralar iyi olur. Isak'ın derdi göründüğü kadar büyük değildi: Doğrusu aranırsa, aldatıldığına emin değildi; sonra, bundan başka düşüneceği işler vardı, ekin biçme vakti gelip çatmıştı. Sonra şu da vardı ki -bu da, yabana atılacak bir şey değildi- telgraf hattı artık bitmiş sayılırdı: çok geçmeden onları rahat bırakacaklardı. Ormanın karanlıkları arasından geniş aydınlık bir yol, bir devlet yolu açmışlardı; tepelerin üzerinden de direkler, teller gidiyordu.

Ondan sonraki cumartesi, işçilerin para alacakları son cumartesi, Isak bir yolunu buldu evden uzaklaştı... öyle istemişti. Peynirle yağ alıp köye indi, pazar gecesi geldi. Samanlıktaki adamların hepsi

gitmişti; daha doğrusu, aşağı yukarı hepsi: En son kalan adam, çıkını omzunda, avludan sendeleye sendeleye geçiyordu... yani, hepsi gitmiş, bir o kalmıştı. Isak'ın anladığına göre, ortalık daha iyice güvenlik içinde değildi, çünkü samanlıkta bir çıkın duruyordu yerde. Sahibi neredeydi, bilmiyordu, bilmek de istemiyordu; ama, çıkının üzerinde sivri bir şapka da vardı... gözü tırmalayan bir şey.

Isak çıkını kaldırıp avluya attı, arkasından da şapkayı fırlattı. Sonra, ahıra gitti, pencereden dışarı baktı. Şöyle düşünüyordu belki: Varsın çıkın orada kalsın, şapka da kalsın orada; kiminse kimin. O pisle mi uğraşacağım! Böyle düşünüyor olsa gerekti ama, herif çıkınını almaya gelince, hiç kuşkunuz olmasın, Isak onu kolundan yakaladığı gibi biraz çürütecektir kolunu. Bir tekme vurup onu oradan hiç unutamayacağı biçimde kapı dışarı etmeye gelince... A, Isak bunu da yapacak!

Bunun üzerine, ahırdaki penceresinden ayrıldı, inek ahırına döndü, oradan baktı. Yerinde duramıyordu. Çıkın sicimle bağlanmıştı -zavallıcığın kilitli çantası yoktu- sicim de çözülmüştü. Isak bu çıkını pek hoyratça ellemedim, diyemezdi... Ne olursa olsun, doğru yaptığını söyleyemezdi. Daha demin köydeydi, yeni tapanını görmüştü... Yepyeni bir tapan ısmarlamıştı... O! güzel bir makine, tapılacak bir şey. Daha yeni gelmişti. Böyle bir şey kendisine uğur getirirdi. Yukarıdaki güçler de, insanla adımlarını yönelten güçler, şimdi belki de, bu adam mutluluğu hak ediyor mu, etmiyor mu, diye bakıyorlardı. Isak yukarıdaki güçlere pek önem verirdi. E, Tanrı'yı gözleriyle görmüştü o, bir gece, ekin biçme vaktinde, koruda. Oldukça ilginç bir şeydi bu.

Avluya çıktı, çıkının başına dikildi. Yine de kuşkudaydı. Şapkasını geri attı, kafasını kaşıdı; bu da, ona bir ân için umursamaz bir hal verdi, her şeye yukarıdan bakan, aldırmayan biri, sanki İspanyol. Sonra, şöyle düşünmüş olsa gerek: Yo, hiç de iyi, güzel davranmıyorum; tam köpeklik ediyorum! Bunun üzerine, çıkını güzelce bağladı, şapkayı da aldı, yine samanlığa götürdü. Olmuştu bu iş.

Samanlıktan çıkmış, değirmene doğru giderken, avludan da, her şeyden de uzaklaşırken, baktı evin penceresinde Inger'i göremedi. Yo, varsın nerede olursa olsun... Yatmıştı besbelli. Başka

nerede olabilirdi ki? Ne var ki eski günlerde, o tertemiz ilk yıllarda, Isak köye indiyse, Inger yerinde duramaz, gece yarılarına dek oturur, onu beklerdi. Şimdi öyle değildi... her bakımdan eskisi gibi değildi. Şu yüzüğü verdiği günü ele alalım. Bundan daha büyük rezalet olur muydu! Isak pek alçakgönüllü davranmıştı doğrusu, yüzüğün altın olduğunu hiç söylememişti, pek bir şey değil ama, parmağına takıverirsin işte.

Inger:

— Altın mı? diye sordu.

— E, altın ama, pek kalın değil.

Bunun üzerine Inger: Yo, kalın dese ya! Hayır, şöyle demişti:

— Evet, pek kalın değil ama, yine de...

Isak en sonunda:

— Ya, belki az buçuk bir değeri vardır, dedi, umudu da kesti.

Gerçekte Inger yüzüğe pek sevinmişti. Sağ eline takıyordu, dikiş dikerken de pek güzel görünüyordu. Ara sıra, köyden ona şunu bunu sormaya gelen kızlara verip parmaklarına taktırıp bir ara öyle oturtuyordu onları. Aptal Isak... onun nasıl koltukları kabardığını anlayamıyordu!

Değirmende öyle tek başına oturup çağlayanın sesini dinlemek bir işe yaramazdı ki. Isak kabahat falan işlememişti; niçin saklanacaktı? Değirmenden çıktı, tarlalardan yukarı doğru vurdu, eve... evine döndü.

Doğrusunu isterseniz utanmıştı Isak... hem utanmıştı, hem de sevinmiş. Brede Olsen oturuyordu orada, komşusu, başka kimse değil; oturmuş, kahve içiyordu. Ya, Inger daha yatmamıştı; ikisi orada oturmuşlar, bir yandan konuşurken bir yandan da kahvelerini içiyorlardı.

Inger öyle hoş bir sesle:

— İşte Isak geldi, dedi ki bu kadar olur. Kalktı, ona da bir fincan kahve koydu.

Brede de:

— İyi akşamlar, dedi, o da öyle, pek tatlı bir sesle.

Isak anlamıştı: Brede akşamı telgrafçılarla geçirmişti, onların son akşamlarıydı ya; biraz çakır keyifti belki ama, oldukça ahbapça, güler yüzlüydü. Biraz övündü; onun huyuydu övünmek: Şu telgraf işiyle falan uğraşacak vakti yokmuş, çiftlik adamın bütün vaktini alıyormuş ama, mühendis, gel diye, öyle tutturuyormuş ki, hayır, diyemiyormuş. Böylece, hat bakımım da üzerine almak zorunda kalmış. Parası için değilmiş elbet, köyde bunun kaç katını kazanırmış ama, olmaz diyememiş. Onlar da ona duvara bağlı ufak bir makine vermişler, çok tuhaf bir şeymiş, bu da telgraf gibi bir şey.

Evet, Brede pek değersiz bir adamdı, övüngenin biriydi ama, Isak yine de ona hiç kızmıyordu: O akşam evde bir yabancı yerine komşusunu bulduğu için öyle sevinmişti ki! Köylü soğukkanlılığı, köylülerin tek tük duyguları, şaşmazlığı, direnişi vardı onda.

Brede'yle hoş beş etti, onun basit düşüncelerini gördükçe başını salladı. Brede'ye bir fincan daha, dedi, Inger de bir fincan kahve daha doldurdu.

Inger mühendisi anlattı: Öyle iyi bir adammış ki bu kadar olur; oğlanların resimlerine, yazılarına bakmış, Eleseus'a yanında iş vermekten bile söz etmiş.

Isak:

— Yanında iş mi verecekmiş? dedi.

— Ya, şehirde. Yazı falan gibi bir iş, yazıhanesinde memur... oğlanın yazısını, resmini pek beğendi çünkü.

Isak:

— O! yaptı.

— E, siz ne diyorsunuz? İşi resmiyete bindirmek istiyordu. Büyük bir şeydi bu bence.

Brede:

— Evet, gerçekten büyük bir şey, dedi. Mühendis de bir şeyi

yapacağım, dedi miydi yapar. Tanırım ben onu, inanın siz benim bu sözüme.

Isak:

— Eleseus'u çiftlikten ayıramayız bence, dedi.

Bundan sonra ağır bir sessizlik çöktü. Isak'la da konuşulmazdı ki.

En sonunda Inger:

— Ama, oğlan kendi gitmek isterse, dedi.

Yine bir sessizlik.

Sonra Brede kahkahayla:

— Keşke benim oğlanlardan birini isteseydi, dedi. Bende oğlan çok, birini verirdim. Barbro en büyükleri, kız o.

Inger, incelik göstererek:

— Hem de iyi bir kız, dedi.

Brede de:

— Değil demeyeceğim, dedi. İyi kızdır Barbro, oldukça da zekidir... Bucak müdürünün evinde işlere yardım edecek.

— Bucak müdürünün evine mi gidiyor?

— Valla, razı olmak zorunda kaldım... müdürün karısı öyle istiyordu ki olmaz diyemedim.

Sabah olmak üzereydi, Brede gitmek üzere kalktı.

— Sizin samanlıkta bir çıkınla bir şapka bırakmıştım, dedi. Sonra şaka etti: Adamlar giderken alıp götürmedilerse!

XIV

Zaman geçti. Evet, en sonunda Eleseus'u gönderdiler şehre. Inger becerdi bu işi. Oğlan orada bir yıl kaldı, sonra resmen işe girdi, ondan sonra mühendisin bürosunda adam akıllı bir iş sahibi oldu; yazı işlerinde falan gittikçe daha ustalık elde etti. Eve gönderdiği mektupları görmeliydiniz... kimi vakit kırmızı, siyah mürekkeple, tıpkı resim gibi. Ara sıra para istiyordu, masraflarını karşılamak üzere. Diyelim bir saatle köstek alacak... İster, sabahları uyuya kalıp da işe geç kalmamak için; pipoyla tütün için de para ister, şehirdeki genç memurlar hep pipo içerler çünkü. Sonra bir de cep harçlığı dediği bir şey vardı, akşam dersleri dediği bir şey vardı, resim öğreniyormuş, jimnastik öğreniyormuş, seviyesine, mevkiine uygun daha başka şeyler öğreniyormuş bu derslerde. Kısacası, Eleseus'u şehirde bir işte tutabilmek kolay değildi.

Isak:

— Cep harçlığı mı? diyordu. İnsanın cebinde bulunduracağı para demek olsa gerek, ha?

Inger:

— Öyle olacak, besbelli, dedi. Bütün bütün parasız kalmamak için. Çok da değil: Ara sıra bir dalercik.

Isak, sert bir tavırla:

— Tamam! dedi. Bugün bir daler, yarın bir daler...

Ne var ki, sert davranışı Eleseus'u aradığından, onun eve dönmesini istediğinden ileri geliyordu.

— Sonunda hayli daler eder. Gelemem ben buna! Yaz ona, de ki, bir daha göndermeyeceğiz, de.

Inger gücenmiş gibi bir sesle:

— A, peki öyleyse! dedi.

— Sivert'e baksana... cep harçlığı aldığı var mı?

Inger buna kârşılık verdi:

— Sen hiç şehirde yaşamadın ki... oranın halini bilmezsin sen. Sivert cep harçlığını ne yapacak! Ha, para, dedin de aklıma geldi: Sivert Dayısı ölünce Sivert'in işi iş.

— Bilemezsin.

— A, biliyorum.

Bir bakıma doğruydu: Sivert Dayı, küçük Sivert'i kendime vâris yapacağım falan gibi bir laf etmişti. Eleseus'un şehre gittiğini, orada ne yaptığını falan işitmiş, bu haber hiç hoşuna gitmemişti; başını sallamış, dudağını dişlemiş, bir şeyler mırıldanmıştı: Adını taşıyan küçük yeğeni hiçbir şeyden yoksun olmamalıymış. Peki ama, Sivert Dayının ne kadar bir serveti vardı acaba? Yüzüstü bıraktığı çiftliğiyle dalyanının dışında, herkesin sandığı gibi yığın yığın parası, malı mülkü var mıydı sahiden? Kesin olarak kimse bilmiyordu. Bu bir yana, Sivert Dayı da dediği dedik bir adamdı: İlle Sivert gelsin benim yanımda kalsın, diye diretiyordu. Şeref meselesiymiş bu onun için: Sivert'çiği alıp bakacakmış, mühendis nasıl Eleseus'u aldıysa.

Peki ama, nasıl olurdu bu iş? Sivert'çiği evden uzağa nasıl yollayacaklardı? Olacak şey değildi. Isak'a yardımcı olarak kala kala bir o kalmıştı. Ayrıca, oğlanın kendisi gidip bu ünlü büyük dayısının yanında kalmayı pek istemiyordu; bir kere denemiş, dönüp gelmişti. Artık büyümüş, boy atmıştı; bıyıkları terlemişti; elleri iri iriydi, bir çift gönüllü köle. Koca adam gibi de çalışıyordu.

Sivert'in yardımı olmadıkça Isak yeni samanlığı dünyada tamamlayamazdı. İşte şimdi orada duruyordu: Köprüsüyle, hava bacalarıyla falan, köy papazının samanlığı kadar kocaman. Evet, doğru, tahta kaplı, yarı ağaç bir yapıydı ama, dayanıklı bir yapıydı, köşeleri demir kaplı, üstü Isak'ın kendi bıçkı tezgâhından çıkmış iki parmak kalınlığında tahtayla örtülü. Sivert de bu işte hayli çekiç

sallamıştı, yapının kafesini kurarken, kalasları kaldıracağım diye az kalsın bayılıyordu. Babasıyla iyi geçinirdi o; hep onun yanında çalışırdı. İkisi de bir topraktandı. Öyleyken, kilisede hoş kokayım diye kekik sürünmek üzere tepelere tırmanacak kadar da bön değildi. Böyle saçmalıklar Leopoldine'nin kafasına eserdi; bu da ondan beklenirdi, çünkü kızdı o, evin tek kızı. O yaz ne yaptı, biliyor musunuz? Akşam yemeğinde, şeker tortusu şurubu olmadan çorbasını içemezmiş... içemezmiş işte. Sonra, elinden pek iş de gelmezdi onun.

Inger hizmetçi kullanmak düşüncesinden daha vazgeçmiş değildi. Bu işi her bahar, bir de Isak ne zaman inatla karşı koysa yeniden açıyordu. Ne elbiseler biçer, dikermiş, ne dokumalar dokurmuş, ne işlemeli terlikler örermiş ah bir kendine vakit ayırabilseymiş! Son günlerde, Isak yine söyleniyordu ama, bu düşünceye eskisi kadar güçlü karşı koymuyordu. O! İlkinde! Bunun üzerine uzun bir söylev vermişti; işi akıl yakın açısından, ya da benlik meselesi yaptığından değil; ne yazık ki, zayıflığından, bu düşünceye kızdığından. Şimdi ise, sanki utanmış gibi, vazgeçeceğe benziyordu.

Inger:

— Evde bir yardımcım olacaksa, şimdi tam sırası, diyordu.

Isak:

— Yardımcı mı? dedi. Hangi işte yardımcı istiyorsun?

— Hangi işte yardımcı istiyorum, öyle ya! Senin yardımcın yok mu? Sivert yardım etmiyor mu sana hep?

Böyle saçma söze karşı Isak ne diyebilirdi ki?

— E, peki, bir kız gelirse buraya, tarlaları sürmek, ekmek, biçmek falan gibi işleri siz ikiniz yaparsınız, Sivert'le ben de kendi işimize bakarız, dedi.

Inger:

— Olabilir, dedi. Şunu söyleyeyim: Şimdi istersem Barbro'yu alabilirim, köyüne yazmış, iş istiyormuş.

— Hangi Barbro? dedi Isak. Brede'nin kızını mı diyorsun?

— Evet. Bergen'de o şimdi.

Isak:

— Brede'nin kızını ben istemem burada, dedi. Kimi alırsan al, onu istemem.

Hiç yoktan iyiydi bu: Isak Barbro'yu istemiyordu; hizmetçi istemez demiyordu artık.

Breidablik'li Barbro Isak'ın hoşuna gidecek kızlardan değildi: Babası gibi o da basit, bir dediği bir dediğine uymaz bir kızdı -belki de annesi gibi- savruk bir şeydi; sağlam bir kişiliği yoktu. Bucak müdürünün evinde pek uzun kalmamıştı, topu topu bir yıl. Resmen işe girdikten sonra, bakkalın yanına gitmişti yardımcı olarak, bir yıl da orada kalmıştı. Orada dindar olmuş, Kurtuluş Ordusu köye gelince de ona yazılmıştı, kolunda kırmızı şeritle, elinde gitarla dolaşıp durmuştu. Bergen'e de bu kıyafetle gitmişti bakkalın gemisiyle... geçen yıldı bu. Yakında Breidablik'tekilere resmini yollamıştı. Isak görmüştü bunu: Saçları tepeye toplanmış, göğsünden uzun bir köstek sarkan acayip bir taze. Anasının, babasının Barbro'cuklarıyla koltukları kabarıyordu, her gelene resmi gösteriyorlardı: Ne hoş şeymiş onun şehir geleneklerini öğrenip adam insan içine girdiğini görmek! Kırmızı şeritle gitara gelince, onları bırakmıştı anlaşılan.

Brede:

— Resmi aldım götürdüm, bucak müdürünün hanımına gösterdim, diyordu. Tanıyamadı.

Isak ağız arayarak:

— Bergen'de mi kalacak? diye sordu.

Brede:

— Yo, Christiania'ya geçecek belki, dedi. Onun için burada yapılacak ne iş var ki? Yeni bir yer buldu orada, gençten iki memurun ev işlerine bakıyormuş. Karıları, kadın akrabaları- falan yokmuş bu delikanlıların, iyi de para veriyorlarmış.

Isak:

— Ne kadar? diye sordu.

— Tam olarak yazmıyor mektubunda. Ama, burada verdiklerinden çoktur elbette. Noel'de hediye de alıyor, daha başka zamanlar da hediye alıyor, aylığından üstelik.

— O! yaptı Isak.

Brede:

— Sizin yanınıza almaz mısın onu? diye sordu.

Isak çok şaşırmıştı.

— Ben mi? dedi.

— Yo, olmaz elbette, hah ha! Öyle bir, lafın gelişi söyledim. Barbro'nun işi iyi. Ne diyecektim: Gelirken hatta bir bozukluk görmedin ya... telgraf hattında

— Telgraf hattında mı? Hayır.

— Hayır, hayır... Ben baktığımdan beri pek bozukluk olmuyor. Sonra, benim kendi makinem var burada duvarda, bir şey olursa bildirmek için. Bu günlerde şöyle bir çıkayım da hattı bir gözden geçireyim bakayım. Ben burada gözcü oldukça, resmî bir görev yüklenmiş bulundukça, görevlerimi ihmal edemem. Telgraf olmasaydı, elbette... Hoş, çok sürecek değil ya...

Isak:

— Neden? dedi. Bırakmayı mı düşünüyorsun yoksa?

Brede:

— Valla, pek iyi bilmiyorum, dedi. Daha pek karar vermedim. Beni yine köyden istiyorlar da.

Isak:

— Kim istiyor? diye sordu.

— O! hepsi. Bucak müdürü beni yine yardımcısı olarak istiyor, hekim arabacısı olarak... Papazın karısı da kaç kez söyledi, bir yardımı dokunması için beni arıyormuş, arada bu kadar yol olmasaymış. Tepede sattığın topraktan ne haber, Isak? dedikleri kadar para aldın mı?

Isak:

— E, yalan değil, dedi.

— Peki ama, Geissler ne yapacakmış bu toprağı? Durup duruyor işte orada... Tuhaf şey! Yıllar geçti, bir şey yapmadı.

Tuhaf şeydi ya. Isak da sık sık düşünürdü bunu. Bucak müdürüne de söylemiş, Geissler'in adresini sormuştu, mektup yazmayı düşünüyordu çünkü... Anlaşılmaz şeydi, doğrusu.

— Bilemeyeceğim, dedi.

Brede bu satış işiyle ilgilendiğini saklamadı.

— Aynı cins daha başka topraklar da varmış oralarda diyordu, seninkinden başka. Belki de bizim bilmediğimiz bir şey var bu işte. Yazık ki, biz burada aptal hayvanlar gibi oturup duruyoruz, hiçbir şeyden haberimiz yok. Bir gün ben şöyle bir çıkıp kendim bakayım diyorum.

Isak:

— Peki ama, madenden falan anlar mısın sen? diye sordu.

— A, biraz anlarım. Başkalarına da sordum birkaç şey. Her neyse, bir şeyler bulup çıkarmalı ortaya. Bunca kişiyi bu çiftlikle geçindiremem ben. Olacak iş değil. Senin durumun başka; odunun var, verimli toprakların var. Burası baştan başa fundalık.

Isak sert bir tavırla:

— Fundalık da oldukça iyi topraktır, dedi. Bende de öyle.

Brede:

— Evet ama, ark yok, dedi. Açılamıyor.

Yo, açılırmış. O gün yoldan aşağı inerken Isak yeni açılmış tarlalar görmüş: İkisi aşağıdaymış, köye yakın ama, bir tanesi ta yukarılarda, Breidablik'le Sellanraa arasında!... Bir takım adamlar toprak işlemeye başlamışlar artık. Eskiden, Isak buraya ilk geldiğinde, her yer baştan başa bomboş duruyordu. Sonra, bu yeni gelip yerleşen üç kişi başka bir bölgenin ahalisindendi... kafalarında az çok akıl bulunan kimselerden, görünüşe bakılırsa. Onlar borç para

almakla başlamamışlar ev yapmaya; hayır, bir yıl kalktılar geldiler, çapalama işlerini yaptılar, yine gittiler; sanki ölmüş gibi ortadan kayboldular. En doğrusu da buydu : Önce kazarsın, sonra sürersin, ekersin. Şimdi Isak'ın topraklarına Axel Ström komşuydu, bitişik komşu. Akıllı bir adamdı, evli değildi, Helgelandlıydı. Toprağını işlemek için Isak'ın yeni tapanını ödünç almıştı, otların üzerine bir damla kendine, hayvanına toprak kulübeyi ancak ertesi yıl yaptı. Oraya Maaneland adını vermişti, çünkü ay ışığında pek hoş bir görünüşü vardı. Hatun kişiden hiç yakını yoktu, yazın yardımcı bulmakta da zorluk çekiyordu ama, yine de işin üstesinden geliyordu, hiç merak etmeyin. Brede Olsen gibi yapmamıştı o: önce ev yapsın da sonra çoluğunu çocuğunu alsın gelsin, ortada onları besleyecek ne toprak, ne yiyecek varken. Fundalığa ark açmasını, tarla açmasını Brede Olsen ne bilir!

Vaktini boşu boşuna geçirmesini bilirdi ancak Brede. Bir gün Sellanraa'ya geldi, yamaçlardan yukarı vurdu... Değerli maden aramaya. Akşama geri döndü. Pek bir şey bulamamış ama, birtakım belirtiler bulmuş, öyle diyordu, başını sallayarak. Yakında yine gelecekmiş, yamaçları iyicene tarayacakmış, ta İsveç'e doğru. Geldi de. Bu iş onu pek sarmıştı besbelli. Ama, bu sefer sözde telgraf işi için gelmiş, kendisi öyle diyordu... Yukarılara kadar çıkıp hattı gözden geçirecekmiş. O yokken çiftliğe karısıyla çocukları bakacaklarmış, ya da kendi haline bırakacaklarmış.

Brede'nin bu gelip gitmelerinden Isak artık bıkmış, usanmıştı, o gelince odadan dışarı çıkıyordu; bunun üzerine de Inger'le Brede artık konuşuyorlardı da konuşuyorlardı. Böyle uzun uzun konuşacak ne buluyorlardı ki? Brede sık sık köye inerdi; onun için, oradakilerle ilgili haberler vardı onda hep anlatılacak; Inger de o unutulmaz Trondhjem yolculuğundan, orada kalışından yeni yeni anlatılacak şeyler bulurdu. Oraya gittiğinden beri pek konuşkan olmuştu, birini çekiştirmeye hazırdı. Yo, eski özü sözü bir, bön Inger değildi artık o.

Kızlar, kadınlar geliyordu Sellanraa'ya boyuna kumaş biçtirmeye, ya da uzun bir eteğe makine çektirivermeye, Inger de onları çok iyi ağırlıyordu. Oline de geldi yine, elinde değildi, anlaşılan: hem baharda geldi, hem güzün; tatlı dilli, tereyağı gibi yumuşacık, baştan aşağı da yapmacık.

Her seferinde:

— Nasılsınız diye şöyle bir bakmaya geldim, diyordu. Oğlanları da pek göreceğim geldi, pek severim onları, melek gibiydiler... E, şimdi büyüdüler, koca oğlan oldular ama, tuhaf değil mi, küçüklüklerini hiç unutamıyorum, onlara baktığım günleri. Bakıyorum siz yine boyuna yeni yeni yapılar kuruyorsunuz, burayı başlı başına bir şehre benzetiyorsunuz. Samanlığınıza da çan takacaksınız sanırım, tıpkı kilisedeki gibi, ha?

Bir keresinde Oline bir kadınla geldi, Inger onlarla çok güzel bir gün geçirdi. Çevresinde ne kadar insan olursa biçkisine, dikişine o kadar iyi çalışıyordu, gösteriş yaparak, makasını, sallayarak, ütüsünü savurarak. Böylece, biçki, dikiş öğrendiği yeri hatırlıyordu; oradaki iş yerinde hep kalabalıktılar. Bütün bu bilgileri, sanatı nerede öğrendiğini saklamıyordu Inger. Trondhjem'de öğrenmişti hepsini. Orada hapishanede değil de okulda kalmıştı sanki... dikiş dikmesini, iplik bükmesini, yazı yazmasını, kumaş boyamasını, ne biliyorsa hepsini orada öğrenmişti. Orası sanki bir evmiş gibi konuşuyordu. Birçok tanıdıkları varmış orada: Müdürler, ustabaşları, yardımcılar. Oradan dönüp buraya gelince kendini pek boşlukta bulmuş, alıştığı hayattan, toplumdan uzak kalışı pek güç gelmiş. Soğuk almış gibi haller takındığı bile oluyordu. Buranın sert havasına gelemiyormuş. Yılın her mevsiminde dışarıda çalışamıyormuş, asıl dış işler için ona bir yardımcı istermiş.

Oline de:

— A, üstüme iyilik, sağlık, niye hizmetçi tutmuyorsunuz sahi? dedi. Geçiminiz yolunda, okuma yazma biliyorsunuz, büyük güzel bir eviniz var...

Acınmak hoşa gidiyordu, doğrusu. Inger ev sarsılırcasına makinede dikiş dikiyor, parmağındaki yüzük de parlayıp duruyordu.

Oline yanında getirdiği kadına:

— Bak, görüyorsun ya, dedi. Yalan mıymış söylediğim? Inger'in altın yüzüğü var.

Inger de, parmağından yüzüğü çıkararak:

— Görmek ister misiniz? dedi.

Oline yine de pek inanmıyormuş gibiydi: Yüzüğü elinde evirip çevirdi, maymunun fındığı evirip çevirmesi gibi; markasına baktı. Ya, dediğim gibi: Inger'de yok yok!

Öteki kadın yüzüğü saygıyla aldı, boynunu bükerek gülümsedi.

Inger:

— Tak istersen biraz parmağına, dedi. Korkma, kırılmaz!

Pek tatlı, pek iyilikseverdi. Onlara Trondhjem'deki büyük kiliseyi anlattı:

— Trondhjem'deki büyük kiliseyi görmediniz siz, değil mi? E, elbette, orada bulunmadınız ki siz! diye başladı.

Kiliseyi öyle göklere çıkarıyordu ki duyan da onun kendi kilisesiymiş sanırdı. Onunla öyle övünüyor, yüksekliğini, genişliğini öyle ballandıra ballandıra anlatıyordu. Harikaymış! Yedi vaiz aynı anda konuşurmuş da birbirlerini duymazlarmış.

— Ermiş Olaf'ın Kuyusu'nu da görmediniz, değil mi? Tam kilisenin ortasında, dipsiz bir kuyu. Biz oraya giderken yanımıza birer taş alırdık, atardık, hiç dibe değmezdi.

İki kadın da, başlarını sallayarak:

— Dibe değmez miydi? diye fısıldadılar.

Inger'in bu pek hoşuna gitmişti.

— O kilisede bunun gibi daha binlerce şey var! diye haykırdı. Bir kere, o gümüş sandık var. Ermiş Olaf'ın gümüş sandığı. Ya o Mermer Kilise... halis mermerden küçük bir kiliseymiş, Danimarkalılar savaşta bizden almışlar...

Kadınların gitme vakti gelmişti. Oline Inger'i bir yana çekti, aldı kilere götürdü; bütün peynirlerin orada saklandığını bilirdi. Kapıyı kapadı.

Inger:

— Ne var? diye sordu.

Oline fısıldadı:

— Os Anders buraya gelmekten korkuyor artık. Söyledim ben ona.

Inger:

— O! yaptı.

— Sana yaptığı bunca şeyden sonra, korkmazsa gelsin, öyle dedim ben ona.

Inger:

— Ya, dedi. Peki ama, ondan sonra kaç kere geldi buraya. İsterse yine gelsin, ben korkmam.

Oline:

— Yo, korkmazsın ama, dedi, benim de bir bildiğim var. İstersen, dava açarım ona.

Inger:

— O! yaptı. Yo, nene gerek! Değmez.

Ama, Oline'yi kendinden yana görmekle sevinmemiş de değildi. Bu ona bir kalıp peynire patladı ama, olsun.

Oline ona pek büyük teşekkürler etti:

— Ben bunu bilirim, bunu söylerim: Inger'in eli açıktır. Ne kin güder, ne bir şeyini esirger. Yo, Os Anders'ten sen korkmuyorsun belki ama, ben yine onun buraya gelmesini yasak ettim. Hiç olmazsa bir bu iyiliğim dokunsun sana.

Bunun üzerine Inger, dedi ki:

— Gelirse ne kötülüğü dokunur ki? Bana bir kötülük edemez artık.

Oline kulaklarını dikti:

— A, bir yolunu mu öğrendin yoksa?

Inger:

— Artık çocuğum olmayacak ki, dedi.

Şimdi ikisi de ödeşmişlerdi: İkisi de yalan söylüyordu; çünkü Oline bilmiyor değildi: Lapon Os Anders bir gün önce ölmüştü...

* * *

Inger niye Artık çocuğum olmayacak demişti? Kocasıyla dargın değildi; kedi köpek gibi değillerdi birbirleriyle... Böyle olmaktan çok uzak. İkisinin de kendine göre bir hayatı vardı ama, pek seyrek kavga ederlerdi, hiçbirinde de işi uzatmazlardı, çok geçmeden barışiverirlerdi. Çoğu vakit de Inger yine birdenbire eskisi gibi oluverir, ahırda, tarlada pek sıkı çalışırdı, sanki yeniden bütün sağlığını kazanmış gibi. Böyle durumlarda Isak da karısına minnettar kalmış gibi bakardı; aklından geçenleri hemencecik söyleyen bir adam olsaydı: E, bu ne demek bu, ha? derdi, ya da bunun gibi bir şey söylerdi, karısının bu halini beğendiğini anlatmak için. Ama, hemen konuşmaz, çok bekler, karısını ancak neden sonra pohpohlardı; Inger de artık buna değer vermezdi elbet, üzerinde durmazdı bile.

Ellisini geçinceye kadar çocuğu olurdu besbelli; şimdi ancak ancak kırkına gelmişti belki. Hapiste çok şey öğrenmişti o; kendi kendine rol yapmayı da mı öğrenmişti yoksa? Cana kıymış olan daha başka kadınlarla uzun zaman bir arada kaldıktan sonra öyle bilgili, öyle okumuş olarak dönüp gelmişti ki! Belki erkeklerden de bir takım şeyler öğrenmişti... Bekçilerden, hekimlerden. Bir gün Isak'a anlattığına göre, hekimlerden biri onun suçu üzerine şöyle demiş: Çocuk öldürmek niye suç olsun... Sapasağlam çocukları bile? Alt tarafı, bir et parçasından ibaret.

Isak:

— Pek katı yürekli bir adammış, ha, öyle miydi? diye sordu.

Inger:

— O mu! diye haykırdı, sonra anlattı: Bu adam kendisine karşı pek iyi davranmış; onun ağzını kesip biçerek insana benzeten hekimi bulan da oymuş. Şimdi yüzünde ancak bir yara izi varmış.

Evet, yalnız bir yara izi vardı. Güzel kadındı da, kendine göre: Uzun boylu, pek şişman değil; esmer, saçları gür. Yazın çoğunlukla yalınayak gezerdi, eteklerini de beline toplardı: Ayak bileklerinin

görünmesinden korkmazdı o. Isak pek bakardı bu bacaklara... kim bakmazdı ki!

Kavga etmezlerdi, hayır. Isak'ın kavgada ustalığı yoktu, karısı da karşılık vermede şimdi eskisinden daha usta olmuştu. Birikecek, birikecekti de Isak ancak ondan sonra adam akıllı bir kavga edecekti; ağır bir adamdı çünkü o. Sonra, karısının söyledikleri onu öyle aptala çeviriyordu ki ne söyleyeceğini bilemiyordu. Kaldı ki, karısını pek severdi... İyicene tutkundu ona. Çoğu vakit, karşılık vermeyi gerekli görmezdi de. Inger'in de ondan rahatsız olduğu yoktu: Birçok bakımlardan pek iyi bir kocaydı; bunun için, Inger de onu kendi haline bırakıyordu. Neden rahatsız olacaktı ki? Isak hiç de küçümsenecek bir adam değildi; Inger daha kötü birine de düşebilirdi. Pek mi yıpranmıştı? Doğru, ara sıra yorgunluk belirtisi gösteriyordu ama, pek üzerinde durulacak kadar değil. Kendisi gibi o da sağlık doluydu, boşuna harcanmamış güçle doluydu; evliliklerinin şu güz günlerinde görevini o da en aşağı Inger kadar sevgiyle yerine getiriyordu.

Ama, halinde, tavrında öyle pek güzel, azametli bir şey yoktu, öyle değil mi? Evet, yoktu, işte Inger'in de üstünlüğü buradaydı. Ara sıra düşünürdü: Daha ne yakışıklı erkekler görmüştü o! Bastonlu, mendilli, kolalı yakalıklı yakışıklı beyler! Ah, o şehirli beyler! Onun için, Isak'ın yeri neresiyse onu orada tutar, ona karşı sanki lâyık olduğundan daha iyi davranıyormuş gibi bir tavır takınırdı. Köylü parçasıydı o, yabanın ayısı. Inger'in ağzı daha başlangıçta şimdiki gibi olsaydı dünyada ona varmazdı, hiç merak etmeyin! Yo, çok daha iyi birine varırdı! Isak'ın ona verdiği ev, sağladığı hayat neydi ki! Kendi köyünden biriyle evlenseydi keşke, hiç olmazsa komşular arasında, eş dost çevresi içinde yaşardı, böyle, yaban ortasında, dışlanmış biri gibi yaşayacağına. Onun yeri değildi artık burası; dünyaya başka türlü bakmasını öğrenmişti o şimdi.

Tuhaf şey! İnsan zamanla nasıl da her şeyi bambaşka görüyordu? Inger yeni doğan bir buzağıyı seyretmekten zevk almıyordu artık; Isak yamaçtan aşağı koca bir sepet dolusu balıkla gelirken sevinçle el çırpmıyordu; hayır, altı yıl daha büyük şeyler arasında yaşamıştı o. Son günlerde kocasını yemeğe çağırırken tatlı dil kullanmaz olmuştu. Yemeğin hazır, gelmiyor musun? diyordu artık,

o kadar. Bu da, kulağa hiç hoş gelmiyordu. Isak başlangıçta biraz şaştı: Ne biçim konuşmaydı bu böyle! Kötü, ilgisiz bir sesleniş, ister gel, ister gelme der gibi bir şey. Buna karşılık: A, bilmiyordum yemeğin hazır olduğunu, diyordu. Inger, Bilmen gerekirdi ya da Güneşten anlamalıydın gibi bir şey söyleyince de hiç sesini çıkarmıyor, işi böylece geçiştiriyordu.

Ama, bir keresinde onu öyle bir ele geçirdi ki! Bundan yararlanmasını da bildi. Inger ondan para çalmaya kalkmıştı. Isak hiç de cimri bir adam değildi ama, para onundu elbette. Ah, Inger bu sefer ne olmuştu, bitmişti! Ama, o zaman bile Inger'in hiç mi hiç kabahati yokmuş: Parayı Eleseus'a verecekmiş, şehirdeki sevgili oğlu yine para istiyormuş çünkü. Oradaki bütün o kibar kişiler arasında cebi delik mi dolaşacakmış? Ne de olsa ana yüreği varmış onda. Önce oğlanın babasından istemiş, bakmış ki boşuna, kendisi almış. Isak daha önceden mi kuşkulanmıştı, yoksa tesadüfen mi keşfetmiş bunu, her neyse, keşfetmişti işte. Inger birdenbire kendini iki kolun arasında kıskıvrak buldu, ayakları yerden kesildi, sonra yere yıkıldı. Acayip, korkunç bir şeydi bu... tıpkı çığ gibi. Isak'ın elleri güçsüz değildi, hiç de yıpranmış değildi. Inger inledi, başı arkaya gitti. Bir ürperti geçirdi, parayı geri verdi.

O zaman bile Isak pek bir şey söylemedi, Inger onun konuşmasını önlemeye hiç çalışmamışken bile.

Bütün söylediği, sert bir solukla, şu oldu:

— Hoşt! Sen... Sen bu eve lâyık değilsin!

Inger ondan bunu hiç beklemezdi. E, uzun zaman içine attığı acı duygular geri tepmiş olsa gerekti. Kötü bir gün, uzun bir gece, arkasından yine bir gün. Isak evden çıktı gitti, dışarıda yattı, ambara alınacak ot vardı çünkü. Sivert de babasının yanındaydı. Inger'e Leopoldine'cikle hayvanlar arkadaşlık ettiler; o yine de yapayalnızdı, boyuna ağlıyor, kendi kendine başını sallayıp duruyordu. Bundan önce ömründe ancak bir kere daha böylesine heyecan duymuştu, onu hatırlamıştı şimdi: Yatağında yatarken, yeni doğmuş çocuğunu boğduğu gün.

Isak'la oğlu neredeydiler? Boş durmamışlardı, hayır: Ot işinde

bir gün, bir gece çalışmışlar, gölde bir kayık yapmışlardı. Kaba saba bir tekne ama, bütün işleri gibi yine dayanıklı, sağlam. Kayıkları vardı artık, ağlarını alıp balığa çıkabilirlerdi. Dönüp eve geldiklerinde otlar yine kupkuruydu: Tabiata güvenerek meydan okumuşlardı ama, zararlı çıkmamışlardı; kârlı çıkmışlardı.

Derken, Sivert bir kolunu havaya doğru fırlattı:

— O! Anam otları içeri almış!

Isak tarlalara doğru şöyle bir baktı.

— Hımm... dedi.

Otların bir kısmı yerlerinde yoktu. Inger şimdi öğle yemeği için eve dönmüş olsa gerekti. Otları içeri almakla iyi etmişti gerçekten... Bir gün önce Isak onu paylamış, Hoşt! demişti ya. Otlar hayli de ağırdı; kendini pek zorlayarak çalışmış olsa gerekti, ayrıca ineklerin, keçilerin sağılması da vardı.

Isak oğluna:

— Gir içeri, yiyecek bir şeyler al, dedi.

— Sen gelmiyor musun?

— Hayır.

Biraz sonra, Inger göründü, geldi eşiğe oturdu.

— Kendini biraz düşünsen, dedi. Gel içeri, biraz bir şey ye.

Isak buna karşılık homurdandı.

— Hımm... dedi.

Ama, son günlerde Inger'in alttan alması öyle tuhaf bir şeydi ki, Isak'ın inatçılığı gevşedi.

Inger:

— Benim yabaya iki diş takabilsen, otlarla yine uğraşırım, dedi.

Ya, işte yine kocasına gelmiş, evin beyine, bir şey istiyordu, azarlamadığı için de minnet duyuyordu.

Isak:

— Sen çok çalıştın, dedi, yabayla, arabayla falan.

— Yo, daha çalışırım.

Isak:

— Benim şimdi yabayla uğraşacak vaktim yok. Bak yağmur geliyor, dedi, işine gitti.

Karısını koruduğundan böyle söylemişti elbet; çünkü, yabayı düzeltmek için harcayacağı iki dakikaya karşılık, onu çalıştırmakla on kat kazançlı çıkardı. Neyse, Inger yine çıktı geldi yabasıyla, büyük bir istekle otları toplamaya koyuldu. Sivert de atla, arabayla geldi, hepsi kan ter içinde işe koyuldular, otu içeri aldılar. Hayli iş görmüşlerdi, Isak da bizim davranışlarımızı -bir daler çalmaktan ot toplamaya kadar bütün davranışlarımızı- yönelten o yukarıdaki güçleri düşündü yine. Üstelik, şimdi bir de kayık vardı: Yarım kuşak boyu üzerinde düşündükten sonra, kayık yapılmıştı, şimdi orada, gölde duruyordu.

— Hey hey, Herregud! dedi Isak.

XV

Uzun sözün kısası, pek olağanüstü bir akşam olmuştu o akşam: Bir dönüm noktası. Inger haylidir yoldan çıkmıştı; derken, onu yerden şöyle bir kaldırmak, yine eski yerine oturtuvermişti. Olup bitenlerin ikisi de hiç sözünü etmiyordu. Isak sonradan utanmıştı... topu topu bir dalercik, lafını etmeye değmez bir para yüzünden! Ne de olsa bu parayı verirdi ona, çünkü kendisi de oğlana seve seve para gönderirdi. Sonra, para onun olduğu kadar Inger'in de değil miydi? Öyle oldu ki bu sefer Isak alttan almaya başladı.

Daha çok şeyler de oldu. Inger kafasını değiştirmişti anlaşılan: Yine değişmiş, o kibar hallerini yavaş yavaş unutarak, yeniden hamarat olmuştu... yabana gelip yuva kuran bir adamın karısı, eskisi gibi yine hamarat, yine düşünceli. Düşünün: Erkeğin pençesi ne harikalar yaratıyormuş! Doğrusu da buydu ya: Ortada güçlü kuvvetli, sağlığı yerinde bir kadın vardı, oldukça da aklı başındaydı ama, uzun zaman yapay bir havayla sarılı kalıp bozulmuştu... Bu kadın ayakları üzerine dimdik duran bir adama gelip tos vuruyor. Bu öyle bir adam ki yeryüzünde, toprak üzerinde doğuştan edindiği yerden bir ân olsun ayrılmamış; hiçbir şey onu yerinden kıpırdatamaz.

Daha türlü şeyler. Ertesi yıl yine kuraklık başladı, bitkileri için için öldürdü, insanın cesaretini kırdı. Ekinler orada kuruyup duruyordu; patatesler -o yaman patatesler- kurumuyordu ama, çiçek açıyor, bir daha çiçek açıyordu. Çayırlar külrengi kesilmişti ama, patatesler çiçek açıyordu. Her şeye yukarıdaki güçler yön veriyordu elbette ama, çayırlar külrengi kesiliyordu işte.

Derken, bir gün Geissler çıkageldi... Eski bucak müdürü geldi en sonunda. Sevinilecek bir şeydi bu: Demek ki ölmemiş, yeniden ortaya çıkmıştı. Peki, niye gelmişti şimdi? Görünüşe bakılırsa bu

sefer pek şaşırtıcı bir haber getirmemişti; ne madenleri işletme hakkını almaya gelmişti, ne bir belge getirmişti, hiçbir şey. Pek de yoksul giyinmişti; saçı, sakalı ağarmış, gözlerinin çevresi daha da kızarmıştı. Yanında eşyasını taşıyacak adam falan da yoktu; kâğıtları da cebindeydi, çantası bile yoktu.

— Goddag, dedi.

Isak'la Inger de :

— Goddag, dediler. Hangi rüzgârlar attı sizi buraya!

Geissler başını salladı.

Inger, kendiliğinden:

— Bana Trondhjem'de çok iyilik ettiniz, sağolun, dedi.

Isak da başını salladı.

— Ya, ikimiz de bundan dolayı size çok borçluyuz, dedi.

Geissler öyle duygularla falan uğraşacak adam değildi,

— İsveç'e gidiyorum da, dedi.

Kuraklıktan dolayı başları hayli dertteydi ama, Sellanraa'lılar Geissler'i gördüklerine yine de sevinmişlerdi. En iyi yiyeceklerini çıkardılar ona; onun iyiliklerine karşı kendisine bir şeyler yapabildikleri için de gönülden seviniyorlardı. Görünüşe bakılırsa Geissler'in derdi yoktu: Hemen pek konuşkan kesildi, tarlalara doğru şöyle bir baktı, başını salladı. Yine eskisi gibi dik duruyor, cebinde yüzlerce daler varmış gibi görünüyordu. Onları da, çevresindeki her şeyi de şenlendirdi; yo, şaklabanlık falan etmedi ama, pek canlı bir konuşması vardı.

— Güzel yer şu Sellanraa, hoş yer, dedi. Siz buraya yerleştiniz ya, şimdi birbiri ardına başkaları da geliyor, Isak. Ben beş ev saydım. Daha başka var mı?

— Hepsi yedi tane. İkisi yoldan görünmüyor.

— Yedi ev; demek, elli can. A, çok geçmeden, pek kalabalık bir yer olacak buraları. Okulunuz da varmış, ha?

— Ya, var.

— Tamam... Kendi okulunuz.. Brede'nin yerinden aşağıda, orası daha ortada olduğu için. Düşün, Brede yabanın ortasında çiftlik kurmuş! Bu düşünce üzerine Geissler bir kahkaha attı. E, seni hep işitiyorum, Isak: Buraların en varlıklısı senmişsin. Sevindim buna. Bıçkı tezgâhın falan da varmış, ha?

— E, öyle. Ama, çok işime yarıyor. Aşağıdakilerin de odunlarını biçiyorum.

— Aferin! Öyle olmalı!

— Sizin ne düşündüğünüzü öğrenmek isterdim, Müdür Bey, zahmet olmazsa bıçkıya bir baksanız.

Geissler, bir uzman tavrıyla, başını salladı; evet, bakacakmış, iyice bir inceleyecekmiş.

Sonra:

— İki oğlunuz vardı değil mi? diye sordu, ötekisi ne oldu? Şehirde mi? Bir büroda memur ha? Hımm... Ama, buradaki pek yaman bir şeye benziyor... Neydi senin adın bakayım?

— Sivert.

— Ötekininki?

— Eleseus.

— Demek bir mühendisin bürosunda çalışıyor o? Ne öğrenecekmiş orada? Aç kalmasını. Benim yanıma versen daha iyi edersin.

Isak, kabalık etmemek için:

— Ya, dedi ama, o ânda Geissler'e acır gibiydi.

Yo, bu mübarek adam hiç de kâtip kullanacak birine benzemiyordu; görünüşe bakılırsa kendisinin daha çok çalışması gerekti. Şu ceket... kol ağızları lime lime olmuştu.

Inger:

— Bir çift kuru çorap istemez misiniz? dedi, gitti kendi çoraplarından getirdi.

İyiliği üzerinde olduğu günlerde yaptığı çoraplardandı bunlar; güzel, ince, konçlu.

Geissler, sırsıklam ıslanmıştı ama, sert bir tavırla:

— Hayır, sağol, dedi. Yine Eleseus'tan söz açarak: Benim yanıma gelsin, daha iyi, dedi. Çok ihtiyacım var ona.

Cebinden küçük bir gümüş tabaka çıkardı, parmakları arasında oynamaya koyuldu. Değerli bir şey olarak kala kala bir bu kalmıştı belki de. Pek de tedirgin bir hali vardı, daldan dala atlıyordu.

Tabakayı yine cebine soktu, yeni bir konu açtı:

— Peki ama, nedir bu? Çayır baştan başa kül rengi kesilmiş. Gölge vurmuş sandım. Toprak damar damar. Gel sen benle, Sivert.

Birdenbire sofradan kalktı; artık yemeyi, içmeyi unutmuştu. Çıkarken, eşikte durup arkasına döndü, Inger'e yemek için;

— Sağol, dedi, gözden kayboldu, Sivert de arkasından.

Çaya doğru gittiler. Geissler boyuna dört bir yana keskin bakışlarla göz gezdiriyordu,

— İşte! diye haykırarak durdu. Sonra anlattı: Akıl mı bu, topraklarınızı bırakıyorsunuz kuraklıktan kavrulsun, onları bir dakika suya boğacak böyle bir çay varken? Yarına kadar bütün çayırlığı yemyeşil edeceğiz!

Sivert, şaşırmış,

— Evet, dedi.

— Buradan aşağı eğimli kaz, anlıyor musun? Bayır aşağı. Toprak düz; kanal açmak gerek. Sizin orada bir bıçkı tezgâhınız var... Birkaç uzun kalas bulabilirsin sanırım, ha? Tamam! Koş git, kazma, kürek getir, başla buradan. Ben de gideyim, açılacak yolu işaretleyeyim.

Koşa koşa eve döndü, botları şap şap ederek, çünkü içi su doluydu. Isak'ı boru yapmaya koştu; bir hayli yapacakmış, kanal açılamayacak yerlere döşemek üzere. Isak, Olmaz diyecek oldu:

Su o kadar uzağa gitmezmiş; kuraklıktan çatlayan tarlalara

kadar gidinceye dek kuru toprak suyu emermiş. Geissler anlattı:

— Biraz vakit alır; toprak başlangıçta suyun birazını emer ama, sonra su yavaş yavaş ilerler. Tarla, çayır yarın sabaha kadar yem-yeşil olacak!

Isak:

— O! dedi, başladı harıl harıl çalışarak uzun uzun tahtaları birleştirip boru yapmaya.

Geissler yine Sivert'e koşuyor:

— Tamam! Ha göreyim seni! Ben demedim mi yaman çocuk bu, diye! Şu kazıklar boyunca git, anlıyor musun, benim işaretlediğim yerlerden. Ağır taşlarla, kayalarla karşılaşırsan, yana dön, çevresinden geç; ama, düzeyi şaşırma... hep aynı derinlikte kaz, anlıyor musun ne dediğimi?

Sonra yine Isak'a geliyor:

— Biri bitmiş... güzel! Ama, daha çok isteriz... altı, yedi tane, belki. Ha göreyim seni, Isak! Bak, yarına kadar her yeri yemyeşil yapacağız... Ekinlerini kurtardık!

Yere oturdu, iki elini dizlerine şaplattı. Pek keyifliydi, konuştu, kafasında şimşekler çakar gibi düşündü.

— Katran var mı, üstüpü var mı buralarda? Güzel... Her şey var. Başlangıçta uçlarından su sızar ama, sonra tahta şişer, şişe gibi su geçirmez olur. Üstüpü, katran... Demek bunlar da var sende ha? Ne? Kayık mı yaptın? Nerede kayık? Gölde mi? Güzel! Onu da bir göreyim bakayım!

Ah, Geissler'e bakılırsa neler neler olmayacaktı! Gel, keyfim, gel! Gösterişe eskisinden daha çok önem verir gibiydi. Bir işi çabalayarak yapıyordu ama, çalışınca da korkunç çalışıyordu. Ne de olsa, üstün bir hal vardı onda. Evet, biraz yukarıdan atıyordu: Öyle, dediği gibi yarına kadar her yeri yemyeşil etmek olacak iş değildi elbette ama, yine de yaman adamdı; görüşü keskin, kararı çabuk. Evet, tuhaf bir adamdı şu Geissler. O yıl Sellanraa'daki ekinleri kurtaran da o oldu, başkası değil.

— Kaç tane yaptın? Yetmez. Ne kadar çok tahta döşersen, o kadar çabuk akar. Yapabilirsen, altı, yedi metre uzunluğunda yap. Bu boyda tahta var mı? Güzel... Git getir onları. Göreceksin bak, ekinleri biçerken bu zahmetinin karşılığını alacaksın!

Yine tedirgin... Yine kalkıyor Sivert'in yanına gidiyor.

— Hah, işte böyle, Sivert delikanlı. İyi oluyor. Baban da tahta boruları öyle bir yapıyor ki, şiir... Düşündüğümden daha çok olacak. Koş git, birkaçını al gel, başlayalım.

O gün öğleden sonra akşama kadar bir didişmedir gitti. Sivert hiç böyle paralanırcasına iş görmemişti; bir işin böyle bir hızla yapılmasına alışık değildi. Yemeğe bile pek vakit ayırmadılar. Ama, su akmaya başlamıştı bile! Orada, burada daha derin kazmak, boruyu yükseltmek, ya da alçaltmak zorunda kaldılar ama, su akıyordu. Üç adam o gece geç vakte kadar çalıştılar. Kusurlarını düzelttiler, bir eksik kalmasın diye baktılar. Ama, su en kuru yerlere yayılmaya başlayınca, Sellanraa bayram etti.

Geissler:

— Saatimi almayı unutmuşum, dedi. Kaç oldu acaba? E, yarın bu vakit her yer yemyeşil olacak!

Sivert gece yarısı kalktı durum nasıl diye bakmaya, babasını da aynı iş için daha önce kalkmış buldu. A, pek heyecanlı bir ândı bu doğrusu... Büyük olaylar günü!

Ertesi gün Geissler neredeyse öğleye kadar yattı; artık o çılgınlık geçmişti ya, bitkin düşmüştü. Tepeye kadar çıkıp göldeki kayığa bakmaya üşendi; bir gün önce söz vermemiş olsaydı bıçkıya bakmaya da gitmeyecekti. Sulama işleri bile şimdi onu başlangıçtaki kadar ilgilendirmiyordu... Akşamdan sabaha ne tarlanın, ne de çayırın yemyeşil kesilmediğini görünce de büsbütün şevki kaçtı; su nasıl yayılıyormuş, boyuna yayılıyor, yayılıyor da nasıl gittikçe daha uzaklara kadar kaplıyormuş, umursamadı bile.

Şimdi, arkasına yaslanmış,

— Vakit ister, diyordu. Belki yarın da bir değişiklik göremezsiniz. Ama, olacak, hiç korkmayın.

O gün daha sonra sallana sallana Brede Olsen çıkageldi. Örnek olarak bir iki kaya parçası getirmiş, Geissler bir görsün istiyormuş.

— Bu seferki pek öyle basbayağı kaya değil bence diyordu.

Geissler bakmadı bile. Azarlar gibi:

— Demek sen böyle çiftlik işletiyorsun ha, dedi, dağlarda tepelerde sürtüp servet arıyorsun?

Anlaşılan, Brede eski âmirinden yeni bir iş falan beklemiyordu ki, eski bucak müdürünü kendisiyle eşit görür gibi, her türlü saygıdan uzak, sert bir karşılık verdi:

— Senin sözlerine ben önem veririm sanıyorsan...

Geissler:

— Yine eskisi gibi kafasızın birisin, dedi, vaktini boşuna harcıyorsun.

Brede de:

— Ya sen? dedi. Ya sen, sorabilir miyim? Şurada yukarıda madenin var, ne yaptın onu? Hah! boşu boşuna durup duruyor. Ya, pek de maden sahibi olacak insansın ya, öyle değil mi? Hah ha!

Geissler:

— Defol git buradan! dedi.

Brede de çok kalmadı; örnek olarak getirdiği taşları omuzlayıp evinin yolunu tuttu, allahaısmarladık bile demeden.

Geissler oturdu, düşünceli düşünceli, birtakım kâğıtlara bakmaya başladı. Kendisi de o hastalığa yakalanmış gibiydi; şu bakır madeni işine, sözleşmeye, çözümlemeye bir bakmak istiyordu. Güzel bir madendi, hemen hemen saf bakır; bununla bir şeyler yapmalıydı, bırakmamalıydı kayıp gitsin.

Isak'a:

— Ben asıl şu işi yoluna koymaya geldim buraya, dedi. İşe başlamayı düşünüyorum, hem de yakında. Bir alay işçi tutacağım, madeni gereğince işleteceğim. Sen ne diyorsun?

Isak adama acıdı, Olmaz demeye dili varmadı.

— Seni de ilgilendiren bir iş bu, biliyorsun. Bir alay derdi olacak, elbet; bir alay adam dolacak buralara, kimi vakit biraz kabalık da edecekler belki. Sonra, yamaçlarda dinamit patlatılacak... bilmem hoşuna gider mi bu. Öte yandan, bizim başladığımız yerde hayat canlanacak, çiftlikte yetiştirdiklerini falan satmak için elinin altında pazar olacak. Fiyatını da sen kendin biçeceksin.

Isak:

— Ya, dedi.

— Madendeki payından başka, ayrıca kazançtan da yüzde alacaksın, biliyorsun. Çok para, Isak.

Isak:

— Sen bana daha şimdiden hayli para verdin, dedi, yeterinden pek çok...

Ertesi sabah Geissler gitti, doğuya İsveç'e doğru, acele acele.

Isak:

— Ben de geleyim, diye teklifte bulundu ama, o:

— Yo, sağol, dedi.

Onun öyle pek iyi giyimli değil, yayan, tek başına yola koyulduğunu görünce insan acıyordu âdeta. Inger ona güzel bir yiyecek çıkını düzmüştü, bu arada özel olarak birkaç gözleme de yapmıştı. Bu bile yetmezdi; ona bir teneke kaymakla bir alay da yumurta vermek istiyordu ama, Geissler götüremezmiş; Inger pek üzüldü buna.

Geissler eskiden yiyip içmesine, yatıp kalkmasına karşılık para verirdi; bu sefer beş para vermeden gitmesi kendisine pek ağır gelmiş olsa gerekti; onun için, sözde para vermiş gibi göründü; sanki büyük değerde bir kâğıt para bırakıyormuş gibi yaptı.

Leopoldine'ciğe de:

— Al, küçük, bu da senin, dedi, o gümüş kutuyu, tütün tabakasını verdi. Güzelce yıkar, temizlersin, iğne falan koyarsın içine, dedi. Hoş, hediye olacak bir şey değil ya. Evde olsaydım, başka bir şey

bulurdum ben ona; bir alay şey var bende

Ne var ki Geissler gittikten sonra da Geissler'in sulama düzeni kaldı. İşte oradaydı, gece gündüz, haftalar boyunca, harikalar yaratıyordu. Tarlalar yemyeşil kesildi, patateslerin çiçeğe gitmesi durdu, buğday fışkırdı... Daha aşağıdaki yerleşme yerlerinden ahali geldi bu mucizeyi gözleriyle görmeye. Axel Ström -hani şu, Maaneland'lı komşu, kadın yardımcısı olmayan, kendi işini kendi gören adam- o da geldi. O gün keyfi pek yerindeydi. Anlattığına göre, kendisine bütün yaz boyunca yardım edecek bir kız bulacaklarmış, söz vermişler... böylece, üzerinden büyük bir yük kalkacakmış. Kızın kim olduğunu söylemedi, Isak da sormadı ama, Brede'nin kızıydı gelecek olan. Bergen'e bir telgraf parasına patlayacaktı bu iş ama, Axel, sizin gibi hovarda bir adam değilken, oldukça cimrinin biriyken, yine de bu parayı vermiş. Onu o gün buraya getiren de şu sulama işiymiş. Bir ucundan öbür ucuna bakmış, pek ilgilenmiş. Kendi topraklarında büyük bir çay falan yokmuş, yalnız ufak bir dere varmış; onda öyle, borular yapacak tahta falan da yokmuş, su yolunu toprağa kazacakmış, öyle de olurmuş. O güne dek topraklarında durum pek kötü değilmiş -onun topraklan yamaçların eteğindeydi- ama, kuraklık böyle giderse o da sulamak zorunda kalacakmış. Göreceğini gördükten sonra, izin istedi, hemen kalkıp gitti. Yo, içeri gelemezmiş; arkları açmaya hemen o akşam başlayacakmış. Çekti gitti. Brede gibi değildi o.

A, Brede artık bozkırdaki çiftlikleri kapı kapı dolaşıp haber veriyordu: Sellanraa'da harikalar yaratan bir sulama düzeni varmış!

— Toprağını aşırı işlemek hiç de kazanç sağlamaz sana, diyordu. Isak'a bak: Öyle çok toprak kazdı, öyle çok kazdı ki en sonunda bütün toprakları sulamak zorunda kaldı.

Isak sabırlı adamdı ama, kaç kere şu herifi, Sellanraa'ya gelip sırnaşan, övünüp duran şu herifi başından savmak istemişti. Brede hep telgraf işlerini bahane ediyordu; resmen görevli olduğuna göre, hatta bakmak onun göreviymiş. Gerçekte ise telgraf şirketi kaç kere azarlamıştı onu işleri savsakladığından dolayı. Bu işi yine Isak'a vermek istemişlerdi. Yo, Brede'nin kafasında telgraf falan değil, yamaçlardaki madenler vardı; aklı fikri bundaydı artık, bununla boz-

muştu.

Artık sık sık Sellanraa'ya uğrar olmuştu, her seferinde de defineyi bulacağına emin olarak.

Başını sallıyor,

— Hepsini daha söyleyemem size diyordu, yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, bu sefer pek üzerinde durulacak bir şey yakaladım.

Boşu boşuna vaktini de, gücünü de harcıyordu. Akşama da o ufacık evine gelince, içi taşlardan alınmış örneklerle dolu küçük bir çuvalı yere atıyor, o günkü yorgunluğundan dolayı ahlayıp pufluyordu, sanki kimse günlük ekmeğini kazanmak uğruna onun kadar sıkı çalışmamış gibi. O sert, kömürleşmiş topraklarında biraz patates yetiştirir, evin çevresinde kendiliğinden biten otları keserdi... Brede'nin çiftliği buydu işte. Çiftçi olacak bir adam değildi o, sonunun ne olacağı da belliydi. Kulübesinin toprak damı daha şimdiden parça parça dökülüyordu, mutfağın basamakları da rutubetten çürümüştü; yerde bir değirmentaşı duruyordu, araba da hâlâ açıktaydı, üstü de örtülmemişti.

Brede belki şu bakımdan talihliydi ki böyle ufak tefek şeylere hiç aldırmazdı. Çocuklar onun değirmentaşını yuvarlayıp oynarlarken o hiç sesini çıkarmaz, onların taşı yuvarlamalarına yardım bile ederdi. Hiçbir şeye aldırmayan, hiçbir şeyi ciddiye almayan, tembel bir yaradılışı vardı, ayrıca hiçbir zaman gönlünü üzüntüye kaptırmaz, iradesi zayıf, sorumluluk bilmeyen bir adamdı. Ama, ne yapıyor, ne ediyor, yiyecek buluyordu, orası öyle; kendisi de, çoluk çocuğu da geçinip gidiyorlardı işte; ne yapıyor, ne ediyor, onların geçimini sağlıyordu.

Şu var ki, bakkal da Brede ile çoluğunu çocuğunu sürekli beslemezdi ya, artık bunu açıkça söylüyordu. Brede ona hak veriyor, bütün hesabı temizleyeceğine söz veriyordu: Evini, topraklarını satacakmış, bundan hayli de para geçecekmiş eline, bütün borcunu ödeyecekmiş.

Yo, Brede satar, satardı, zararına bile. Çiftlik onun nesineydi? Köyünü göreceği gelmişti yine; oradaki bol bol çene çalmaları, o küçük dükkânı özlemişti... Tam ona göre yerdi orası, burada böyle

kendini işe vererek, dış dünyayı unutmaya çalışarak yaşamak yerine. O Noel ağaçlarını, Noel eğlencelerini unutabilir miydi hiç! Ya o Anayasa Günündeki şenlikler, kilisede yoksullar yararına kurulan pazarlar? Kendi gibi insanlarla konuşmak, onlara haber verip haber almak, kendi görüşünü bildirip ötekilerin görüşlerini öğrenmek pek hoşuna giderdi; burada kim vardı ki konuşacak? Sellanraa'lı Inger bir ara onun dengi gibi görünmüştü ama, sonradan değişmişti... Şimdi onun ağzından laf çıkmıyordu. Kaldı ki, bu kadın hapse girip çıkmıştı; onun gibi bir adam için... Yo, olmazdı.

Hayır, köyden ayrılmakla yanlış davranmıştı; kendine etmişti. Bucak müdürünün yeni bir yardımcı bulduğunu, hekimin arabasını şimdi başkasının sürdüğünü duydukça içi gidiyordu; kendisine ihtiyacı olan insanları bırakıp kaçmıştı, şimdi kendisi orada yoktu ya, onlar da pek de güzel onsuz ediyorlardı. Ama, yerini alan kimseler... Beş para etmezlerdi elbet; onu, Brede'yi çok arayacaklardı köyde!

Gelelim Barbro'ya... Sellanraa'ya yardımcı olarak gitmesini niye desteklemişti sanki? E, bunu karısıyla uzun uzun konuştuktan sonra karar vermişlerdi. İşler yolunda giderse kızın ilerisi için iyi olacaktı, belki hepsi için iyi olacaktı. Bergen'de iki genç memurun ev işlerine bakmak iyi, güzeldi ama, sonradan kızın başına kim bilir neler gelirdi! Güzel kızdı Barbro, süslenmesini de severdi; sözün kısası, burada kalması onun için daha hayırlı olurdu: İki delikanlı vardı Sellanraa'da.

Sonradan, Brede baktı ki bu tasarladıklarının olacağı yok, başka bir hava tutturdu; ne de olsa, Inger'in oğulları onun kızının dengi değilmiş; Inger hapse girip çıkmış çünkü. O Sellanraa'daki oğlanlardan başka delikanlı mı yoktu! Diyelim, Axel Ström. Kendi başına çifti çubuğu vardı, kulübesi vardı; didinip duran, bir yana biraz para koyan, yavaş yavaş davar falan edinen bir adamdı o; ama, karısı yoktu, kendisine yardımcı olacak kadını yoktu.

Brede ona:

— Valla, bak, hiç çekinmeden söylüyorum, Barbro'yu alırsan büyük bir yardımcı olur sana, dedi. Bak, işte resmi; görebilirsin.

Bir hafta geçti, geçmedi, Barbro geldi. Axel ot işinin tam orta-

sındaydı; gündüz çayır biçmek, gece de otla uğraşmak zorundaydı, hem de tek başına... Derken, Barbro geldi! Tanrı göndermişti onu. Barbro işten yılmadığını çok geçmeden gösterdi: Çamaşır yıkadı, ortalığı sildi, yemek pişirdi, tarlada da yardım etti... Otun içeri alınmasına da yardım etti, ya! Axel karar verdi: Kıza iyi para verecek, onu elden kaçırmayacaktı.

Ama, Barbro hiç de resmindeki gibi güzel bir hanımefendi değildi: Zayıftı, sopa gibiydi, biraz çatlak bir sesle konuşuyordu; türlü bakımlardan da tecrübeli, usta olduğu görülüyordu... Hiç de çocuk değildi. Axel onun bu zayıflığına, yüzünün süzgün haline şaştı.

— Görsem tanırdım ama, dedi, resmine pek benzemiyorsun.

Kız:

— Yol yorgunluğundan, dedi. Sonra, bunca zamandır şehirde yaşadım da.

Gerçekten, çok geçmeden topladı, yüzü güzelleşti.

— İnanın bana, böyle bir yolculuk, sonra şehirde de öyle bir hayat, insanı biraz çökertiyor diyordu.

Bergen'deki hayatın insanı nasıl kışkırttığını üstü kapalı anlattı:

Orada insan adımını dikkatli atmalıymış. Böyle diyordu ama, yine de, oturmuş konuşurlarken, eve gazete almasını istedi ondan - bir Bergen gazetesi- biraz gazete okuyup dünyadan haber almak istiyormuş. Okumaya alışmış; tiyatroya gitmeye, çalgı dinlemeye de alışmış, burası pek can sıkıcı bir yermiş böyle.

Axel yaz için ona yardımcı gelen bu kızdan hoşnut kalmıştı, eve gazete aldı. Brede'lerin sık sık gelmelerine de katlandı; ikide bir damlıyorlar, yiyip içiyorlardı. Hizmetçi kızı beğendiğini belli etmekten korkuyordu. Bir pazar akşamı Barbro, oturmuş, gitar tımbırdatarak o çatlak sesiyle türkü söylüyordu... Bundan daha tatlı, daha cana yakın ne olabilirdi ki? Bu hoş, acayip türküler, onun şu yarım yamalak yoksul çiftliğinde birinin oturup türkü söylemesi Axel'e pek dokunuyordu.

Evet, yaz boyunca Barbro'nun yaradılışının daha başka yanla-

rını da öğrenmişti ama, genel olarak hoşnuttu. Kızın birtakım huyları vardı, karşılık vermekten de geri kalmıyordu; kimi vakit karşılık vermekte pek de ileri gidiyordu. Şu cumartesi akşamını ele alalım: Öteberi almaya köye Axel kendisi gitmek zorunda kaldı. Barbro'nun kulübeyi, hayvanları, her şeyi olduğu gibi bırakarak çekip gitmesi doğru muydu ya? Bunun üzerinde birkaç çift laf ettiler. Nerede miymiş? Evine gitmiş, Breidablik'e. Peki ama... Axel o gece kulübeye döndüğünde Barbro yine yoktu. Hayvanlara kendisi baktı, tek başına bir şeyler yedi, yattı. Barbro sabaha karşı geldi.

Biraz surat asarak:

— Tahta bir döşemeye ayak basmak nasıl oluyormuş, göresim gelmişti de... dedi.

Axel buna karşılık söyleyecek pek bir şey bulamadı, çünkü görüyordu: Kulübesi kerpiçtendi, tabanı da basılmış toprak. Ama, şu kadar söyledi: Kendisi de istese birkaç tahta alırmış almasına ama, ileride tahta döşemeli bir ev yaptıracakmış.

Barbro pişman olmuş gibiydi; pek de öyle kötü bir kız değildi o. Günlerden pazarken, yine de hemen kalktı koruya gitti, toprak tabana sermek üzere körpe ardıç dalları topladı.

Sonradan, kızın iyi yürekli olduğunu, pek iyi davrandığını görünce, Axel bir akşam önce ona aldığı başörtüyü vermezlik edebilir miydi ki! Oysa, bir ara vermemeyi, kızdan bunu hak edecek bir davranış beklemeyi düşünmüştü. Bakın, Barbro ne sevinmişti başörtüye! Hemen başına örttü, bir denedi...

Evet, ona dönüp,

— Nasıl, yakıştı mı? diye sordu.

Pek yakışmıştı ya. İsterse eski kürk başlığının üstüne örtebilirmiş, ne de yakışırmış!

Barbro buna kahkahayla güldü, buna karşılık pek tatlı bir şey söylemeye çalıştı.

— Kiliseye giderken şapka giyeceğime başıma bunu örterim daha iyi. Bergen'de hep şapka giyerdik elbette... Bir, hizmetçi kızlar giymezdi.

Yine dost olmuşlardı, can ciğer dost.

Axel postaneye gidip gazeteyi getirince de Barbro oturdu haberleri okumaya başladı: Bergen'de bir kuyumcu dükkânını soymuşlar, yine Bergen'de başka bir yerde iki Çingene kavga etmiş; limanda korkunç bir şey bulmuşlar: Yeni doğmuş bir çocuk ölüsü, kolları kesilmiş eski bir gömleğin içine konulup dikilmiş.

Barbro:

— Kim yapabilir böyle bir şey, şaşıyorum, dedi.

Fiyatları da okudu, hep okurdu.

Yaz işte böyle geçiyordu.

XVI

Sellanraa'da büyük değişiklikler. Oranın ilk halini bilenler şimdi görseler tanıyamazlardı: Bıçkı tezgâhı, değirmen, türlü çeşit yapılar... O yaban, kalabalık bir yer olmuştu artık. Yeni yeni gelenler de vardı. Ama, belki en şaşılacak şey Inger'di: Öylesine değişmişti; yine iyi, akıllı bir kadın olmuştu.

Geçen sene olan o büyük olay -işler çığırından çıkınca başına gelenler- onun kendini toparlamasına yetmişti, anlaşılan. Ara sıra biraz kaymalar oluyordu, kendini tutamayıp okuma yuvasından, Trondhjem'deki büyük kiliseden söz açtığı vakitler. Yo, zararsız şeylerdi bunlar. Sonra, parmağından yüzüğünü çıkarmış, o eski etekliğini de birkaç parmak uzatmıştı. Düşünceli bir hal almıştı; şimdi evin içinde daha bir huzur vardı, misafirler de eskisi kadar sık gelmiyordu. Köyden kızlar, kadınlar yine geliyorlardı ama, pek seyrek, Inger onları artık eskisi gibi ağırlamıyordu çünkü, insan yaban ortasında yaşadı mı böyle saçmalıklara vakit bulamaz ki. Mutluluk başka, saçmalık başka.

Yabanda her mevsimin adamı afallatan ulu güzellikler vardır ya, onların içinde hiç değişmeyen bir şey vardır ki, o da yerin, göğün o geniş, ağır sesidir: Dört bir yanınızdan kuşatılmışsınız gibi gelir size... Ormanın karanlığı, ağaçların cana yakınlığı. Her şey ağırdır, yumuşaktır; adamın aklına türlü türlü şeyler gelir orada.

Sellanraa'nın kuzeyinde ufacık bir göl vardı, su birikintisi gibi bir şey, içinde balık beslenen kavanozdan pek büyücek değil. Bu gölde ufacık ufacık bebek balıklar yaşardı; bunlar hiç büyümezler, orada yaşayıp ölürlerdi, hiçbir işe yaramadan... Herregud! yeryüzünde hiçbir işe yaramadan. Bir akşam Inger orada durmuş, ineklerin çıngırak

seslerini duyabilmek için kulak kabartmıştı. Dört bir yan sessizlik içindeydi, bir şey duymuyordu; derken, gölden doğru bir türkü duyuldu. Usulcacık, usulcacık bir ses; itişilir işitilmez: O minnacık balıkların mırıltısı.

Sellanraa'nın iyi bir yanı vardı: Her bahar, her güz o yabanın üzerinde gökyüzünde yaban kazlarının sürü sürü süzülüşünü görürler, havadan çene çalışlarını duyarlardı... Çılgınca bir çene çalmaydı bu. Dünya durur gibi olurdu, sürü geçip gidinceye kadar. Aşağıdaki insanlar da içleri ezilir gibi olurdu. Sonra yine işlerine koyulurlardı ama, önce şöyle bir iç çekerek: Onlara haykıran bir ses işitmişlerdi, ta yukarılardan.

Çevrelerinde adamı afallatıcı şeyler oluyordu hep: Kışın yıldızlar; yine kışın, sık sık, kuzey ışıkları... Kanat kanat bir gökyüzü, Tanrı'nın ülkelerinde yangın var. Ara sıra da, sık sık değil, ara sıra, gök gürültüsü işitirlerdi. Daha çok güzün işitilirdi; insanlar için de, hayvanlar için de pek iç karartıcı, pek ürküntü verici bir şeydi bu. Hayvanlar, evin yakınlarında otlarken, bir araya toplanırlar, durup öyle beklerlerdi... başlarını önlerine eğerek. Ne bekliyorlardı ki? Ölümlerini mi? Ya insana ne dersiniz? Gök gürültüsünü işitince, yabanın ortasında, başını eğmiş, bekliyor... Ne bekliyor?

İlkbahar... O iyi; canlı, şen, çılgınca sevinçli; ama, güz! Karanlığa karşı bir korku uyandırır, insanı akşam duası okumaya sürüklerdi; ortalıkta hayaletler dolaşır, havada korkutucu sesler uğuldardı. İnsanlar güzün de dışarı çıkarlardı, bir iş için: Erkek yapacağı bir şeyde kullanmak üzere tahta almaya giderdi, kadın da mantar bulacağım diye deliye dönüp kaçan sığırı aramaya. Kafalarında türlü gizli düşüncelerle dönerlerdi eve: Bilmeden bir karınca mı ezmişlerdi... Karıncanın arka kısmını çiğnemişlerdi de ön kısmı doğrulup kendini yerden çekemiyor muydu acaba? Ya da bir yaban tavuğu yuvasının çok yakınından mı geçmişlerdi de ana tavuk tıslayarak onların üzerine üzerine atılmıştı? O iri iri öküz mantarları bile hiç de anlamsız değil; göze öyle bembeyaz bir boşluk gibi gelmiyor. Bu iri mantarlar çiçek açmaz, yer değiştirmez; öyleyken, yine de görünüşünde insanı altüst eden bir şey vardır: Bir canavardır o; orada öyle çıplak, canlı duran bir akciğerdir sanki... gövdesiz bir akciğer.

.Inger'in üzerine en sonunda bir bezginlik çöktü; yaban ezmişti onu; dindar kesildi. Elinde değildi. Yabanda kimsenin elinde değildir: Hayat orada yalnız toprak işinden, dünyayla ilgili bir şey olmakla kalmaz; bir din duygusu, ölüm korkusu vardır, türlü boş inançlar başlar. Belki de Inger Öbür Dünya'nın vereceği yargıdan herkesten daha çok korkmakta kendini haklı görüyordu; bu yargıdan da kutrulamayacaktı. Tanrı'nın, akşamları, bütün bu kendisinin yaban ülkesi üzerinde o pek ünlü gözlerini dolaştırarak nasıl gezindiğini biliyordu. Yo, nasıl olsa bulurdu onu. Günlük hayatında kendisini düzeltmeye yarayacak pek bir şey yoktu. Evet, altın yüzüğünü çamaşır sandığının ta dibine gömebilirdi, Eleseus'a mektup yazıp onu da din yoluna çağırabilirdi. Bunun dışında, işini iyi yapmaktan, kendini düşünmemekten başka bir şey kalmıyordu ona. Yo, bir şey daha vardı: gösterişsiz giyinirdi, yalnız pazar günleri boyuna mavi bir kurdele bağlardı, o kadar. Yalancıktan, yok yere bir yoksulluktu bu ama, bir felsefeyi, kendinden vazgeçişi, dervişliği belirtiyordu. Mavi kurdele de yeni değildi: Leopoldine'ciğin başına artık dar gelen bir şapkadan kesmişti; yer yer solmuştu, doğrusunu isterseniz kirliydi de. Inger şimdi bunu kutsal günlerde ağırbaşlı bir süs olarak takıyordu. Evet, belki de, yoksulluk taslayarak, kulübelerde yaşayan zavallıları taklit ederek işi saçmalığa vardırıyordu ama, öyleyken bile -şu acınacak kurdeleden başka süs tanımazken bile- içinde bulunduğu çöl genişliyor muydu ki? Bırakın onu kendi haline; huzura ihtiyacı var.

Her şeyde büyük bir titizlik gösteriyor, kendisinden beklenenden daha çok çalışıyordu. Orada iki erkek vardı ama, ikisi de dışarı çıkar çıkmaz Inger bunu fırsat biliyor, kendisi işe koyulup odun biçiyordu. Peki ama, kendine böyle işkence etmek, eza etmek neye yarıyordu ki? Öyle önemsiz bir yaratık, öyle değersiz bir varlıktı ki o; gücü de basbayağı bir insan gücüydü. Ölmüş mü, kalmış mı, memlekette, devlette kimsenin umurunda değildi; yalnız burada, yabanın ortasında önemi vardı bunun. Burada oldukça büyük bir kimseydi o, hattâ hattâ hepsinin en büyüğü. Onun için, kendine reva gördüğü, katlandığı bütün o cezalara lâyık bulabilirdi kendini.

Kocası dedi ki:

— Biz bu işi konuştuk Sivert'le. Odun biçmeye, kendini yıpratmaya bırakmayacağız seni.

Inger buna karşılık:

— Vicdanım için yapıyorum ben bunu, dedi.

Vicdan! Bu söz Isak'ı yine düşündürdü. Yıllar geçtikçe şişmanlıyor, kafası ağır işliyordu ama, bir şeyle karşılaşınca da ağırlığını ortaya koyuyordu. Inger'i böyle alt üst etmeye yarıyorsa, güzel bir şeydi doğrusu şu vicdan denen şey. Sonra, nedense, Inger'in yola gelmesi kendisinde de bir değişiklik yaratmıştı. Bu hal ona da geçti, daha yumuşadı, durup durup düşüncelere dalar oldu. O kış hayatları pek ağır, pek kuru bir hal aldı. Isak yalnız kalmaya çalışıyor, saklanacak bir yer arıyordu. Kendi ağaçlarına dokunmamak için, para verip yakındaki beylik ormandan bir parça almıştı, İsveç sınırına doğru, odunu iyi, güzel bir yer; şimdi de orada ağaçları tek başına deviriyor, yardımcı istemiyordu.

Sivert'e,

— Sen evde otur, annene göz kulak ol, çok çalışmasın, diye buyurmuştu.

İşte böyle, o kısa kış günlerinde, Isak karanlıkta çıkıp işine gidiyor, eve yine karanlıkta dönüyordu. Her zaman ay yoktu, yıldız yoktu; kimi vakit de sabahleyin kendisinin açtığı iz akşama karla örtülmüş oluyordu, yolunu zor buluyordu. Bir akşam da bir şey oldu.

Eve yaklaşıyordu; güzel bir ay ışığı vardı, Sellanraa yamaçta, ormanın önünde açık seçik görülüyordu; ama duvarlarına kar yığıldığı için, biraz küçülmüş, büzülmüş gibiydi. Isak'ın şimdi daha da odunu olmuştu; bununla ne yapacağını işitince Inger de, çocuklar da pek şaşırıp kalacaklardı... Yaman bir yapı vardı kafasında.

Biraz dinlenmek üzere karlara oturdu, eve vardığında yorgun görünmemek için.

Çevresinde her şey sessiz; her türlü düşünceden uzak bu durgunluktan Tanrı razı olsun, çünkü öyle iyi bir şey ki! Isak ormanda tarla açmaya koyulmuş bir adam, bir dahaki sefere neresini açmalı diye hesaplayarak gözlerini ortalıkta gezdirmekte. Kafasının içinde koca koca taşlar kaldırıp bir yana yığıyor... Bu işte pek ustadır o. İşte şimdi görüyor: Şurada, topraklarının ortasında derin, çıplak bir

çukur var. Maden dolu orası: Su birikintilerinin üzerinde hep madenden bir zar vardı, işte şimdi orayı kazacak. Gözleriyle, karelere ayırıyor, tasarılar kuruyor, üzerinde düşünüyor. Buraları hep yemyeşil olacak, meyve içinde yüzecek. Ah, işlenen bir avuç toprak ne ulu, ne iyi bir şeymiş! Kafasına bir düzen gelmiş, içine bir sevinç dolmuş gibiydi...

Kalktı, birdenbire şaşırdı. Hımm... Şimdi de ne olmuştu? Hiç; yalnız, biraz oturakalmıştı. Karşısında duran bir şey var... Bir varlık, bir ruh; gümüşî bir ipek... Hayır, bir şey değilmiş. Üzerinde bir tuhaflık vardı. İleri doğru kısa, kararsız bir adım attı, dosdoğru yürüdü, bir bakış, keskin bir bakış, bir çift göz halinde. Tam o sırada yakınlardaki engerek yılanları başladılar hışırdamaya. Herkes bilir ki engerek yılanının kimi vakit insana korkunç bir ürküntü veren bir hışırtısı vardır. Isak ömründe böylesine korkunç bir hışırtı duymamıştı, ürperdi. Bir elini de önüne doğru kaldırdı; el de el olalı böyle zavallı bir harekette hiç bulunmamıştı belki.

Peki ama, karşısındaki şu şey neydi? Hayal miydi, gerçek mi? Ondan sonra bütün ömrünce yeminle söyleyecekti ki, ulu bir güçtü bu. Gerçekten, bir kere daha görmüştü o bunu. Ama bu seferki, Tanrı'ya benzemiyordu. Yoksa Kutsal Hortlak mı? Öyleyse, ne demeye öyle ortalıkta durup duruyordu? İki göz, bir bakış, başka hiçbir şey yok, öyle mi? Ruhunu mu aramaya gelmişti yoksa buraya? A, öyle olsa gerekti. Bir gün bulacak, o zaman cennete gidecek, öbür sevgili kullar arasına katılacaktı.

Isak bundan sonra başına ne geleceğini merak ediyordu. Hâlâ titriyordu. Karşısındaki yüzden bir soğuk yayılıyor gibiydi... Şeytan olmalıydı! Isak artık bastığı yerden bile emin değildi. Şeytan'dı belki bu... Peki ama, ne işi vardı burada? Demin, Isak ne yapıyordu? Hiç: Orada öyle oturakomuş, kafasından toprağı işliyordu... Ne zarar gelirdi ki bundan? O sırada, başka hiçbir kabahati gelmiyordu aklına. Ormandaki işinden dönmüş, yorgun, karnı aç bir oduncu olarak, evine gidiyordu... Kimseye zararı yoktu ki.

Yine ileri doğru bir adım attı, ufak bir adım. Doğrusunu isterseniz, atar atmaz da ayağını geri çekti, arkaya doğru bir adım attı. Hayal yerinden kıpırdamıyordu. Isak kaşlarını çattı, bir şeyden kuş-

kulanmaya başlamış gibi. Şeytansa da bu, e, varsın olsun, ne çıkardı? Şeytan'ın elinden her şey gelmezdi ki... Luther'i ele alalım: Luther Şeytanın kendisini hemen hemen öldürmüştü, onu istavroz çıkararak, İsa'nın adını anarak kaçıran birçoklarını öldürmesi de caba. Isak karşısındaki tehlikeye meydan okumuyordu, hayır; ama, ölüp Öbür Dünyayı boylamak falan gibi aklına ilk gelen düşünceden vazgeçmişti artık. Hayale doğru iki adım attı, istavroz çıkardı,

— İsa adına! diye haykırdı.

Hımm... Kendi sesi üzerine kendine geldi, yine yamaçta Sellanraa'yı gördü. Havadaki o iki göz kaybolmuşlu. Hayalete biraz daha meydan okumaya kalkmadı, doğru evine gitti. Kendisini yine sağ salim evinin eşiğinde bulunca, bir güçlülük, güvenlilik duygusu içinde öksürüp boğazını açtı, azametli bir tavırla evden içeri girdi, adam gibi... Evet, dünya işleri içinde yoğrulmuş bir adam gibi.

Inger onu görünce şaşırdı,

— Niye böyle yüzün sapsarı? diye sordu.

Bunun üzerine Isak da Şeytan'la karşılaştığını saklamadı.

Inger:

— Nerede? diye sordu.

— Şurada. Tam bize gelirken.

Inger kıskandığını gösterecek bir şey yapmadı ama, bundan dolayı ona hayranlık falan da göstermedi; ama, halinde, tavrında içinden sert bir söz geçirdiğini, ya da küçümser gibi baktığını götseren bir şey de yoktu. Görüyorsunuz ya, Inger son günlerde daha yumuşak yürekli, daha iyicil olmuştu, nedense.

Şimdi de yalnızca:

— Şeytanın kendisiyle mi? diye sordu.

Isak başını salladı:

— Anlaşılan, Şeytanın kendisiydi, başka kimse değil.

— E, nasıl def ettin başından?

Isak:

— İsa'nın adını anarak üzerine yürüdüm, dedi.

Inger başını salladı. Eli, ayağı kesilmişti. Sofraya kocasının yemeğini getirmesi hayli sürdü.

En sonunda:

— Her neyse, dedi, bir daha seni koruya yalnız yollamayız.

Onu düşünüyordu... Bunu öğrenmek de Isak için iyi oldu. Yine eskisi gibi acar olmaya baktı, koruya tek başına gitmekten çekinmedi. Ama, Inger'in içi rahat etsin, kendisinin başına gelenden pek korkmasın diye yapıyordu bunu. Karısını, çoluğunu çocuğunu korumak ona düşerdi: Adam'dı o, Başkan'dı.

Ne var ki, Inger de sezdi bunu.

— A, biliyorum, sen beni korkutmak istemiyorsun da ondan, dedi. Yine de, giderken Sivert'i al yanına.

Isak yalnız burun bükmekle kaldı.

— Birdenbire kesilir kalırsın belki, koruda hasta falan oluverirsin... Son günlerde pek iyi değilsin.

Isak yine burun büktü. Hasta mı olurmuş? Yorgundu belki, biraz da bitkin düşmüştü ama, hasta? Inger hiç korkmasın, onu da aptal yerine koymasın: Sapasağlamdı; yiyip içiyor, uyuyor, çalışıyordu; müthiş sağlam bir adamdı o, ötesi yok! Bir keresinde, ağaç deviriyordu, ağaç tepesine yıkılmış, kulağını ezmişti de o yine alaya almıştı. Kulağını yerine koymuş, oynamasın diye de şapkasını üzerine geçirip gece, gündüz öyle tutmuş, böylece de kulağı düzelmişti. İç hastalıkları için de, terlemek için, kendine süt içinde treak kaynatır içerdi... Bakkaldan alırdı bunu; eskilerin tiryak dedikleri, eski denenmiş bir ilâç. Elini kesecek olsa, her zaman hazır duran, içinde çeşitli tuzlar eritilmiş bir su vardı, yaraya ondan sürerdi, bir iki günün içinde iyi olurdu. Sellanraa'ya hiç hekim çağırılmamıştı.

Yo, Isak hasta falan değildi. Şeytanla karşılaşmak en sağlam adamın başına bile gelirdi. Başından geçen o olaydan sonra da kendisinde kötüye doğru hiçbir değişiklik olmadı; tersine, bu olay onu daha da güçlendirmiş gibiydi. Kış ilerledikçe de -o yıl kış, baharı bekleyecek kadar korkunç değildi- Isak, şu Adam, şu Başkan,

kendini neredeyse kahraman gibi görmeye başladı. Böyle şeylerden anlardı o; yalnız kendisine güvenin siz, her şey olur. Daha olmazsa, Şeytan'ı kendisi kovardı!

Uzatmayalım, günler artık daha uzamış, daha aydınlanmıştı. Paskalya geçmişti, Isak da bütün odunlarını taşımıştı, her şey pırıl pırıldı, insanlar bir kışı daha atlattıkları için derin bir soluk alabilirdi artık.

İlk neşelenen yine Inger oldu. Haylidir pek şendi. Neden acaba? O! anlaşılmayacak bir şey yoktu bunda: Inger yine yüklüydü; yine çocuk bekliyordu. Hayatında her şey tereyağından kıl çeker gibi olup bitiyordu; hiç bir zorluk çıkmıyordu. Ama, Tanrı onu iyi bağışlıyordu doğrusu, o bunca günah işledikten sonra! Hiç de böyle bir şey beklemeye hakkı yoktu. Yo, talihliydi, talihli.

Isak'ın da bir gün gözüne bir şey çarpmıştı, açıkça:

— Sen yine gebe kaldın galiba, ne dersin? diye sordu.

Inger de:

— Ya, Tanrı'ya bin şükür, öyle olsa gerek, dedi.

İkisi de aynı derecede şaşmıştı buna. Inger'in yaşı geçmişti de ondan değil elbette; Isak'a sorarsanız, hiçbir bakımdan yaşlı değildi o. Ama, bir çocuk daha... E, ne yapalım! Leopoldine'cik yılda birkaç kere Breidablik'e okula gidiyordu, ev çocuksuz kalıyordu; kaldı ki, Leopoldine de büyümüştü artık.

Birkaç gün geçti, Isak bütün bir hafta sonunu -cumartesi akşamından pazartesi sabahına kadar- köyde geçirmeyi kafasına koydu. Giderken, niye gittiğini bir türlü söylemedi, gelirken de bir kızla geldi.

— Bunun adı Jensine, dedi. Yardıma geldi.

Inger:

— Hep senin saçmalıkların! dedi. Hiç de yardımcıya ihtiyacım yok benim.

Buna karşılık Isak da ona:

— Yardımcıya ihtiyacın var senin, dedi, hele şu sırada.

İhtiyacı olsun olmasın, Isak'ın bunu düşünmüş olması güzel bir şeydi; ne iyi yürekli, ne cömert olduğunu gösterirdi! Inger bitmişti artık, minnettardı. Yeni gelen kız demircinin kızlarından biriydi, şimdilik onlarda kalacaktı; bütün yaz onlardaydı sözün kısası; sonra, bakalım.

Isak:

— Tel de çektim, dedi, Eleseus'a.

Inger hele buna iyicene bitmişti; ana olarak bitmişti! Tel çekmişti demek ha? Böylesine düşünceli davranarak onu allak bullak mı etmek istiyordu bu adam? Son günlerde onun en büyük derdi Eleseus çocuğun onlardan uzak, şehirde olmasıydı... Türlü şeytanlıklarla dolu olan şehirde. Oğluna yazdığı mektuplarda Tanrı'dan söz etmiş, babasının burada işlerden nasıl yorgun düşüp çöktüğünü de anlatmıştı: Çiftlik büyüdükçe büyüyordu; Sivert'çik tek başına yetişemiyordu; kaldı ki bir gün büyük dayısından mirasa konacaktı o. Inger bütün bunları yazmış, son defa olmak üzere yol parası da göndermişti. Gel gelelim, Eleseus şehirli olmuştu artık; köylü hayatını hiç de canı çekmiyordu. Mektuba verdiği karşılıkta, *Oraya gelirsem ne yapacağım ki?* Gibilerden bir şey yazmıştı. Çiftlikte çalışıp da, edindiği bütün bu bilgiyi, görgüyü havaya mı atacakmış? *Gerçek şu ki diyordu, -bu deyimle- artık geri dönmeye hiç niyetim yok. Çamaşır için kumaş gönderebilirseniz, iyi olur, böyle şeyleri borca girip almaktan kurtulurum.* Böyle yazıyordu.

Evet, annesi ona kumaş gönderiyordu, çamaşır için sık sık hayli kumaş göndermişti. Ama, doğru yola girip de dindar olduğundan beri gözü açılmıştı: Artık anlamıştı ki, Eleseus kumaşları satıyor, parasını başka şeylere harcıyordu.

Babası da anlamıştı bunu. Hiç lafını etmiyordu. Biliyordu ki Eleseus anasının sevgilisiydi; oğlunun lafı oldu mu nasıl ağlar, başını sallar, biliyordu. Pek de güzel dokunmuş kumaş parçaları birbiri ardı sıra gitmişti; Isak biliyordu ki bu kadar kumaşı hiç kimse iç çamaşırı olarak kullanamazdı. Sözün kısası, demek oluyordu ki, Isak yine Adam olduğunu, Başkan olduğunu göstermek zorundaydı... Evin başı oydu, ileri bir adım atacak, işe karışacaktı. Bakkalı razı edip tel çektirmek hayli paraya patlamıştı elbette ama, birincisi,

tel oğlanı etkilerdi sağlam; ikincisi, alışılmamış güzel bir şeydi, eve gelince Inger'e anlatılacak güzel bir şey. Dönüşte, bunca yolu teperken hizmetçi kızın sandığını sırtında taşımıştı ama, yine de koltukları kabarıyor, içi içine sığmıyordu, o altın yüzüğü getirdiği günkü gibi...

Ondan sonra güzel günler yaşadılar. Uzun süre Inger kocasına karşı iyi davranmak, yararlı olmak için ne yapacağını bilemedi.

Eski günlerde olduğu gibi yine:

— Kendini öldüresiye çalışıyorsun! diyordu ona. Ya da: Buna hiç kimse dayanamaz! Ya da: Hadi artık çalışma da gel içeri yemeğini ye... Gözleme yaptım ben sana! Onun hoşuna gitmek için de: Bu kadar tahtayı ne yapacaksın, yine kafanda neler var? diye soruyordu.

Isak da bunu bir sır olarak saklıyor,

— A, daha söyleyemem, diyordu.

Evet, tıpkı eski günlerdeki gibi. Çocuk doğduktan sonra da - ufacık bir kızdı bu... Yo kocaman, güzel, gürbüz, sağlam bir kız- Isak taş olmalı, pek alçak bir yaratık olmalı ki Tanrı'ya şükretmesin. Peki ama, neydi çıkmayı tasarladığı yapı? Oline için dört bir yana yaymak üzere güzel bir haber olacaktı bu: Sellanraa'da yeni bir yapı çıkıyor. Eve yeni bir bölük... Yepyeni bir ev olacaktı bu, Sellanraa kalabalıklaşmıştı artık. Hizmetçileri vardı; Eleseus geliyordu. Yepyeni bir kızları da olmuştu. Eski ev artık oda gibi kalıyordu, başka bir şey değil.

Isak en sonunda bir gün Inger'e söylemek zorunda kaldı elbette. Inger öyle merak ediyordu ki! Belki daha önceden de biliyordu ya: Sivert'ten duymuştu; sık sık fısıldaşıyorlardı. Başkasının şaşırabileceği kadar şaşırdı.

Kollarını iki yana sarkıtarak:

— Ah, senin şu saçmalıkların! dedi. Sahi mi söylüyorsun?

Isak da, içinden koltukları kabararak:

— E, sen böyle boyuna doğurdukça bu evde kaç çocuk olacak

bilemem ki; onun için, benim de yapabileceğim bu, dedi.

İki erkek şimdi her gün dışarıdaydılar, yeni ev için taş topluyorlardı. Her biri kendi işinde yırtınırcasına çalışıyordu: Genci, genç gövdesi kamçı gibi, gözleri keskin, işe elverişli taşları seçiyor, orta yaşlısı da, sıkı gövdesiyle, uzun kollarıyla, el arabasında aşağı doğru hayli ağır bir yük taşıyordu. Özellikle güç bir işi başardılar mı, durup bir soluk alıyorlar, kendilerine özgü tuhaf, çekingen bir tarzda konuşuyorlardı.

Babası:

— Brede satmaktan söz ediyor, diyordu.

Oğlu da:

— Ya, diyordu. Ne isteyecek acaba oraya?

— Ya, ne isteyecek acaba?

— Hiçbir şey duymadın mı?

— Hayır.

— Benim duyduğuma göre ikiyüz.

Babası bir ara şöyle bir düşündü, sonra:

— Ne dersin, şu iyi bir taş mı? diye sordu.

Sivert:

— Üzerindeki kabuğu sıyırmamıza bakar, dedi, ayağa fırladı, çekici babasına verip balyozu kendisi aldı.

Kıpkırmızı oldu, ateş kesildi, olanca boyuyla doğruldu, balyozu indirdi; bir daha doğruldu, bir daha indirdi... Böyle yirmi kere vurdu, yirmi yıldırım. Ne aracını esirgiyordu, ne gücünü. Gömleği belinden yukarı pantolonundan dışarı sıyrıldı, önü çırçıplak ortaya çıktı. Balyozu daha iyi savurabilmek için her seferinde parmaklarının ucuna kalkıyordu. Yirmi vuruş.

— Dur! Bakalım! diye haykırdı babası.

Oğlu duruyor:

— Hayretti mi hiç? diye soruyor.

Yere yatıp taşa bakıyorlar; canavara, şu şeytana bakıyorlar: Hayır, daha hiç hayretmemiş.

Babası:

— Ben diyorum ki, yalnız balyozla bir denesek, dedi, doğruldu.

Daha da zor işti bu; yalnız güce dayanan bir iş. Balyoz kızdı, çelik eğrildi, kol büküldü.

— Başı fırlayacak, dedi, durdu. Bu iş benden geçmiş artık, dedi.

Yo, yalan söylüyordu; hiç de bu düşüncede değildi: Bu iş artık ondan geçmiş! Bu baba, bu temiz yürekli sabırlı, iyilik dolu baba bırakacaktı son vuruşları oğlu indirsin de taşı yarsın, işte taş orada yatıyordu, ikiye bölünmüş.

Babası:

— E, sen bu işin ustalığını biliyorsun, dedi. Hımm... Evet... Breidablik... Oradan biz bir şey çıkarabiliriz belki.

Oğlu da:

— Ya, bence de öyle, dedi.

— Ama, toprak hayli kazılmış, alt üst edilmiştir.

— Ev de yeni baştan elden geçecek.

— Ya, orası öyle elbette. Bütün orası yeni baştan elden geçecek... Demek ki, başlangıçta hayli iş var, ama... Ne diyecektim: Pazara annen kiliseye gidecek mi acaba, biliyor musun?

— Evet, öyle bir şey dediydi.

— O!... Hımm. Şimdi gözünü dört aç, yeni ev için eşik taşı ara. Hiç gördün mü öyle bir şey?

— Hayır, dedi Sivert.

Yeniden işe koyuldular.

İki gün sonra ikisi de şunda birleşti ki, duvarlara yetecek kadar taşları olmuştu artık. Cuma akşamıydı. Oturup bir soluk aldılar, bir yandan da konuştular.

Babası:

— Hımm... ne dersin? dedi. Duralım mı şu Breidablik işi üzerinde?

Oğlu:

— Nasıl? Ne yapacağız orayı? diye sordu.

— Valla bilmem. Okul var orada. Sonra, köye inerken yarı yol orası.

Oğlu:

— E, ne olmuş? diye sordu. Öyle de olsa, ne yaparız orasını, hiç aklım ermiyor. Değmez pek.

— Öyle mi diyorsun sen?

— Yo, öyle değil ama... Eleseus orayı işletmek isterse o başka.

— Eleseus mu? E, hayır, bilmiyorum...

Uzun süre konuşmuyorlar; ikisi de düşünüp duruyor. Babası araçları topluyor, eve dönmeye hazırlanıyor.

Sivert:

— Evet, Eleseus isterse... dedi. Bir sorsan bakalım, ne diyor.

Babası konuyu şöyle kapattı:

— E, bir gün daha geçti, şu eşik taşını yine bulamadık.

Ertesi gün cumartesiydi, çocuğu alıp yamaçların öbür yanına doğru erkenden yola çıkmak zorundaydılar. Hizmetçi kız Jensine de onlarla geliyordu: Çocuğun vaftiz analarından biri o olacaktı, kalanı da ötede, Inger'in yakınları arasından bulacaklardı. Inger pek süslüydü: Kendine pek cici bir pamuklu elbise yapmıştı, yakası, kolları beyaz. Çocuk baştan başa beyazlar içindeydi, elbisesinin eteğine çepeçevre yeni bir mavi kurdele geçirilmiş. Pek harika bir çocuktu; daha şimdiden gülücükler yapıyor, cıvıl cıvıl konuşuyordu; duvardaki saat çalarken de yere uzanıp dinliyordu. Babası ona koyacağı adı seçmişti. Onun hakkıydı bu; dediğini yaptırmayı bir kere kafasına koymuştu... Tek, siz güvenin ona! Jacobine mi, Rebecca mı diye bir ara düşünüp durmuştu, bu iki adın da Isak'la bir yakınlığı vardı

çünkü. En sonunda Inger'e geldi, çekine çekine sordu:

— Rebecca'ya ne dersin?

Inger:

— A, evet, dedi.

Isak da, bunu duyunca, birden kendi başına buyruk kesildi, evinin beyi oldu.

Sert sert:

— Çocuğa ad konacaksa, Rebecca konacak! Ben öyle istiyorum! dedi.

Alayla birlikte kiliseye o da gidecekti elbette, yarı çocuğu taşımak için, yarı da görünüşü kurtarmak için. Olmazdı, Rebecca ugun bir şekilde vaftiz edilmeliydi! Sakalını düzeltti, arkasına kırmızı bir gömlek giydi, gençlik günlerinde olduğu gibi. Yazın da en sıcak günleriydi ama, onun güzel yeni bir kışlık takım elbisesi vardı, üzerinde pek iyi dururdu, onu giydi. Öyleyken, yine de süsü, gösterişi düşünecek bir adam değildi o; işte, şimdi de yol için ayağına pek ağır bir bot giymişti.

Sivert'le Leopoldine evde kaldılar, oraya göz kulak olmak için.

Gölü kayıkla geçtiler; böylesi hayli kolay oluyordu, eskiden bütün gölü dolaşırlardı. Gölün tam yarı yolundaydılar, Inger çocuğa meme vermek için elbisesinin önünü açarken Isak'ın gözüne bir şey ilişti: Boynunda sicimle asılı parlak bir şey vardı. Kilisede de, parmağına o altın yüzüğü takmış olduğunu gördü. Ah, Inger... çok çekmişti doğrusu!

XVII

Eleseus eve geldi. Gideli yıllar olmuştu, büyümüş, boyu babasını geçmişti, uzun beyaz elleri vardı, üst dudağının üzerinde de ufak bir karalık. Öyle birtakım tavırlar falan takınmıyor, olduğu gibi, iyi kalpli görünmeye çalışıyordu; annesi buna pek şaştı, pek de sevindi.

Eleseus küçük odada Sivert'le birlikte yattı, iki kardeş iyi geçiniyorlardı; birbirlerine şakacıktan oyunlar oynuyorlardı. Evin yapımında Eleseus da payına düşeni üzerine aldı elbet; ama, bu iş onu yordu, bitirdi, ağır işlere alışmamıştı çünkü. Hele Sivert gidip de bütün iş ikisine kalınca durum daha da kötüleşti; Eleseus şimdi yardımcıdan çok ayak bağı olmaya başlamıştı.

Peki, Sivert nereye gitmişti? A, şey... Bir gün Oline yamaçların ardından çıkagelmiş, Sivert Dayı'dan haber getirmişti: Adam ölmek üzereymiş; bunun üzerine de Sivert delikanlı kalkıp gitmek zorunda kalmıştı. İşte bu iyiydi, doğrusu... tam bu sırada Sivert kalksın gitsin! Ama, başka çare de yoktu ki.

Oline:

— Hiç yola çıkacak vaktim yoktu doğrusu ama, diyordu, yine de... Bu çocuklara çok bağlandım, hepsine, Sivert'çiğe de, miras işinde ona bir yardımım dokunursa...

— Sivert Dayı o kadar kötü demek?

— Kötü mü? Tanrı günah yazmasın ama, günden güne gidiyor.

— Yatıyor, demek?

— Yatıyor mu? Tanrı'nın hüküm kürsüsü önünde ölümü nasıl olur da bu kadar alaya alabilirsin? Bu dünyaya bir daha döneme-

yecek senin Sivert Dayın.

Bütün bunlar gösteriyordu ki Sivert Dayı'nın günleri sayılıydı. Inger de Sivert'çiğin hemen gitmesi için direndi. Gel gelelim, o yola gelmez herif ölüm döşeğinde falan değildi; yatmıyordu bile. Sivert o ufacık yeri karmakarışık buldu: Bahar çalışmalarını daha pek bitirememişlerdi, bütün o kıştan kalan gübreyi bile kaldırmamışlardı; yaklaşan ölümden ise görünürde hiçbir iz yoktu. Sivert Dayı şimdi hayli yaşlı bir adamdı, yetmişini geçmişti; sakat gibiydi, evin içinde yarı soyunuk geziyordu, ikide bir de yatağa girer yatardı. Birçok bakımdan yardım bekliyordu; diyelim, ringa ağları... Sundurmaların altında asılı çürüyüp gidiyordu. Ama, yine de son dakikalarını yaşıyor denemezdi: Balığını yiyor, piposunu tüttürüyordu.

Sivert durumu görünce, yarım saat sonra köye dönmek istedi.

Yaşlı adam:

— Eve mi dönüyorsun? dedi.

— Ev yapıyoruz, babamın da pek yardımcısı yok.

Büyükdayı:

— O! yaptı. Eleseus gelmedi mi?

— Geldi ama, işe alışık değil o.

— Peki öyleyse, sen niye geldin buraya?

Sivert Oline'nin getirdiği haberi, Sivert Dayı ölmek üzere, dediğini anlattı.

Yaşlı adam:

— Ölmek üzere miymişim? diye haykırdı. Öyle söyledi ha? Ne mendebur deli karı o!

Sivert:

— Hah hah ha! diye güldü.

Yaşlı adam ona sert sert şöyle bir baktı:

— Ya? Ölmek üzere olan birine gülüyorsun, öyle mi? Bir de, onunla aynı adı taşıyorsun!

Ne var ki Sivert daha küçüktü, yalancıktan üzgün görünmesini bilemezdi; bu büyükdayıyı öteden beri pek sevdiği falan yoktu ki. Şimdi eve dönmek istiyordu o.

Yaşlı adam yine:

— Ya, demek sen de öyle düşündün ha? dedi. Ölmek üzereyim sandın, onun için geldin buraya, ha?

Sivert buna karşılık:

— Oline öyle söyledi, dedi.

Büyükdayı bir ara sustu, sonra yine konuştu:

— Bana bak. Benim şu ağı yamar, düzeltirsen, sana bir şey göstereceğim.

Sivert:

— Hımm... yaptı. Neymiş o?

Yaşlı adam somurtarak:

— A, senin nene gerek! dedi, gitti yine yattı.

Bu iş pek uzun süreceğe benzerdi. Sivert kıvranmaya başladı. Dışarı çıktı, orayı şöyle bir gözden geçirdi: Her şey yüzüstü bırakılmıştı, bakan eden yoktu; burada hiçbir iş çıkmazdı ki. Biraz sonra içeri döndüğünde, baktı büyükdayı kalkmış sobanın yanına oturmuş, ısınıyor.

— Şunu görüyor musun? Ayağının dibindeki meşe sandığı gösteriyordu.

Onun para sandığıydı bu. Doğrusunu isterseniz şişe koymak için içi astarlı bir sandıktı, hani eskiden gezici yargıçlar falan gibi büyük kişilerin köyleri dolaşırken yanlarına aldıkları sandıklardan; ama, şimdi içinde şişe falan yoktu, yaşlı adam bölge malmüdürüyken belgelerini, kâğıtlarını falan koymuştu onun içine, şimdi de hesap defterlerini, parasını koyuyordu. Sayısız para varmış onun içinde, öyle diyorlardı.

Köy halkı başını sallayarak:

— Ah! Sivert babanın sandığındaki para bende olsa! derdi hep.

Sivert Dayı sandıktan bir kâğıt aldı, pek ciddi bir tavırla:

— Okuman var senin, değil mi? dedi.

Sivert'in okuması pek iyi değildi ama, şu kadarını anladı: Büyükdayısı ölünce her şeyi ona kalacakmış.

Yaşlı adam:

— İşte, artık nasıl istersen öyle davran, dedi, kâğıdı yine sandığa koydu.

Sivert pek etkilenmemişti; ne de olsa, kâğıt ona yeni bir şey öğretmemişti ki. Daha çocukluğundan beri biliyordu bir gün olup Sivert Dayının mirasına konacağını. Defineyi görseydi, o başka.

— Sandıkta güzel şeyler var sanırım, dedi.

Yaşlı adam ters ters:

— Senin düşündüklerinden kat kat güzel şeyler var, dedi.

Yeğeninin oğluna kızmış, onda aradığını bulamamıştı. Sandığı kilitledi, yine yatağına döndü. Yattığı yerden ona bir takım bilgiler yağdırdı:

— Otuz yılı aşkın ben bu köyde malmüdürlüğü, defter eminliği ettim. Kimseden yardım dilenmem ben! Kim söylemiş Oline'ye ben ölüm döşeğindeyim diye, bilmek isterim! İstesem üç kişiyi yola koşarım, araba yollarım, hekim getirtirim. Oyun oynamaya kalkma bana, delikanlı! Bakıyorum ölmemi bile bekleyemiyorsun. Kâğıdı gösterdim, gördün, işte burada, sandıkta... Bütün söyleyeceğim bu kadar. Ama, şimdi beni bırakır da kalkar gidersen, hiç olmazsa Eleseus'a söyle de o gelsin. O benim adımı taşımıyor... O gelsin.

Adam bunu pek korkutucu bir tavırla söylemişti ama, Sivert yine de, şöyle bir ân düşündükten sonra:

— Olur, söylerim Eleseus'a, o gelsin, dedi.

Sivert döndüğünde Oline daha Sellanraa'daydı. Vakit bulmuş, aşağıya, Axel Ström'le Barbro'yu görmeye evlerine gitmişti.

Dönüp geldiğinde artık bir haller takınıyor, fısıldayıp duruyordu:

— Şu Barbro kız son günlerde şiştikçe şişiyor... Kim bilir neden.

Sakın kimseye söyleme benim söylediğimi! A, Sivert geldi mi? Ne haber? diye hiç sormayayım sanırım. Sivert Dayın ölmüş, öyle değil mi? E, yaşlı adamdı, bir ayağı çukurdaydı. Ne? ölmemiş mi? E, çok şükür... iyi haber bu! Saçmaladım mı, diyorsun? A, üstüme iyilik, sağlık! Ne bileyim ben dayının orada yalancıktan yattığını, Tanrı'nın karşısında numara yaptığını? Çok yaşamaz, dedim ben, o kadar. Asmaya da götürseler, ben yine söylerim bunu. Ne dedin? E, yatağında yatmış, ellerini göğsüne kavuşturmuş, sonum yakın, demiyor muydu?

Oline ile tartışılmazdı ki; karşısındakini lafla şaşırtır, yere sererdi. Sivert Dayının Eleseus'u çağırdığını öğrenince, buna da dört elle sarıldı, bundan da yararlanmaya baktı:

— İşte, saçma mıymış söylediğim? Sivert baba hısım akrabasını çağırıyor, kendi kanından olanları görmek için can atıyor. E, işte, sonu yakın demektir! Hatırını kırma, Eleseus. Çabuk kalk git, büyükdayını sağken gör. Ben de o yana gidiyorum, birlikte gideriz.

Oline Sellanraa'dan ayrılmadan önce Inger'i bir yana çekti Barbro üzerine biraz daha fısıldamak için:

— Sakın benim söylediğimi kimseye söyleme ama, gözümle gördüm, gün gibi ortada! E, artık çiftliğin hanımı olur bence. İşte böyle, kimisi başlangıçta deniz kumu kadarcık ama, sonradan büyük bir insan olmak üzere yaratılmıştır. Şu Barbro kızdan kim umardı! Axel, evet, hiç kuşkun olmasın, çalışkan adam, ilerliyor, bir alay toprağı var, her şeyi var, sizin gibi... Bizim orada hepimiz biliyoruz bunu. Biz her işin doğrusunu biliriz, bunu sen de bilirsin, Inger, çünkü sen de orada doğdun, oradan gelmesin. Barbro'nun biraz yünü vardı sandığında, öyle pek iyi bir şey değil, kış yünü. Ne ben istedim, ne de o verdi. Merhaba, merhaba, o kadar, çünkü ben onu daha yeni tın tın yürümeye başlamış bir çocuk olduğu zamandan tanırım, hani sen buradan gitmiştin de okulda okuyordun, onun için ben de buraya gelmiştim...

Inger onun sözünü keserek:

— Rebecca ağlıyor, dedi.

Ama, yine de ona bir avuç dolusu yün verdi.

Bunun üzerine Oline başladı ona bir sağol söylevi çekmeye: Kendisi değil miymiş Barbro'ya Inger gibi cömert insan yoktur diyen? Evet, sırtından gömleğini çıkarır verirmiş, canını, ciğerini verirmiş de yine de daha fazlasından kaçınmazmış. Ya, git içeri o tatlı meleğine bak bakalım... Rebecca kadar annesine benzeyen bir çocuk yokmuş şu yeryüzünde... yokmuş. Inger hatırlıyor muymuş hani bir gün benim bir daha çocuğum olmayacak demişti? İşte bak gördün mü! En iyisi, yaşını başını almış, kendileri de çocuk anası olmuş kimselerin dediğine kulak vermeliymiş, Tanrı'nın hikmetine kim akıl erdirebilirmiş ki!

Söylevi bitince, Eleseus'un arkasından yalpalaya yalpalaya ormana doğru yola koyuldu... Yaşlılıktan kurumuş, sıskası çıkmış, bitik bir kadın, yine de her şeye burnunu sokar, huyu bu. Şimdi de Sivert babaya gidiyor, Eleseus'u ben kandırdım da getirdim buraya diyecek.

Oysa, Eleseus'u kandırmaya lüzum yoktu ki; bu bakımdan hiç güçlük çıkmadı. Çünkü, biliyor musunuz, Eleseus büyüdükçe daha iyi bir çocuk olmuştu: Kendine göre dürüst bir delikanlı, iyi yürekli, rahat; ama, pek öyle güçlü kuvvetli biri değil. Bu sefer eve gelmek istemeyişi hiç de boşuna değildi. Annesinin çocuk öldürmekten dolayı hapse girip çıktığını biliyordu. Şehirde bundan söz edildiğini hiç duymamıştı ama, köyde kimse unutmayacaktı. Başka türlü arkadaşlarla düşüp kalkması da boşuna değildi. Büyüdükçe eskisinden daha duygulu, daha ince ruhlu olmuştu. Bıçak kadar çatalın da gerekli olduğunu biliyordu. Bir iş adamı olarak, yeni para terimlerini kullanıyordu, oysa köydekiler daha yine parayı eski daler üzerine hesaplıyorlardı. Evet, şu yamaçların ardındaki başka yerlere gitmek istiyordu o; burada üstünlüğünü hep körletmek zorundaydı. Başkalarına uyabilmek için kendini çok zorluyordu, bunu başarıyordu ama, boyuna dikkatli olması gerekiyordu. iki hafta önce Sellanraa'ya ilk geldiği günü ele alalım: Yaz ortasındaydı, mevsimlik hafif pardösüsünü de yanına almıştı; çiviye asarken de üzerinde adının baş harfleri bulunan gümüş etiketi görünür biçimde asabilirdi ama, yapmadı bunu. Bastonunu da öyle. Evet, gerçekte şemsiye sapıydı, kumaşını, tellerini çıkarmıştı; ama, burada onu şehirdeki gibi sallaya sallaya kullanmıyordu, kalçasına yapışık, saklı taşıyordu.

Hayır, Eleseus'un yamaçların öbür yanındaki köye gidişinde şaşılacak bir şey yoktu. Ev yapmada usta değildi; mektup yazmada ustaydı ki bu da herkesin yapabileceği bir şey değildi ama, onlarda bu sanata değer verecek kimse yoktu; bir, annesi belki. Koruya dalmış, Oline'nin hayli önünden gidiyordu; daha ileride durup bekleyebilirdi onu. Buzağı gibi koşuyordu. Bir bakıma çiftlikten kaçmıştı; görülmekten korkuyordu. Çünkü, doğrusunu isterseniz, yanına hem mevsimlik pardösüsünü almıştı, hem de bastonunu. Belki de yamacın öbür yanında birilerini görürdü de kendini onlara bir gösterirdi; belki kiliseye bile giderdi. Bunun için, kızgın güneş altında, gereksiz bir pardösünün ağırlığı altında terleyip duruyordu.

İnşaat işinde onu hiç aramadılar. Isak kendisine yardımcı olarak Sivert'i almıştı; Sivert de bu işte ağabeyinden kat kat üstündü, sabahtan akşama kadar da işin başından ayrılmıyordu. Yapının çerçevesini çatmaları uzun sürmedi; ötekine bitişik yaptıkları için yalnız üç duvarı vardı. Kereste bakımından da zorluk çekmediler; tahtaları bıçkı tezgâhında biçtiler. Güzel bir gün, bir de baktılar ev ortaya çıkmış, gözlerinin önünde, damıyla, döşemesiyle, pencereleriyle. İki mevsim arasında bundan daha çoğuna vakitleri yoktu; tahta işleri, boyanması bekleyebilirdi.

* * *

Derken Geissler geldi İsveç'ten, arkasında bir alay kalabalıkla. Yanındaki adamlar pırıl pırıl atlara binmişlerdi, sarı eyerler üzerine. Zengin yolcular olsalar gerekti; iri yarı adamlar; atlar ağırlıkları altında eğiliyordu. Bu şatafatlı kişiler arasında Geissler yayan yürüyordu. Dört beyle bir de Geissler toplu geliyordu, arkada da iki uşak vardı, birer beygiri yularlarından tutuyorlardı.

Adamlar çiftliğin önünde atlarından indiler, Geissler:

— İşte Isak, dedi, buranın beyi. Guddag, Isak! Geleceğim demiştim ya, işte geldim.

Geissler yine eskisi gibiydi. Yayan gelmişken, yine de kendini ötekilerden aşağı görür gibi bir hali yoktu. Evet, iplikleri çıkmış ceketi sıska sırtından aşağı upuzun sarkıyordu, pek perişan bir hali vardı ama, yine de azametli bir tavır takınmıştı.

— Bu beylerle yamaca çıkacağız, biraz yorgunluk atarlarsa iyi olur, dedi.

Beyler güler yüzlü, hoş kimselerdi. Geissler'in bu sözlerine gülümsediler; böyle baskın yaptıkları için Isak'ın onları hoş göreceğini umuyorlarmış. Yiyeceklerini getirmişler, ona yük olacak değillermiş ama, geceyi bir çatı altında geçirirlerse pek memnun olurlarmış. Şuradaki yeni yapıda barındırırmış onları belki, ha?

Biraz dinlendiler, Geissler de içeri girip Inger'le, çocuklarla biraz oturdu, sonra yamaçlara çıktılar, akşama kadar da orada kaldılar. Sellanraa'dakiler, o gün öğleden sonra, arada bir uzaktan uzağa tuhaf bir gümbürtü duydular, akşama da adamlar yine taşlardan alınmış örneklerle dolu çuvallarla geldiler. Uzun uzun, okumuşça bir şeyler konuştular, çıkarıp bir haritaya baktılar; aralarında bir mühendis vardı, bir de maden uzmanı; biri de büyük bir toprak sahibine, ya da fabrika müdürüne benziyordu. Hava demiryolundan, tel halatla çekmeden falan söz ettiler. Geissler arada bir lafa karışıyordu, onlara akıl verir gibi; ötekiler de onun söylediklerini dikkatle dinliyorlardı.

İçlerinden biri Isak'a:

— Gölün güneyindeki topraklar kimin? diye sordu.

Geissler hemen:

— Devletin, dedi. Pek uyanıktı, dikkatliydi; vaktiyle Isak'ın imzaladığı kâğıt da elindeydi. Daha önce de söyledim ya, dedi, devletin. Bana inanmıyorsanız kendiniz arayın bulun.

Geissler o akşam daha sonra Isak'ı bir yana çekti,

— Bana bak, dedi, satalım mı şu bakır madenini?

Isak:

— A, Müdür Beyimiz vaktiyle onu benden almış, parasını da vermişti, dedi.

Geissler:

— Doğru, dedi. Toprağı aldım ama, madenin işlenmesinden, ya da satışından sen de bir yüzde alacaktın. Payını satmaya razı mısın?

Isak'ın anlayamayacağı bir şeydi bu, Geissler açıklamak zorunda kaldı. Isak çiftçiymiş, ormanda tarla açarmış, onun için maden işletmesini bilmezmiş; Geissler de yapamazmış bu işi. Para, sermaye? Yo, hiç merak etmesin, istediği kadar varmış ama, vakti yokmuş, çok işi varmış, boyuna oradan oraya geziyormuş, güneydeki topraklarına gidiyormuş, kuzeydeki topraklarına gidiyormuş, işte, bu İsveçli beylere satmak istiyormuş orasını; karısının akrabasıymış bunlar, zengin adamlarmış.

— Ne demek istiyorum, anlıyor musun?

Isak:

— Siz nasıl derseniz ben öyle yaparım, dedi.

Tuhaf şey: Bu tam güven o perişan kıyafetli Geissler'in içini râhatlatmış gibiydi.

Düşünceli bir tavırla:

— Valla, bilmem ki senin için iyi olur mu, dedi, sonra birdenbire kesin bir tavır takındı. Ama, işi olduğu gibi bana bırakacak olursan ben senin çıkarını daha iyi gözetirim.

Isak:

— Hımm... yaptı. Siz bize çok iyilik etmişsinizdir öteden beri...

Geissler buna kaşlarını çattı, onun lafını kesti.

— Peki, öyleyse.

Ertesi sabah beyler yazıya oturdular. Ciddi bir işti bu: İlk önce, madenin satışı için kırk bin kronerlik bir sözleşme yapıldı; sonra başka bir belge imzalandı, bununla Geissler bütün parayı karısıyla çocuklarına devrediyordu, Isak'la Sivert imzalara tanıklık ettiler. Bu da bitince, beyler Isak'ın yüzdesini pek gülünç bir fiyata almaya kalktılar... beş yüz kroner.

Ama, Geissler bunu önledi.

— Alayı bırakın! dedi.

Isak bütün bu olup bitenlerden pek bir şey anlamıyordu: Orayı bir kere satmış, parasını almıştı. Kaldı ki, kronere de pek değer

verdiği yoktu; daler gibi sahici para değildi ki bu. Sivert ise işi daha iyi anlayarak izliyordu. Bu pazarlıkta tuhaf bir şey vardı ona göre: Bir aile havası esiyordu bu işte.

Yabancılardan biri:

— Niye gözlerin böyle kan çanağı gibi, Geissler'ciğim! diyor, Geissler de buna, işi geçiştirmek ister gibi, ters ters :

— Evet, böyle olmaması gerek ama, şu yeryüzünde istediğine herkes ulaşamaz ki, diye karşılık veriyordu.

Sanki Bn. Geissler'in erkek kardeşleri, akrabaları enişteni n mallarını alıp şu işi bitirmek, böylece onun bir daha İsveç'e gelmesini önlemek, bu can sıkıcı adamdan kurtulmak istiyorlardı. Madene gelince, bir değeri vardı elbette, yok diyen yoktu ama, pek sapa yerdeydi; alanların kendileri söylüyorlardı. Onlar da orasını işletecek durumda olan başka birine satmak üzere alıyorlarmış. Isak'a payı için beşyüz kroner teklif ettiler.

Geissler:

— Onun adına konuşuyorum, dedi. Satış fiyatının yüzde onundan aşağı satmam ben onun payını.

Ötekiler:

— Dörtbin! dediler.

— Dörtbin, dedi Geissler de. Toprak onundu, kazançtan payı da dörtbine geliyor. Toprak benim değildi, ben kırkbin alıyorum. Lütfen göz önünde tutun bunu.

— Evet ama... dörtbin kroner!

Geissler ayağa kalktı.

— Yoksa, satmayız! dedi.

Bunun üzerinde düşündüler, avluya çıktılar, uzun uzun konuştular. Uşaklara:

— Atları hazırlayın diye seslendiler, içlerinden biri içeri girdi, kahveye, yumurtalara, yataklara karşılık Inger'e bol bir para verdi.

Geissler ilgisiz bir tavırla dolaşıyordu ama, tetikteydi.

Sivert'e:

— Sulama işleri nasıl gitti geçen yıl? diye sordu.

— Bütün ekini kurtardı.

— Geçen sefer geldiğimde şurada bir tümsek vardı, düzlemişsiniz.

— Ya.

Geissler:

— Bu çiftlikte size bir at daha ister, dedi. Hiçbir şey gözünden kaçmıyordu.

Yabancılardan biri geldi.

— Hadi bu işi bitirelim artık, dedi.

Yine yeni binaya geçtiler, Isak'a dörtbin kroneri saydılar.

Geissler'e bir kâğıt verdiler, hiçbir değeri yokmuş gibi aldı cebine attı.

— İyi sakla bunu, dediler. Bir iki güne kadar da karına çeki yollarız.

Geissler alnını kırıştırarak:

— Peki, dedi.

Bir başkası:

— E, bence Geissler'le şöyle bir kadeh tokuşturalım, dedi.

İçtiler, bu da bitti, Geissler'den izin istediler.

Tam bu sırada Brede Olsen çıkageldi. Ne istiyordu acaba? Bir gün önceki o patlamaları işitmiş, madenlerde bir şeyler olduğunu anlamıştı besbelli. Şimdi o da biraz bir şey satmaya gelmişti. Geissler'i geçip dosdoğru yürüdü, öteki beylerle konuştu: Üzerinde durulacak bir takım taş parçaları bulmuş buralarda; kimisi kan kırmızı, kimisi gümüş gibi. Yamaçların her köşesini, bucağını iyi bilirmiş; birtakım ağır maden damarları da biliyormuş... Her neyse.

Maden uzmanı:

— Hiç örnek var mı? diye sordu.

Evet, Brede'de örnek varmış ama, hemen gidip yerinde baksalar daha iyi olmaz mıymış? Uzak değilmiş. Örnek... A, çuvallar dolusu varmış, sandıklar dolusu. Yo, yanında değilmiş, evdeymiş ... Gider getirirmiş ama, koşup yamaçlardan birkaç tane bulmak daha çabuk olurmuş, beklerlerse. Adamlar, hayır der gibi başlarını salladılar, çekip gittiler. Brede pek ağırına gitmiş gibi baktı arkalarından. Bir damlacık umudu varsa şimdi o da kalmamıştı; kader ona karşıydı, hiçbir işi rast gitmiyordu. Bereket versin, öyle kolay kolay bıkacak adam değildi.

Atlarına binmiş giderlerken adamların arkasından baktı,

— Yolunuz açık olsun! dedi, o kadar.

Ama, şimdi Geissler'e karşı alçaktan almaya başlamıştı; eski amirini artık kendisiyle bir tutmuyor, saygı gösteriyordu. Geissler bir bahaneyle birkaç kere cebinden cüzdanını çıkarmıştı; para dolu olduğu görülüyordu.

— Müdür bey bana biraz yardım edebilse, dedi.

Geissler de:

— Dön evine, toprağını işle, dedi, biraz yardımda bulundu.

Brede:

— Kimdi o adamlar? diye sordu. Atla gezmeye falan mı çıkmışlar?

Geissler pek sıkıntılı ânlar geçirmişti besbelli; artık rahat bir soluk alabilirdi ama, yine de içinde bir canlılık, bir heves vardı, bir şeyler yapabilecek kadar. Sivert'le birlikte yamaçlara çıktı. Yanına büyük bir tabaka kâğıt da almıştı, gölün güneyindeki toprakların haritasını çizdi. Kim bilir neler vardı kafasında! Birkaç saat sonra çiftliğe döndüğünde, baktı Brede daha gitmemiş. Onun sorduklarını işitmezlikten geldi. Yorgundu, onu eliyle şöyle bir geçiştirdi.

O gece kütük gibi uyudu, sabahleyin güneşle birlikte kalktı, yeniden kendini bulmuştu.

Dışarı çıkıp çevresine bakınarak:

— Sellanraa, dedi.

Isak:

— Bütün o parayı ben mi alacağım? diye sordu.

Geissler:

— Bütün o parayı mı? dedi. Çok daha ederdi, anlamıyor musun yahu? Sözleşmemize göre benim sana çok daha büyük bir para kazandırmam gerekirdi ama, gördün durumu... Başka çıkar yolu yoktu. Kaç para aldın? Topu topu bin daler, paranın eski değerine göre. Düşündüm: Senin buraya bir at daha ister.

— Ya.

— E, benim bildiğim bir at var. Şu Heyerdahl'ın yardımcısı aklına esmiş, çiftliğini bırakıyor; orada burada dolaşmak daha çok çekiyormuş onu. Davarının çoğunu sattı, atını da seve seve satar.

Isak:

— Gider bir görürüm onu, dedi.

Geissler elini şöyle bir savurarak:

— Mal mülk sahibi, toprak ağası... Sensin işte bu! dedi. Ev, davar, ekili toprak... Kimse açlıktan öldüremez seni!

Isak da:

— Yo, dedi. Tanrı'nın yarattıklarından her istediğimiz var.

Geissler birtakım tavırlar takınarak oraları şöyle bir dolaştı, sonra birden Inger'in yanına sokuldu.

— Bana yine yol için biraz yiyecek bulabilir misin? dedi. Bir ki gözleme... Yağ, peynir istemem. Yo, dediğim gibi. Daha çoğunu götüremem.

Yine çıktı. Tedirgin bir hali vardı. Yeni yapıya girdi, oturdu bir şeyler yazmaya başladı. Önceden düşünmüş, hazırlamıştı, yazması uzun sürmedi. Hükümete dilekçe gönderecekmiş, azametli bir tavırla Isak'a öyle dedi.

— İç İşleri Bakanlığına, anlıyor musun? Evet, öyle çok işim var

ki!

Yiyecek çıkınını alıp izin isterken birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi:

— O! unutuyordum, dedi, geçen seferden size borcum var sanıyorum. Cüzdanımdan para çıkarmıştım, yanlışlıkla yeleğimin cebine koymuşum, sonradan buldum. Kafamda öyle çok şey var ki!

Inger'in eline bir şey sıkıştırdı, gitti.

Evet, Geissler gitmişti, görünüşe göre pek yaman bir iş başararak. Ömrünün sonuna yaklaşmışken yine de hiç öyle bezgin bir hali falan yoktu. Ondan sonra Sellanraa'ya yine geldi, ta yıllarca sonra öldü. Her gidişinde Sellanraa'dakiler bir dost gibi aradılar onu. Isak ona Breidablik için akıl danışmak istedi ama, bir türlü olmadı.

Belki de Geissler ona Breidablik'i almasını salık vermezdi; toprak alıp işletmek üzere Eleseus'a bırakmak tehlikeli bir işti, çünkü Eleseus memur olmuştu.

XVIII

Sivert Dayı en sonunda öldü. Eleseus üç hafta baktı ona, sonra yaşlı adam öldü. Eleseus cenaze törenini düzenledi, her şeyi gereğince yaptı: Yakındaki evlerden küpeçiçeği falan buldu, ödünç bayrak alıp direğe yarım çekti, yarı kapalı kepenklere örtmek üzere bakkaldan siyah kumaş aldı. Annesiyle babasını çağırdı, cenazeye geldiler. Eleseus ev sahibi gibi davrandı, konuklara içecek bir şeyler sundu. Cenaze giderken ilâhi söylediler, Eleseus tabutun önünde pek yerinde birkaç söz söyledi, annesine bu öyle dokundu, öyle koltukları kabardı ki, mendilini kullanmak zorunda kaldı. Her şey pek güzel oldu.

Sonra, babasıyla eve dönerlerken, Eleseus pardösüsünü açıkça elinde taşımak zorunda kaldı ama, bastonunu pardösünün kollarından birinin içine pek ustaca saklamıştı. Sıra çaydan kayıkla geçmeye gelinceye kadar her şey yolunda gitti ama, babası kayıkta bilmeyerek pardösünün üzerine oturunca bir şey çatırdadı.

Isak:

— Bu ne bu? diye sordu.

Eleseus:

— A, bir şey değil, dedi ama, kırılan bastonu kaldırıp atmadı; eve gelir gelmez de bastonu tamir etmek için boru gibi bir şey aramaya koyuldu.

Hınzır Sivert:

— Yaparız, yaparız, diyordu. Bak, iki yanından sağlam birer tahta koruz, mumlu iplikle sıkıcana sararız...

Eleseus:

— Mumlu iplikle kamçılarım şimdi seni! dedi.

— Hah hah ha! E, kırmızı bir çorap bağıyla şöyle güzelce bir bağlasan nasıl olur?

— Hah hah ha! diye buna Eleseus kendi de güldü ama, annesine gitti, eski bir yüksük buldu, ucunu açtı, güzel bir bilezik yaptı.

Yo, Eleseus'un ince uzun, bembeyaz elleri vardı ama, hiç de beceriksiz değildi.

İki kardeş eskisi gibi yine birbirlerine takılıyorlardı.

Eleseus:

— Sivert Dayı'dan kalanlar benim mi olacak? diye sordu.

Sivert de:

— Ne kadar tutuyor? diye sordu.

— Hah hah ha! Ne kadar olduğunu öğrenmek istiyorsun ilk önce, seni paragöz, seni!

Sivert:

— E, senin olsun, dedi.

— Beşbinle onbin arası.

Sivert:

— Daler mi? diye haykırdı, kendini tutamamıştı.

Eleseus para hesabını hiç dalerle yapmazdı ama, o sırada hayır demek canı istemedi, başını salladı, geçiştirdi.

Ertesi gün yine açtı:

— Dün hepsini bana bıraktığına pişman değil misin? diye sordu.

Sivert:

— Mankafa! Pişman olur muyum hiç! dedi ama, e beşbin daler de beşbin dalerdi hani yani, az para değil.

Ağabeyi yabanilik etmezse yarısını ona verirdi.

Eleseus:

— Bak, doğrusunu istersen, diye anlattı, bu miras beni hiç de öyle zengin falan edecek değil.

Sivert ona şaşkın şaşkın baktı.

— Yok canım?

— Evet, pek öyle lafı edilecek, senin fevkalâde diyeceğin bir şey kalmadı.

Eleseus hesap işlerinden az çok anlıyordu elbette; Sivert Dayının para sandığını, o bildik şişe sandığını açmışlar, işe koyulmuşlardı. Eleseus bütün hesapları incelemiş, bir durum çizelgesi çıkarmıştı. Bir adam vergisini yıllardan beri veremediyse, bir tek keçisi ya da bir yığın kuru morina balığı varsa ondan ne alınabilirdi ki?

Sivert Dayı hafızasını yokladı:

— Verdi o borcunu! dedi.

Eleseus:

— Silelim onu öyleyse defterden, dedi.

Ah ne güzel günlerdi onlar! Sivert Dayı:

— Bu işte bana yardım edebilecek senden daha iyi birini bulamazdım, Eleseus çocuk! diyordu. Adam yolladı, yaz ortasında koyun eti aldırdı, denizden taze balık getirtti, Eleseus'a da sandıktan peşin para verdirtti. Güzel yaşadılar doğrusu! Oline'yi de ele geçirdiler... Ondan daha iyisini bulamazlardı şölene çağıracak, Sivert Dayı'nın cömertliğini dört bir yana yayacak, ikisi de memnundu.

Sivert Dayı:

— Oline'ye de bir şeyler yapmalıyız diyordu. Zavallı dul, hali vakti de yerinde değil. Nasıl olsa Sivert'çiğe bir şeyler kalacak yine.

Eleseus bir iki kalem çiziktirerek bu işi yazıya döktü, vasiyetnameye bir ek iliştirdiler, hop, Oline de mirastan pay aldı.

Sivert Dayı:

— Sana bakacağım ben, diyordu ona. Bu sefer bana bir şey olur da yeniden ayağa kalkamazsam öyle yapacağım ki, yeryüzünde tek başına kalmayacaksın.

Oline, dilim tutuldu, diyordu ama, tutulmamıştı: Ağladı; pek dokunmuştu bu ona, pek minnettardı. Yeryüzünde bir hediyeye konmakla Öbür Dünya'da bin kat mükâfata hak kazanmak arasında bir bağlantı bulmakta Oline gibisi yoktu. Hayır, dili tutulmamıştı.

Şimdi Eleseus korkuyordu ki, bütün hesaplar çıkarılınca, geride şey kalmayacaktı. Borçlan ödeyecek para bile kalmayacaktı belki. Bunun üzerine, Sivert hemen söz verdi: Büyükdayısının kendisine bıraktıklarını ağabeyine verecekti.

— Hepsi senin olacak elbette, diyordu. Gel, şunu yazıya dökelim. Zengin görmek istiyorum seni. Gurura kapılıp da almazlık etme.

Evet, kahkahalarla gülüyorlardı. Gerçekten de, Eleseus'u en çok evde tutan da Sivert'ti; o olmasaydı pek güç olurdu bu iş. Doğrusunu isterseniz, Eleseus yeniden şımarmaya başlamıştı. Yamaçların öbür yanında geçirdiği üç hafta ona hiç de yaramamıştı. Orada kiliseye de gitmiş, birtakım gösterişler yapmıştı; orada kızlarla bile tanışmıştı. Burada, Sellanraa'da öyle şeyler yoktu. Jensine –hizmetçi kız- beş para etmez bir şeydi; işçiydi o, o kadar; daha çok Sivert'e lâyıktı.

Sivert:

— E, aşağı, Axel Ström'ün oraya git, dedi.

Eleseus pazar günü oraya gitti. Evet, buralardan uzaklaşmış, yeniden kendine güven kazanmıştı, birtakım heyecanlar tatmıştı. Axel'in ufacıcık evini şenlendirdi. Barbro da küçümsenecek gibi değildi; ne de olsa yakında bir o vardı. Gitar çalıyordu, konuşkandı; üstelik, güzel kokmak için kekik sürünmüyordu, basbayağı koku sürünüyordu, dükkânlardan alınan kokulardan. Öte yandan, Eleseus da köye ancak tatilini geçirmeye geldiğini, yakında işine döneceğini çıtlatmıştı. Evinde, eski yerinde olmak iyi bir şeymiş elbette, küçük yatak odasını ona vermişler; yine de şehir gibi değilmiş!

Barbro:

— Ya, çok doğru, dedi. Şehir bambaşkadır.

Axel bu iki şehirlinin arasına karışmıyordu. Onları can sıkıcı buluyordu, dışarı çıkar, topraklarına bakardı daha iyi. İkisi baş başa kaldılar, Eleseus da işi iyi yönetti doğrusu. Büyükdayısının cenazesine komşu köye gittiğini anlattı, tabutun başında verdiği söylevden söz etmeyi de unutmadı. Gitmek üzere kalkarken Barbro'nun da kendisiyle birlikte eve doğru biraz gelmesini istedi.

Eksik olmasın ama, Barbro o yolda değildi.

— Senin geldiğin yerde öyle mi yaparlar? dedi. Hanımlar beyleri evlerine mi götürür?

Eleseus pek bozum olmuştu; kıpkırmızı kesildi, kızın ağırına gidecek bir şey yaptığını anladı.

Yine de, ertesi pazar da Maaneland'a indi, bu sefer bastonunu da aldı. Yine eskisi gibi konuştular, yine Axel aralarına karışmadı.

— Babanın hayli geniş bir çiftliği var, dedi. Yeni bir yapı daha çıkıyormuş.

Eleseus, biraz gösteriş yapmak isteyerek:

— Ya, durumu çok iyi, dedi. Parası var. Bizim gibi varlıksız kimselerin harcı değil.

— O da ne demek?

— A, işitmediniz mi? Geçen gün İsveçli milyonerler gelmişler, ondan bir maden almışlar, bakır madeni.

— A, ne diyorsun! Bir yığın para almıştır öyleyse?

— Çok! Valla , övünmek gibi olmasın ama, en aşağı birkaç bin. Ne diyecektim? Yapı çıkmak mı, dediniz? Sizin de burada epey keresteniz var. Ne zaman başlıyorsunuz yapıya?

Barbro da burada lafa karıştı:

— Hiçbir zaman!

İşte buna yalan derlermiş, küstahlık derlermiş! Axel taşlarını o güz toplamış, eve o kış taşımış, şimdi, iki mevsim arası, temel duvarlarını, bodrumu falan yapmış... sadece üst katın tahtalarını

çakmak kalmış. Bu güze kadar bir kısmının üstünü örteceğini umuyormuş, birkaç gün için Sivert'ten de kendisine yardım etmesini istemeyi düşünüyormuş... Eleseus ne dermiş buna?

Eleseus şöyle bir düşündü. Gülümseyerek:

— Niye benden istemiyorsun yardımı? dedi.

— Senden mi? dedi Axel. Birden, saygılı bir tavırla konuştu. Senin başka şeylerde ustalığın var bence.

Çok güzel şeydi burada, şu yaban ortasında değerli görülmek!

Eleseus, kibar bir tavırla:

— A, evet, korkarım ki ellerim böyle işlere pek yaramaz, dedi.

Barbro:

— Bakayım, dedi, onun elini tuttu.

Axel yine konuşmasını kesti, onları baş başa bırakıp dışarı çıktı. Yaşıttılar, okulda birlikte okumuşlardı, birlikte oynamışlar, öpüşmüşler, koşuşmuşlardı; şimdi de güzel bir umursamazlıkla, ilgisizlikle, eski günleri konuşuyorlar, karşılıklı anılarını anlatıyorlardı.

Babro da belki arkadaşına biraz gösteriş yapıyordu. Doğru, bu Eleseus bürolardaki o, gözlüklü, altın saatli falan delikanlılar gibi değildi ama, burada, yabanın ortasında, ne de olsa bey sayılırdı, lamı, cimi yok. Barbro fotoğrafını çıkardı, gösterdi... O zamanki halini.

— Şimdi çok değiştim elbette, diye içini çekti.

Eleseus:

— A, ne oluyorsun? diye sordu.

— O zamandan beri çirkinleşmedim mi sence?

— Pek çirkinleştin ya! Valla, bak hiç çekinmeden söyleyeceğim: Şimdi daha da güzelsin, toplamışsın. Çirkinleştin mi? O! güzel doğrusu!

— Ama, güzel bir elbiseymiş şu, değil mi? Önü, arkası biraz açık. Sonra, gümüş zincirim de vardı, resimde görüyorsun, o da çok

pahalı bir şeydi. O zamanlar konuştuğum genç memurlardan birinin hediyesiydi. Kaybettim. Pek kaybettim de değil ya, anlıyor musun. Eve gelmek için paraya ihtiyacım vardı da.

Eleseus:

— Bu resim bende kalsın mı? diye sordu.

— Sende mi kalsın? Hımm... Ne vereceksin ona karşılık?

A, Eleseus ne diyeceğini biliyordu ama, söylemeye korkuyordu. Onun yerine:

— Şehre dönünce ben de resim çektiririm, sana yollarım, dedi.

Barbro resmi kaldırdı.

— Olmaz, bende bir bu kaldı.

Eleseus'un körpe yüreğine bir yumruk inmişti. Elini resme doğru uzattı.

Barbro, gülerek:

— Şimdi bir şey ver bana buna karşılık, dedi.

Bunun üzerine, Eleseus da sarıldı onu bir güzel öptü. Ondan sonra iş daha kolaylaştı: Eleseus canlandı, beceriklileşti. Oynaştılar, şakalaştılar, gülüştüler, iyi arkadaş oldular.

— Demin elimi tuttuğunda kuğu kuşu tüyü gibiydi... Senin elin, demek istiyorum.

Barbro:

— Şimdi sen şehre gideceksin, bir daha buraya gelmeyeceksin, kör olayım! dedi.

Eleseus:

— Öylelerinden mi sanıyorsun beni? dedi.

— O! Bence senin orada bir sevdiğin vardır.

— Hayır, yok. Bak sana açıkça söylüyorum: Nişanlı falan değilim.

— A, nişanlısındır, biliyorum.

— Valla, değilim.

Bir ara bu böyle sürüp gitti. Eleseus adamakıllı tutulmuştu.

— Mektup yazarım sana, dedi. Yazabilir miyim?

— Evet.

Eleseus:

— Çünkü senin gönlün yoksa ben arsızlık etmek istemem, dedi. Sonra birdenbire kıskandı. Axel'le sözlüymüşsün, doğru mu?

Barbro, dudak bükerek:

— Axel'le mi? dedi. Daha neler!

Oğlanın yüzü güldü ama, sonra Barbro söylediğine pişman olmuş gibi bir hal aldı.

— Evet, Axel bana uygun biri... Benim için eve gazete de alıyor, ara sıra bana bir şeyler de veriyor... Bir alay şey, bak bunu söyleyeyim.

Eleseus:

— A, elbette, dedi. Kendine göre iyi koca olur ama, her şey bununla bitmez ki...

Axel aklına gelince Barbro tedirgin olmuş gibiydi. Kalktı.

— Hadi git artık, dedi. Hayvanlara bakacağım.

Ertesi pazar Eleseus oraya her zamankinden bir hayli geç indi, mektubu da kendi götürdü. Ne mektuptu! Tam bir haftalık heyecana, sıkıntıya mal olmuştu bu ona; işte, en sonunda yazmıştı ya. Mektup yazmayı başarmıştı.

Bn. Barbro Bredesen'e.

Sizi yeniden görmenin anlatılamaz zevkini iki, üç kere tatmış bulunuyorum...

Şimdi böyle geç geldiğine göre, Barbro hayvanlara bakma işini bitirmiş olsa gerekti, belki de çoktan yatmıştı. Zararı yoktu... Tersine. Yo, Barbro yatmamıştı, kulübede oturuyordu. Ona karşı ne kadar tatlı davrandığını, onunla seviştiğini unutmuş gibiydi şimdi.

Eleseus, Belki Axel anladı da ona çıkıştı diye düşünüyordu,

— İşte sana söz verdiğim mektup, dedi.

Barbro:

— Sağol, dedi, mektubu açtı, sonuna kadar okudu. Pek duygulanmışa benzemiyordu. Benim de el yazım böyle güzel olsa, dedi.

Eleseus hayal kırıklığına uğramıştı. Ne yapmıştı ki? Ne oluyordu bu kıza? Axel neredeydi? Orada yoktu. Bu saçma pazar görüşmelerinden bıkmıştı da uzak durmaya bakıyordu belki; bir gün önce köye inmişti, belki bir işi çıkmıştı da orada kalmıştı. Her neyse, evde yoktu işte.

Eleseus:

— Böyle güzel bir akşam sen ne diye bu havasız köhne kulübede oturuyorsun? dedi. Gel çıkıp gezelim.

Barbro buna karşılık:

— Axel'i bekliyorum, dedi.

— Axel'i mi? Axel'siz edemez misin?

— Evet ama, yiyecek bir şey ister gelince.

Vakit geçti, vakit damla damla eridi gitti, birbirlerine yaklaşamadılar. Barbro yine hep öyle küskündü, tersti. Vakit geçti.

Barbro birden:

— Axel seni bu akşam da burada bulursa ne der acaba? dedi.

Lafa bak! Oğlana tokat atmış gibiydi. Geçen seferkileri unutmuş muydu yoksa? Bu akşam yine gelmesi için anlaşmamışlar mıydı? Eleseus'un çok ağırına gitmişti.

— İstersen giderim diye mırıldandı. Sonra: Ne yaptım ki? diye sordu. Dudakları titriyordu. Pek üzgün, pek perişan bir haldeydi, görülüyordu.

— Ne mi yaptın? A, hiçbir şey yapmadın sen.

— E, öyleyse bu akşam ne var sende?

— Bende mi? Hah hah ha! Ama, düşünsene bir kere... Axel kızar elbette.

Eleseus yine:

— Ben gideyim öyleyse, dedi, ama, kız yine aldırmadı, telâşlanmadı, onun orada öyle oturmuş kıvranmasıyla hiç ilgilenmedi. Deli kadın!

Eleseus şimdi kızmaya başlamıştı.

— Böyle yapacağını bilseydim, bu akşam hiç gelmezdim, dedi.

Barbro:

— E, ne olurdu gelmeseydin? dedi. O pek sevdiğin bastonunu sallamak fırsatını bulamazdın.

A, Barbro şehir görmüştü, adamla alay etmesini bilirdi. Ne bastonlar görmüştü o! Şu yamalı şemsiye sapını sallaya sallaya onun niye böyle gezdiğini sorabilirdi.

Eleseus aldırmadı.

— O bana verdiğin resmi şimdi geri istersin sanıyorum, dedi.

E, bu da kızı duygulandırmazsa hiçbir şey duygulandıramazdı artık, çünkü yabanda yaşayanlar arasında bir hediyeyi geri almak kadar alçakça bir şey olamazdı...

Barbro kaçamak bir karşılık verdi:

— Olabilir.

Eleseus yaman davrandı:

— O! Alabilirsin! Korkma, gider gitmez gönderirim. Şimdi sen de bana mektubumu geri ver bakayım. Ayağa kalktı.

— Peki, öyle olsun.

Barbro mektubu verdi. Ama, şimdi gözleri yaşarmıştı. Hizmetçi kıza pek dokunmuştu bu. Sevgilisi onu bırakıyordu... ebediyen elveda!

— Gitme, gitme, dedi. Axel ne söylerse söylesin, umurumda değil.

Eleseus artık üstünlüğü elde etmişti ya, kullanacaktı bunu.

— Eksik olma, dedi. Allahaısmarladık. Bir kadın böyle davrandı mıydı, yapılacak bir şey yoktur artık.

Evden sakin çıktı, kendi evine doğru yürüdü, ıslık çalarak, bastonunu sallayarak, erkek gibi tavırlar takınarak. Hah! Biraz sonra Barbro koştu geldi arkasından. Bir iki kere seslendi. Peki, Eleseus durmasına durdu ama, yaralı aslandı o şimdi. Barbro çalıların üzerine oturdu. Pişman görünüyordu. Bir dalla oynuyordu. Çok geçmeden oğlan yumuşadı, bir öpücük istedi; son defa olarak, ayrılık öpücüğü, öyle diyordu. Hayır, vermezmiş.

Eleseus:

— Geçen sefer ne tatlıydın, ne şekerdin! Ne olur, yine öyle ol! diye yalvardı, çevresinde döndü dolandı ama, kız oralı olmadı, ayağa kalktı, öyle durdu.

Bunun üzerine, oğlan da sadece bir, başını salladı, gitti.

O gözden silinir silinmez, ağaççıkların ardından Axel çıkıverdi. Barbro şaşırdı; afallamıştı.

— Bu da nesi... neredeydin sen? diye sordu. Buralarda miydin?

Axel:

— Yo, aşağıdaydım, dedi. Ama, sizin buraya çıktığınızı gördüm.

Barbro, birden öfkelenerek:

— Ya, gördün ha? Çok iyi ettin, bak bunu söyleyeyim! diye haykırdı. Artık zıvanadan çıkmıştı besbelli. Ne öyle burnundan soluyup duruyorsun? Sana ne oluyor?

Axel'in de tepesi atmıştı.

— Hımm... yaptı. Demek bugün yine geldi, ha?

— E, geldiyse geldi. Ne istiyorsun sen ondan?

— Ne mi istiyorum? Sen ondan ne istiyorsun, sorayım bari. Utanmıyor musun?

Barbro:

— Utanmıyor muyum? Hah! Güleyim bari! dedi. Evde put gibi oturacağım, öyle mi? Neden utanacakmışım? İstersen git başkasını bul eve bakmaya, gitmeye hazırım ben. Çeneni tut, işte bu kadar benim söyleyeceğim. Ben şimdi gidiyorum senin çorbanı pişirmeye, kahveni yapmaya, ondan sonra istediğimi yaparım.

Kavga ede ede eve geldiler. Yo, her zaman iyi geçinemiyorlardı Axel'le Barbro: Ara sıra anlaşmazlık çıkıyordu aralarında. Barbro iki yıldır onun yanındaydı, daha önce de atıştıkları olmuştu, çoğu Barbro başka bir yer bulmaktan söz edince. Axel onun temelli orada kalmasını, oraya yerleşmesini, evi de, hayatı da onunla paylaşmasını istiyordu; yine yardımcısız kalırsa ne kadar güç olacağını biliyordu. Barbro da kaç kere söz vermişti. Evet, iyiliği üzerindeyken, gitmeyi falan hiç düşünmezdi ama, herhangi bir şeyden dolayı kavga ettiler mi hep gitmekle korkuturdu onu. Hiçbir şey için olmasa bile, dişlerini göstermeye gitmesi gerekti şehre. Gitmek, çekip gitmek... Axel onu tutmanın bir yolunu bulmak zorundaydı. Onu tutacak mıymış? Sanki Barbro kalmak istemezse tutabilirmiş gibi!

Axel:

— O! Yine mi gitmek istiyorsun? dedi.

— E, giderim, giderim.

— Gidebilirsin ha?

— E, niye gidemeyecekmişim? Kış geliyor diye korkuyorum sanıyorsan... Ne gün istesem Bergen'de bir yer bulabilirim ben.

Bunun üzerine Axel oldukça sakin bir tavırla:

— Bunun için biraz daha beklemen gerek, dedi. Karnında çocukla...

— Çocuk mu? Sen neler söylüyorsun, ayol?

Axel ona şöyle bir baktı. Deli miydi bu kız? Doğrusunu isterseniz, Axel sabırsızlık etmişti bunu söylemekle. Şimdi onu elinde tutmanın yolunu bulmuştu ya, kendine pek güvenmişti. Yanlış bir işti bu. Ona karşı sert davranıp da çılgına çevirmek hiç de akıllıca bir iş

değildi. O bahar patates işlerinde kendisine yardım etmesi için bir alay lafla emir vermesinin gereği yoktu, kendisi dikebilirdi patatesleri. Hele bir evlensinler, ondan sonra istediği gibi iş buyurabilirdi ona; o güne kadar, akıllılık edip sesini çıkarmamalıydı.

Ne var ki... Şu Eleseus işi pek kötüydü, bastonunu sallaya sallaya gelen, pek güzel konuşan şu memur! Bir kızın, biriyle sözlüyken, böyle davranması... hele o durumda! Anlaşılacak şey değildi, doğrusu. O güne kadar Axel'in hiç rakibi yoktu... şimdi iş değişmişti.

— Al sana yeni bir gazete, dedi. Sonra, sana bir şey daha aldım. Bilmem beğenecek misin.

Barbro buz gibiydi. Orada,oturmuşlar, kâseyle sıcak sıcak kahve içiyorlardı; öyleyken, Barbro yine soğuk bir karşılık verdi:

— Bir yıldır bana, alacağım diye söz verdiğin şu altın yüzük olsa gerek.

İyi bilmişti: Yüzüktü bu ama, altın değil. Altın yüzük alacağım, diye de Axel hiçbir zaman söz vermemişti ki. Barbro kendisi uyduruyordu. Gümüş yüzüktü bu; çengelleri yaldızlı, üzeri markalı falan. Ama, ah onun şu Bergen'e gidişi yok muydu! Gerçek nişan yüzükleri görmüştü orada.

— Bu yüzük mü! Pöh! Senin olsun!

— Nesi var bu yüzüğün?

Barbro:

— Nesi mi var? Hiçbir şeyi yok bence, dedi, sofrayı toplamaya kalktı.

Axel:

— Şimdilik bununla yetin, dedi. Belki bir gün başkasını alırım sana.

Barbro buna karşılık vermedi. Pek tersliği üzerindeydi o akşam. Yepyeni bir gümüş yüzük... bunun için ona şöyle tatlı dille bir Sağol demeliydi hiç olmazsa. Şu şehir görmüş memur onun başını döndürmüş olsa gerekti.

Axel, kendini tutamadı:

— Şu Eleseus denen herif niye geliyor boyuna buraya, bilmek isterdim, dedi. Ne istiyor senden?

— Benden mi?

— Evet ağzı süt kokan bebek mi ki senin durumunu göremiyor? Göz yok mu onda?

Bunun üzerine Barbro ona doğru şöyle bir döndü:

— Ya, demek bunun için beni elinde tutabileceğini sanıyorsun, ha? Aldandığını göreceksin, işte bu kadar!

Axel:

— O! yaptı.

— Evet ya! Burada da duracak değilim.

Axel buna ancak biraz gülümsedi; öyle pek sırıtmadı, onun yüzüne doğru kahkahayla gülmedi, hayır; çünkü onu kızdırmak istemiyordu. Sonra, çocukla konuşur gibi, yatıştırıcı bir sesle konuştu:

— Hadi, uslu bir kız ol bakayım, Barbro. Senle ben, biliyorsun.

Sonunda Barbro yelkenleri suya indirdi, hoş davrandı elbet; yatarken de gümüş yüzük parmağındaydı. Merak etmeyin, zamanla her şey düzelecekti. O kulübedeki ikisi için öyle, evet; ya Eleseus için öyle mi? Onun için durum çok daha kötüydü. Barbro'nun onu küçük düşüren davranışını bir türlü unutamıyordu. Kadınların birtakım delilikleri olduğunu bilmediği için, bunu katı yüreklilik olarak görüyordu. Şu Breidablik'li Barbro kız pek kendini beğenmiş bir şeydi, Bergen'de bulunmuş da ne olmuştu yani?

Ona kendi resmini gönderecek yerde onun resmini geri gönderdi... Bir gece kendisi götürdü samanlığın kapısından içeri sürdü, Barbro orada yatıyordu. Hiç de kaba bir davranış değildi bu, hayır. Kapıyla epey oynadı, onu uyandırmak için.

Barbro dirseğinin üzerine doğrulup da:

— Ne oluyor? Akşam karanlığında yolunu bulamıyor musun? diye sorunca bunu başkasına sorduğunu anladı, bu da yüreğine

iğne gibi saplandı; kılıç gibi saplandı.

Eve doğru yürüdü... ne baston, ne ıslık. Erkek gibi davranmaya falan aldırdığı yoktu artık. Yüreğe bıçak saplanması kolay iş değildi. Bu iş bitmiş miydi artık? Bir pazar sırf bakmaya gitti; gözetleyip kolaçan etmeye. Olağandışı, çılgınca bir sabırla, çalıların ardına saklanarak, gözlerini kulübeye dikti. En sonunda bir hayat işareti gelince, bir kımıldama olunca onun için ölüm oldu: Axel'le Barbro yan yana çıktılar, inek ahırına doğru gittiler. Şimdi pek can ciğerdiler; iyilikleri üzerindeydi. Kolları birbirinin boynunda gidiyorlardı, Axel kızın hayvanlara bakmasına yardım edecekti. O! evet!

Eleseus bu çifte öyle bir bakışla baktı ki, sanki her şeyi kaybetmişti. Belki şöyle düşünüyordu: Axel Ström'le kol kola gidiyor işte. Bunu nasıl yapabiliyor, aklım almıyor. Bir vakitler kollarını bana dolamıştı! İşte, ahıra girip gözden kayboldular. E, bırak şunları! Pöh! Burada böyle çalıların arasına yatıp kendini unutacak mıydı? Güzel şeydi doğrusu... Yüzü koyun yatacak, kendini unutacak! Bu kız neyin nesiydi ki? Kendisi ise erkekti. Bir daha Pöh! yaptı. Ayağa fırladı, dikildi. Üzerinden çöpleri, tozu silkeledi, doğruldu, yine dikildi. Öfkesi, üzüntüsü şimdi acayip bir biçimde ortaya vuruyordu: Hiçbir şeye aldırmadan, başladı hayli açık bir türkü söylemeye. En kötü yerlerini en yüksek sesle söylemeye başlarken yüzünde pek içi içine sığmayan bir hal vardı.

XIX

Isak köyden bir atla geldi. Evet, en sonunda öyle olmuştu: Bucak müdürünün yardımcısından atı satın almıştı. Geissler'in, dediği gibi, at satılıkmış ama, ikiyüz kırk kronermiş, yani altmış daler. At eti çok pahalanmıştı. Isak çocukken en iyi at elli dalere alınabilirdi.

Ya, almıştı atı işte. Inger yine şaşırıp kalacaktı, eski günlerde olduğu gibi yine ellerini çırpacaktı. Isak köyden haber de getirmişti: Breidablik satılıyormuş, kilisenin önüne ilân asmışlar. Azıcık bir ürün varmış -otla patates- onu da birlikte satıyorlarmış. Belki davarı da; biri ki baş hayvan vardı yalnız, o kadar.

Inger:

— Orasını olduğu gibi mi satıyor, hiçbir şey bırakmıyor mu? diye haykırdı. E, nerede oturacak?

— Köyde.

Doğruydu. Brede yine köye dönüyordu. Ama, ilk önce Axel Ström'ü kandırıp da orada Barbro'yla oturmak istemişti ama, olmamıştı. Brede de kızıyla Axel arasındaki ilişkilere karışmayı aklından bile geçirmezdi; onun için can sıkıcı bir konuk olmamaya bakardı. Yo, doğrusunu isterseniz, Breidablik'i Brede kendisi satmıyordu; banka ile bakkal satıyordu orasını; ama, görünüşü kurtarmak için Brede'nin adına satıyorlardı. Böylece, adına leke gelmeyecekti, öyle düşünüyordu. Isak'la karşılaştığında Brede hiç de üzgün değildi, yine telgraf hattı bakıcısıydı, bu düşünceyle avunuyordu. Şaşmaz bir gelirdi bu; zamanla eski görevini de alır, bucak müdür yardımcısı falan da olurdu.

Yo, sağlığı yerinde olduktan sonra korkacak bir şey yoktu, çalışır, kendisini de, eline bakanları da geçindirirdi, öyle diyordu Brede

Olsen. E, çocuklar da büyüyorlardı, hayata atılıp kendi yollarını tutacak yaşa gelmişlerdi artık, öyle diyordu. Helge daha şimdiden ringa balıkhanelerinde çalışmaya başlamıştı, Katrine de hekimin yanında çalışacaktı. Böylece, en ufak ikisi kalıyordu... E, bir üçüncü de yoldaydı, orası öyle ama, olsun...

Isak köyden daha başka haberler de getirmişti:

— Bucak müdürünün karısı doğurmuş.

Inger birden ilgilendi.

— Oğlan mı, kız mı?

— A, bilmem, duymadım.

Bucak müdürünün karısı da çocuk doğurmuştu demek... Kadınlar derneğinde o kadar büyük söyledikten sonra! Yoksullar arasında doğum çok oluyormuş; kadınlara biraz özgürlük tanınmalıymış, kendilerini ilgilendiren işlerde söz sahibi olmalıymışlar. İşte şimdi kendisi de yakalanmıştı. Evet, papazın karısı demişti ya: Türlü şey söyler ama, kendisi ne yani, hah hah ha! Güzel bir sözdü bu, bütün köyde ağızdan ağza dolaştı, çok kişi de bunun ne demek olduğunu anladı. Inger de anlamıştı elbette; bir Isak anlamamıştı.

Isak kendi işinden anlardı. Artık zengin olmuştu, büyük bir çiftliği vardı. Ama, talihi yaver gidip kazandığı paraları iyi harcamasını bilmiyordu, paraları bir yana koyuyordu. Eleseus daha bilgiliydi elbette; parayı bankaya koymasını salık verdi babasına. En iyisi buydu belki ama, şimdiye kadar öyle yapmamıştı, şimdiden sonra da belki hiçbir zaman yapmayacaktı bunu. Oğlandan akıl öğrenmek istemediği için değil. Eleseus aptal değildi, bunu sonradan da göstermiştir ya. O sırada, ot biçme mevsiminde, orak kullanmayı denemişti ama, bu işte hiç de ustalık gösterememişti. Sivert'in yanından hiç ayrılmıyordu, bileyi taşını hep ona kullandırdı. Yine de kendine güvenini kaybetmiyor, tersine, gittikçe daha azimli oluyordu. Şu şakacı Sivert bile onu bozum edemiyordu.

İşte bakın bugün ikisi çayın kıyısındaki taşların üzerine uzanmışlar, su içiyorlardı. Sivert, ihtiyatsızlık etti.

— Şu güzel yosunlardan toplayalım da kurutur, içeriz, dedi.

Yoksa ham mı içmek istersin?

Eleseus:

— Ben sana tütün veririm, dedi, uzanıp Sivert'i itti, başını, omuzlarını suya daldırdı. Al sana!

Sivert saçlarından sular aka aka doğruldu.

Isak büyük oğlunun bu marifetini görünce, Eleseus adam oluyor, dedi içinden. Sonra, Inger'e döndü:

— Hımm... Eleseus temelli bizim yanımızda kalacak mı acaba?

Inger yine tuhaf bir kuşkulu tavır takınmıştı.

— Bilmem ki, dedi. Yo, hiç sanmıyorum.

— O! Kendisiyle konuştun mu bunu?

— Yo... Şey, evet. Biraz konuştum sanırım. Ama, bence öyle.

— Kendisinin bir toprağı olsa...

— O da ne demek?

— Toprağı olsa da kendisi işlese...

— Yapmaz.

— E, konuştun mu yani?

— Konuştum mu? Kendin görmüyor musun? Hayır, ben onda hiç de kabiliyet göremiyorum.

Isak hak gözetir davranarak:

— Şimdi burada oturup da onu çekiştirme bana! dedi. Benim gördüğüm, her gün çok iyi iş çıkarıyor.

Inger, boyun eğerek:

— E, belki, dedi.

Isak:

— Oğlana ne kusur buluyorsun anlamıyorum, dedi, belliydi ki kızmıştı. Günden güne işini daha iyi yapıyor. Daha ne istiyorsun?

Inger:

— Evet ama, eskisi gibi değil, diye mırıldandı. Hele ona yelekten bir söz aç da bak.

— Yelek mi? O da ne demek?

— Şehirdeyken yazın nasıl beyaz yelek giyermiş!

Isak bunun üzerinde biraz düşündü; anlayamıyordu.

— E, giyemez mi beyaz yelek? dedi.

Aklı almıyordu. Kadın saçmalığıydı işte! Ona sorarsanız, oğlanın hakkı vardı, canı isterse beyaz yelek giyebilirdi. Bunu dile dolayacak ne vardı, anlayamıyordu. Bu konuyu kapatmak istiyordu.

— E, ne dersin, Brede'nin o ufak toprağı onun olsa da işlese?

— Kim?

— Kim olacak! Eleseus.

— Breidablik'i mi işleyecek? Yo, değmez.

Gerçek şuydu ki Inger bu tasarı üzerinde Eleseus'la daha önceden konuşmuştu, Sivert'ten de işitmişti. Sivert de sır saklayamazdı. Eleseus belki birkaç yıla kadar bucak müdürü olacaktı, ya da fener bekçisi, belki de gümrüklere girecekti. Bilgili adama açık o kadar çok yol vardı ki!

Eleseus:

— Niçin olamayacakmışım? diyordu. Heyerdahl neydi ki? Benim çalıştığım dairede memurmuş o da eskiden.

Güzel tasarılar. Annesi de mesleğini bırakıp kendisini ziyan etmemesini salık veriyordu ona. Onun gibi bir adamın yaban ortasında ne işi vardı! Peki ama, Eleseus niye babasının toprağında böyle didinircesine çalışıyordu? Kim bilir, bir bildiği vardı belki. Doğuştan benlikliydi de ondan belki: Başkalarından geri kalmak istemiyordu; ayrıca, çıkıp gideceği güne kadar babasının gözüne girerse iyi olurdu onun için. Doğrusunu isterseniz, şehide bir alay ufak tefek borçları vardı, bunları bir tahtada temizleyebilirse iyi olurdu, itibarını hayli artırırdı. Öyle yüz kronercik kadar bir şey değildi bu borç; hayli büyük.

Eleseus hiç de aptal değildi; tersine, kendine göre sinsi bir çocuktu. Babasının eve doğru geldiğini görmüştü, babası da onun pencerede oturmuş, etrafı seyrettiğini biliyordu. Onun için, Eleseus şimdi biraz pencereye sırtını döner de şimdilik biraz daha sıkı çalışırsa kimseye zararı olmazdı bunun, kendisine büyük yararı olurdu.

Isak söylediklerine karısının karşı çıkışına gittikçe kızıyordu. Ona sorarsanız, Breidablik için düşündükleri hiç de kötü bir şey değildi. Daha o gün gelirken, atı durdurmuş, o bakımsız topraklara şöyle bir alıcı gözüyle bakmıştı : Evet, adamının eline düşerse iyi bir yer olabilirdi.

— Niye değmezmiş? diye sordu. Eleseus'u severim ben, kendisine yardım ederim.

Inger:

— Onu biraz olsun seviyorsan Breidablik'in hiç lafını etme ona, dedi.

— O!

— Ya, çünkü onun kafasında daha büyük düşünceler var.

Isak da bu bakımdan kuşkuda; yelkenleri suya indirir gibi oluyor ama, boş bulunup da tasarladıklarını açtığı için kendine kızıyor. Artık vazgeçmez.

Birdenbire:

— Ben ne dersem onu yapacak! diyor, Inger belki ağır işitiyordur diye de, sesini yükseltiyor. Evet, haberin olsun! Bir daha söyleyecek değilim. Orası yolun tam ortasında, yakınında okul da var, her şeyi var. Neymiş onun kafasındaki daha büyük düşünceler, bilmek isterdim? Bu oğlan beni açlıktan öldürür... Öylesi daha mı iyi? Şunu da söyler misin bana, etimden, kemiğimden, kanımdan olma oğlum niçin... Etime, kemiğime, kanıma karşı gelecekmiş?

Isak durdu: Ne kadar konuşursa o kadar kötü olacağını anlamıştı. Soyunmak üzereydi, köye inerken giydiği yabanlık elbisesini çıkaracaktı; hayır, caydı; olduğu gibi kalacaktı... Bununla ne demek istiyorsa.

Sonra:

— Eleseus'la bunu bir konuşsan iyi olur, dedi.

Inger buna:

— Sen kendin konuşsan daha iyi olur, diye karşılık verdi. Beni dinlemez o.

— Peki öyleyse. Evin başı o, öyle düşünmesi gerek. Eleseus sesini çıkarsın hele bir!

Yalnız, bozguna uğramaktan korktuğundan mıdır nedir, Isak gevşiyor.

— Evet, ben konuşabilirim ama diyor, çok işim var benim. Düşüneceğim başka şeyler var.

Inger, şaşkın şaşkın:

— Ya? diyor.

Isak yine çıkıp gidiyor... Pek uzağa değil, ilerideki tarlalara. Sır dolu bir hali var, görünmemeye çalışarak gidiyor.

Gerçek şu: O gün köyden üçüncü bir haber daha getirmişti; ötekilerden daha üstün bir şeydi bu, kocaman bir şey. Korunun ağzına saklamıştı. Çuvallara, kâğıtlara sanlı duruyor işte orada. Açıyor, hop! kocaman bir makine. Bak! kırmızılı, mavili, pek güzel bir şey. Bir alay dişi, bir alay bıçağı var; eklemleri, kolları, vidaları, tekerlekleri var... Ot biçme makinesi. Yo, Isak o gün köye inmezdi atı almaya bu makine olmasaydı. Inger'in dikiş makinesi hiç kalırdı bunun yanında.

Günün sıcağından hemen sonra çiy düşmeye başlayıp da oğlanlar, ellerinde oraklarla dışarı çıkınca, Isak evin yakınında ortaya çıktı:

— Bu gece orakları bırakın bakayım, dedi. Çıkarın yeni atı, korunun ağzına getirin.

Kendi de, içeri girip ötekilerin çoktan yedikleri akşam yemeğini yiyecek yerde, geri çark etti, geldiği yere doğru yürüdü.

Sivert onun arkasından:

— Arabayı istiyorsun öyleyse, ha? diye seslendi.

Babası:

— Hayır, dedi, yürüdü.

Sır küpü; şişinip duruyor. Her adımını dizini biraz kaldırıp ileri doğru fırlataraktan atıyor; öyle bir gösterişli yürüyüşü var... Tıpkı, elinde silâh falan olmadan, ölüme giden bir yiğit gibi.

Oğlanlar, atı almış, geldiler, makineyi gördüler, şaşırıp kaldılar. Yaban ortasında, köyde ilk ot biçme makinesiydi bu... Kırmızılı, mavili, bakmaya doyum olmaz bir şey.

Baba da, hepsinin başı, a, ortada alışılmadık bir şey yokmuş, hiç aldırmıyormuş gibi bir tavırla seslendi:

— Takın koşumu şu makineye.

Taktılar, atı sürdüler. Baba kendisi sürüyordu. O şey neyse bir Brrrrr! yaptı, otları yığın yığın devirmeye başladı. Oğlanlar arkadan geliyorlardı, ellerinde bir şey yok, iş görmüyorlar, gülüyorlar. Baba durdu, arkasına baktı. Hımm... daha düz biçmesi gerek. Bıçakları yere daha yakın getirmek için oradan buradan düğmeleri çeviriyor, bir daha deniyor. Yo, daha düzelmedi. Bıçakların çerçevesi biraz zıplıyor gibi. Ne olabilir, diye babayla oğullar tartışıyorlar.

Eleseus tarifini bulmuş, okuyor.

— Burada diyor ki, sürerken oturacak yere oturmalıymış... o zaman daha düzgün gidermiş.

Baba:

— O! yapıyor. Ya, öyle, biliyorum, diyor. Başından sonuna kadar okudum.

Oturacak yere çıkıyor, yeniden sürmeye başlıyor, makine bu sefer düzgün gidiyor. Derken, birdenbire duruyor: Bıçaklar hiç biçmiyor. Prrrrt! Şimdi de ne oluyor? Baba yerinden iniyor, artık öyle şişindiği falan yok; makineye doğru eğilmiş, kaygıyla, merakla bakıyor. Babayla oğullar makineye öyle bakıyorlar. Bir bozukluk var. Eleseus, elinde makinenin tarifi, dikilmiş duruyor.

— Çivi gibi bir şey var şurada, diyor Sivet, eğilip otların arasından alıyor.

Baba:

— A, tamam! diyor, sanki makineyi düzeltmek bir buna bakıyormuş gibi. Ben de bunu arıyordum işte.

Şimdi de o çivinin sokulacağı deliği bulamıyorlardı. Delik neredeydi, Allahaşkına? İşte artık Eleseus kendini önemli bir kişi sayabilirdi: Kâğıtta yazılı olanları okuyup anlayabilecek bir adamdı o. Ne yaparlardı o olmasaydı?

Deliği gösterdi.

— Resme göre, çivi şuraya sokulacak, dedi.

Babası da:

— Öyle ya, buraya sokulacak. Eskiden de buradaydı, dedi, kaybolan itibarını yeniden kazanmak için de Sivert'e otlar arasında daha başka çiviler aramasını buyurdu.

Birtakım tavırlar takınarak:

— Bir çivi daha olacak, diyor. Bulamadınız mı onu? Neyse, deliğinde olsa gerek o.

Baba makineyi yeniden sürüyor.

— Bir dakika! diye haykırıyor Eleseus.

Yanlış! O! Eleseus, elinde resim, orada öyle dikilmiş duruyor... Yasa onun elinde. Ondan kaçamazsınız! Yay dışarı fırlıyor.

— E, ne olmuş yani?

— Alttan sokmuşsun, ters sokmuşsun. Çelik yay bu, yukarıdan bastıracaksın, yoksa çivi yine dışarı fırlar, bıçaklar durur. Bak resme.

Babası, biraz süklüm püklüm:

— Gözlüğümü unutmuşum, pek iyi göremiyorum, diyor. Sen daha iyi görürsün... Nasıl takılacaksa sen tak. Şimdi gözlüğümü almak için eve kadar gidecek değilim.

Makine düzeldi, Isak yerine çıkıyor.

Eleseus arkasından sesleniyor:

— Hızlı sür, hızlı! Daha iyi kesermiş öyle... Burada öyle yazıyor.

Isak sürdükçe sürüyor, her şey yolunda gidiyor, makine Brrr! yapıyor. Arkasında kesilmiş otlardan geniş bir yol açılmış, düzgün, kaldırılmaya hazır. Şimdi Isak'ı evden görebiliyorlar, bütün hatun kişiler dışarı fırlıyor.

Inger Rebecca'cığı kucağına almış, oysa Rebecca'cık çoktan yürümeye başladı.

Inger, şaşkın şaşkın:

— İçeri gelip bir lokma bir şey yemeyecek misin? diyor.

— Hayır, işim var diye karşılık veriyor Isak.

Sonra makineyi yağlıyor, onlara Ben bilimsel işlerle uğraşıyorum demeye getiriyor. Yine sürüyor, daha çok ot biçiyor. En sonunda, hatun kişiler geri dönüyorlar. Isak mutlu... Sellanraa'lılar mutlu!

Ama, Isak makineyi yağlamak için üçüncü duruşunda, ne o! gözlüğü cebinden yere düşüyor! işin kötüsü, oğlanlar da gördüler. Bu ufacık olayın arkasında gizli bir güç mü var nedir... Kendini beğenmişliğe karşı insanı uyaran bir şey? Makinenin tarifini okurken bu gözlüğü o gün kaç kere takmıştı. Tarifi okurken de Eleseus ona yardım etmişti. Hey hey, Herregud! Okumuş olmak güzel şeydi doğrusu. Isak da, artık dik kafalılığı bırakıyor, Eleseus'u yaban ortasında bir toprak işçisi yapmaktan vazgeçiyor. Bunun üzerinde artık bir kelime etmeyecek.

Yo, oğlanlar o gözlük işini alaya aldılar falan sanmayın, hayır. Ama, şakacı Sivert bir şey söylemeden edemezdi elbet.

Eleseus'u kolundan çekti:

— Hadi, gel, eve gidelim, şu orakları ateşe atalım, dedi. Babam artık bütün otları makinesiyle biçecek!

Bu da, güzel bir şakaydı doğrusu.

İKİNCİ KİTAP

I

Sellanraa yaban ortasında ıssız bir yer değil artık; insanlar yaşıyor orada... Sekiz kişi, büyük, küçük. Ot biçme mevsiminin o kısa süresi içinde yabancılar falan da geldi, makineyi görmeye, ilk gelen Brede Olsen oldu elbette; ama, Axel Ström de geldi, daha aşağılardan başkaları da; evet, ta köyden bile. Yamaçların ardından Oline de geldi, o hiç eksik olmayan Oline.

Bu sefer de köyünden haberler getirdi; dağarcığında, dedikodu olmadan gelir miydi o hiç! Hesap sonunda, Sivert Dayı'nın durumunun pek kötü olduğu ortaya çıkmış, hiçbir şey bırakmamış, hiç! Burada, Oline dudaklarını büzdü, bir ona, bir ötekine baktı. E, iç çekme falan yok muydu... Dam çökmeyecek miydi?

İlk gülümseyen Eleseus oldu. Alçak sesle:

— Dur bakayım... Senin adın Sivert Dayı'dan geliyor, öyle değil mi? diye sordu.

Küçük Sivert alçak sesle karşılık verdi:

— Öyle ama, ondan ne kaldıysa sana hediye ettim ben.

— Ne kadardı?

— Beş, onbin arasında.

Eleseus kardeşinin taklidini yaparak:

— Daler? diye haykırdı.

Oline bunu pek yersiz bir şaka saydı elbette. A, kendisi de oyuna gelmişti bu işte; Sivert babanın mezarı başında kendini zorlayarak gerçekten ağlıyormuş gibi döktüğü gözyaşları boşa gitmişti.

Eleseus da bal gibi biliyordu elbette kendisinin neler yazdığını; neler, neler yazmamıştı Oline'ye: Ona ömrünün son yıllarında destek olacakmış falan. Nerdeydi şimdi bu destek? O! hepsi laf! Zavallı Oline! Bir şeyler bırakmalıydılar ona... Ömründe görüp göreceği tek altın ışıltı. Oline'nin bu dünyada pek nasibi yoktu. Kötü işlere vermişti o kendini... Evet, birtakım dalaverelerle, ufak tefek madrabazlıklarla gününü gün ediyor, geçinip gidiyordu; bir dedikoduculukta ustaydı, onun diline düşmekten herkes korkardı, evet. Ama, hiçbir şey onu eskisinden daha kötü bir hale getiremezdi, hele ölen adamın bıraktığı beş on kuruş hiç! Bütün ömrünce didinip durmuştu; çocuk doğurmuş, bildiği bir iki ustalığı onlara da öğretmişti. Onlar uğruna dilenir, belki hırsızlık bile ederdi; ne yapar, yapar, yine de geçimlerini sağlardı... kendine göre bir ana. Öteki politikacılardan hiç de aşağı kalır yeri yoktu: Hem kendi çıkarını gözetirdi, hem de kendisine bağlı olanların; yerine göre laf etmesini bilirdi; ne yapar, yapar, istediğini elde ederdi, her seferinde ya bir kalıp peynir, ya bir avuç yün.

Sivert baba onu belki bir ara genç, güzel, pembe yanaklı bulmuştu ama, Oline şimdi yaşlıydı, biçimsizdi, çöküntü örneğiydi; çoktan ölmesi gerekirdi, ölünce nereye gömülecek? Aile mezarı yok; hayır, yabancıların, bilinmedik kimselerin kemikleri arasında yatmak üzere, bir çukura indirecekler onu; evet, sonu bu onun. Oline doğdu, öldü. Bir vakitler o da gençti. Şimdi, onbirinci saatte, beş, on kuruş bir para kalmıştı kendisine. Evet, bir tek altın ışıltı; şu yoksul kadın bir ara kollarını kavuşturabilecekti. Son ânında eşitlik yerini bulmuş, o da mükâfatını görmüştü; çocuklarının uğruna dilenmiş, belki hırsızlık bile etmiş, ne yapmış.yapmış, yine de geçindirmişti onları, hep bugünler için.

Ne var ki, işler ters gitmişti. Sivert babanın hesaplarındaki açığı çiftlik, davar, balıkhane, ağlar zar zor kapatıyordu. Oline olmasaydı durum daha da kötüye gidecekti ya. Kendisine de biraz bir şey kalması için öyle çabalanıyordu ki, unutulmuş birtakım şeyleri ortaya çıkarmıştı: Yıllardan beri, dedikoduyla, haber getirip götürmekle uğraştığı için, o bunları hatırlıyordu; yoksa, saygın kişilerin canlarını sıkmamak için başkaları bunları mahsus geçiştirivereceklerdi. Ah, şu Oline! Şimdi Sivert babaya hiç dil uzatmıyordu. Vasiyetname-

sinde pek büyük bir iyi yüreklilik göstermiş; hayli de şey kalacakmış ama, bakanlığın gönderdiği o iki adam ona oyun oynamışlar; neyse, bir gün olup Tanrı'nın kulağına gidecekmiş bunlar, öyle diyordu Oline, korkutarak. Tuhaf değil mi, vasiyetnamede adının geçmesini hiç de gülünç bulmuyordu; ne de olsa şerefti bu onun için; ona benzer başka kimsenin adı geçmiyordu!

Sellanraa'dakiler yedikleri bu tokadı sabırla karşıladılar; pek de hazırlıksız değillerdi. Ama, Inger bir türlü anlayamıyordu: Sivert Dayı öteden beri öyle zengindi ki...

Oline:

— İsa'nın da, Tanrı'nın da karşısına yine dimdik, zengin çıkardı ama, soydular onu diyordu.

Isak tarlalarına gitmek üzereydi.

Oline:

— Yazık ki gidiyorsun, Isak, dedi. Senin şu yeni makineyi göremeyeceğim demek. Yeni bir makinen varmış, öyle diyorlar.

— Evet.

— Evet, herkesin ağzında. Yüz oraktan daha çabuk biçiyormuş. Neler yok sende, neler! Varlıklısın, zenginsin çünkü. Bizim orada Priest'in de iki saplı yeni bir sabanı var ama, senin yanında o ne kalır ki! Bunu ben onun yüzüne de söylerim.

Isak:

— Sivert gösterir sana makineyi; babasından daha iyi işletiyor o, dedi, gitti.

Isak gitti. Öğleyin açık artırmayla satış var Breidablik'te; oraya gidiyor; ancak vakti var. Orasını almayı düşünmüyor artık ama, açık artırmayla satış... Şu yaban ortasında ilki bu; gitmemek tuhaf olur. Maaneland'a kadar iniyor, Barbro'yu görüyor.

Bir merhaba deyip geçecek ama, Barbro ona sesleniyor,

— Aşağı mı iniyordunuz? diye soruyor.

— Evet diyor Isak, yeniden yoluna koyulacak gibi yaparak.

Kızın baba ocağı satılacak olan; onun için, böyle kısa bir karşılık vermiştir.

Barbro:

— Satışa mı gidiyorsunuz? diye soruyor.

— Satışa mı? Valla, şöyle biraz aşağı iniyordum. Axel nerelerde?

— Axel mi? Bilmem valla. Aşağı, satışa indi. Herkes gibi o da sudan ucuz bir şeyler ele geçirmeyi umuyor sanıyorum.

Barbro hantal bir şey olmuştu şimdi... Ama, dili zehir gibiydi!

Satış başladı. Isak bucak müdürünün seslenişini işitiyor, büyük bir kalabalık görüyor. Yaklaşınca, bakıyor, hepsini tanımıyor: Başka köylerden gelenler de var. Brede, en süslü elbiselerini giymiş, ortalıkta dolaşıp duruyor, eskisi gibi herkesle çene çalıyor.

— Goddag, Isak. Demek satışa sen de teşrif ettin? Sağol, sağol. Ya, bunca yıllık komşuyuz, ahbabız, birbirimize bir tek kötü laf söylememişizdir. Brede gittikçe dokunaklı bir hal alıyor: Ya, insanın yaşadığı, işlediği, alışıp sevdiği bir yerden ayrılması ne tuhaf oluyor! Ama, kader böyle istedikten sonra insanın elinden ne gelir ki?

Isak onu avutmaya çalışarak:

— Belki böylesi daha iyi olur senin için, diyor.

Brede lafı onun ağzından kaparak:

— A! diyor, doğrusunu söyleyeyim mi sana, bence de öyle. Hiç üzülmüyorum, zerre kadar. Burası bana servet kazandırdı diyemem; ama, bundan sonra kazanacağım belki: Küçükler büyüyor, baba ocağından ayrılıyor... Evet, yenisi yolda, ama, yine de... Derken, Brede birden haberi veriyor: Şu telgraf işini bıraktım ben.

Isak:

— Ne? diye soruyor.

— Telgraf işini bıraktım ben.

— Telgraf işini bıraktın mı?

— Ya, yılbaşından beri. Neye yarıyordu ki? Diyelim işim var, bir yere gideceğim, bucak müdürünün ya da hekimin arabasını süreceğim, hayır, ilk önce telgrafa bakacaksın! Yo, ne akıl var bu işte, ne mantık. Vakti olan için oldukça iyi bir iş ama, hemen hemen bedavaya dere tepe telgraf peşinden koşmak Brede'nin yapacağı iş değil. Kaldı ki, telgrafçılarla da atıştım... Yine hiç yoktan kavga çıkardılar.

Bucak müdürü çiftliğe verilen fiyatları bir daha, bir daha söylüyor. Birkaç yüz daler değer biçmişlerdi, bu parayı buldu ama, yavaş yavaş daha da yükseliyor, her seferinde beş, on krone artarak.

Brede birden:

— A, Axel artırıyor, ayol! diye haykırarak ileriye doğru atılıyor. Ne o, benim yerleri de mi alacaksın? Uğraşacak kadar toprağın var senin, yetmiyor mu?

Axel:

— Başkası için artırıyorum, diye kaçamak bir karşılık veriyor.

— E, neyse, bana ne... Öyle bir söyledim.

Bucak müdürü çekicini kaldırıyor: Biri daha artırdı, tam yüz krone birden. Artık artıran yok. Bucak müdürü fiyatı bir daha söylüyor, çekiç elinde, biraz bekliyor, sonra vuruyor. Kim artırdı bunu? Axel Ström. Başkası hesabına.

Brede:

— Kim için alıyorsun? diye soruyor. Benim neme gerek, elbette, ama...

Şimdi bucak müdürünün masasında birkaç kişi baş başa vermişler; bankanın bir temsilcisi var, bakkal da çırağını yollamış. Ortada bir şey var: Alacaklılar memnun değiller. Brede'yi çağırıyorlar; Brede, keyfi yerinde, umursamaz bir tavırla, başını sallıyor.

— Peki ama, kim derdi ki daha yukarı bir fiyat bulamayacak? diyor. Sonra, sesini yükselterek, oradakilere dönüyor: Bir açık artırma açtığımıza, bucak müdürünü de buralara kadar yorduğumuza göre, burada ne var, ne yok, hepsini satmaya da razıyım: Araba, davar, bir yaba, bir değirmen taşı. Bunlara ihtiyacım yok artık;

hepsini satacağız.

Şimdi fiyat veren pek yok. Brede'nin karısı da karnı burnundayken yine de kocası gibi keyfi yerinde, umursamaz bir tavırla, bir masaya parayla kahve götürmeye başladı. Dükkâncılık oynamak hoşuna gidiyor, gülümsüyor. Brede de biraz kahve istemeye gelince, karısı, alayla:

— Herkes nasıl para veriyorsa sen de ver bakalım! diyor.

Brede de o cılız kesesini çıkarıp para veriyor. Ötekilere doğru dönüp:

— Gördünüz mü hanımı! diyor. Ben böyle cimri kadın görmedim!

Araba artık pek para etmez. Hanidir açıkta duruyor. Ama, Axel en sonunda beş krone daha artırıyor, arabayı da alıyor. Ondan sonra başka bir şey almıyor ama, bu temkinli adam nasıl oldu da bunca şey aldı diye herkes şaşıyor.

Derken, hayvanlar da geldi. Bugün onları, hazır olsunlar diye, ahırlarında tutmuşlardı. Çiftliği olmadıktan sonra davarı ne yapacaktı Brede! İneği falan yoktu onun; çiftçiliğe iki keçiyle başlamıştı, şimdi dört keçisi vardı, altı da koyunu; atı falan yoktu. Isak yassı kulaklı bir koyun aldı. Brede'nin çocukları ahırın kapısını açınca, Isak hemen fiyat vermeye başladı, ahali ona bakakaldı. Sellanraa'lı Isak zengindi. Hali vakti yerindeydi, bunca koyunu vardı, başka koyuna ihtiyacı yoktu ki.

Brede'nin karısı kahve satmasını bir ara kesiyor,

— Ya, al onu, al, Isak diyor, yaşlıdır yaşlı olmasına ama, her yıl iki, üç tane kuzular, doğrusu bu.

Isak, ona dik dik bakarak:

— Biliyorum, diyor. Daha önce de gördüm ben bu koyunu.

Eve dönerken Axel Ström'le birlikte yürüyor, koyununu ipe bağlamış götürerek. Axel konuşmuyor; bir şey düşünüyor gibi, ne düşünüyorsa. Isak, içinden: Görünüşe göre, hiçbir derdi olmaması gerek, diyor. Ekini iyi, otunun çoğunu kaldırdı, evine tahta döşeme-

ye başladı. Axel Ström'ün işleri yolunda. Yavaş davranır ama, adımını dikkatli atar. Şimdi bir de atı var.

Isak:

— Demek, Brede'nin yerini aldın ha? diyor. Kendin mi işleyeceksin?

— Yo, kendime almadım. Başkası için aldım.

— O!

— Ne dersin, çok para mı verdim?

— A, yo! Gereğince işlenirse iyi topraktır.

— Helgeland'da bir kardeşim var, onun için aldım.

— O!

— Sonra, belki de onunla değişirim, diye düşündüm.

— Onunla değişir misin... değişecek misin?

— E, belki Barbro öyle ister.

Isak da:

— Ya, belki, dedi.

Hiç konuşmadan epey gidiyorlar. Sonra Axel:

— Şu telgraf işini üzerime alayım diye peşimi bırakmıyorlar, diyor.

— Telgraf mı? Hımm. Ya, Brede bırakıyormuş.

Axel de, gülümseyerek:

— Hımm, diyor. Pek öyle değil; Brede'den almışlar o işi.

Isak, Brede'yi haklı çıkarmaya çalışarak:

— Ya, öyle, diyor. Bakım çok vakit alıyor, besbelli.

— Yılbaşında bildirmişler işine son vereceklerini, daha iyi yapmazsa.

— Hımm.

— Ben üzerime alsam, değer mi dersin?

Isak uzun uzun şöyle bir düşündü.

— Evet, parası iyi, orası öyle ama... dedi.

— Bana daha çok verecekler.

— Ne kadar?

— İki katı.

— İki katı mı? A, öyleyse düşün bir sen bunu derim.

— Ama, hattı şimdi biraz daha uzattılar. Neye karar vereceğimi bilemiyorum. Seninki kadar satılacak odun yok burada; şimdi üzerime aldığım iş için de paraya ihtiyacım var. Bir şey almak da nakit para ister. Satılacak pek toprağım, davarım da yok. Başlangıçta şöyle bir yıl kadar şu telgraf işini üzerime alacağım sanıyorum...

Ya Brede daha iyi yapar da işi kendinde alıkoyarsa, diye düşünmek ikisinin de aklına gelmedi.

Maaneland'a vardıklarında baktılar Oline orada, aşağı inerken uğramış. Ya, ne acayip yaratık şu Oline! Meyve kurdu gibi şişko, toparlacık, oradan oraya dolaşır dururdu; yetmişini falan geçmişti, yine de dolaşıp duruyordu. Oturmuş, kulübede kahve içiyor; onların geldiğini görünce kalkıyor, dışarı çıkıyor.

— Goddag, Axel. Satıştan hoş geldin. Ne yapıyorsunuz diye bir bakmaya geldim, kızmadın ya? İyisiniz, bakıyorum... Yeni bir ev yapıyorsunuz, gittikçe zenginleşiyorsunuz! Sen de koyun mu aldın, Isak?

— Ya, dedi Isak. Tanırsın belki, ha?

— Tanır mıyım? Yo...

— Bak, kulakları yassı.

— Kulakları yassı mı? O da ne demek? Yassıysa ne olmuş yani? Ne diyecektim: Brede'nin orayı kim aldı, Allahaşkına? Demin Barbro'ya söylüyordum, bakalım o yandan komşunuz kim olacak, diye. Barbro da, zavallıcık, oturmuş, ağlıyor; e, elbette, değil mi ya? Ama, Tanrı ona burada Maaneland'da yeni bir ev nasip etti...

Kulakları yassı mı? Kulakları yassı çok koyun gördüm ben. Bak sana söyleyeyim, Isak, senin o makine yok mu, e ben ömründe öyle şey görmedim. Sana kaça mal oldu, sormayacağım, çünkü o kadara kadar saymasını bilmem. Sen de görünce ne demek istediğimi anlarsın, Axel. Sanki İlyas'ın o ateşten arabası, haşa sümme haşa!

Otlar içeri alındıktan sonra, Eleseus şehre dönmek üzere hazırlanmaya başladı. Geleceğini mühendise yazmıştı ama, basma kalıp bir karşılık almıştı: İşler iyi gitmiyormuş, gideri kısmak zorundaymışlar, Eleseus'un işini müdür yapabilirmiş... Ama mühendis: Gelirseniz başka yerde iş bulmanıza elimden geldiği kadar yardım ederim; ama, bu da pek zor, çünkü bir işin peşinden koşan delikanlılar pek çok diyor, mektubunu Sevgilerimle diye bağlıyordu.

Eleseus şehre dönecekti elbette, başka türlüsü düşünülemezdi. Kendini ziyan mı edecekti? Adam insan arasına karışmak istiyordu. Onun için, durumun değişmiş olduğunu evdekilere hiç söylemedi; ne yararı olurdu ki? Doğrusunu isterseniz, bu iş onun biraz keyfini kaçırmıştı ya...

Sellanraa'da insanın duygularını belli etmesi âdet değildi; Eleseus da allahaısmarladık diyeceği anı korkuyla bekliyordu. Leopoldine'den başladı. Kız da doğru dürüst bir Güle güle dedi, iyicene becerdi bunu. Hizmetçi kız Jensine de öyle; yün taramaya oturdu, Güle güle dedi. Ama, iki kız da –kör olasıcalar!- gözlerini dikmişler, ona öyle bakıyorlardı; gözleri hiç yaşarmadı diye. Eleseus annesinin elini sıktı, annesi de açıktan açığa ağladı elbet, oğlunun ağlamayı hiç sevmediğini düşünmeden. Güle güle! Yo yolun açık olsunl diye hıçkırdı. En kötüsü babasıyla vedalaşması oldu... Babası için kötü. A, her bakımdan. Çocukları için didinen, onların üzerine titreyen bir babaydı o: Çocukları kucağında taşımış, onlara martıları, daha başka kuşları, hayvanları, tarlaların şaşılacak yanlarını anlatmıştı; çok eskiden de değil, daha birkaç yıl önce. Baba camlı pencerenin önünde ayakta duruyor; birdenbire arkasına dönüyor, oğlunun elini sıkı sıkı yakalıyor, suratı asık, çabucacık: E, hadi, güle güle diyor, yeni at ipini çözmüş diyerekten kapıdan dışarı fırlıyor. Biraz önce atın ipini gevşek bırakan kendisiydi. Sivert yumurcağı da biliyordu bunu; dışarıda, durmuş, babasını seyrediyor, kendi kendine gülümsüyordu. Neyse ki at çayırdaydı.

Eleseus o işi bitirmişti en sonunda. Annesi kapıya kadar gelmeden edemez. Yine hıçkıra hıçkıra:

— Yolun açık olsun! diyor, bir şey de veriyor. Al şunu... Sağol falan da deme. Mektup yazmayı unutma; sık sık yaz.

İki yüz krone! Eleseus tarlaya doğru baktı: Babası, harıl harıl yere bir sınır kazığı kakmaya uğraşıyordu; toprak oldukça yumuşakken, yine de bunu pek zorlukla yapabiliyor gibiydi.

İki kardeş aşağı doğru yola koyuldular. Maaneland'a vardılar. Barbro kapının ağzında duruyordu, seslendi, onları çağırdı:

— Gidiyor musun, Eleseus? Yo, olmaz, içeri gelip hiç olmazsa bir fincan kahve içeceksin.

Kulübeden içeri giriyorlar. Eleseus artık aşk acılarından kurtulmuş, ne kendini pencerelerden atmak niyetinde, ne de zehir içmek; hayır, o hafif mevsimlik pardösüsünü dizlerinin üzerine seriyor, gümüş etiketi görünecek biçimde; sonra, mendiliyle saçlarını siliyor, kibar bir tavırla:

— Bugün hava çok güzel, değil mi... harikulade! diyor.

Barbro da oldukça kendini tutuyor; bir elinde gümüş, öbüründe altın yüzük var, onlarla oynuyor... Yo, onun altın yüzüğü de var.

Sivert:

— Axel nerelerde? diye soruyor.

Barbro, kasılarak:

— A, buralarda bir yerde olacak, diyor. Sonra Eleseus'a: E, demek seni bir daha buralarda göremeyeceğiz ha? diye soruyor.

Eleseus:

— Pek sanmıyorum, diyor.

— Ya, şehre alışmış bir kimse hiç yapamaz burada. Ben de seninle gelebilseydim.

— Hiç de içten söylemiyorsun bunu, biliyorum.

— İçten söylemiyor muyum? A, ben biliyorum şehirde yaşama-

nın da, burada yaşamanın da nasıl şey olduğunu; hem ben senin bulunduğun şehirden daha büyük bir şehirde bulundum, onu sorarsan. Nasıl aramam!

Eleseus hemen:

— Onu demek istemedim diyor. Bergen'de bulunduktan sonra, elbette.

Tuhaf şey! Barbro nasıl da tedirgin olmuştu!

— Şunu iyi biliyorum ki, okunacak gazete olmasa burada bir gün bile durmam, diyor.

Cehenneme kadar yolu vardı, Eleseus'un umurunda mıydı! Suratındaki kir açıkça görülüyordu, ne durumda bulunduğunu oğlanın masum gözleri bile fark etmişti.

— Biraz gitar çalmaz mısın bize? diye sordu.

Barbro ters ters:

— Hayır, dedi. Ne diyecektim: Bir iki gün için gelsen de Axel'e biraz yardım etsen şu yeni evin yapılmasında, olmaz mı, Sivert? Diyelim, yarın... köyden dönüşünde, ha?

Sivert biraz düşündü.

— E, belki. Ama elbisem yok.

— Bu akşam gider sizin evden iş elbiselerini alır getiririm, sen geldiğinde hazır olur.

Sivert de:

— Ya, getirebilirsen, dedi.

Eleseus, birden:

— E, sırası gelince gelirim de çocuğuna vaftiz babası olurum, dedi.

Barbro ona şöyle bir baktı, alay eder gibi:

— Vaftiz babası, ha! diye söylendi. Saçmaya bak! Vaftiz babası aradığım sırada sana haber gönderene kadar epey vakit geçer.

Eleseus buna karşı çılgınca gülüp, kendini oradan dışarı atmayı istemekten başka ne yapabilirdi ki!

Sivert:

— Sağol diyor, gitmek üzere yerinden kalkıyor.

Eleseus da:

— Sağol, diyor ama, ne kalkıyor, ne de görgülü bir adamın bir fincan kahve için sağol derken yapması gerektiği gibi başını eğiyor...

Şu iğneli konuşmasını pek seven çirkinlik kumkumasına zerre kadar değer verdiği yok.

Barbro:

— Bakayım, dedi. A, evet, şehirde birlikte kaldığım delikanlıların pardösülerinde de bu gümüş etiketlerden vardı ama, daha büyük. E, gelip bizde gece kalacaksın, değil mi, Sivert? Elbiselerini getiririm ben.

Barbro'dan ayrılmaları da böyle oldu. İki kardeş yine yola koyuldular. Eleseus şu Barbro işine hiç de üzülmemişti; canı cehenneme! Hem sonra, onun cebinde ikiyüz daler vardı şimdi!

Köy görünüp de Sivert'in eve dönme vakti gelince, ikisi de pek erkeğe yaraşmaz biçimde davrandılar.

Sivert:

— Sen gittikten sonra ev biraz ıssız kalacak sanıyorum, diyecek kadar yufka yüreklilik bile gösterdi.

Bunun üzerine, Eleseus da ıslık çalmaya başladı, ayakkabılarına baktı, parmağında kıymık buldu, ceplerinde bir şeyler aradı... Bir kâğıtlar varmış, ne yazılı olduğunu sökemiyormuş. Ayrılmaları ikisi için de kötü bir biçim alacaktı ama, bereket versin Sivert en sonunda durumu kurtardı.

Birdenbire:

— El bende! diyerekten ağabeyinin omzuna vurdu, fırladı kaçtı.

Ne de olsa en iyisi buydu. Uzaktan birbirlerine allahısmarladık

der gibi bir şeyler haykırıştılar, ikisi de yoluna gitti.

Kader mi, talih mi, her neyse. Eleseus yine şehre döndü, kendisine artık kapanmış olan bir işe.

Ama, aynı olay Axel Ström'e yanında çalışacak bir adam kazandırdı. Yapıya 21 ağustosta başladılar, on gün sonra da çatı örtülmüştü. Yo, büyük bir ev değildi bu, öyle yüksek bir şey falan değil; topu topu tahta bir evdi, kerpiç kulübe değil.

Ama, hiç olmazsa, o güne kadar insanlar için ev olmuş bir yerde hayvanlar o kış kendileri için güzel bir barınak bulmuş olacaklardı.

II

Eylülün 3'üydü, Barbro ortalıkta yoktu. Kaybolmuş değildi ama, evde yoktu. Axel elinden geldiği kadar marangozluk ediyordu: Yeni eve camlı bir pencereyle bir kapı yapmaya uğraşıyordu, bu da bütün vaktini alıyordu. Ama, öğlen çoktan geçip de yemeğe çağırılmayınca, kendisi kulübeden içeri girdi. Kimsecikler yok. Tek başına biraz bir şey yedi, yerken de dört bir yanına bakındı : Barbro'nun bütün elbiseleri orada asılıydı; bir yere gitmiş olsa gerekti, o kadar. Yeni evdeki işine döndü, bir ara çalıştı, sonra geldi yine kulübeye baktı... Yo, kimse yok. Barbro bir yerde yatıyor olmalı.

Axel onu aramaya çıkıyor.

— Barbro! diye sesleniyor.

Yok. Bütün kapıları açıp bakıyor, topraklarının bitimindeki çalılara kadar gidiyor, uzun uzun arıyor, belki bir saat, sesleniyor... yok. En sonunda, ta uzaklarda buluyor onu: Çalıların arasına, yere uzanmış yatıyor, dere ayaklarının dibinden akıyor, yalınayak, başı açık, sırtına kadar da ıslanmış.

— Burada mı yatıyorsun? diyor. Niye ses vermedin?

Barbro:

— Sesim çıkmıyor, diyor.

Sesi öyle boğuk ki Axel zor işitiyor.

— Ne... Suya mı düştün?

— Evet. Ayağım kaydı... Ah!

— Bir yerin mi acıyor?

— Yo, geçti.

Axel:

— Geçti mi? diyor.

— Evet. Yardım et de eve döneyim.

— Nerede...?

— Ne nerede?

— Çocuk... doğmadı mı?

— Hayır. Ölüymüş.

— Ölü müymüş?

— Evet.

Axel'in kafası da ağır işler, eli, ayağı da. Orada öyle dikilip duruyor.

— Nerede öyleyse? diye soruyor.

Barbro:

— Sana ne? diyor. Yardım et de bana eve döneyim. Ölmüş. Kolumdan biraz tutarsan yürüyebilirim.

Axel onu eve getiriyor, iskemleye oturtuyor, üzerinden sular akarak.

— Ölmüş mü? diye soruyor.

Barbro:

— Ölmüş, dedim ya? diyor.

— Ne yaptın onu öyleyse?

— Koklayacak mısın? Ben yokken bir şey yedin mi sen?

— Peki ama, derenin kıyısında ne işin vardı?

— Derenin kıyısında mı? Ardıç dalı topluyordum.

— Ardıç dalı mı? Ne için?

— Kovaları temizlemek için.

Axel:

— Oralarda ardıç yoktur ki, diyor.

Barbro, sinirli bir tavırla, boğuk bir sesle:

— Sen kendi işine bak! diyor. Dere kıyısında ne mi yapıyordum? Süpürge yapmak için çalı arıyordum. Sen bir şey yedin mi diye sordum, duymadın mı?

Axel:

— Bir şey yedim mi? diyor. Şimdi nasılsın?

— Oldukça iyi.

— Gideyim hekim getireyim bence.

Barbro:

— Hekim getirecekmiş! diyor, arkasına giyecek kuru elbise aramak üzere kalkıyor. Paranı harcayacak başka yer yokmuş gibi!

Axel işine dönüyor, pek çalışamıyor ama, rendeyle, çekiçle biraz ses çıkarıyor, Barbro duysun diye. En sonunda, pencereyi oturtuyor, çerçevenin kenarlarını yosunla dolduruyor. O akşam Barbro yemeğine pek aldırmıyor, dolaşıp duruyor, onunla, bununla uğraşıyor: Süt sağma saatinde inek ahırına gidiyor; ama, eşikten biraz daha dikkatli atlıyor.

Her zamanki gibi yine samanlıkta yattı. Axel bir iki kere gitti baktı: Mışıl mışıl uyuyordu. Ertesi sabah aşağı yukarı yine eskisi gibiydi; ama sesi öyle kısılmıştı ki pek konuşamıyordu, boğazına da eski bir çorap dolamıştı.

Günler geçti, iş tavsadı; başka şeyler çıkmış, olay bir tarafa itilmişti. Ama, ufak, büyük birtakım belirtiler vardı ki, Maaneland'da bir şeylerin değiştiğini gösteriyordu. Herhangi bir hizmetçi kız gibi Barbro da artık orada kendini hiç de kendi evindeymiş gibi görmüyordu. Çocuk öldükten sonra, Axel'in onun üzerindeki sözü geçerliği gevşemişti; bunu Axel görüyordu. Eskiden ne kadar güvenle düşünmüştü: Hele çocuk gelsin! Çocuk gelmişti ama, gitmişti. En sonunda Barbro da parmaklarından yüzükleri çıkardı, hiçbirini bir daha takmadı.

Axel:

— Ne demek bu? diye sordu.

Barbro, başını sallayarak:

— Ne ne demek? dedi.

Artık ona bağlı değildi, onu bırakmıştı; bu demekti bu, başka ne demek olacak!

Axel çocuğun ölüsünü de bulmuştu dere kıyısında. Doğrusunu isterseniz, aramış da bulmuş değildi; nerede olduğunu pek iyi biliyordu ama, üstüne düşmemişti. Derken, kader onun bunu unutup gitmesini istememiş olacak ki, kuşlar başladılar oranın üstünde dolanmaya; bağrışa bağrışa yaban ördekleri, kargalar, daha sonra da baş döndürücü yüksekliklerde bir çift kartal. Orada bir şey gömülü olduğunu başlangıçta bir tek kuş görmüştü ama, insan değildi ki sır saklasın, haykıra haykıra dört bir yana yaymıştı. Bunun üzerine, Axel de içine düştüğü uyuşukluktan kurtuldu, gizlice oraya gidebilmek için fırsat kolladı. O şeyi üzerine yassı taşlar konmuş bir yosun, çalı çırpı yığını altında buldu, bir bez parçasına sarılı. Merakla, ürküntüyle bezi biraz araladı: Yumulu gözler, kara saçlar... oğlan; bacakları çaprazlanmış... buydu gördüğü. Bez ıslanmıştı ama, şimdi kuruyordu; yarı sıkılmış bir çamaşır topağı gibi. Onu orada öyle, gün ışığında bırakamazdı; içinden de belki kendisine, ya da oraya bir uğursuzluk gelmesinden korkuyordu. Koştu gitti eve, kürek aldı geldi, mezarı daha derin kazdı ama, dereye pek yakın olduğundan, çukura su doldu, kıyının daha yukarılarında bir yerde çukur açmak zorunda kaldı. Çocuğun ölüsünü kendisi elinden geldiği kadar iyice sarıp sarmaladı, yeni mezara koydu. Üzerine yine toprak örttü, tıpkı eskisi gibi, iyice gizledi. Bu iş bitince, ortada çalılar arasında ufak bir yeşil tümsekten başka bir şey görünmüyordu.

Eve geldiğinde Barbro dışarıdaydı.

— Neredeydin? diye sordu.

Axel'in hıncı geçmiş olacak ki sadece:

— Hiçbir yerde, dedi. Sen neredeydin?

Ama, Barbro onun yüzünden korkmuş olsa gerek, bir şey söylemedi, içeri girdi. O da arkasından.

— Bana bak, dedi, sonra doğrudan doğruya sordu: Ne demek istiyorsun yüzükleri takmamakla?

Barbro biraz savsaklamayı doğru bulmuş olacak ki; bir kahkaha attı, sonra:

— E, sen bugün pek ciddisin, dedi. Elimde değil, gülüyorum! Yüzükleri haftanın her günü takayım istiyorsan, a, takarım! Yüzükleri ortaya çıkardı, taktı. Ama, onun buna pek delicesine sevindiğini görünce, daha da arsızlaştı: Başka ne yapmışım, söyle de bilelim?

Axel:

— Şikâyet etmiyorum, dedi. Yalnız, eskisi gibi ol, yeter, ilk geldiğin gibi. Demek istediğim bu benim. Bir arada yaşayıp da hep böyle anlaşmak kolay şey değildir. Sözünün arkasını getiriyor: Ben babandan orayı alırken belki orada oturmak istersin, oraya taşınırız diye düşünmüştüm. Ne dersin?

O! işte kendini ele vermişti! Onu kaybetmekten, kimsesiz -yine çiftliğe, hayvanlara bakacak kimsesiz- kalmaktan korkuyordu.

Barbro anlamıştı bunu. Soğuk bir tavırla:

— Evet, daha önce de söylemiştin bunu, diye karşılık verdi.

— Evet, söylemiştim ama, karşılık alamamıştım.

Barbro:

— Karşılık mı? dedi. Öf! bıktım artık bundan!

Axel kendini yumuşak davranmış sayabilirdi: Brede ile çoluğunun çocuğunun yine Breidablik'te kalmalarına ses çıkarmamıştı; orasıyla birlikte ekinleri de almışken kendi evine ancak bir iki yük ot getirmiş, patatesleri de orada bırakmıştı.

Şimdi Barbro'nun ona zıt gitmesi saçmalıktı ama, onun bunu düşündüğü bile yoktu, ağırına gitmiş gibi bir tavırla:

— Demek biz Breidablik'e taşınacağız, bütün bir aileyi evsiz barksız bırakacağız, öyle mi? diye sordu.

Axel kulaklarına inanamıyordu. Bir ara, ağzı açık, öyle bakakaldı, iyi bir karşılık vermek ister gibi öksürüp boğazını açtı ama, sesi

çıkmadı; yanlız:

— Köye gitmiyorlar mı onlar? diye sordu.

Barbro:

— Bana ne soruyorsun? dedi. Yoksa onlara orada yer mi buldun?

Axel kavga çıkarmak istemiyordu ama, kendini tutamadı, ona şaştığını, biraz şaştığını belli etti.

— Gittikçe aksileşiyorsun, çetinleşiyorsun, dedi, ama, sanırım ki ne söylediğini bilmeden konuşuyorsun.

Barbro buna:

— Ne söylediğimi pek iyi biliyorum, diye karşılık verdi. Peki, bizimkiler niye buraya gelmesinler? Bunu söyle sen bana! O zaman annem bana biraz yardım eder hiç olmazsa. Ama, belki de sen, işim pek az, yardımcıya ihtiyacım yok diye düşünüyorsundur, ha?

Belki bu sözde biraz gerçek vardı ama, saçmalık da vardı. Brede'ler gelecek olurlarsa, kulübede oturmak zorunda kalacaklardı, Axel de hayvanlarına yer bulamayacaktı... Yine eskisi gibi sıkışık durumda kalacaktı. Neydi bu kadının zoru... Kafasında akıl diye bir şey yok muydu?

— Bana bak, dedi. Sen kendine yardımcı olarak bir hizmetçi kız bulsan daha iyi edersin.

— Şimdi mi?... Kış geliyor, işler azalacak şimdi. Hayır, ihtiyacım olduğu zaman düşünmeliydin sen bunu.

Bunda da bir bakıma haklıydı: Durumu ağırken, sıkıntı çekerken yardımcı işi konuşulmalıydı. Ne var ki, Barbro sanki hiçbir şey yokmuş gibi her işini görmüştü, yapılacak her işi yapmış, yardımcının adını bile etmemişti.

Axel, ne yapacağını şaşırmış bir halle:

— Valla, anlayamıyorum! dedi.

Bir sessizlik. Barbro:

— Babamdan sonra şu telgraf işini sen üzerine alıyormuşsun,

öyle mi? diye sordu.

— Ne? Kim söyledi?

— Valla, öyle diyorlar.

Axel:

— E, akmazsa damlar, dedi. Olmaz, diyecek değilim.

— O!

— Peki ama, niye sordun?

— Hiç, dedi Barbro. Ama şu var ki, babamı evinden barkından ettin, şimdi de elinden ekmeğini alıyorsun.

Sessizlik. Ama, Axel'in de sabrı taşmıştı.

— Sana şunu söyleyeyim ki, diye haykırdı, sana da, seninkilere de yaptıklarıma lâyık değilmişsin sen!

— O! dedi Barbro.

Axel, masaya yumruğunu indirerek:

— Evet! dedi, ayağa fırladı.

Barbro, ağlamaklı bir halle:

— Korkutamazsın beni, bunu bilmiş ol, dedi, duvara doğru sokuldu.

Axel:

— Korkutamaz mıyım seni? dedi, burun büktü. Artık açıkça konuşacağım. Çocuk ne oldu? Boğdun mu sen onu?

— Boğdum mu?

— Evet. Suda buldum.

— O! Gördün demek? Demek... -kokladın diyecekti, çekindi; görünüşüne bakılırsa, Axel o sırada hiç de şakaya gelir halde değildi- Demek buldun? dedi.

— Suda buldum.

— E, olabilir. Suda doğdu. Ayağım kaydı düştüm, kalkamadım.

— Ayağın kaydı, öyle mi?

— Evet. Çocuk da, daha ben kalkmaya kalmadan doğdu.

Axel:

— Hımm... yaptı. Ama, gitmeden yanına bez almışsın... Düşersem, diye mi?

Barbro:

— Bez mi? dedi.

— Beyaz bir bez parçası... benim gömleklerden biri, ortasından ikiye bölmüşsün.

— Evet, ardıç dallarını taşımak için almıştım yanıma.

— Ardıç dallarını mı?

— Evet. Söylemedim mi sana oraya niye gittiğimi?

— Evet, söyledin. Yoksa, süpürge yapmak için çalı mı?

— E, her neyse...

Bu seferki açıktan açığa kavgaydı ama, bu bile bir süre unutuldu gitti, her şey düzeldi... Doğrusunu isterseniz, tam düzelmedi ama, eh, iyi sayılır. Barbro adımını denk alıyor, daha boynu eğik davranıyordu; biliyordu ki tehlike vardı. Ama, böylece Maaneland'da hayat gittikçe daha zor, daha çekilmez oldu: Aralarında açık konuşma yok, şakalaşma yok; hep tetikte. Bu böyle gitmezdi ama, gittiği sürece Axel halinden memnun olmalıydı. Bu kızı oraya o getirmişti, kendisinin olsun istemişti, elde etmişti; bütün bunları değiştirmek kolay iş değildi. Barbro oranın her şeyini biliyordu: Kap kacak nerede duruyor; inekler, keçiler ne zaman doğuracak; yem kışa yetecek mi, yetmeyecek mi; peynir için, içmek için ne kadar süt var. Bir yabancı bütün bunları bilemezdi, belki de böyle birini bulamazdı bile.

Yo, Axel şu Barbro'yu başından atıp başka bir yardımcı kız almayı çok düşünmüştü. Barbro kimi vakit pek hırçınlaşıyordu, Axel ondan neredeyse korkuyordu. Onunla ahbaplık kurmak gibi bir talihsizliğe uğradığı zamanlar bile kimi vakit onun acayip zalimliğin-

den, kaba hallerinden korktuğu olmuştu; ne var ki, güzel kızdı, kimi vakit pek de tatlı oluyor, onu kollarının arasına gömüyordu. Eskidendi bu... Şimdi hepsi geçmişti. Yo, geçmiş ola, Barbro bu pis işe bir daha girişecek değilmiş. Gel gör ki, alışkanlıktan vazgeçmek de zordu...

Axel, onu heveslendirmeye çalışarak:

— Öyleyse, hemen evlenelim, dedi.

— Hemen mi? Yo, olmaz: Önce şehre gideyim, dişlerimi yaptırayım, hepsi çürük.

Böylece, eskisi gibi olup gitmekten başka yapacak bir şey kalmıyordu. Barbro şimdi öyle pek işine karşılık para da almıyordu ama, daha da çoğunu alıyordu: İkide bir para istiyor, Axel de veriyordu; Barbro da, sanki hediye alıyormuş gibi, Sağol diyordu. Bu paralar nereye gidiyordu, Axel bunu bir türlü anlayamıyordu. Şu yaban ülkesinde parayı ne yapıyordu bu kadın? Kendisi için biriktiriyor muydu ne? Ama, bütün yıl boyunca biriktirip de ne yapacaktı?

Axel'in anlayamadığı daha birçok şeyler vardı. Yüzük de vermişti ona, değil mi ya... hem de altın yüzük? Bu son hediyeden sonra araları düzelmişti ama, bu da çok sürmemişti. Axel de ona boyuna yüzük alamazdı ya. Kısacası, Barbro onu bırakmak mı istiyordu yoksa? Kadınlar tuhaf yaratıklardır! Bir yerde onu bekleyen iyi bir çiftlik sahibi, varlıklı bir adam mı vardı yoksa? Axel'in, kimi vakit, kadınlara, onların deliliklerine sinirlenerek masaya yumruğunu indirdiği oluyordu.

Tuhaf şey, Barbro'nun aklı fikri Bergen'deymiş, şehir hayatındaymış gibiydi, iyi, hoş. Peki ama, öyleyse ne cehenneme gelmişti şehirden? Babasından aldığı tel üzerine adım bile atmazdı. Bu işin başka bir nedeni olsa gerekti. Şimdi buradaydı ya, yıllardan beri, sabahtan akşama kadar halinden şikayet edip duruyordu. Şöyle adam akıllı saç kovalar yerine tahta kovalar varmış burada, tava yerine tencere, süthaneye şöyle bir uğramak yerine boyuna süt sağma... Hantal ayakkabılar, sarı sabun, saman dolu yastık... Ne mızıka varmış, ne insan. Böyle de yaşanır mıymış hiç!

O büyük kavgadan sonra aralarında ufak tefek atışmalar da

olmuştu. O! sık sık oluyordu!

Bir gün Barbro:

— Aklın varsa bir daha açmazsın bu konuyu, dedi. Babama yaptıklarının lafını etmezsin.

Axel:

— E, ne yapmışım? diye sordu.

Barbro:

— A, sen bilirsin bal gibi! dedi. Ama, yine de hat bakıcısı olamayacaksın!

— O!

— Hayır, olamayacaksın. Gözümle görürsem ancak o zaman inanırım.

— Beceremem mi yani?

— Beceremem mi, beceremem mi! Sen daha okuma yazma bilmiyorsun, eline gazete aldığın yok.

Axel:

— Yo, buna gelince, kendime göre pekâlâ okuyup yazmam var, dedi. Ama, senin bu vırvırın, bu çenen yok mu! Bıktım artık!

Barbro:

— Ya, öyle mi, peki! dedi, gümüş yüzüğü çıkarıp masanın üzerine attı.

Axel, biraz geçtikten sonra:

— O! yaptı. Peki, öteki?

Barbro, altın yüzüğü de parmağından çıkarmaya çalışarak:

— A, bana verdiğin bütün yüzükleri geri almak istiyorsan, veririm, dedi.

Axel:

— İstediğin kadar şirretlik et, umurumda mı! dedi, çıkıp gitti.

Çok geçmeden de, Barbro yüzükleri yeniden takmıştı elbette. Zamanla, çocuğun ölümü üzerine Axel'in söylediklerine de önem vermez oldu. Burun büküp, başını sallayıp geçiyordu. Suçunu açıkça söylemesine söylemiş değildi; yalnız, E, diyelim ki boğdum, ne olacak? demişti. Sen burada dağ başında yaşıyorsun, başka yerlerden haberin yok ki! Bergen'de tanıdığı iki kız varmış, onlar da öyle yapmışlar ama, biri iki ay hapis yatmış; o da, enayiliğinden: Çocuğu öldürmemiş de soğukta bırakmış donsun diye. Ötekini de, bırakmışlar. Yo diyordu, kanun şimdi eskisi kadar sıkı değil. Kaldı ki, her zaman ortaya da çıkmıyor. Bergen'deki otelde bir kız varmış, iki çocuk öldürmüş. Christiania'lıymış, şapka giyermiş... Tüylü şapka, ikinci çocuktan dolayı üç ay hapis vermişler, birincisi hiç ortaya çıkmamış.

Axel bunları dinledikçe eskisinden daha çok korkmaya başlıyordu Barbro'dan. Gece, karanlıkta, bu konuda düşündü, anlamaya çalıştı. Ne de olsa, Barbro'nun hakkı vardı. Kendisi bu işi pek büyütüyordu ya. Yine de, iki hafta sonra, artık dayanamadı. Bir gün odanın ortasında kakıldı kaldı: Bir gerçek gözlerinin önüne bütün çıplaklığıyla serilivermişti. Aman yarabbi! Barbro'nun gebe olduğunu herkes görmüş olsa gerekti, açıkça belliydi; şimdi ise eski haline gelmişti: Çocuk neredeydi? Ya birileri gelir de sorarsa? Er geç soracaklardı. Ortada suç yoksa, çocuğu usulü dairesinde kilisenin avlusuna gömselerdi daha iyi olurdu, orada, kendi topraklarında, çalıların arasında bırakacaklarına.

Barbro:

— Yo, iş büyürdü, dedi. Keserler bakarlar, sorguya falan çekerlerdi. Başıma dert açmak istemedim.

Axel:

— Sonradan daha büyük bir dert açılmayacak mı sanki? dedi.

Barbro, rahat bir tavırla:

— Ne kaygılanıyorsun yani? diye sordu. Bırak dursun olduğu yerde. Evet, gülümsüyordu da. Senin yakana yapışacaklar diye mi korkuyorsun? Bırak bu saçmalığı, bir daha da lafını etme bunun.

— E, peki...

— Çocuğu ben mi boğdum? Ayağım kayıp da suya yuvarlanınca kendisi boğuldu, dedim ya sana. Senin bu söylediklerin kadar saçma laf duymadım ben. Ortaya çıkacağı falan yok.

Axel:

— Sellanraa'lı Inger'in yaptığı ortaya çıktı ya, dedi.

Barbro biraz düşündü. Sonra:

— E, ondan bana ne! dedi. Kanunlar değişti şimdi, gazete okusaydın bilirdin. Bir alay kişi yapıyor bu işi, lafı bile olmuyor.

Axel:

— Her şey er geç ortaya çıkar bence, diye direndi.

Barbro da buna karşı:

— Aradan çok zaman geçince çıkmaz, dedi, sonra da, onu ya yatıştırmak için, ya cesaretlendirmek için, belki de sırf övünmek, böbürlenmek için, birdenbire bir bomba patlattı: Ben de bir şey yaptım, hiç ortaya çıkmadı.

Axel, inanmayarak:

— Sen mi? dedi. Ne yaptın?

— Ne mi yaptım? Birini öldürdüm.

Bu kadar ileri gitmek niyetinde değildi ama, bir kere söylemişti artık. Axel ona bakakalmıştı. Yo, ağzından kaçmış değildi; kabadayılık taslamak, gösteriş yapmak için söylemişti bunu; büyük görünmek, onu susturmak istiyordu:

— İnanmıyor musun? diye haykırdı. Hatırlar mısın hani gazete yazmıştı, limanda bir çocuk bulundu, diye? İşte ben öldürdüm onu.

Axel:

— Ne? dedi.

— Çocuk ölüsü. Sen de hiçbir şeyi hatırlamazsın ki. Senin getirdiğin gazetede okumuştuk.

Biraz geçtikten sonra, Axel:

— Çıldırmışsın sen! diye haykırdı.

Ama, onun şaşkınlığı Barbro'yu daha kışkırtıyor, ona bir üstünlük kazandırıyor gibiydi, işin daha da ayrıntılarına girdi:

— Elimdeki kutudaydı... Çoktan ölmüştü elbet... Doğar doğmaz öldürmüştüm. Limana girince, gemiden aşağı attım.

Axel, kara kara düşüncelere dalmış, hiçbir şey söylemiyordu. Barbro daha da anlattı: Çok eskiden yıllarca önce olmuş bu iş, Maaneland'a ilk geldiği sıralarda. İşte, bak, görüyormuş ya, her şey hiç de ortaya çıkmıyormuş! Herkesin bütün yaptıkları ortaya çıksaymış ne olurmuş sonra? Ya şehirlilerin yaptıklarına ne buyurulurmuş? Çocuklarını daha doğmadan öldürüyorlarmış onlar, hekime gidiyorlarmış, çocuğu daha doğmadan başlarından atıyorlarmış. Yo, Axel hiç merak etmesinmiş, kibarlar arasında hiç de büyük bir iş değilmiş bu.

Axel:

— O! dedi. Öyleyse ikinci çocuğunu da sen öldürdün?

Barbro, elinden geldiği kadar ilgisiz bir tavırla:

— Yo, ben öldürmedim, dedi. Düşürdüm.

Axel evden pek düşünceli çıktı. Barbro'nun ilk çocuğunu öldürmüş olmasına pek aldırmıyordu; onu ilgilendirmezdi bu. Kendisinin yanına gelmeden önce çocuk doğurmuş olması da pek bir şey değildi; Barbro günahsız değildi, öyle bir iddiada bulunduğu da yoktu. Bildiklerini saklamaya çalışmamış, ona karanlıkta birçok şey öğretmişti. Buraya kadar iyi, hoş ama, son çocuk... Axel onu kaybetmek istemezdi. Ufacıcık bir oğlan, beze sarılı bembeyaz minnacık bir yaratık. Barbro bu çocuğun ölümünde suçluysa, demek ki ona karşı -Axel'e karşı- haksızlık etmişti: Onun pek değer verdiği bir bağı koparmıştı ki, bir daha da bağlanamazdı. Belki de kızın günahını alıyordu: Belki sahiden ayağı kaymış da suya yuvarlanmıştı. Peki ama, çocuğun beze sarılı oluşu... Onun gömleğinden yırtıp yanına aldığı beze...

Derken, saatler geçti, yemek vakti geldi, sonra akşam. Axel

yatmaya gitti, gözlerini karanlığa dikerek uzun zaman öyle yattı, en sonunda uykuya daldı, sabaha kadar uyudu. Sonra yeni bir gün başladı, arkasından da başka günler...

Barbro yine eskisi gibiydi. Dünyayı biliyordu o; dağ başında yaşayanların pek korkunç, pek önemli gördükleri bir alay entipüften şeyleri alaya alabiliyordu. Bir bakıma da iyiydi bu: Kafası her ikisinin hesabına işliyor, birçok şeyleri her ikisinin hesabına umursamıyordu. Sonra, pek öyle canavar gibi bir hali de yoktu. Barbro canavar mı? Hiç de değil. Güzel kızdı: Mavi gözlü, birazcık kalkık bir burun... İşte de eline çabuktu. Çiftlikten, o tahta kaplardan bıkmış, usanmıştı: Temizlemesi çok zordu; belki Axel'den de, sürdüğü hayattan da bıkmıştı ama, sığırları falan hiç öldürmüyordu, Axel hiçbir zaman onu, gece yarısı, elinde bıçakla, başına dikilmiş bulmamıştı.

Ormandaki çocuk ölüsünün ondan sonra ancak bir kere lafını ettiler. Axel yine kilisenin avlusuna, kutsal toprağa gömülmesi gerektiğini söyleyerek işi üsteledi ama, Barbro eskisi gibi yine kendi yaptığının en iyi yol olduğunda ayak diredi. Ondan sonra öyle bir şey de söyledi ki ne de olsa kendine göre haklı olduğunu gösteriyordu yo, pek kurnazdı o, ilerisini de düşünüyordu; onun o yabani beyinciği iyi işliyordu.

— Ortaya çıkarsa giderim bucak müdürüyle konuşurum. Eskiden onun yanında çalıştım ben. Bayan Heyerdahl da benim için bir şeyler söyler, bunu biliyorum. Herkes yardım edecek böyle kimseleri bulamazken yine de kurtuluyor. Sonra, babam da var, bütün büyük insanları tanır o, bucak müdürünün yardımcısı olarak çalıştı.

Axel yalnız başını sallamakla kaldı.

— E, bunun da nesini beğenmedin?

— Babanın elinden bir şey gelir mi sanıyorsun?

Barbro öfkeyle:

— Sen bunu çok iyi bilirsin! dedi. Mahvettin sen onu; çiftliğini aldın, ekmeğini aldın elinden!

E, buna karşı Axel ne söyleyebilirdi ki? Hiç. Sessiz bir adamdı o, bir emekçi.

III

O kış Axel yine Maaneland'da tek başına kaldı. Barbro gitmişti. Evet, sonu gelmişti artık bu işin.

Şehirde çok kalacak değilmiş, Barbro öyle söylüyordu. Bergen'e gidişi gibi olmayacakmış; ama, birbiri arkasından bütün dişlerini kaybedip de ağzı dana ağzı gibi kalamazmış.

— Kaç para gidecek? diye sordu Axel.

Barbro:

— Ne bileyim ben! dedi. Her neyse, sana beş paraya mal olacak değil. Parayı ben kendim kazanacağım.

Tam o sırada gitmesi niye daha iyiymiş, onu da anlatmıştı: O sırada topu topu iki inek varmış sağılacak; bahara iki inek daha olacakmış, ayrıca yavrulayan keçiler; sonra, iş mevsimi, ta hazirana kadar iş.

Axel:

— Nasıl istersen öyle yap, dedi.

Ona beş paraya mal olacak değilmiş ama, başlangıç için biraz para istermiş Barbro, birazcık, yol parası; dişçiye para verilecek; ayrıca, o yeni pelerinlerden falan, daha başka ufak tefek şeyler de alacakmış. Ama, istemezse vermezmiş elbette...

Axel:

— Şimdiye kadar hayli biriktirmiş olsan gerek, dedi.

Barbro:

— Hımm, dedi. Hepsi gitti.

— Hiç para biriktirmedin mi?

— Para mı biriktirdim? Sandığıma bak istersen. Bergen'de de hiç para biriktirmemiştim, orada daha çok para alırken.

Axel:

— Sana verileçek param yok, dedi.

Gittikten sonra bir daha geleceğini pek sanmıyordu; sonra, Barbro türlü bakımlardan saçmalıklarıyla onu öylesine bezdirmişti ki en sonunda o da artık hiçbir şeye aldırmaz olmuştu. Sonunda ona para vermesine verdi ama, lafı edilmeye değmeyecek kadar az bir şey. Ama, Barbro'nun, yanına almak üzere, koca bir yiyecek çıkını hazırladığını görünce hiç sesini çıkarmadı; sandığıyla birlikte onu alıp, vapura binmek üzere, köye kadar da arabayla indirdi. Tamamdı bu iş.

Orada tek başına işlerin üstesinden gelirdi, daha önceden öğrenmişti; ama sığırlar canını sıkıyordu: Bir yere gidecek olsa, onlara bakacak kimse yoktu. Köydeki bakkal ona kış için Oline'yi salık vermişti: Bu kadın yıllarca önce Sellanraa'da çalışmış; şimdi yaşlanmış elbette ama, yine de iş görebilirmiş. Axel de Oline'ye haber salmıştı ama, kadın gelmemişti, bir karşılık da vermemişti.

Ara sıra Brede Olsen ıkına sıkma geçiyordu oradan; son günlerde daha sık görünmeye başlamıştı nedense. Kalan şu kısa zaman içinde telgrafçılara onsuz olmayacağını anlatmak, böylece işini elden kaçırmamak istiyor gibiydi. Barbro gittiğinden beri Axel'e hiç uğramıyor, geçip gidiyordu... Pek azametli bir tavırla, ki bu ona hiç de yakışmıyordu, çünkü hâlâ Breidablik'te oturuyordu, başka yere taşınmamıştı.

Bir gün selâm bile vermeden geçerken Axel durdurdu, ne zaman çıkacağını sordu.

Brede buna karşılık:

— Barbro ne oldu, niye bıraktı seni? dedi. Laf lafı açtı: Beş parasız yollamışsın onu, az daha Bergen'e varamayacakmış.

— O! Bergen'de demek ha?

— Ya, en sonunda varmış oraya, öyle yazıyor, ama sana bir sağol bile demiyor.

Axel:

— Şimdi seni Breidablik'ten atarım ha! dedi.

Öteki burun bükerek:

— Evet, eksik olma! dedi. Ama, biz zaten çıkıyoruz yılbaşına, dedi, yoluna gitti.

Demek Barbro Bergen'e gitmişti. Evet, Axel'in düşündüğü gibi. Bunu kendine dert edinmedi. Dert mi edinecekti? Yo, hiç de değil! Kurtulmuştu ondan. Öyleyken, yine de, belki döner gelir diye biraz ummuştu o güne kadar. Saçma bir şeydi ama, nedense bu kıza pek değer verir olmuştu... Bu şeytan kıza. E, düşünecek başka şeyler vardı şimdi. Erkekçe davranmalıydı.

Bir sabah, hayvanlara çok çok yem veriyor, akşama kadar yetsin diye; bütün kapıları çekiyor, ormana gidiyor odun kesmeye. Baltasından; yiyecek sepetinden başka, elinde bir de tarak var, karları açmak için. Hava yumuşaktı; bir gün önce zorlu bir tipi vardı ama, şimdi durmuştu. Gideceği yere kadar telgraf hattı boyu gidiyor, sonra ceketini çıkarıyor, işe koyuluyor. Ağaçlar devrildikçe, dallarını kesiyor, gövdeleri bırakıyor, odunları yığın yapıyor.

Brede Olsen yukarı doğru çıkarken oradan geçiyor. Hatlar bozulmuş besbelli dünkü fırtınadan sonra. Belki bir işe gitmiyor da gayretkeşliğinden... A, son günlerde görevine pek düşkün oldu Brede! İki adam konuşmadılar, ellerini sallayıp selâm bile vermediler.

Hava yine dönüyor, rüzgâr çıktı. Axel bunu görüyor ama, işini bırakmıyor. Öğlen geldi geçti, o daha yemek yemedi. Derken, koca bir çamı devirirken, nasılsa önünde duruyormuş, yere yıkıldı. Nasıl oldu bu iş, pek bilemiyordu ama, olmuştu işte. Kökünden sallanan bir çam... İnsan onu başka türlü devirir, fırtına başka türlü... Bu işte de fırtına üstün gelir. Axel yine de kurtulurdu ama, toprağın tümseği karların altında kalmıştı. Yanlış bir adım attı, ayağı boşa gitti, bir kaya yarığına kaydı, bir taşın üzerine ata biner gibi oturdu, üstünde

de ağacın ağırlığı. E, şimdi ne olacak? Yine de kendini kurtarabilirdi ama, işe bakın ki çok kötü düşmüştü. Kırık falan yoktu, öyle sanıyordu; ama ne de olsa kolu bacağı burkulmuştu, kendini çekip çıkaramıyordu.

Biraz sonra, bir elini kurtarabiliyor, öbürüne dayanıp doğruluyor ama, baltaya kadar uzanamıyor. Çevresine bakınıyor, bir düşünüyor, tuzağa düşmüş hayvan gibi; çevresine bakınıyor, bir düşünüyor, ağacın altından kurtulmaya çalışıyor. Brede neredeyse döner gelir aşağı inmek üzere diye düşünüyor, biraz durup soluk alıyor. Başlangıçta pek aldırmıyor; ama işten kaybettiği için canı sıkılıyor. Tehlikedeyim düşüncesi kafasında yer etmiyor, hele Hayatım tehlikede düşüncesi hiç. Evet, üzerine dayandığı elinin uyuştuğunu, ölür gibi olduğunu, yarıktaki ayağının da gittikçe üşüdüğünü, halsiz kaldığını seziyor ama, zarar yok, Brede neredeyse gelir.

Brede gelmedi. Fırtına arttı, kar yüzüne yüzüne gelmeye başladı. Kendi kendine: O! pek sıkı yağıyor diyor ama, yine de pek kaygılanmadan; yo, karlar arasından kendi kendine göz kırpıp Bak, işler azıttı! der gibi. Neden sonra, bir tek çığlıkla haykırıyor. Fırtınada ses pek uzaklara ulaşmazdı ama, telgraf telleri boyunca yukarıya, Brede'ye doğru giderdi. Axel orada öyle yatıyor, kafasında bin türlü boş, yararsız düşüncelerle: Baltayı bir eline geçirebilse, belki ağacı kesip kendine yol açabilir. Elini bir kaldırabilse! Eli keskin bir şeye dayanmıştı, bir taşın ucuna; taş da elini yedikçe yiyordu. Şu kör olasıca taş olmasaydı... Ama, şimdiye kadar kimse bir taştan yumuşak yüreklilik beklendiğini işitmemişti ki.

Vakit geç oluyor, gittikçe daha geç. Kar sıklaşıyor, Axel karla kaplanıyor. Kar, temiz kalple, hiçbir şeyin farkında olmadan, onun yüzünü kaplıyor; başlangıçta eriyor, et soğuyuncaya kadar; sonra artık erimiyor. Evet, iş azıtıyor! Axel iki çığlık atıyor, dinliyor. Şimdi baltası da karla kaplanıyor: Ancak sapının bir parçasını görebiliyor. Yiyecek sepeti tepesinde, bir ağaca asılı. Ona bir uzanabilse de biraz bir şey yiyebilse... Ah, şöyle koca koca lokmalar! Derken, isteklerinde bir adım daha ileri gidiyor, daha da çoğunu istiyor: Paltosu sırtında olsaydı... Hava soğumaya başladı. Bir kere daha haykırıyor...

İşte Brede! Yürürken yürürken durmuş, dikilmiş, haykıran adama doğru bakıyor. Bir ân duruyor, oraya doğru bakıyor, Ne oluyor? der gibi.

Axel, biraz zayıf bir sesle:

— Şu baltayı verir misin bana? diye sesleniyor.

Brede çabucacık gözlerini ondan çekiyor. Ne olduğunu artık anlamıştır. Yukarı, telgraf tellerine doğru bakıyor, ıslık çalar gibi yapıyor. Bu da ne demek?

Axel, daha yüksek sesle:

— Hey, şu baltayı versene bana? diye sesleniyor. Ben burada ağacın altında kaldım.

Brede nedense şimdi görevine pek düşkün: Boyuna telgraf tellerine bakıyor, bir yandan da ıslık çalıyor. Pek de keyifli keyifli ıslık çalıyor, sanki öç alır gibi.

Axel:

— O! öldürecek misin beni... Baltayı bile vermiyorsun? diye haykırıyor.

Bunun üzerine, sanki daha aşağıdaki tellerde bir bozukluk varmış da Brede vakit kaybetmeden ona bakmak zorundaymış gibi, ilerliyor, buram buram yağan karın içinde gözden siliniyor.

O! İyi, güzel! Kimsenin yardımı olmadan becerebilse de baltaya el atabilse bu ona güzel bir ders olur. Üzerindeki ağırlığı kaldırabilmek için göğsünün bütün kaslarını gererek çabalıyor. Ağaç kımıldıyor, sarsılıyor, Axel bunu duyuyor ama, bütün elde ettiği üzerine bir kar boşanması oluyor. Birkaç kere daha denedikten sonra vazgeçiyor.

Karanlık basıyor artık. Brede gitti... ama, ne kadar uzağa gitmiş olabilirdi ki? Axel bir daha haykırıyor, üstelik bir iki laf da ediyor.

— Katil gibi beni burada bırak öleyim, olmaz mı? diye bağırıyor. Ruh yok mu, akıl yok mu sende, başıma gelecekleri hiç düşünmüyor musun? Bir inek değer, en aşağı, yardım elini uzatsan. Gel gör ki köpeksin sen Brede, öteden beri öyleydin, şimdi de bir adamı

bırakıyorsun ölsün. O! bunu herkes duyacak, merak etme, bak sana söylüyorum. Gelip bana şu baltayı bile vermedin...

Sessizlik. Axel ağacı bir kere daha zorluyor, biraz kaldırıyor, bir kar sağanağı daha boşanıyor. Yine vazgeçiyor, iç çekiyor; artık bitkin düşmek, uykusu gelmek üzere. Evde sığırlar var, kulübede şimdi durmuş, bağırıyor, yem istiyorlardır, sabahtan beri bir lokma bir şey yemediler. Şimdi onlara bakacak Barbro falan yok, hayır. Barbro gitti, kaçtı gitti, yüzüklerinin altınını da, gümüşünü de, ikisini de alarak. Karanlık basıyor artık; akşam, gece... Evet, orası öyle ama, soğuk da var, onu da hesaba katmalı. Sakalı buz tutuyor, birazdan gözleri de buz tutacak ya, şuradaki ağaçtan ceketini alabilse bir... Şimdi de bacağı... Yo, değil elbette ama, sanki ölmüş gibi ta kalçasına kadar. Kendi kendine: Her şey Tanrı'nın elinde diyor. İsteyince ne güzel dindarca konuşabiliyormuş! Karanlık basıyor, evet; ama, adam ışık olmadan da ölebilir. Şimdi bir baygınlık, bir rahatlık duyuyor, çevresindeki tipiye deli gibi, tatlı tatlı gülümsüyor. Tanrı'nın karı bu, lekesiz, tertemiz bir şey! Evet, Brede'yi bağışlayabilirdi bile, bir tek söz söylemedi...

Şimdi pek sakin, gittikçe uyku basıyor... Evet, içine zehir yayılıyormuş gibi bir uyuşukluk kaplıyor her yanını. Ortalıkta da göz kamaştırıcı bir beyazlık var; ormanlar, topraklar baştan başa beyaz. Koca koca kanatlar, beyaz beyaz yelkenler... Beyaz, beyaz... Ne olabilir ki? Saçmalama, yahu! Biliyor ki kar bu; karlar ortasında yatıyor; hayal değil bu: Orada, üstüne ağaç devrilmiş, yere saplanmış, yatıyor.

Gelişi güzel yine bir haykırıyor, bir çığlık koparıyor: Orada, karlar ortasında, bir adamın kıllı koca göğsü şişe şişe bir çığlık koparıyor, öyle haykırıyor ki ta aşağıdan, kulübeden bile duyulabilir. Bir daha, bir daha. Brede'nin arkasından da yine:

— Ya, domuz, canavar! diye haykırıyor. Hiç düşünmüyorsun beni burada tek başıma, ölümle karşı karşıya bırakırken. Baltayı istedim, onu bile vermedin. Adam mısın sen, yoksa hayvan mı? E, peki, git sen yoluna, yolun açık olsun, sen öyle istiyorsan, gitmeyi düşündünse...

Uyumuş olsa gerek. Şimdi kaskatı kesilmiş, ölü gibi hiç kıpırda-

mıyor ama, gözleri açık; buz tutmuş ama, açık; ne döndürebiliyor, ne kırpabiliyor... Gözleri açık mı uyudu yoksa? Bir saniye daldı belki; belki de bir saat, kim bilir! Ama, işte, Oline karşısında dikilmiş duruyor.

Axel onun sesini duyuyor:

— Allahaşkına söyle, sağ mısın? Sen misin bu? Çıldırdın mı yoksa?

Oline'de hep çakalı andıran bir şey vardır: Koklar, koku alır, nerede bir bozukluk varsa hemen oradadır... Evet, derhal kokusunu alır. Böyle olmasaydı bunca yıldır nasıl geçinirdi ki? Axel'in haykırışını duymuş, yetmiş yaşında oluşuna falan bakmadan, bunca yolu aşıp gelmişti. Bir gün önceki tipi Sellanraa'da kapalı kalmış, sonra yine Maaneland'a dönmüştü. Baktı kimsecikler yok, sığırlara yem verdi, kapının ağzında durup dinledi, süt sağma vakti gelince inekleri sağdı, yine dinledi: Ne olabilirdi ki?

Derken, bir çığlık duyuldu. Oline başını sallıyor: Belki Axel, belki de dağdaki cinler, periler... Her neyse, koklayıp, kokusu alınıp bulunacak bir şey. Her şeyin anlamını bulup çıkarmalı, Tanrı'nın hikmetini öğrenmeli... Karanlık da, orman da O'nun avucunun içinde; O da, Oline'ye hiç kötülük etmez... İşte Oline gelmiş orada duruyor. Balta? Karları derin derin kazıyor, balta falan bulamıyor. Baltasız yapmaya bakacak öyleyse... Ağacı yattığı yerden kaldırmaya uğraşıyor ama, gücü çocuk gücü kadar: Ancak şuradan buradan birkaç dalı sallayabiliyor. Yine baltayı almaya uğraşıyor... Ortalık kapkaranlık; elleriyle, ayaklarıyla eşiyor. Axel parmağını kıpırdatamıyor ki baltanın yerini göstersin. Yalnız, eskiden nerede olduğunu söylüyor ama, artık orada değil ki, Sellanraa uzak olmasa diyor.

Sonra Oline başlıyor kendi gönlüne göre aramaya.

Axel:

— Balta falan yok oralarda, diye sesleniyor.

Oline:

— E, şöyle bir bakıyordum diyor. Peki, bu ne?

Axel:

— Buldun mu? diye soruyor.

Oline dolu dolu konuşarak:

— Şükürler olsun Tanrı'ya! diye karşılık veriyor.

E, Axel ne yapacak şimdi baltayla? Kımıldayamıyor ki. Ağacı parçalayıp onu kurtarmak Oline'ye kalıyor. Oline de o güne dek hayli balta sallamış. Ömrü boyunca yük yük odun yarmış.

Axel yürüyemiyor: Bir bacağı kalçasına kadar kendinde değil; sırtına da bir şey olmuş, öyle sancıyor ki tuhaf tuhaf inliyor. Evet, ancak yarısı kalmış gibi geliyor ona; sanki arkada, ağacın altında bir şey bırakmış.

— Bilmiyorum diyor, bilmiyorum ne olabilir...

Oline biliyor, tumturaklı sözlerle de anlatıyor; evet ya, bir insanı ölümden kurtardı çünkü; o bilir. Tanrı onu uygun görmüş de bu işi ona vermiş; yoksa alay alay melek gönderebilirmiş. Axel Tanrı'nın lütfünü, sonsuz hikmetini bunda bile görebilirmiş! Bunun yerine toprağın içinden bir solucan çıkarır da gönderir gönderirmiş; olmaz yokmuş O'nun için.

Axel:

— Ya, biliyorum, dedi. Ama bana ne oluyor, bir türlü anlayamıyorum... Üzerimde bir tuhaflık var...

Üzerinde bir tuhaflık mı varmış? A, biraz beklesinmiş hele, birazcık beklesinmiş, yeniden canlanırmış. Ceketini giysin de ısınsınmış. E, hiç unutamayacakmış, doğrusu, Tanrı'nın melekleri onu nasıl da kapının önüne çağırmışlar sesi işitsin diye... Ormandan gelen çığlığı! ya, tıpkı Ariha'nın duvarlarını saran borazan sesleri gibi... Evet, tuhaftı. O konuşurken, Axel vakit kazanıyor, kollarını, bacaklarını yeniden kullanmasını öğreniyor, yürümeye başlıyordu. Ağır ağır eve doğru yola koyuluyorlar. Oline yine kurtarıcı oyunu oynuyor, ona destek oluyor. Kör topal gidiyorlar. Biraz aşağıda Brede'yle karşılaşıyorlar.

Brede:

— Ne oldu? diyor. Yaralandın mı? Dur sana yardım edeyim.

Axel duymazlıktan geliyor. Tanrı'ya söz vermişti, öç almayacak, Brede'nin yaptığını kimseye anlatmayacaktı ama, bunun dışında serbestti. Sonra, Brede buralarda ne arıyordu şimdi? Oline'nin Maaneland'da olduğunu görmüştü de onun çığlıkları duymuş olabileceğini mi düşünmüştü?

Brede lafının arkasını bırakmıyor:

— Sen burada miydin, Oline? Nerede buldun onu? Bir ağacın altında mı? E, tuhaf şey doğrusu! diyor, Demin ben de oralardaydım, görevdeydim, tellere bakıyordum, biri bağırıyor gibi geldi. Dönüp kulak kabarttım... Zorda kalanlara yardım etmesini sever Brede. Demek Axel'miş, ha? Bir ağacın altında kalmış yatıyordu, öyle mi?

— Ya, diyor Axel. Bal gibi gördün de, duydun da. Ama, hiç de yardım etmedin...

Oline, afallamış,

— Aman Tanrı'm, Sen koru bizi! diye haykırıyor. Tanrı günah yazmasın ama...

Brede açıklıyor:

— Gördüm mü? A, evet, seni görmesine gördüm ama, niye seslenmedin bana? Bir şey olsaydı seslenirdin. Evet, seni görmesine gördüm ama, uzanmış, dinleniyor besbelli, diye düşündüm.

Axel, çıkışır gibi:

— Hiç konuşmasan daha iyi edersin, diyor. Bal gibi biliyorsun ki sen beni orada bıraktın gittin, bir daha kalkamaz, diye umarak.

Oline ne yapacağını biliyor artık: Brede'yi bırakmamalı bu işe karışsın. Kendisi vazgeçilmez biri haline gelmeli, Axel'i ona karşı daha az borçlu yapacak biri girmemeli aralarına. Kendisi kurtarmıştı onu, yalnız kendisi. Brede'yi bir yana itiyor; baltayı, yiyecek sepetini taşımaya bile bırakmıyor onu. O! şimdilik Axel'den yana ama, bir daha sefere Brede'ye gelip de kahvesini içerekten konuşurken ondan yana olacaktır.

Brede:

— Ver canım, baltayı, öteberiyi ben taşıyayım, diyor yine.

Oline, Axel adına konuşarak:

— Hayır, diyor. Kendisi taşıyacak.

Axel'in kafası yeniden işlemeye başlamıştır artık. Oline'yi eskiden beri işitmiştir, biliyor ki bu kadın kendisine pahalıya mal olacaktır, baş belâsı olacaktır onun hayatını tek başına kurtardığını ileri sürebilecek olursa. Onun için, işi elinden geldiği kadar ikisi arasında bölüştürmeli. Bırakıyor Brede sepetle araçları alsın. Evet, böylece rahatladığını belli ediyor. Ama, Oline bırakmaz ki. Sepeti kapıyor. Ne taşınacaksa kendisi, yalnız kendisi taşıyacak. Sinsi bir savaş var. Axel bir ara desteksiz kalıyor, Brede de sepeti bırakıp onu tutmak zorunda kalıyor, oysa Axel kendi kendine ayakta durabilecek durumda görünüyor artık.

Bir süre böyle gidiyorlar: Brede Axel'i kolundan tutmuş, Oline öteberiyi taşıyor. Taşıyor, taşıyor ama, içinden ateş püskürüyor: Zavallı bir adama yardım edecek yerde sepet taşımak ne acı şey! Ne halt etmeye gelmiş Brede buraya... Şeytan herif!

— Brede, diyor, çiftliğini falan satmışsın, ha, öyle diyorlar?

Brede dikleşerek:

— Kime ne? diyor.

— A, buna gelince, hiç de gizli bir şey değildi bence.

— Öyleyse, niye gelmedin açık artırmaya, herkesle birlikte sen de para sürerdin?

— Ben... E, senden beklenir doğrusu yoksul kimselerle alay etmek.

— Valla, ben sanıyordum ki zengin oldun sen artık. Sivert babanın sandığıyla içindeki bütün paralar sana kalmadı mı? Hah hah ha!

Şu miras işinin hatırlatılması Oline'nin hiç hoşuna gitmemişti.

— Ya, Sivert baba, eksik olmasın, beni düşünmüş, ne yalan söyleyeyim! Ama, o ölüp gittikten sonra, arkasından pek az bir dünyalık bıraktılar. Yoksul düşüp başkasının damı altında yaşamak ne demektir, sen de bilirsin. Sivert baba şimdi saraylarda, kâşanelerde;

senin, benim gibiler de yeryüzünde ayaklar altında kaldık.

Brede, öfkeyle:

— O! senin de, bu biçim konuşmalarının da! diye söyleniyor, Axel'e dönüyor: E, iyi ki tam vaktinde geldim, senin eve dönmene yardım edebildim. Hızlı gitmiyoruz ya?

— Yo.

— Gel seni arkama alayım, yolun geri kalanını öyle inelim.

— Hayır, diyor Axel. Eksik olma.

Oline:

— Ölmek üzereyken kurtarsaydın daha iyi ederdin, diyor. Nasıl oldu da, Brede, oradan geçerken onu ölüm tehlikesi içinde gördün, haykırdığını duydun da durup yardım etmedin?

— Sen tut dilini! diyor Brede.

Ağır bir yükle, soluk soluğa, karlar içinde bata çıka giderken dilini tutmak iyi olurdu belki ama, Oline dilini tutamaz ki. Dağarcığında bir şey daha var, şöyle seçme bir şey.

Yo, bunu açmak tehlikeliydi ama, göze aldı.

— Barbro'dan ne haber? diyor. Nasıl? Kaçmadı ya?

Brede hiç aldırış etmeden:

— Kaçtı, diyor. Kaçmakla da kış için bir yer bıraktı sana.

Oline için bundan daha iyi bir fırsat olamazdı. Nasıl bir insan olduğunu gösterecekti. Kimse onsuz yapamazmış; uzaktan, yakından, her yerden çağırıyorlarmış. Hoş, o iki yerde, üç yerde bile çalışabilirmiş ya. Papazın evi varmış, oradan da onu seve seve isterlermiş. Axel varsın işitsinmiş, zarar yokmuş: Kış için şu kadar teklif etmişler, bir çift yeni ayakkabıyla bir pösteki de caba; ama, o ne yaptığını iyi bilirmiş, Maaneland'a gelmiş, başkalarından kat kat üstün para verecek cömert bir adamın yanma gelmiş. Yo, Brede kendini hiç üzmesinmiş. Yüce Tanrı'nın gözü hep onun üzerindeymiş yıllardan beri, kapısını açmış, onu içeri buyur etmiş. Ya, Tanrı da ne yaptığını biliyormuş: O gün onu Maaneland'a göndermiş

kullarından birinin hayatını kurtarması için...

Axel yine takatsiz düşmeye başlamıştı, bacakları tutmayacak gibiydi. Tuhaf şey: Vücuduna yeniden can gelmiş, ateş gelmiş gibi git gide düzeliyor, yürüyebiliyordu da, şimdi, birden yine Brede'ye yaslanmıştı! Oline paradan söz edince başlamıştı bu, görünüşe bakılırsa; hayatını kurtarmaktan söz edince de büsbütün artmıştı. Onun üstünlüğünü bir kere daha azaltmak mı istiyordu nedir? Kim bilir. Ama kafası yine işliyor gibiydi. Eve yaklaştıklarında, durdu.

— Oraya kadar gidemeyeceğim galiba, dedi.

Brede, bir söz etmeden, onu sırtına alıyor, öyle gidiyorlar: Oline zehir saçarak, Axel, Brede'nin sırtında boylu boyunca uzanmış.

Oline:

— Ne diyecektim, diye bir çıkış yapıyor. Barbro... Çocuğun vakti dolmak üzereydi, değil mi?

Brede, yük altında:

— Çocuk mu? diye homurdanıyor.

O! görülecek şeydi onların böyle yürüyüşleri! Axel sesini çıkarmıyor, evinin kapısına kadar sırtta geliyor. Brede oflayıp pufluyor; hayli soluğu tükenmiş.

Oline:

— E, yoksa... doğdu muydu çocuk? diye soruyor.

Axel, Brede'ye dönerek, onun lafını ağzında bırakıyor.

— Sen olmasaydın bu gece eve nasıl gelebilirdim, bilmiyorum. Oline'yi de unutmuyor: Sen de, Oline, beni ilk sen buldun, ikiniz de sağolun.

İşte Axel böyle kurtuldu...

* * *

Ondan sonra birkaç gün Oline bu büyük olaydan başka bir şeyden söz etmez oldu. Axel onu dizginlemek için çok zorluk çekiyor. Oline, Tanrı'nın bir meleği, çığlığı işitebilmesi için, kapıya doğru çağırırken odada nerede ayakta duruyormuş, bunu bile gösteriyor...

Axel ormandaki işine dönüyor, yeterince odun kesti miydi de başlıyor bunları arabayla Sellanraa'daki bıçkıya taşımaya. Sivert o sırada boş bir kızakla köyden gelmekte olursa, komşusuna yardım olmak üzere, durup odun yüklüyor, oradan, buradan konuşuyorlar, ikisi de bir çift laf etmekten memnun.

Axel:

— Köyde ne var, ne yok? diye soruyor.

Sivert:

— A, pek bir şey yok, diyor. Yeni biri geliyormuş buraya toprak almaya.

Axel:

— Nasıl bir adammış, işittin mi? diye sordu.

Sivert:

— Hayır, dedi. Yalnız, hazır evler getiriyormuş, şıpınişi kurmak üzere.

— O! Zengin biri öyleyse?

— Evet, öyle görünüyor. Karısı, üç de çocuğu varmış, atı, davarı falan da varmış.

— A, öyleyse çok zengin biri. Başka bir şey işitmedin mi?

— Hayır. Otuzüç yaşındaymış.

Adı neymiş?

— Aron, diyorlar. Oraya Storborg adını verecekmiş.

— Storborg mu? Hımm... Büyük bir yer öyleyse.

— Deniz kıyısı bir yerden gelmiş. Dalyanı varmış orada.

Axel:

— Hımm... Dalyanı varmış ha! Çiftçilikten pek anlar mı acaba? diyor. Bu kadar mı işittiklerin? Başka?

— Başka yok. Tapusunu alırken parayı bir tahtada saymış. Bütün duyduğum bu. Balıktan bir hayli para yapmış diyorlar: Burada

dükkân açmakla başlayacakmış işe.

— O! Dükkân mı?

— Evet, öyle diyorlar.

— Hımm... Dükkân açacakmış ha?

Haberin tek önemli yeri burasıydı. İki komşu, yolda giderken bunun üzerinde uzun uzun konuştular. Önemli bir haberdi bu... Oraların tarihinde belki de en büyük olay; üzerinde konuşulacak çok şey vardı. Kiminle alışveriş edecekti bu yeni gelen? Oraya yerleşmiş olan sekiz kişiyle mi? Yoksa köyden de alıcı bulacağını di düşünüyordu? Her neyse, dükkân açılması hepsi için iyi olurdu: Oraya yerleşmek üzere daha başkalarını da çekerdi, toprakların değeri artardı... Kim bilir!

Bıkıp usanmadan bunun üzerinde konuştular da konuştular. Evet, birtakım çıkarları, amaçları olan iki adamdı bunlar; çıkarları, amaçları da başkalarınki kadar önemliydi bunlar için. Orası onların dünyasıydı; iş, mevsimler, ekin onların hayatlarındaki maceralardı. Bu ilgi, bu heyecan yetmez miydi? O! yeter de artardı bile! Çoğu vakit az bir uykuyla yetiniyorlar, yemek vaktinden çok sonralara dek çalışıyorlardı; ama, dayanıyorlardı, bir şey de olmuyorlardı; kolları, bacakları tuttukça, bir ağacın altında yedi saat saplanıp kalmak onları hiç de yıpratmıyordu. Dar bir dünya, büyük tasarıları olmayan bir hayat mı? E, orası öyle! Peki ama, ya şu Storborg'a, dağ başında dükkâna, mağazaya ne buyurulur? Yetmez miydi bu?

Noel'e kadar hep bunu konuştular.

Axel'e bir mektup gelmişti... Üzeri aslanlı kocaman bir zarf. Hükümetten geliyordu. Gidip Brede Olsen'den bir alay tel, bir telgraf makinesi, araçlar, gereçler alacakmış, yılbaşından sonra da hattın bakımını üzerine alıyormuş.

IV

Fundalıktan yukarı takım takım atlar çıkıyor, yaban ortasına yerleşmeye yeni gelen adamın evleri taşınıyor; yük yük, günlerce. Storborg adı verilecek yere birtakım şeyler boşaltıyorlar; kısa zamanda adına uygun bir yer olacak, sağlam. Yamaçlarda daha şimdiden dört kişi çalışıyor, bir duvarla iki bodrum için taş çıkarıyorlar.

Takım takım yükler geliyor; arkasından, yenileri. Evin çeperleri yapılmıştı, önceden hazırdı, bahar gelince takılıverecekti. Hepsi önceden inceden inceye, kılı kılına hesaplanmış, her parça numaralanmıştı; bir tek kapı, bir tek pencere eksik değildi, verandanın renkli camı bile. Derken, bir gün bir araba geliyor, bir yük dolusu ufak ufak kazıklar getiriyor. Ne için bunlar? Aşağıya yerleşmişlerden biri biliyormuş bunu; güneyden gelmiş, hayatta çok şey görmüş. Bahçe çiti için, diyor. Demek yeni gelen dağ başında bahçe yapacak... Büyük bir bahçe.

İşler yolundaydı; fundalıklarda hiç böyle gidip gelme olmamıştı, atlarını kiralamakla hayli para kazananlar da vardı. Bu da tartışma konusu oldu. İleride para kazanma ihtimali vardı: Dükkâncı mallarını çeşitli yerlerden alacaktı, içeriden, deniz aşırı yerlerden; bunlar arabalarla yukarı taşınacaktı. Evet, bütün oralarda işler gelişeceğe benziyordu.

Yüklerin taşınmasıyla görevli, ustabaşı ya da müdür gibi bir genç vardı; efendiden, çakı gibi bir genç... Yeterince at bulamadığı için söyleniyordu.

— Evler çıktı, artık gelecek pek bir şey kalmamış olsa gerek, dediler.

— Mallara ne buyurulur? dedi.

Sellanraa'lı Sivert, yine eli boş, sallana sallana evine doğru geliyordu.

Ustabaşı:

— Hey, niye eli boş geliyorsun? diye seslendi. Niye buraya bize yük getirmiyorsun?

Sivert:

— E, getirirdim, dedi. Bilmiyordum.

Biri:

— Sellanraa'lı o diye fısıldadı. İki at var onlarda.

Ustabaşı:

— Ne? İki atınız mı var sizin? diyor. Getir onları öyleyse buraya, ikisini de; getir de yük taşımaya yardım et. İyi para veririz.

Sivert:

— A, hiç de fena değil valla, diyor. Ama biz şimdi sıkışığız, vakit ayıramayız.

Ustabaşı:

— Ne? Para kazanmaya vakit ayıramaz mısınız? diyor.

Evet ama, Sellanraa'da her zaman vakit bulunmazdı ki; yapılacak çok iş vardı. Yardımcı olarak adamlar tutmuşlardı; Sellanraa'da ilk defa oluyordu bu: İsveç'in oralardan iki taşçı, yeni bir ahır yapmak için. Yıllardan beri Isak'ın en büyük düşüncesiydi bu, şöyle iyi bir inek ahırı yapmak. Sığırların şimdi barındıkları kerpiç ahır küçük geliyordu artık. Sık sık danaların, kuzuların hiçbir iz bırakmadan kaybolduğu oluyordu. Sellanraa genişlerdi artık, ara sıra bir iki baş hayvanın kaybolmasıyla çökmez; orada öyle, koskocaman, kale gibi duruyor. Öyleyken, yine de dertsiz değil. Inger kendinden de, çevresindeki hayattan da pek memnun değil, hayır. Bir vakitler uzak bir yere gitti, geldi ya, bunun çok kötü bir izi kalmış gibi; bu hoşnutsuzluk ara sıra geçiyor ama, sonra yine geliyor.

Inger, iyi günlerinde olduğu gibi, yine zeki, yine çalışkan; bir erkek için, iri yarı bir erkek için alımlı, sağlam bir kadın ama, şu

Trondhjem'i hatırlaması yok mu... Hayaller kurması yok mu! Ya, hele kışın. Kimi vakit pek canlı, pek şen; hiçbir eksiği de yok... Ama, bir kadın tek başına kalkıp da oynamaz ya; onun için, Sellanraa'da oyun falan yoktu. Ağırbaşlılık, dindarlık falan mı? Evet ama, öbür türlü hayatta öyle şatafatlı, öyle eşsiz bir şey var ki! Inger azla yetinmesini öğrenmiş bulunuyor; onun için, İsveçli taşçılar ne de olsa yine bir şey; orada hiç olmazsa yabancı yüzler, yeni sesler var; ama, durgun, yaşlı adamlar bunlar, aklı oyundan çok işte olan kimseler. Yine de hiç yoktan iyi. Biri çalışırken pek güzel türkü söylüyor. Inger ara sıra durup dinliyor. Adı Hjalmar.

Sellanraa'da dert bununla da bitmiyor. Eleseus'u ele alalım. Bir hayal kırıklığı bu. Mektupta yazmıştı: Mühendisin bürosunda artık ona iş yokmuş ama, elbette başka yerde iş bulacakmış... Ama beklemek gerekmiş. Sonra başka bir mektup geldi: Çok yakında, çok parlak bir işe gireceğini umuyormuş ama, o güne kadar beş parasız yaşayamazmış; bir yüz kronelik gönderdiler, o zaman da şöyle yazdı: Bu para onun ancak birtakım ufak tefek borçlarını kapatmaya yetermiş.

Isak:

— Hımm... dedi. Ama, bizim başımızda şu taşçılar var, onlara para verilecek... Daha bir alay şey var. Yaz ona, de ki dönüp gelse de bize yardım etse daha iyi olur.

Inger yazdı ama, Eleseus eve dönmeye yanaşmıyordu: Hayır, boş yere bunca yolu aşmak saçmalıkmış, açlıktan ölürmüş daha iyi. E, belki şehirde tam o sırada parlak bir iş yoktu, belki de Eleseus pek öyle acar bir çocuk değildi, kim bilir! Belki işinde de pek başarı gösterememişti. Yazı mı? Evet, yazısı oldukça iyiydi, çabuktu, işlekti belki ama, yine de eksik bir yanı olabilirdi. Öyleyse, ne olacaktı hali?

Cebinde o ikiyüz kroneyle köyden geldiğinde, şehir onu hayli kabarık eski hesaplarla bekliyordu, bunları ödedikten sonra da, e, kendine, şemsiye sapı değil de, şöyle güzel bir baston almasın mıydı? Bunun gibi pek yerinde başka ufak tefek şeyler daha vardı: Kışlık bir kürk kalpak, arkadaşlarının giydiğinden; bir çift buz ayakkabısı, herkesinki gibi; gümüş bir kürdan, diş karıştırmak, arkadaşlarla bir kadeh bir şey atarak konuşurken fiyaka yapmak için. Sonra,

parası oldukça da elinden geldiği kadar hovarda davranırdı: Şehre dönüşünü kutlamak üzere arkadaşlarına ziyafet çektiği akşam on, oniki şişe bira getirtmiş, arka arkaya açtırmıştı.

Kalkarlarken de, arkadaşları:

— Ne o? garson kıza yirmi öre bahşiş mı bırakıyorsun? deyince de:

— Cimriliğin âlemi yok! demişti.

Ne var ki bu hep böyle gidemezdi; bir gün geldi, alacaklıları artık atlatamaz oldu. Bir arkadaşı onun yardımına koştu, babasının yanında ona bir iş buldu. Köylülerin alışveriş ettikleri ufak bir dükkândı bu... Hiç yoktan iyi. Bucak müdürü olmak için hiç de kestirme bir yol değildi ama, geçimini sağlıyordu. Eleseus burada da hevesli, neşeliydi, herkes seviyordu onu. Eve yazdığı mektupta ticaret hayatına atıldım, diyordu. Annesi için en büyük hayal kırıklığı oldu bu. Eleseus bir dükkânda çalışıyormuş... Ha orada çalışmış, ha köydeki bakkalın yanında çıraklık etmiş.

* * *

Bahara doğru bir gün İsveç'ten mühendisler, işçiler geldi; yollar yapacaklar, barakalar kuracaklarmış. Dinamitle kayaları parçalıyorlar, tümsekleri düzlüyorlar, yiyecekler taşıyorlar, takım takım at kiralıyorlar, çay kıyısındaki toprakların sahipleriyle anlaşmalar yapıyorlardı. Ne, neydi bütün bunlar? Orada yaşayanlardan başka kimsenin ayak basmadığı şu dağ başında? Şu bakır madenini işleteceklermiş. Demek gerçekleşmiş bu iş; Geissler boşuna övünmemiş.

Geçen sefer onunda birlikte gelen iri kıyım adamlar değildi bunlar... Hayır, o iki adam gelmemişti, başka yerde işleri vardı besbelli. Ama, mühendisle maden uzmanı yine gelmişti. Isak'ın satabileceği ne kadar biçilmiş kerestesi varsa hepsini aldılar; yiyecek, içecek de aldılar, hepsine de iyi para verdiler, tatlı dille konuştular, Sellanraa'yı pek beğendiler. Hava hattı, diyorlardı. Tepeden çay kıyısına kadar kablo çekeceğiz, diyorlardı.

Isak:

— Öbür beyler ne oldu? diye sordu, hani geçen sefer gelenler?

— Efendim? Ha, onlar sattılar. Demek hatırlıyorsunuz onları? Onlar sattılar. Onlardan alanlar da sattı. Maden şimdi büyük bir ortaklığın.

— Peki, Geissler? O nerede şimdi?

— Geissler mi? Hiç duymadım. Kim o?

— Bucak müdürü Geissler, orasını ilk satan.

— Ha, o mu? Geissler miydi adı? Kim bilir nerededir! Demek onu da hatırlıyorsunuz?

Yamaçlarda kayalar parçalanıyor, bir hengâmedir gidiyor; bütün yaz takım takım işçiler çalışıyor... Inger de hayli süt sattı, çiftlik ürünlerinden daha birçok şey sattı. Hoşuna gidiyordu: Ticarete başlamıştı sanki; sonra bir çok kişi gelip gidiyordu. Isak yine kereste işleriyle uğraşıyor, topraklarında çalışıyordu; hiçbir şey tedirgin etmiyordu onu. Sivert'le o iki taşçı yeni ahırı çıktılar, güzel bir yapı oldu. Ama daha çok işi vardı. Her şey yolundaydı. Yaban canlanmıştı şimdi. Para da geliyor, her şey gelişiyordu.

Storborg'a da bakın, yeni bakkalın yeri... Ne iş yapıyor! Şu Aron denen adam cin gibi, şeytan gibi biri. Bakır madeninin açılacağını nereden öğrenmişse önceden öğrenmiş, dükkânıyla, deposuyla gelip oraya yerleşmişti, iş yapıyor muydu? Bütün bir devlete, bir krala yetecek kadar işi yapıyordu! Birincisi, eve gerekli her şey, ayrıca işçi elbisesi, çamaşır satıyordu. Maden işçileri de, iyi para kazandılar mıydı harcamaktan korkmazlardı; gerekli şeyleri almakla kalmazlar, her şey, her şey alırlardı. Hele cumartesi akşamları Storborg'daki satış yeri kalabalıktan kaynıyor, Aron da para kırıyordu; kâtibini, karısını da tezgâha yardıma çağırıyor, kendisi de harıl harıl çalışıyordu, öyleyken dükkân yine ancak gece tenhalaşıyordu.

Köydeki at eti satıcılarının da durumu iyiydi; araba araba et geliyordu Storborg'a. Arabalar da, eski yolun dönemeçlerini çiğneye çiğneye yeni kestirme yollar açmışlardı; Isak'ın yabanda açtığı o ilk daracık yoldan bambaşka, yeni güzel bir yol olmuştu en sonunda. Aron, dükkânıyla, yoluyla, bir nimetti, bir velinimetti, doğrusu.

Gerçekten adı Aron değildi; küçük adıydı bu onun; adı Aronsen'di, kendi de öyle söylüyordu, karısı da onu öyle çağırıyordu. Küçümsenecek bir aile değildi bu; iki hizmetçileri, bir de uşakları vardı. Üç çocukları vardı, güzel güzel üç küçük çocuk. Kız varlıklı bir tüccarın kızı olmasını öğrenecekti, oğlanlar da babalarının işini... Evet, gelecekleri pek parlak üç çocuk.

Aronsen ileriyi düşünen bir adamdı, yoksa buralara hiç gelmezdi, balıkçılıkta kalırdı; orada da hayli para kazanmıştı ama, ticarete atılmaya benzemezdi o iş; parlak bir iş değildi o, bayağı kimselerin işiydi. Balıkçıya kimse şapkasını çıkararak selâm vermezdi ki. Bakın, burada işler iyi gidiyordu. Komşular onunla, karısıyla... Evet, çocuklarla bile ilgilenmişlerdi... Hele ahalinin çocuklarla ilgilenmesi çok iyiye işaretti. Madenciler günlerden beri çocuk yüzü görmemişlerdi, yamaçtan aşağı inip de Aronsen'in küçüklerini avluda oynar görünce onlarla hemen tatlı tatlı konuşuyorlardı, oynaşan üç köpek yavrusu görmüş gibi. Onlara para vermek isterlerdi ama, dükkâncının çocuklarıydı, olmazdı. Onun için, ağız mızıkalarıyla çalgı çalarlardı onlara. Gustaf dedikleri bir delikanlı vardı, hepsinin en yabanisi, şapka bir kulağının üstünde, dudaklarında alaylı bir söz hazır... Evet, Gustaf inerdi yamaçtan aşağı bir ara onlarla oynamaya. Çocuklar her seferinde onu tanırlar, hemen ona doğru koşarlardı; o da, onları yakalar havaya kaldırır, sırtına alırdı üçünü birden, onlarla köy oyunları oynardı... Sonra ağız mızıkasını alır, onlara çeşitli havalar çalardı; derken, iki hizmetçi kız çıkagelir, ona bakar, gözleri yaşararak dinlerlerdi. Ya, pek deli bir şeydi bu Gustaf; ama, ne yaptığını bilirdi o!

Biraz sonra, dükkâna gider, parasını döker saçar, bir torba dolusu öteberi alırdı. Dönüşte yoldan yukarı çıkarken, ayaklı bir dükkândı sanki, Sellanraa'ya uğrar, torbasını açıp hepsini gösterirdi: Köşesi çiçekli yazı kâğıdı, yeni bir pipo, yeni bir gömlek, püsküllü bir boyun atkısı, kadınlara şekerler, şekerlemeler, incik boncuk, pusulalı bir saat zinciri, çakı... O! Bir alay şey! Pazar günü gösteriş yapmak üzere maytap da vardı. Inger ona süt verirdi.

Gustaf Leopoldine ile şakalaşır, Rebecca'cığı tutar havaya kaldırır, döndürürdü: Hoy hüit!

— Yapı nasıl gidiyor? diye sorardı İsveçlilere, Kendisi de İsveçliydi, onlarla ahbap olmuştu.

Yapı iyi gidiyormuş, tek başlarına ne kadar yapabilirlerse. A, o da gelip yardım edebilirmiş. Evet, böyle derdi Gustaf ama, şakacıktan.

Inger:

— Ya, gelebilseniz, derdi. Çünkü inek ahırı güze kadar bitmeliymiş ki hayvanları içeri alsınlarmış.

Gustaf bir maytabı ateşlerdi; birini ateşledikten sonra ötekileri elde tutmak saçmalık olurdu... Varsın onlar da gitsin. Öyle yapardı... Beş, altı tane. Kadınlar, çocuklar küçükdillerini yutar gibi olurlardı; öylece durakalırlar, büyücünün büyüsüne şaşarlardı. Inger hiç maytap görmemişti ama, bu deli alevler nedense ona vaktiyle yaşadığı şehir hayatını hatırlatırdı. Dikiş makinesi bunun yanında ne kalırdı ki! Gustaf ağız mızıkasını çalıp bitirince de, Inger, sırf coşkusundan, yoldan yukarı onunla birlikte başını alır giderdi...

* * *

Maden ocağı çalışıyor artık. Maden takım takım atlarla aşağıya denize indiriliyor. Bir gemi bir yük maden aldı, Güney Amerika'ya doğru yola çıktı, bir gemi daha şimdiden gelmiş, ikinci yükü bekliyor. Evet, büyük bir olay bu. Bütün oradakiler çıktılar bu görülecek yere bakmaya, yürüyebilen kim varsa hepsi. Brede Olsen de çıktı yukarı, yanında o örneklik taşlarıyla, eli boş döndü, çünkü maden uzmanı İsveç'e dönmüştü. Pazarları ta köyden sürü sürü insan geliyordu... Evet, Axel Ström bile, boş geçirilecek hiç vakti yokken, kendi yolundan, telgraf hattından oraya saptı. Artık maden ocağını, yarattığı harikaları görmeyen tek kişi kalmadı.

En sonunda Inger de, Sellanraa'lı Inger, yabanlıklarını giyiniyor, altın yüzüğünü falan takıyor, yamaçtan yukarı çıkıyor.

Ne işi var burada onun? Hiç; işi merak ettiği bile yok. Kendini göstermeye geldi. İşte o kadar. Öteki kadınların tepeye çıktıklarını görünce, o da heveslendi. Üst dudağında yüzünü biçimsizleştiren bir yara izi var, boyunca çocukları var ama, ötekiler ne yaparsa ille o

da yapacak. Başkalarını, genç kadınları düşününce tedirgin oluyor, evet... Ama, yine de onlarla başa çıkabilecek mi acaba, bunu bir deneyecek. Hantallaşmaya başlamadı daha; yine oldukça iyi bir vücudu var, oldukça uzun boylu, zarif; hâlâ alımlı görünebilir. Evet, benzi eskisi gibi renkli değil, derisi de altın bir şeftaliye benzetilemez ama, yine de görsünler bir; evet, ne de olsa, oldukça güzel, diyeceklerdi!

Tam onun umabileceği kadar tatlılıkla selâmlıyorlar. İşçiler tanıyor onu, kaç kere süt verdi onlara. Maden ocağını, barakaları, ahırları, mutfakları, kilerleri, ambarları gösteriyorlar. İçlerinden biraz daha yırtık olanları ona sokulup usulca kolundan tutuyor; Inger hiç de kızmıyor, hoşuna bile gidiyor. Nerede çıkılacak, inilecek merdiven varsa, hemen eteklerini yukarılara kadar sıvıyor, bacaklarını biraz gösteriyor; ama öyle usturuplu yapıyor ki bunu, sanki öyle bir şey hiç düşünmüyormuş gibi. Evet, oldukça güzel, diye düşünüyorlar.

Ama insana dokunan bir şey var bu kadında, gittikçe yaşlanmakta olan bu kadında: Açıkça görülüyor ki bu kanı kaynayan erkeklerden birinin ona şöyle bir bakmasını hiç beklemediği bir şey gibi karşılıyor, minnet duyuyor, o da ona bakıyor: Demek ki o da öteki kadınlar gibiydi, bu düşünceyle baştan aşağı ürpertiler geçiriyordu. Bütün ömrünce namuslu bir kadın olarak kalmıştı ama, belki de fırsat düşmediğinden. Yıllar geçtikçe de yaşlanıyor.

Gustaf geldi yanaştı. Köyden iki kızla bir arkadaşını bıraktı da geldi. Ne yaptığını bilirdi Gustaf. Inger'in eline daha ateşli ateşli sarıldı, gereğinden daha çok sıktı, Sellanraa'da geçirdiği o en son tatlı akşamdan dolayı teşekkür etti; ilgisiyle onun canını sıkmamaya da dikkat ediyordu.

Inger, kıpkırmızı kesilerek:

— E, Gustaf, ne zaman geliyorsun bize yardıma? diyor.

Gustaf diyor ki yakında gelecekmiş yüzde yüz. Arkadaşları işitiyor bunu, diyorlar ki çok geçmeden yamaçtan aşağı ineceklermiş.

— O! diyor Inger. Demek önümüzdeki kışa ocakta kalmıyorsunuz, ha?

Adamlar kesin bir şey söyleyemiyorlar: Kalacaklar gibi görünmüyormuş ama, belli olmazmış. Gustaf daha çekinmeden konuşuyor, bir kahkaha atarak diyor ki, birazcık bakır varmış, onu da kazımışlar bitirmişler, öyle görünüyormuş.

Inger:

— Bunu ciddi söylemiyorsunuz ya? diyor.

Ötekiler de diyorlar ki, Gustaf dikkat etmeliymiş, böyle şeyler söylememeliymiş. Ama, Gustaf dikkat falan etmeyecekti, daha bir alay şeyler söyledi. Inger'e karşı davranışına gelince, tuhaftı, hiç de öyle görünmemekle birlikte, onu kazanmayı nasıl da beceriyordu! Delikanlılardan biri konçertina çalıyordu ama, hiç de Gustaf'ın ağız mızıkası gibi değil; biri de -akıllı bir çocuk- çalgının yanı sıra bir türkü söyleyerek, ilgiyi kendi üzerine çekmeye çalıştı ama, hoş, gür bir sesi varken, yine de para etmedi. Biraz sonra, bir de bakıyoruz, Gustaf'ın küçük parmağında Inger'in altın yüzüğü yok mu! Yaklaşmamış, sırnaşıklık falan da etmemişti, nasıl olmuştu bu iş? Yo, kendi usulünce epey yaklaşmıştı ya; usulcacık Inger de öyle. Bir şey konuşmamışlardı; ama oğlanın eliyle oynamasına, sanki farkında değilmiş gibi, hiç sesini çıkarmamıştı. Daha sonra, barakalardan birinde oturmuş, kahve içerken, dışarıda bir gürültü oldu; adamlar aralarında yüksek sesle bir şeyler konuşuyordu. Inger anlamıştı: Kendisini konuşuyorlardı, içini bir sıcaklık bürüdü: Güzel şeydi kendinden söz edildiğini duymak, artık hiç de genç olmayan, yaşlanmakta olan bir kadın için.

O pazar akşamı yamaçtan aşağı eve nasıl geldi? O! eskisi gibi yine namuslu bir kadın olarak, ne eksik, ne fazla. Bir alay adam getirdi onu eve kadar; Gustaf orada kaldıkça da yanlarından ayrılmadılar. Bilselermiş Inger'i onunla hiç yalnız bırakmazlarmış! Inger ömründe böyle güzel bir gün geçirmemişti, şehirde yaşadığı günlerde bile.

En sonunda:

— Kayıp, kayıp, Inger'in nesi kayıp? dediler.

— Bir şeyi mi kayıp? Yo.

— Altın yüzüğü kayıp değil mi?

Bunun üzerine, Gustaf yüzüğü ortaya çıkarmak zorunda kaldı; bunca kişiye, bir orduya karşı tek başınaydı.

Inger:

— O! İyi ki sen buldun, dedi, ötekilere de hemen allahaısmarladık, dedi, ayrıldı.

Sellanraa'ya doğru yürüdü, yapıların damlarını gördü; onun eviydi orası. Yeniden uyandı, kendine geldi, zeki bir ev kadınıydı o. Kestirmeden giderek yazlık ahırların yanından geçti, sığırlara bakmaya. Yolda, tanıdığı bir yerden geçti: Bir vakitler ufak bir çocuk gömülmüştü oraya; toprağı eliyle vurarak bastırmış, küçük bir haç dikmişti... O! çok eskiden olmuştu bu. Şimdi, kızlar süt sağmayı vaktinde bitirdiler mi acaba, diye düşünüyordu.

* * *

Maden ocağı çalışıyor ama, işler iyi gitmiyor diye bir söylenti var. Verim umulduğu gibi değilmiş. Geri dönen maden uzmanı, yanında bir yardımcıyla yine geldi; dinamitler patlattılar, delikler açtılar, toprağı incelediler. Neydi bozukluk? Bakır iyi, onda bir bozukluk yok; ama ince, derinliği yok. Damar güneye doğru kalınlaşıyor, daha derinlere gidiyor ama, ortaklığın da sınırları orada sona eriyor. Bunun üzerine, İsveç'e bir haberci koşturdular, kendileri de aşağı indiler bucak müdürüyle konuşmaya. Yamacın güney kesimi daha önce satılmış. Bunu bilmiyorlardı.

— Satıldı mı?

— Evet, yıllarca önce.

— Kim aldı?

— Geissler.

— Giessler de kim? Ha, şu adam... Hımm...

Bucak müdürü:

— Tapusu onaylandı, kaydedildi, diyor. Çıplak kayalıktı, bedavaya aldı.

— Kim bu Geissler böyle ikide bir ortaya çıkan? Nerede?

— Kim bilir nerede şimdi!.

İsveç'e yeni bir haberci gönderildi. Şu Geissler'i bulmak gerekti. O zamana kadar da adamların hepsini tutamazlardı. Bekleyeceklerdi bakalım ne olacak.

Böylece, Gustaf kalktı Sellanraa'ya geldi, yeryüzünde nesi var, nesi yok sırtında.

— Ben geldim, dedi.

Evet, Gustaf ocaktaki işini bırakmıştı... daha doğrusu, geçen pazar günü, ocaktan, ocaktaki bakırdan söz ederken biraz ileri gitmişti. Ustabaşı duymuş, mühendis de; Gustaf'a yol vermişler. E, hayırlısı; belki kendisi de bunu istiyordu: Sellanraa'ya gelip gitmesi kuşku uyandırmazdı artık. Kendisini hemen inek ahırında işe koştular. Taş duvarları harıl harıl örüyorlardı.

Bir iki gün sonra ocaktan biri daha çıkagelince onu da aldılar. Şimdi iki kol daha çalışıyordu, güze kadar bitirirlerdi, hiç korkmayın.

İşçiler şimdi birer birer aşağı iniyorlar, İsveç'e giden yolu tutuyorlardı. Onlara da yol verilmişti. Deneme çalışmaları şimdilik durdurulmuştu. Bu haber üzerine köylüler ah! çeker gibi oldular. Deliler! Deneme çalışmaları ne demek, anlamıyorlardı ki; denemek için yapılan çalışmalar demekti işte. Köylüler arasında bir korku, bir hayal kırıklığı vardı: Para gittikçe azalıyordu, ücretler düşmüştü, Storborg'daki alışveriş pek durgunlaşmıştı.

Ne demekti bu? Tam da her şey pek yolunda giderken! Aronsen bayrak direği dikmiş, bayrak çekmiş, kışın kızağına yaymak için güzel bir beyaz pösteki, bütün çoluk çocuğuna güzel elbiseler almıştı... Bu işe en çok üzülen de belki oydu. Bütün hesapları altüst olmuştu.

Biri:

— Toprağını işlersin, bununla daha güzel geçinirsin deyince:

— Toprağımı mı işlerim? dedi. Ben buraya toprak işlemeye gelmedim ki!

En sonunda, artık dayanamadı: Maden ocağına gidecek, orada ne olup bitiyor, kendi gözleriyle görecekti. Günlerden pazardı. Sellanraa'dan geçerken, Isak'ı da çağırdı.

Isak işler başladığından beri madene ayak basmamıştı, yamacın eteğinde, kendi evinde, rahat rahat yaşıyordu.

Inger karışmadan duramaz ki.

— Değil mi ki çağırıyor, sen de git Aronsen'le, dedi.

Belki de giderse sevinecekti. O gün pazardı, bir iki saat onu başından atmak istiyordu.

Böylece, Isak da gitti.

Tepede görülecek çok tuhaf şeyler vardı; Isak orasını tanıyamıyordu şimdi: Barakalar, sundurmalar, koskoca bir şehir; arabalar, yerde koca koca delikler. Mühendis kendisi gezdirdi. Maden damarını, içinde bulunduğu kayaları anlattı. Bakır, demir, kükürt hep bir aradaymış. Evet, şu kayalarda neler bulunduğunu iyice biliyorlarmış... Altın, gümüş bile varmış ama, çok değil.

Maden mühendisi dediğin ne de çok şey biliyormuş!

Aronsen:

— E, peki, bunların hepsi kapatılacak mı şimdi? diye sordu.

Mühendis, şaşırarak:

— Kapatılacak mı? dedi. Kapatırsak Güney Amerika için çok güzel olur doğrusu!

Hayır, hazırlık çalışmalarını bir süre için durduracaklarmış, kısa bir zaman için; nasıl bir yer olduğunu, ne elde edilebileceğini görmüşler; havai hatlarını kurup tepenin güney yamacında çalışacaklarmış.

Isak'a döndü:

— Şu Geissler nerede, siz biliyor musunuz acaba?

— Hayır.

E, zarar yokmuş... Nasıl olsa bulurlarmış. O zaman yeniden işe başlarlarmış. Kapatmak mı? Bakın hele!

Isak, birden, şaşkınlıkla, sevinçle bir şeye bakakalıyor: Ayakla çalıştırılan ufak bir makine... ayağını oynatıyorsun, işliyor!

Hemencecik anlıyor: Arabaya koyup istediğin yere götürebileceğin ufak bir demirci ocağı.

— Bunun gibi bir şey kaça alınır şimdi? diye soruyor.

— Bu mu? Taşınabilir demirci ocağı? O! pek pahalı değil.

Onlarda bundan bir alay varmış ama, deniz kıyısındakiler buna hiç benzemezmiş: Türlü çeşit makineler, aygıtlar, koca koca şeyler.

Mühendis Isak'a şunu anlatmak istedi ki, maden işletmek, kayalarda koca koca delikler açmak falan öyle tırnakla kazarak yapılacak işler değildir... Hah ha!

Oraları dolaşıyorlar. Laf arasında mühendis bir iki güne kadar kendisinin de İsveç'e gideceğini söylüyor.

Aronsen:

— Ama, yine geleceksiniz? diyor.

— A, elbette.

Hükümetin, polisin onu yine gelmekten alıkoymaya çalışmaları için ortada hiçbir neden göremiyormuş.

Isak, bir yolunu buldu, yine o taşınabilir demirci ocağının yanına geldi, bir daha baktı.

— Böyle küçük bir makine kaça alınabilir acaba? diye sordu.

Kaça mı alınabilirmiş? Birden söyleyemezmiş... Hayli para, elbette ama, maden işlerinde bunun lafı bile olmazmış. O! ne büyük adamdı şu mühendis!

O sırada pek keyfi yerinde değildi belki ama, görünüşü kutrarıyor, son derece neşeli, şen görünmeye çalışıyordu. Isak demirci ocağı mı istiyormuş? E, alsınmış bunu... Ortaklık böyle ufak bir şeye aldırmazmış bile... bunu ona hediye ediverirmiş!

Bir saat sonra, Aronsen'le Isak dönüyorlardı. Aronsen'in içine biraz su serpilmişti: Ne de olsa yine umut vardı. Isak da, değerli demirci ocağını sırtlamış, yamaçtan aşağı sendeleye sendeleye iniyordu. Evet, ızbandut gibi bir adam o, koca bir yük taşıyabilir!

Mühendis ocağı ertesi sabah iki kişiyle gönderebileceğini söylemişti ama, Isak, Sağol demişti... değmezmiş. Evindekileri düşünüyordu o: Sırtında demir ocağıyla yamaçtan aşağı indiğini görünce kim bilir ne şaşıracaklardı!

Ama, şaşıran Isak oldu. Tam eve varmak üzereydi, baktı avluya bir araba sapıyor, arabada da hayli yük var. Sürücü köyden biriydi, yanından da bir bey yürüyordu. Isak onu görünce şaşırarak bakakaldi: Geissler'di bu!

V

Isak şaşırtacak daha başka şeyler de vardı ama, aynı anda birden çok şey düşünebilecek yaradılışta bir adam değildi o. Mutfak kapısından içeri girerken tek söylediği şey:

— Inger nerede? oldu.

Geissler'in çok iyi ağırlanmasından başka bir şey düşündüğü yoktu.

Inger mi? Inger böğürtlen toplamaya çıkmıştı; Isak gittiğinden beri böğürtlen topluyordu o... İsveçli Gustaf'la birlikte. Evet, yaşlandıkça, yeniden aşk damarı kabarmış, çılgına dönmüştü; güzle kış yaklaşıyordu ama, onun içi yeniden ısınmıştı, yeniden tomurcuk veriyor, çiçek açıyordu.

Gustaf:

— Gel, böğürtlen nerede var, göster, dedi.

E, bir kadın da nasıl Olmaz! diyebilir? Inger odacığına koştu, bir yandan hevesli, bir yandan çekingen, dakikalarca öyle kaldı. Gustaf dışarıda bekliyordu; dünya Inger'in ayakları dibine serilmişti; o da, ne yapsın, saçlarını düzeltti, aynada kendini şöyle iyice bir gözden geçirdi, yine dışarı çıktı. Çıktıysa ne olmuş yani? Hangi kadın böyle yapmazdı ki? O! Kadın için her erkek birdir. Her zaman değil ki... sık sık değil ki.

İkisi birlikte çıkıyorlar böğürtlen toplamaya... Fundalıkta, öbekten öbeğe atlayarak, böğürtlen topluyorlar... Inger eteklerini ta yukarıya kadar toplayarak o düzgün bacaklarını göstermeden edemez. Ortalık sessiz; yaban tavukları yavrularını çoktan büyütmüş, öyle tıslayarak adamın üzerine saldırmıyorlar artık. Fundalıkta çalılarla

kaplı kuytu köşeler var.

Başlayalı daha bir saat olmamıştı, dinlenmek için yere oturmuşlardı.

Inger:

— A, ben seni hiç böyle sanmıyordum diyor.

O! delikanlının karşısında eli, ayağı tutmuyor, baygın baygın gülümsüyor, pek tutkun çünkü. Evet, hem tatlı, hem acı bir şey birine tutulmak, ikisi bir arada! Yapılacak en iyi, en doğru iş kendini tutmasıdır... Ama, sonunda bırakıveriyor. Inger pek tutkun... Pek perişan, pek bitik. Yüreği Gustaf'a karşı eriyiveriyor; ona yakın olmaktan, cilve yapmaktan başka bir şey düşünmüyor. Evet, yaşlanmak üzere olan bir kadın...

— İş bitince, kalkıp gideceksin, diyor.

Yo, gitmeyecekmiş. E, sonra gidecekmiş elbette ama, daha gitmiyormuş, bir hafta kadar daha buradaymış.

— Eve dönsek? diyor Inger.

— Hayır.

Yine böğürtlen topluyorlar. Biraz sonra çalılar arasında kuytu bir yer buluyorlar.

— Gustaf, delilik senin bu yaptığın! diyor Inger.

Saatler geçiyor. Çalılar arasında uyuyacaklarmış... Uyuyacaklar mıymış? Ne güzel! Dağ başıydı... Cennet Bahçesi'nde!

Derken, Inger birden doğruluyor, kulak kabartıyor:

— Yoldan bir ayak sesi işittim gibi geldi bana.

Güneş batmak üzere. Eve dönerlerken, çalı kümeleri kara gölgelere bürünüyor. Birçok kuytu yerlerin yanından geçiyorlar. Gustaf görüyor bunları; Inger de görüyor elbette ama, boyuna, önlerinden arabayla biri gider gibi geliyor ona. Ama, yanında çılgın yakışıklı bir delikanlıyla kim eve kadar gidebilir ki!

Inger kendini tutamıyor; yalnızca gülümseyip:

— Ben senin gibisini hiç görmedim! diyor.

Eve yalnız dönüyor, iyi ki tam o sırada gelmiş; bir dakika sonra olsaydı bu kadar iyi olmazdı. Isak, demirci ocağıyla, avluya yeni girmişti, Aronsen de öyle... Tam o sırada da bir araba yanaştı.

Geissler, Inger'e de selâm vererek:

— Goddag, diyor.

Orada öyle dikilip kalıyorlar, hepsi biri birine bakarak... E, bu kadar olur; Geissler gelmiş yine. Yıllar olduysa gideli, işte yine gelmiş; biraz yaşlanmış, saçları biraz daha ağarmış ama, yine eskisi gibi şen, şakrak. Bu sefer iyi giyimli; beyaz yeleği, altın kösteği var. Anlaşılır adam değil! Maden ocağında bir şeyler olduğunu sezinlemiş de kendi gözüyle görmeye mi gelmiş nedir? Her neyse, gelmiş işte. Gözleri fıldır fıldır dönüyor, gözlerini dört bir yana gezdirerek çiftliğe, topraklara bakıyor. Göze çarpacak büyük değişiklikler var: Toprak ağası ülkesini genişletmiş.

Geissler başını sallıyor.

— Nedir o taşıdığın? diye soruyor Isak'a. Ancak bir atın taşıyabileceği bir yük bu, diyor.

— Ocak, diye anlatıyor Isak. Böyle ufak bir çiftlikte pek işe yarar diyor... Evet, Sellanraa'ya ufak bir çiftlik diyor, bakın hele!

— Nereden ele geçirdin?

— Yukarıdan, maden ocağından. Mühendis verdi bunu bana, hediye etti.

Geissler, sanki anlamamış gibi:

— Ortaklığın mühendisi mi? diyor. Bir bakır madenindeki mühendisten aşağı kalır mı hiç Geissler! Senin bir biçme makinen varmış diyor, ben de gelirken, yeni icat bir tarak getirdim. Arabadaki yükü gösteriyor.

Kırmızılı, mavili koca bir tarak duruyor orada, atlarla çekilecek bir tarak. Arabadan aşağı indirdiler, karşısına geçip baktılar. Isak tarağa kendini at gibi koştu, yerde bir denedi, ağzı bir karış açık kalmasına hiç şaşmamalı. Sellanraa'ya harika üzerine harika geliyor!

Maden ocağını, tepedeki işleri konuştular.

Isak:

— Sizi sordular, kaç kere! dedi.

— Kimler?

— Mühendis de, bütün öteki beyler de. Nasıl olsa ele geçiririz, dediler.

Yo, Isak burada biraz patavatsızlık etmişti, anlaşılan.

Geissler'in ağırına gitmişti besbelli.

— E, ben buradayım işte, gelsinler, dedi.

Ertesi gün o iki haberci İsveç'ten geldi, yanlarında da iki maden sahibi; atla gelmişlerdi, pek beyefendi, pek kelli felli kişiler; görünüşlerine bakılırsa, pek zengin kimseler. Sellanraa'da pek kalmadılar, atlarından inmeden, yolu sordular, yamaca doğru çekip gittiler. Geissler'i görmezlikten geldiler, oysa ta yanı başlarında duruyordu. Haberciler, yük dolu beygirleriyle, bir saat kaldılar, yapıda çalışanlarla konuştular, beyaz yelekli, altın köstekli beyin Geissler olduğunu öğrendiler, sonra onlar da gittiler. Bir tanesi akşama yine geldi tepeden aşağı atını sürerek; Geissler'e ağızdan haber getirmişti: Ocaktaki beyler çağırıyorlarmış.

Geissler'in de karşılığı şu oldu:

— Beni istiyorlarsa ben buradayım.

Geissler önemli kişi olmuştu anlaşılan; kendini güçlü bir kişi olarak görüyordu, yeryüzünde gücü her şeye yeten bir kişi. Ağızdan gönderilen bir haberle çağrılmayı gururuna yediremiyordu belki. Peki ama, nasıl olmuştu da tam o sırada gelmişti Sellanraa'ya? Tam kendisini aradıkları sırada? Her şeyi, her türlü şeyi bildiğine göre, büyük adam olsa gerekti.

Her neyse, yukarıdaki beyler Geissler'in gönderdiği karşılığı alınca, kalkıp ta o kadar yoldan yine Sellanraa'ya gelmekten başka yapacak bir şeyleri kalmadı. Mühendisle o iki maden uzmanı da onlarla birlikte geldi.

Beyler bu sefer oldukça kibar davrandılar, bir gün önce ağızdan haber göndererek çağırttıkları için özür dilediler, yol yorgunuymuşlar da ondan. Buna karşılık Geissler de kibar davrandı, kendisinin de yol yorgunu olduğunu söyledi, yoksa gelirmiş. E, şimdi gelelim işe: Geissler çayın güneyindeki topraklarını satar mıymış?

Geissler:

— Sorabilir miyim, dedi, kendi adınıza mı konuşuyorsunuz, yoksa başkası adına mı?

İşte bunda saçmalıyordu: Görmüyor muydu ki bu kalıp kıyafetteki zengin, kelli felli beyler başkası adına gelmiş olabilirler miydi hiç!

— Nedir fiyatı? dediler.

Geissler:

— Fiyatı mı? Evet... dedi, düşünmeye başladı, iki milyon, dedi.

Beyler:

— Yok, canım! dediler, gülümsediler.

Geissler gülmüyordu.

Mühendisle o iki uzman topraklarda şöyle bir araştırma yapmışlar, dinamit patlatmışlar, birkaç delik açmışlar; işte raporları: Oralarda maden bulunması yanardağ püskürmesinden kaynaklanıyormuş: gelişi güzelmiş, ilk incelemelerinden anlaşıldığına göre ortaklığın toprakları arasındaki sınır çevresinde en derin noktasını buluyor, ondan sonra yine azalıyormuş. Son bir iki kilometrede işlenmeye değer maden yokmuş.

Geissler bütün bunları pek ilgisiz dinledi. Cebinden birtakım kâğıtlar çıkarmış, dikkatle bakıyordu; ama, bunlar ne senetti, ne harita... belki de madenle hiçbir ilgisi olmayan şeylerdi.

Sonra, sanki kâğıtlardan okumuş gibi:

— İyice derinlere inmemişsiniz, dedi.

Beyler bunu hemen kabul ettiler ama, mühendis atıldı:

— Ne biliyormuş? Siz hiç kayaları falan delmediniz sanırım,

öyle değil mi?

Geissler gülümsedi, öyle bir gülümseyiş ki sanki yerin dibine doğru yüzlerce kilometre delmiş de sonra delikleri yeniden kapatmıştı.

İşi orasından, burasından ele alarak, öğleye kadar konuştular, sonra saatlerine bakmaya başladılar. Şimdi Geissler'i yarım milyona kadar indirtmişlerdi ama, ondan kıl kadar daha aşağıya indirtemiyorlardı. Hayır; onu yanlış anlamış olsalardı gerek. Ne olursa olsun satmak istiyor, satmak zorunda bulunuyor sanmışlardı ama, değil... Hiç de değil: işte bakın, orada öyle, kendileri kadar rahat, ilgisiz oturuyordu, açıkça görülüyordu bu.

— Onbeş, diyelim yirmi bin iyi fiyattır, dediler.

Geissler

— Evet, dedi. Para sıkıntısında olan bir kimse için iyi fiyatmış ama, ikiyüzelli bin çok daha iyi bir fiyatmış.

Beylerden biri, belki de Geissler'in daha yukarılara çıkmasını önlemek için,

— Aklıma gelmişken söyleyeyim, diye lafı karıştırdı, Sizin hanımın ailesini gördüm İsveç'te... Selâm söylediler.

— Sağolun, dedi Geissler.

Öteki bey de, baktı ki Geissler bu yolla elde edilecek bir adam değil,

— O! Çeyrek milyon... dedi, altın almıyoruz, bakır alıyoruz.

Geissler:

— Tamam, dedi, bakır alıyorsunuz.

Bunun üzerine, sabırları taştı, beş saatin kapakları açılıp çıt! diye kapandı. Boşuna harcanacak vakit yoktu artık; yemek vakti gelmişti. Sellanraa'dan yemek istemediler, atlarına binip ocağa döndüler kendi yemeklerini yemeye.

Toplantı sona ermiş, Geissler tek başına kalmıştı. Neler geçiyordu kafasından... Ne düşünüyor, ne kuruyordu? Belki de hiçbir

şey... Tembel, avare düşünceler? Hayır, bir şey düşünüyordu ama, yine de pek sakin.

Yemekten sonra, Isak'a döndü:

— Gidip benim toprakları şöyle iyice bir gözden geçireceğim, dedi. Geçen seferki gibi Sivert'i yine yanıma almak isterdim.

— E, alın, dedi Isak hemen.

— Hayır, şimdi işi var onun.

Isak:

— Hemen gelsin, dedi, işini bırakması için Sivert'e seslendi.

Geissler elini kaldırdı.

— Hayır, dedi kısaca.

Avluyu birkaç kere dolaştı, döndü geldi çalışmakta olan adamlarla konuştu; onlarla rahat rahat konuşuyor, gidiyor, sonra yine dönüp geliyordu. Kafasında bütün ağırlığıyla hep o iş vardı ama, hiçbir şey yokmuş gibi konuşuyordu. Talih değişikliklerine artık öylesine alışmıştı ki, belki de şimdi şu işe aldırmıyor bile, ne olursa olsundu. O günkü durumuna sırf talihi yaver gittiği için gelmişti. İlk aldığı toprağı karısının akrabalarına satmıştı. Ne olmuştu? Gitmiş, çayın güney yakasındaki bütün o toprakları almıştı. İşte, böylece, şimdi maden kralı, dağların ağası olup çıkıvermişti; ancak birkaç kulübeyle bir iki sundurma kondurabileceği bir yer düşünmüş, ta denize kadar uzanan bir ülke kurmuştu.

Onların hepsi çocuk! diyordu içinden, böbürlenerek. Artık ne kadar güçlü olduğunu biliyordu; insanlarla kısa, sert konuşabilecek kadar güçlüydü. Kazıklamak için ellerinden geleni yapmışlardı; karşılarında para sıkıntısı çeken bir adam var sanmışlar, onbeş, yirmi bin liradan dem vurmuşlardı... Hey çocuklar! Geissler'i tanımıyorlardı.

Ertesi gün gelmediler; işin pek üstüne düşer gibi görünmek istemiyorlardı besbelli. Ertesi sabah göründüler: Beygirlerle falan, yamaçtan aşağı iniyorlardı, memleketlerine dönmek üzere. Hoppala! Geissler yok. İşi, at üzerinden, şöyle yukarıdan bakarcasına bir

çözüme bağlamak umutları böylece suya düşmüş oluyordu, inip beklemek zorunda kaldılar. Peki ama, Geissler neredeydi yahu? Kimse bilmiyordu. Her yere gidiyordu o; Sellanraa ile, dolaylarıyla pek ilgileniyordu. En son bıçkı tezgâhına doğru giderken görmüşlerdi. Aramaya adamlar gönderdiler. Çok uzaklara gitmiş olacak ki seslenmelerine karşılık gelmedi. Beyler saatlerine baktılar, önce canlarının sıkıldığı açıkça görülüyordu.

— Burada böyle bekleyecek değiliz. Satmak istiyorsa yerinde dursaydı, dediler.

Az sonra tavırları değişti. Canları sıkılmış gibi görünmüyorlardı artık; bu durumda hoşa gidecek bir şey bile bulmuş gibiydiler, şakalaşıyorlardı: Bütün gece dağ başında yatacaklarmış, soğuktan ölüp gideceklermiş, yaslarını tutacak olan yakınları onların kemiklerini bile bulamayacakmış... Evet, hayli şaka ettiler bunun üzerinde.

En sonunda, Geissler çıkageldi. Şöyle biraz oraları dolaşmış... Şimdi de sığır ağılından geliyormuş.

— Çok geçmeden sana küçük gelecek orası diyordu Isak'a. Şimdi kaç baş hayvanın var orada?

Evet, böyle şeyler konuşuyordu o beyler, saatleri ellerinde, orada durmuş beklerlerken. Geissler'in yüzünde bir kırmızılık vardı, içki içmiş gibi.

— Öf! dedi. Terledim, yürümekten.

Beylerden biri:

— Biz geldiğimizde sizi burada bulacağız sanıyorduk, dedi.

Geissler buna:

— Beni görmek istediğinizi bilmiyordum, diye karşılık verdi, yoksa burada bulunurdum.

E, gelelim işe. Geissler o verdikleri pek yerinde fiyata bugün yanaşacak mıymış? Onbeş, yirmi bini her gün bulamazmış.

Geissler soğuk bir tavırla:

— Benim fiyatım dünkünün aynı, dedi.

— Dörtte bir milyon krone?

— Evet.

Beyler atlarına bindiler. Biri:

— Bana bakın, dedi, yirmibeş bine kadar çıkabiliriz.

Geissler:

— Bakıyorum yine şaka ediyorsunuz, dedi. Ben ciddi konuşacağım: Siz bana satar mısınız sizin o maden ocağını?

Biraz şaşırmış gibi,

— A, satarız belki, dediler.

Geissler:

— Almaya hazırım, dedi.

Ah, şu Geissler! Avluda o kadar kişinin yanında... Hepsi kulak kesilmişler dinliyorlar... Bütün Sellanraa halkı, taşçılar, haberciler. Bu parayı bulamazdı o; yanına bile yaklaşamazdı... Ama, bilinmezdi ki. Anlaşılmaz adamdı şu Geissler. Her neyse, onun bu sözleri at üzerindeki beyleri biraz şaşırtmış gibiydi. Oyun muydu bu acaba? Bu oyunla kendi topraklarını daha değerli göstermeyi mi düşünüyordu yoksa? Beyler bunun üzerinde düşündüler. Evet, aralarında alçak sesle konuşmaya bile başladılar, yine atlarından indiler. Sonra, mühendis de lafa karıştı: Ona göre, bu kadarı da pek aşırıymış artık. Orada sözü geçer, yetkili birine de benziyordu. Avlu dolmuştu, ne oluyor diye herkes dinliyordu.

— Satmayacağız, dedi.

Arkadaşları:

— Satmayacak mıyız? diye sordular.

— Hayır.

Aralarında yine fısıldaştılar, yeniden atlarına bindiler... Bu seferki ciddi, içlerinden biri:

— Yirmibeş bin! diye bağırdı.

Geissler karşılık vermedi, dönüp gitti yine taşçılarla konuş-

maya. Son görüşmeleri de böylece sona erdi.

Geissler aldırmıyor gibiydi. Şundan, bundan konuşarak dolaşıp duruyordu. Şimdilik en çok yeni inek ahırının duvarları üzerine kalın kalaslar döşemekle uğraşır gibiydi. İşi o hafta bitireceklerdi. Damı şimdilik örtüp; sonradan yeni bir samanlık yapacaklardı. Isak şimdi Sivert'i yapı işinden uzak tutuyor, aylak aylak dolaşıyordu... Bunu mahsus yapıyordu, Geissler yamaçlarda yeni bir araştırmaya çıkacak olursa çocuğu her ân elinin altında bulsun diye. Ama, boşuna tasa çekmese iyi olurdu: Geissler bundan caymıştı, ya da unutmuştu belki. Inger'e kendisi için biraz yiyecek çıkın ettirdi, aşağı doğru yola koyuldu. Akşama kadar da gelmedi.

Sellanraa'dan aşağıda yeni açmaya başladıkları iki tarlanın oradan geçti, adamlarla konuştu, Maaneland'a indi Axel Ström o yıl neler yaptı diye bakmaya. Görünüşe bakılırsa pek bir şey yoktu; umduğu gibi değildi ama, yine de Axel toprağı az çok işlemişti.

Geissler orayla da ilgilendi:

— Atın var mı? diye sordu.

— Var.

— E, bende bir ot biçme makinesiyle bir de taban var, aşağıda güneyde, ikisi de yepyeni, istersen sana yollarım.

Axel:

— Ne? diye sordu.

Böylesine cömertliği kafası almıyordu; taksitle ödemeyi falan düşünüyordu.

Geissler:

— Hediye ediyorum, senin anlayacağın, dedi.

Axel:

— İnanılacak şey değil, dedi.

— Ama, şurada yukarıda yeni tarla açan iki komşun var, sen de onlara yardım edeceksin.

Axel:

— A, hiç merak etmeyin, dedi. Geissler'in ne demek istediğini yine de pek anlayamamıştı. Demek aşağıda güneyde makineleriniz falan var sizin?

Geissler:

— Çok şey var bende, bakamıyorum, dedi.

Yo, doğrusunu isterseniz Geissler'in öyle bakamayacağı kadar çok şeyi yoktu ama, öyle görünmek istiyordu. Ot biçme makinesiyle tabana gelince, bir kasabadan alır, yollardı. Axel Ström'le uzun uzun konuştu: O dolaylara yeni yerleşenleri, Storborg'u, oradaki dükkânı, Axel'in kardeşini konuştular.

Axel'in kardeşi yeni evlenmiş, Breidablik'e gelmiş, fundalıklardan arklar açarak su getirmeye başlamıştı. Axel dert yanıyordu: Hiçbir yerden yardımcı bir kadın bulamıyormuş; Oline adında yaşlı bir kadından başka kimsesi yokmuş; bu kadın iyiliği üzerinde olduğu zamanlar bile pek işe yaramıyormuş ama, yanında kaldıkça yine de şükretmeliymiş.

Axel'in Geissler'le konuşmak istediği daha önemli bir mesele vardı: Barbro'nun yaptığı iş nasılsa ortaya çıkmış, soruşturma başlamıştı. Ortaya mı çıkmıştı? Elbette ortaya çıkmıştı ya. Barbro, çocuğu karnında, açıktan açığa belli olarak dolaşmış durmuş, sonra tek başına oradan çıkıp gitmişti, çocuk falan yok. Ortaya çıkmaz mıydı hiç!

Geissler işin ne olduğunu anlayınca, kısaca:

— Gel benimle, dedi, Axel'in önüne düştü, evden uzaklaştı.

Pek ciddi bir tavır takınmıştı, hükümet adamı gibi. Korunun ağzında yere oturdular.

Geissler:

— Hadi şimdi anlat bakalım, dedi.

Ortaya mı çıkmıştı? Elbette ortaya çıkmıştı ya. Nasıl önlenebilirdi ki? Orası kilometrelerce gitsen kimseye rastlamayacağın bir çöl olmaktan çıkmıştır artık; üstüne üstelik, Oline de oradaydı şimdi. Oline'nin bu işle ne ilgisi mi var? Oh ho! İşin daha da kötüsü. Brede

Olsen bu kadını kendine düşman edinmişti. Oline'yi döndürmenin yolu yoktu artık. Buradaydı, Axel'den azar azar para sızdıracaktı. O böyle gizli kapaklı işlerle geçinirdi hep... Evet, oldukça da iyi geçiniyordu. Tam onun aradığı şeydi bu... Koku almada da ustaydı! Doğrusunu isterseniz, artık Maaneland'da ev işi göremeyecek, sığırlara bakamayacak kadar yaşlanmıştı, işi bırakması gerekirdi ama, nasıl bırakabilirdi! Ortaya çıkarılmak üzere hazır pek güzel bir sır bulunan bir yeri nasıl bırakır da gidebilirdi ki? Kış işlerini iyi kötü yaptı, yazın da kaldı. Brede'nin kızının ne mal olduğunu günün birinde gösterebileceğini düşündükçe kendisine öyle bir güç geliyordu ki, şaşılacak şeydi. O bahar tarlalardan kar daha kalkmamıştı, Oline orayı burayı deşmeye başladı. Dere kıyısındaki o ufacık yeşil tümseği buldu, üzerine toprağın parça parça konmuş olduğunu hemen gördü. Talihi de yaver gitmişti: Bir gün Axel'in o ufacık mezarın yanı başında durup ayağıyla bastırdığını görmüştü. Demek, Axel biliyordu hepsini! Oline o kır saçlı başını salladı: Evet, sıra ona gelmişti şimdi!

Yo, Axel oldukça iyi adamdı, yanında çalışılabilirdi ama, pek cimriydi: Peynirlerini sayar, yün çilelerini bucak bucak saklardı; Oline her şeye istediği gibi el atamazdı. Sonra, şu geçen yılki kaza: Axel adam olsaydı, bu işin bütün şanını ona verir, hayatını yalnız ona borçlu olduğunu söylerdi. Ne gezer! Evet, Oline oradan geçmeseydi bütün gece soğukta yatacakmış, bunu söylüyordu ama, eve getirilmesinde Brede'nin de büyük yardımı olmuş. Oline'ye övünmek için bir bu kalıyordu! Oline ateş püskürüyordu. Axel için işten miydi ahırından bir inek çıkarıp, Al sana bir inek Oline, demek? Hayır, ne gezer! E, dur hele, sonunda görür o bu iş ona nasıl bir inekten de pahalıya mal olacak!

Bütün yaz Oline geleni, geçeni kolladı, hepsine fiskos geçti, başını sallayarak gizlice sır verdi. Her seferinde de:

— Benden duyduğunuzu sakın ha kimseye söylemeyin, diye de sıkı sıkı tembih etti.

Birkaç kere de köye indi. İşte şimdi birtakım söylentiler dolaşmaya başlamıştı... Evet, sis gibi süzülüyor, yüzlere siniyor, kulaklara işliyordu; Breidablik'teki okula giden çocuklar bile başlarını sallaya-

rak birbirlerine gizlice anlatıyorlardı. Sonunda, bucak müdürü işe el koymak zorunda kalmıştı; harekete geçip rapor etmek, ne yapacağını sormak zorunda kalmıştı. Sonra, elinde defter, yanında yardımcısı geldi; Maaneland'a geldi bir gün, bir şeyler sordu, bir şeyler yazdı, gitti. Üç hafta sonra bir daha geldi, yine birtakım şeyler sordu, birtakım şeyler yazdı, bu sefer dere kıyısında ufak bir yeşil tümseği açtı, bir çocuk ölüsü tuttu, çıkardı.

Oline bulunmaz bir yardımcıydı onun için; buna karşılık da onun sorduklarına karşılık vermek zorunda kaldı; bu arada,

— Evet, dedi, belki Axel'i de tutuklarlar.

Bunun üzerine Oline korkuyla ellerini ovuşturmaya başladı: Bu işe karışmakla ne büyük kötülük etmiş! Şimdi buradan, bütün bu işlerden uzaklaşmaktan başka bir şey istemiyormuş.

Fısıldayarak:

— Ya kız? diye sordu. Barbro'nun kendisi?

Bucak müdürü:

— Barbro kız, dedi, Bergen'de tutuklu bulunuyor. Kanun ne diyorsa o olacak, dedi, çocuk ölüsünü alıp köye döndü...

Bu durumda Axel Ström nasıl olur da tasalanmaz! Bucak müdürüyle açıkça konuşmuş, hiçbir şeyi gizlememişti. Çocuğun dünyaya gelişinde onun da suçu vardı; üstelik, ona mezar da kazmıştı. İşte şimdi Geissler'e Ne yapsam? diye soruyordu. Yeniden sorguya, daha kötü bir sorguya çekmek için şehre çağıracaklar, orada kendisine işkence edecekler miydi acaba?

Geissler eskisi gibi değildi, hayır; bu uzun hikâye de canını sıkmıştı, nedense eskisinden daha durgunlaşmıştı.

O sabahki şen, cana yakın adım değildi şimdi o, saatine baktı, ayağa kalktı.

— Bir düşünmeli, dedi. İyice bir düşüneyim, gitmeden önce söylerim sana. Çekti gitti.

O akşam yine Sellanraa'ya geldi, biraz bir şey yedi, yattı. Ertesi sabah geç vakte kadar uyudu, iyice dinlendi; şu İsveçli maden

sahipleriyle görüşmek onu yormuştu, besbelli. Ancak iki gün sonra gitmeye hazırlandı. Yine o azametli tavrını takınmıştı; yiyip içtiklerinin karşılığını bol bol ödedi, Rebecca'cığa pırıl pırıl bir krone verdi.

Isak'a da bir söylev çekti:

— Pazarlıktan bu sefer bir şey çıkmadıysa zarar yok, sonra çıkar. Şimdilik, yukarıdaki çalışmaları durdurtacağım, biraz bekleyecek. O adamlara gelince... Çocuk onlar! Bana ders vermeye kalkmışlar, öyle mi? Ne teklif ettiler bana, duydun mu? Yirmi beş bin!

— Ya, dedi Isak.

— E, dedi Geissler, pek basit paralar ileri sürerek yapılan o küstahça teklifleri kafasından silmek ister gibi elini salladı, çalışmaları biraz durdurtursam buralara bir kötülüğü dokunmaz... Tersine, topraklarına sarılmasını öğretir ahaliye. Ama, köydekilere ucu dokunacak. Geçen yaz hayli para kırdılar... Herkeste güzel elbiseler, güzel bir hayat... Sonu geldi şimdi bunun. Evet, aşağıdakiler benimle iyi geçinselerdi akıllılık ederlerdi, işler böyle olmazdı. Şimdi, benim keyfim bilir.

Böyle diyordu ama, giderken, hiç de öyle köylülerin kaderini elinde tutacak bir adam hali yoktu: Elinde yiyecek çıkını, beyaz yakalığı da kir içinde. Karıcığı vaktiyle aldığı kırk binden kalanlarla ona güzel bir yol hazırlığı yapabilirdi... kim bilir, belki de yapmıştı. Her neyse, pek kılıksız dönüyordu.

Aşağı inerken Axel Ström'e uğramayı unutmadı, düşündüklerinin sonucunu bildirdi:

— Çeşitli bakımlardan gözden geçirdim, diyordu. Mesele şimdilik askıda; daha bir şey yapılmaz. Yeni bir sorgu için seni çağıracaklar, olup bitenleri anlatacaksın...

Laf, başka bir şey yok. Belki de hiç düşünmemişti bile.

Axel onun bütün söylediklerine üzgün üzgün başını salladı.

En sonunda, Geissler yeniden o azametli tavrını takındı, kaşlarını çattı, düşünür gibi yaparak:

— Belki bir yolunu bulurum da ben de şehre gelirim, davanın gidişine bakarım, dedi.

— Ya, şunu bir yapsanız, dedi Axel.

Geissler birden kararını verdi:

— Bakayım, bir yolunu bulursam, vakit bulursam. Ama, öyle çok işim var ki! Gelebilirsem, gelirim. O makineleri ben sana hemen yollayacağım.

Geissler gitti.

Bir daha gelecek miydi acaba?

VI

Ocakta son kalan işçiler de aşağı indi. İş durdu. Tepe yine ölü, Sellanraa'daki yapı da bitti artık. Kış için derme çatma bir dam yaptılar; altındaki geniş boşluk bölmelere ayrılmış: Aydınlık bölmeler... Ortada büyük bir yer, yanlarda geniş odalar, sanki içinde insan oturacakmış gibi. Isak vaktiyle burada, bir iki keçiyle bir arada, kerpiç bir kulübede yatıp kalkmıştı. Şimdi Sellanraa'da kerpiçten hiçbir yapı yok. Sandıklar, yemlikler, fıçılar takıldı. O iki taş işçisi yine çalışıyor; işleri elden geldiği kadar çabuk bitirebilmek için, onlara yol vermediler; ama, Gustaf tahta işlerinden anlamazmış, öyle diyor; gidecekmiş. Taş işlerinde Gustaf yaman çalıştı doğrusu: Ayı gibi yakalıyor, kaldırıyordu. Akşamları da o ağız mızıkasıyla, herkesi öyle eğlendiriyordu ki! Hatun kişilere ettiği yardım da caba! Ağır kovaları çaya götürüp getiriyordu. Yo. Gustaf tahta işlerinden anlamazmış. Gitmekte acele ediyor gibiydi.

Inger:

— Yarın gitsen olmaz mı? dedi.

Yo, kalamazmış. Burada artık işe yaramıyormuş. Ayrıca, şimdi giderse yol arkadaşları da olacakmış: Yamaçtaki son posta da o gün gidiyormuş.

Inger, acı acı gülümseyerek:

— Su taşımakta kim yardım edecek bana? diyor.

Gustaf'ta cevap hazırdır.

— Hjalmar, diyor.

Hjalmar dediği, taş işçilerinden genciydi ama, ikisi de Gustaf kadar genç değildi, hiçbiri onun yerini tutamazdı.

Inger, dudak bükerek:

— Hjalmar... Hımm! diyor. Sonra, hemen sesini değiştiriyor, Gustaf'a dönerek, onu kıskandırmak için: Yo, ne de olsa Hjalmar'ın burada bulunması yine iyi, diyor. Güzel de türkü söylüyor.

Gustaf:

— Sen yine pek bel bağlama ona, diyor. Hiç de kıskanmış gibi görünmüyor.

— E, hiç olmazsa bir gece daha kalamaz miydin?

Hayır, bir gece bile kalamazmış... Ötekilerle birlikte gidiyormuş. Evet, Gustaf belki de bu oyundan bıkmıştı artık. Inger'i ötekilerin elinden almak, burada bulunduğu şu birkaç hafta için onu kendisinin edinmek güzel şeydi doğrusu. Ama, şimdi başka yere gidiyordu -köyündeki sevgilisine besbelli- düşündüğü başka şeyler vardı. Inger'in hatırı için burada aylak aylak mı dolaşacaktı? İşi sona erdirmekle de oldukça akıllılık ediyordu, bunu Inger de bilse gerekti. Ama, Inger öyle pervasız, öyle düşüncesiz davranıyordu ki, hiçbir şeye aldırmıyor gibiydi. Yo, bu iş pek uzun sürmemişti ama, burada kaldığı kısa süre içinde yine de uzun sürmüş sayılabilirdi.

Inger üzgün, yüreği ezik; evet ona öyle çılgınca bağlı kalmış ki, gidişine yanıyor. Acı geliyor bu ona; gerçekten tutkun; ne gururunu düşünüyor, ne işin sonunu. Bir utanma da duymuyor, hayır, zayıf tarafları olan güçlü bir kadın o. Çevresindeki tabiat kurallarına uymaktan başka bir şey değil onun yaptığı; ondaki de her şeyde görülen güz parıltıları. Gustaf'a yol için yiyecek çıkını düzerken göğsü duygularla kabarıyor. Hakkı var mı, başına neler gelebilir, hiç düşündüğü yok; kendini kapmış koyuvermiş; tat almak, zevk almak için yanıyor. Isak onu yine tavana kadar kaldırıp yere çalabilir... E, ne olurmuş? Bir şeyi eksilmezmiş ki.

Elinde çıkın, dışarı çıkıyor Gustaf'ı bulmaya. Kovayı da mahsus basamakların üzerine koymuş, olur da Gustaf onunla son bir defa çaya kadar gelir diye. Inger belki de ona bir şey söylemek, bir şey vermek ister... Altın yüzüğünü. Tanrı biliyor ya, her şeyi yapabilecek durumda. Ama, her şeyin bir sonu var.

Gustaf,

— Sağol diyor, Allahaısmarladık diyor, çıkıp gidiyor.

Inger orada kalakalıyor.

— Hjalmar! diye sesleniyor... Hem de öyle yüksek sesle bağırıyor ki! Yine de şen görünmek istiyormuş gibi... ya da acısından haykırıyor.

Gustaf yoluna gidiyor...

* * *

Bütün o güz boyunca, ta köye kadar uzanan tarlalarda her zamanki iş vardı: Patatesler toplanacak, ekinler içeri alınacak, boğalar salıverilecek. Sekiz çiftlik var şimdi orada, hepsi de harıl harıl çalışıyor. Storborg'da ise ne davar var, ne yeşermiş bir toprak; yalnız bir bahçe. Alışveriş de yok artık; yapılacak iş yok orada.

Sellanraa'da yeni bir kök bitkisi yetiştiriyorlar şimdi; şalgam diyorlar adına: Yerden kocaman kocaman, kıvır kıvır yeşil yapraklar fışkırıyor, inekleri de uzak tutabilirsen tut. Hayvanlar çitleri çiğniyorlar, böğürerek içeri saldırıyorlar. Leopoldine ile Rebecca'cığı şalgam tarlalarına bekçilik etmeye koşmaktan başka çıkar yolu yok bunun. Rebecca'cık, elinde koca bir sopa, yürüyor... İnekleri kovması görülecek şey! Babası da yakında bir yerde çalışmakta; ikide bir geliyor, kızın ellerini, ayaklarını yokluyor, üşüyor musun? diye soruyor. Leopoldine büyüdü, koca kız oldu artık; sürülere bekçilik ederken çorap örüyor, eldiven örüyor. Trondhjem'de doğdu Leopoldine, Sellanraa'ya beş yaşında geldi. Kalabalık büyük şehrin, uzun vapur yolculuğunun anısı siliniyor, yavaş yavaş uzaklaşıyor. Yaban çocuğu o şimdi; aşağıdaki köyün dışındaki büyük dünyadan hiç haberi yok; köye de bir iki kere, kiliseye gitmek için indi...

Her günkü hayatın ufak tefek işleri sürüp gidiyor; ayrıca, o, bu derken, yapılacak bir sürü iş daha var. Diyelim, aşağı yol: Bir iki yeri bozulmuş. Toprak daha işlenebilir durumda. Isak bir gün Sivert'le kalkıp gidiyor, yola hendekler açıyor, sulara yol yapıyor. Suları akıtılacak iki çamur çukuru var. Axel Ström de bu çalışmada üzerine iş alacağına söz verdi ama, tam o sırada şehirde acele bir işi çıkmış. Kim bilir ne ama, çok aceleymiş, öyle dedi.

Ama Breidablik'ten kardeşini çağırmış kendi yerine onlarla birlikte çalışması için.

Fredrik'ti kardeşinin adı. Yeni evli bir delikanlı, şen bir arkadaş; pek şakacıydı ama, hiç aşırı gitmezdi; bu bakımdan, Sivert'le o birbirlerine pek benzerlerdi. Fredrik o sabah yukarı çıkarken Storborg'a uğramış, Storborg'lu Aronsen en yakın komşusudur çünkü; dükkâncıdan çok şey öğrenmişti, dağarcığı doluydu.

Şöyle başlamış:

Fredrik bir lüle tütün istiyor.

Aronsen:

— Bir lüle tütünüm olsun, veririm sana diyor.

— Ne o, tütün yok mu burada?

— Yok, getirmeyeceğim de. Kim var ki kim alacak! Ben ne yapayım bir lüle tütünü sonra?

Evet, Aronsen'in o sabah tersliği üzerindeymiş, besbelli. O İsveçlilerin maden işi ona iyi oyun oynamış. Gelip burada, dağ başında dükkân açıyor, onlar kalkıyorlar ocağı olduğu gibi kapatıyorlar!

Fredrik şimdi bunları anlatırken kıs kıs gülerek Aronsen'le alay ediyor.

— Topraklarına elini bile sürmedi, diyor, hayvanlarına yetecek kadar bile otu yok. Dışarıdan almak zorunda. Bana sordu Satılık otun var mı? diye. Hayır, satılık otum yok, dedim. Ya, para kazanmak istemiyorsun demek? dedi. Ona göre varsa, yoksa para, öyle anlaşılıyor. Tezgâhın üzerine bir yüz kronelik koyuyor, Para! diyor. Evet, para, anladık diyorum. Nakit para! diyor. Evet, biraz aklından zoru var galiba. Karısı da, hafta içinde saatler, zincirler falan takıp takıştırıp öyle geziyor... Tanrı bilir nedendir kadının bu süs merakı.

Sivert:

— Aronsen hiç Geissler adında birinden söz açtı mı? diyor.

müş! Beş krone parası yok cebinde, sağlam! Kurşuna dizmeli bu herifi! diyordu. Evet ama, biraz bekle hele, en sonunda satar belki diyorum.

Aronsen:

— Yo, hiç umma bunu diyor, iş adamıyım ben diyor, biri iki-yüzelli bin ister de öteki yirmibeş bin verirse arada çok büyük bir ayrılık var demektir, iş çıkmaz bundan. Neyse, varsınlar kendi yollarında gitsinler, bakalım ne olacak diyor. Keşke ayağımı buralara hiç atmasaydım; benim için de, çoluk çocuk için de pek kötü oldu diyor. Bunun üzerine sordum acaba kendisi de orayı satmayı hiç düşünüyor mu diye. Evet, benim de düşündüğüm bu diyor. Şu berbat yer... Bir çukur, bir de çöl... Koca günde bir tek kroneyi bile doğrultamadım diyor.

Aronsen'le alay ettiler, hiç acımıyorlardı.

Isak:

— Satar mı dersin? diye soruyor.

— Valla, satacağım, dedi. Çırağı çoktan savdı. Pek tuhaf, pek acayip adam şu Aronsen, doğrusu. Orada çalışan, kışın yakacağı getiren, otları kendi atıyla taşıyan çırağı savıyor da tezgâhtarını alıkoyuyor... Başkâtibiymiş bu onun, öyle diyor. Doğru, kendisinin de dediği gibi, koca günde bir kronelik mal bile satamıyor, çünkü dükkânda mal yok. E, öyleyse başkâtip nesine? Bence sırf gösteriş için. İlle de bir adam oturacak orada masada, defterlere bir şeyler yazacak. Hah hah ha! Evet, biraz aklından zoru var galiba bu Aronsen'in.

Üçü de öğleye kadar çalıştılar, yemeklerini sepetlerinden çıkarıp yediler, biraz konuştular. Kendilerine göre konuşacakları vardı, oralarda yaşayanların lehinde, aleyhinde birtakım şeyler; önemsiz şeyler değil bunlar onlar için; usul usul konuşulacak şeylerdi; sinirleri yıpranmamıştı, aşırıya hiç kaçmıyorlardı.

Güz şimdi; çevredeki korularda bir sessizlik. Yamaçlar şurada, güneş orada, akşama da ayla yıldızlar çıkacak; hepsi düzeninde, hepsi yüzde yüz; iyilik dolu, sevgi dolu. Adamların vakti var burada dinlenmeye, kollarını yastık yapıp fundalara uzanmaya.

Fredrik Breidablik'ten söz açıyor; orada daha pek az şey yapabilmiş.

Isak:

— Yo diyor, hiç de az değil, aşağı inerken gördüm.

Aralarındakilerin en yaşlısı beğenmişti, devin kendisi; Fredrik sevinebilirdi.

Açıkça soruyor:

— Öyle mi buldunuz? E, yakında daha iyi olacak. Bu yıl bir çok engel çıktı. Evin damı akıyor, neredeyse dökülecek, o onarılacak; samanlık yıkılıp yeni baştan yapılacak; kerpiç kulübede hayvanlar için yer yok, benimse öyle çok ineğim, düvem var ki Brede'nin ömründe bu kadar ineği, düvesi olmamıştır, diyor Fredrik şişinerek.

Isak:

— E, burada rahatınız iyi, değil mi? diye soruyor.

— Evet, değil diyemem. Karımın da rahatı iyi, niye rahat olmayalım? Evimiz geniş, manzaralı: Yolun ta iki başına kadar görüyoruz. Evin yanında ufak bir koru var ki pek hoş... Akçaağaç, söğüt. Vaktim olunca evin öbür yanında da ufak bir koru yetiştireceğim. Daha geçen yıl hendek açtık, bataklık kurudu; bunu görünce insan ne seviniyor! Bu yıl orada ne yetiştireceğiz, şimdi mesele bu. Rahatımız yerinde mi? Evet. Evimiz barkımız, toprağımız falan olduktan sonra... ikimize yeter bu kadarı.

Sivert, sinsi bir alayla:

— O! diyor, ikiniz... Hep iki kişi mi kalacaksınız?

Fredrik, hiç çekinmeden:

— A, ona gelince diyor, daha başkaları olacak elbet.

Akşama kadar çalışıyorlar, arada bir doğrulup sırtlarını düzelterek, bir iki laf ederek.

Sivert:

— Demek tütün alamadın? diyor.

Fredrik:

— Ya, alamadım diyor. Ama, zarar yok, ben kullanmam.

— Tütün kullanmaz mısın?

— Hayır. Aronsen'e şöyle bir uğrayım da bakalım ne anlatacak diye merak etmiştim de ondan.

İki şakacı buna kahkahayla güldüler. Eve dönerlerken baba oğul pek az konuşuyorlar, her zamanki gibi.

Ama, Isak bir şeyler düşünmüş olacak ki bir ara:

— Sivert? diyor.

— Efendim.

— Hayır, bir şey yok.

Bir hayli gidiyorlar, Isak yine laf açıyor:

— Peki ama, satacak malı yoksa Aronsen ne satacak?

Sivert de:

— Alıcı yok ki, diyor.

— A, öyle ya, evet...

Sivert biraz şaşalamıştı. Biraz sonra yine babası konuşuyor:

— Şimdi topu topu sekiz ev var burada ama, çok geçmeden artabilir. Daha çok... e, bilmem ki...

Sivert daha da şaşıyor: Babası lafı nereye getirmek istiyor? Uzun süre konuşmadan gidiyorlar. Artık eve gelmiş sayılırlar.

Isak:

— Hımm... diyor. Aronsen oraya kaç para ister dersin?

Sivert:

— O! tamam! diyor. Alaylı bir tavırla: Sen mi almak istiyorsun? diye soruyor.

Sonra, bütün bunların ne demek olduğunu birden anlıyor: Babanın aklında Eleseus var. Yo, onu unutmamıştır, hep aklındadır,

annesi gibi; ama, onun hatırlayışı kendine göre: Toprakla bağlantılı, Sellanraa ile bağlantılı.

Sivert:

— Uygun bir fiyat ister bence, diyor.

Bu kadarcık bile söyleyince babası anlıyor ki, oğlu onun aklından geçenleri anlamıştır. Pek açık konuşmuş olmaktan korkarak, yol işlerinden söz açıyor: Neyse, en sonunda bitirmişler.

Ondan sonra iki gün Sivert'le annesi baş başa verdiler, fısıldaştılar... Mektup bile yazdılar. Cumartesi gelince de Sivert birden köye inmek istedi.

Babasının buna canı sıkılmıştı:

— Köyde yine ne yapacaksın? diye sordu. Boşuna ayakkabı eskitiyorsun...

O! Isak gerektiğinden daha sert konuşuyor. Sivert'in postaneye gideceğini biliyor çünkü.

Sivert:

— Kiliseye gideceğim, diyor. Bahane olarak bir bunu bulmuştu.

Babası:

— E, niye gidiyorsun kiliseye...? diye söylendi.

Sivert kiliseye gidiyorsa arabayı koşsun, Rebecca'cığı da götürsünmüş. Ya, Rebecca'cık şalgamlara çok iyi bekçilik etmiş, her bakımdan evin incisiymiş, ömründe bir kerecik olsun biraz eğlensinmiş. Arabayı koştular, yolda Rebecca'ya bakmak üzere hizmetçi kız Jensine de bindi, Sivert buna da ses çıkarmadı.

Öyle oluyor ki, onlar yokken Aronsen'in adamı, başkâtibi, Storborg'dan doğru çıkageliyor. Bu da ne demek? A, pek öyle bir şey demek değil: Andresen -Storborg'un başkâtibi- buralara bir dolaşmaya gelmiş... Beyi yollamış; o kadar. Sellanraa'lılar da bundan dolayı büyük bir heyecana kapılmadılar... Eskisi gibi değil; eskiden onların bu yeni topraklarında bir yabancının görünmesi seyrek rastlanan bir şeydi, Inger de pek telâşa kapılırdı. Yo, Inger

durgunlaştı artık, bu günlerde kendini tutuyor.

Tuhaf şey şu dua kitabı... İnsana kılavuz oluyor; kolunu boynuna atıyormuş gibi tıpkı. Inger kendini biraz şaşırınca, böğürtlen toplarken yolundan biraz sapıtınca, odacığını, kutsal kitabı düşünerek yine evine giden yolu bulmuştu. Evet, artık durulmuş, Tanrı'sından korkar bir kul olmuştu. Hatırlıyordu: Yıllarca önce, dikiş dikerken eline iğne batınca bir küfür savururdu... Okuma Yuvası'ndaki o büyük masanın çevresinde çalışan işçi arkadaşlarından öyle öğrenmişti. Şimdi eline iğne batıyor, kanıyor, o hiç sesini çıkarmadan, kanı emiyor, insanın huyunu değiştirmede kazandığı hiç de küçük bir zafer değil bu. Inger dahasını da yaptı. Taş yapı bitip işçiler gidince, Sellanraa ıssız kalıverince pek bunaltıcı bir şey oldu bu Inger için. Hayli ağladı, çok acı çekti. Sonra, kabahati yalnız kendine buldu, durgunlaştı. İçini Isak'a dökebilse de ruhunu huzura kavuşturabilseydi... Sellanraa'da buna alışılmamıştı ki. Kimse duygularını anlatmaz, içini dökmezdi. Inger'in yapabildiği tek şey şu oldu: Kocasını yemeğe çağırırken büyük dikkat gösteriyor, kapıdan seslenecek ğine, onun yanına kadar gidiyor, tatlı bir dille söylüyordu. Akşamları da, onun elbiselerine bakıyor, düğmelerini dikiyordu. Evet, öyle. Daha başka şeyler de yaptı.

Bir gece, dirseğinin üzerinde doğrularak:

— Isak? diyor.

Isak:

— Ne var? diyor.

— Uyuyor musun?

— Uyumuyorum.

Inger:

— Hayır, bir şey yok, diyor. Ben pek doğru davranmadım da.

— Ne? diyor Isak. Evet, bu kadar.

O da dirseğinin üzerinde doğruluyor.

Yattıkları yerde konuşuyorlar. Inger, ne de olsa, eşi bulunmaz bir kadın; açık kalpli.

— Sana karşı pek doğru davranmadım ben, diyor. Öyle de üzülüyorum ki buna!

Bu içten gelme sözler Isak'a pek dokunuyor; bu ızbandut gibi adamın içi sızlıyor; evet, karısını avutmak istiyor. İşin ne olduğunu bilmiyor ama, Inger gibisi yoktur.

— Ağlama, yavrum diyor. Hiçbirimiz gereği gibi olamayız ki.

Inger, minnettarlık duyarak:

— Yo, bu doğru, diyor.

Ah! Isak'ın her şeyi ne güçlü, ne sağlam bir ele alışı vardı! Bir şey yampirileşti mi, hemen doğrultuverirdi. Hiç birimiz gereği gibi olamayız ki. Evet, doğru söylüyordu. Gönül tanrısı... Evet, ne de olsa bir tanrı o: Bir ara eğri büğrü yollardan gider, maceralara atılır, yaban adamıdır o, gözlerinden okuyabilirsiniz. Bir gün gül yatağında yuvarlanır, dudaklarını yalayarak bir şeyler hatırlar; ertesi gün, ayağına diken saplanmıştır, onu çıkarmak için uğraşır durur. Bu yüzden ölecek mi? Hiç de değil. Yine eskisi gibidir. Bu yüzden ölürse güzel olur doğrusu!

Inger'in üzüntüsü de geçti; atlattı bunu ama, yine de dua kitabı elinden düşmüyor, orada kendine tatlı bir sığınak buluyor. Artık her gün hamarat, sabırlı, dürüst; çünkü Isak'ın öbür erkeklerden bambaşka olduğunu biliyor, ondan başkasını istemiyor. Doğru, Isak yüz bakımından da, davranışları bakımından da türkü çağıran şen bir delikanlıcık değil ama, yine de yeter ona; evet, gerçekten yeter ona. Bir kere daha görülüyor ki Tanrı'ya bağlılık, Tanrı'yla yetinme pek değerli bir kazançtır.

* * *

Derken, Storborg'un o genç başkâtibi, Andresen, bir pazar Sellanraa'ya geldi, Inger oralı bile olmadı, bir çanak sütü bile kendi eliyle vermedi de Leopoldine'yle gönderdi, Jensine evde yoktu çünkü. Leopoldine de, gerekince bir çanak süt götürebilirdi artık.

— Buyurun diyerek verdi, kıpkırmızı kesildi; oysa, pazar kıyafetini giymişti, utanacak hiçbir şeyi yoktu.

Andresen:

— Sağol, dedi. Baban evde mi?

— Evde. Buralarda bir yerde olacak.

Andresen sütü içti, ağzını mendille sildi, saate baktı.

— Maden Ocağı buradan çok uzak mı? diye sordu.

— Hayır, yürüye yürüye bir saat çeker, ancak o kadar.

— Oralara gidip bir bakacağım, anlıyor musun, Aronsen hesabına. Ben onun başkâtibiyim.

— O!

— Sen de tanırsın beni sanırım. Aronsen'in başkâtibiyim ben. Eskiden sen bize gelirdin öteberi almaya.

— Evet.

— Ben seni çok iyi hatırlıyorum. İki kere geldin öteberi almaya.

Leopoldine:

— Hatırlıyorsunuz demek, şaşılacak şey! dedi. Daha başka bir şey söylemeye gücü kalmamıştı, sandalyeye tutundu.

Andresen'in gücü yerindeydi.

— Seni hatırlamaz mıyım hiç! dedi. A, elbette hatırlarım. Daha da konuştu: Ocağa kadar sen de gelmez misin benle?

Bunun üzerine, Leopoldine'nin gözlerine bir şey oldu: Çevresindeki her şey kıpkırmızı kesildi, tuhaflaştı, yer ayaklarının altından kayar gibi oluyordu. Başkâtip Andresen de ne uzak bir yerden söz ediyordu! Bir vakit ayıramaz mısın? diyordu.

— Hayır, dedi kız.

Mutfaktan nasıl çıkabildi, Tanrı bilir. Annesi ona şöyle bir baktı.

— Ne var? diye sordu.

Leopoldine:

— Hiç, dedi.

Yo, hiçbir şey yoktu elbette. Ama, görüyorsunuz ya, aşık olma sırası şimdi de Leopoldine'ye gelmişti... Sonu gelmez çembere

başlamak sırası. Bu iş için iyice olgunlaşmıştı artık; gelişmiş, güzelleşmiş. Körpecik göğsünde bir kuş çırpınıyor; o uzun uzun elleri annesininkiler gibi, sevgi dolu, aşk dolu. Oyun oynamasını biliyor muydu? Evet, biliyordu elbette. Nasıl yapmıştı da öğrenmişti! Başka yerde öğrenebilecekleri gibi Sellanraa'da öğreniyorlardı onları. Sivert oyun oynamasını biliyordu ya, Leopoldine de biliyordu. Oraya özgü bir oyun; yeni açılmış tarlanın yeşermesi gibi... güçlü, kıvrak: İskoç oyunu, mazurka, vals, polka bir arada. Peki, Leopoldine de süslenir, birine tutulur, uyanık düş görebilir miydi? Evet, herkes gibi o da! Kiliseye gittiği gün annesi ona altın yüzüğünü vermişti takması için; günah bir şey değildi ki bu; güzel, hoş bir şey. Ertesi gün de, kiliseye başlamak üzere giderken de yüzüğü takmış, tören bitinceye kadar da çıkarmamıştı. Evet, parmağında altın yüzükle kilisede o da gösteriş yapabilirdi pekâlâ, oranın ileri gelenlerinden birinin kızı değil miydi ya... Toprak ağasının kızı!

Andresen maden ocağından dönüp geldiğinde Isak'ı Sellanraa'da buldu, içeri buyur ettiler, yemekle bir fincan kahve verdiler. Çiftliktekilerin hepsi oradaydı şimdi, konuşmaya katıldılar.

Andresen anlattı: Beyi, Aronsen, onu ocakta durum nasıl, yeniden işe başlama belirtisi var mı diye bakmaya göndermiş.

Isak:

— Yeniden işe başlayacaklar mı, başlamayacaklar mı, dışarıdan bakarak bunu anlamak kolay değildir ki, dedi.

Yo, Andresen de biliyormuş bunu ama, Aronsen göndermiş işte; ne de olsa iki çift göz bir çift gözden daha iyi görebilirmiş.

Burada Inger artık kendini tutamamış olsa gerek ki:

— Aronsen yerini satıyormuş, öyle mi? diye sordu.

Andresen:

— Düşünüyor, diye karşılık verdi. Onun gibi bir adam ne isterse yapar, bu kadar varlıklı, zengin olduğuna göre.

— O! O kadar zengin demek?

Andresen, başını sallayarak:

— Zengin ya, dedi. Oldukça zengin, inanın bana.

Inger yine duramadı:

— Ne isteyecek acaba, diye sordu.

Isak burada lafa karışıyor. Bunu o Inger'den daha çok merak ediyor elbette ama, Storborg'u almayı kendisinin de düşündüğü belli olmasın istiyor, ilgisizmiş gibi görünmeye çalışıyor:

— A, senin nene gerek, Inger?

Inger:

— Öyle bir sordum, diyor.

İkisi de Andresen'e bakıyorlar, bekliyorlar. O da, sorulanın karşılığını veriyor ama, pek çekingen. Fiyata gelince, bir şey söyleyemezmiş; ama Aronsen oranın kendisine kaça mal olduğunu söylemiş, bunu biliyormuş.

Inger susup sessiz sessiz oturacak gücü bulamıyor kendinde.

— E, kaça mal olmuş? diye soruyor.

— Bin altıyüz krone'ye diyor Andresen.

O! Inger bunu işitince ellerini birbirine bağlayıp ovuşturuyor, çünkü hatun kişilerin anlayamadıkları, ya da düşünmedikleri bir şey varsa o da, toprak, mal mülk fiyatlarıdır. Ama ne de olsa, bin altıyüz krone yaban ortasında yaşayanlar için hiç de az bir para değil, Inger'in de bir tek korkusu var:

Ya Isak korkar da bu işten cayarsa?

Ama, Isak, orada öyle dağ gibi oturmuş,

— Evet, koca koca evler yaptı ya, diyor.

Andresen de:

— Evet, diyor, öyle. Koca koca, güzel evler.

Andresen tam gitmeye hazırlanırken, Leopoldine kapıdan dışarı sıvışıyor. Tuhaf şey ama, nedense, onunla el sıkışmayı düşünemiyor bile. İyi bir yer bulmuş: Yeni inek ahırında, ayakta, pencereden bakıyor. Boynunda da mavi bir ipek kurdele; eskiden yoktu; şimdi

nasıl da vakit bulup takmış! İşte Andresen gidiyor: Birazcık kısa boylu, tıknaz; hızlı hızlı yürüyor; hafif bir top sakal; ondan sekiz, on yaş büyük. Evet, aklı pek yatmıyor değil!

Kiliseye gidenler pazar akşamı geç vakit geldiler. Çok iyi geçmiş. Gelirken, Rebecca'cık son iki saati uykuda geçirmiş, arabadan uyandırmadan almışlar, içeri getirmişler.

Sivert'te bir sürü haber vardı ama, annesi:

— E, anlat bakalım, deyince:

— Yo, bir şey yok diyor. Axel'in ot biçme makinesiyle tapanı var.

Babası, birden ilgilenerek:

— Ne? diyor. Sen gördün mü?

— Evet, gördüm ya. İskelede.

— O! Demek bunun için gitmiş şehre.

Sivert, çok şeyler bildiği için şişinerek, orada öyle oturuyor ama, hiçbir şey söylemiyor. Varsın babası Axel'in şehirdeki acele işi makine almakmış sansın; isterse annesi de böyle sansın. Hayır, hiçbiri içinden böyle düşünmüyordu: Birçok söylentiler işitmişlerdi, işin ne olduğunu biliyorlardı: Bu yaban ülkesinde bir çocuk daha öldürülmüştü.

Babası:

— Yatma vakti geldi artık, diyor.

Sivert, çok şeyler bildiğinden dolayı şişinerek, yatmaya gidiyor.

— Axel'i sorguya çekmek için çağırmışlar. Büyük bir işmiş bu; bucak müdürü de onunla gitmiş... Gerçekten, öyle büyük bir işmiş ki bucak müdürünün hanımı da -yeniden doğurmuştu- çocuğunu bırakıp kocasıyla şehre inmiş. Jüriye kendisinin de söyleyecekleri varmış, Axel'e söz vermiş.

Köyde şimdi baştan başa bir dedikodudur, bir rezalettir gidiyordu. Sivert daha önce aynı şekilde işlenmiş başka bir cinayetin de hatırlandığını görmüştü. Kilisenin önüne, öbek öbek toplanmış ko-

nuşurlarken, o yaklaşınca susuyorlardı; başkası olsa belki sırtlarını bile çevirirlerdi. O sırada Sivert'in durumunda olmak iyi bir şeydi: Birincisi, zengin bir toprak ağasının oğluydu; sonra zeki, çalışkan olarak tanınmıştı; başkalarından önde geliyor, herkesçe aranıyordu; öteden beri pek sevilirdi. Jensine o gün eve dönmeden önce o kadar çok şey öğrenmeseydi iyi olurdu. Sivert'in de kendine göre düşünülecek işleri var... Evet, yabanda yaşayanlar da başkaları gibi kızarırlar, bozarırlar. Jensine'yi görmüştü: Rebecca'cığı almış, kiliseden çıkıyor. O da onu görmüştü ama, geçip gitti. Sivert biraz bekledi, sonra, onları almaya, arabayı demircinin kapısına yanaştırdı. Sofradaydılar, bütün ev halkı akşam yemeğine oturmuştu. Sivert'e de Buyur, dediler ama, yemeğini yemiş o, sağolun. Geleceğini biliyorlardı, biraz daha bekleyebilirlerdi... Sellanraa'da öyle yaparlardı ama, burada öyle değildi anlaşılan.

Demircinin karısı:

— Hayır, sizin evde alışık olduğunuz yemeklerden değil bunlar bence, diyor.

Demirci de:

— Kilisede ne var, ne yok? diye soruyor, oysa kendi de kilisedeydi.

Jensine ile Rebecca'cık arabaya geçip oturunca, Demircinin karısı kızına:

— E, hadi, güle güle, Jensine diyor, yakında seni yine burada görmek isteyeceğiz.

Sivert, içinden: İki anlama gelir bu diyor ama, bir şey söylemiyor. Bu sözler daha doğrudan doğruya, daha açık, daha içten söylenmiş olsaydı, belki o da bir şey söylerdi... Kaşlarını çatmış, bekliyor ama, başka bir şey konuşulmuyor.

Arabayla, eve doğru yola koyuluyorlar. Bir Rebecca'cık konuşuyor. Heyecan içinde: Kiliseye gitmiş, gümüş haçlı elbisesi içinde papazı görmüş, ışıklar pırıl pırıl, org çalıyor...

Neden sonra, Jensine:

— Barbro'nun yaptığı da, pek ayıp diyor.

Sivert:

— Annen yakında eve gelmenden falan söz etti, ne demek istedi? diye sordu,

— Ne mi demek istedi?

— Evet. Bizden ayrılmayı mı düşünüyorsun yoksa?

Kız:

— A, elbette bir gün beni eve isteyecekler sanırım, diyor.

Sivert:

— Prrrrt! yapıp atı durduruyor. İstersen hemen şimdi geri götüreyim seni, ha?

Jensine ona şöyle bir bakıyor.

Sivert ölü gibi sapsarı kesilmiş:

— Hayır, diyor kız, sonra da başlıyor ağlamaya.

Rebecca, şaşırmış, bir ona bakıyor, bir ötekine. Yo, böyle bir yolculukta yanlarında Rebecca'nın bulunması iyi olmuştu doğrusu. Kızcağız Jensine'den yana çıktı, onu okşadı, güldürdü. Ağabeyine korkutur gibi bakıp,

— Şimdi aşağı atlayacağım, koca bir sopa bulup seni döveceğim deyince Sivert de, kendini tutamadı, güldü.

Jensine:

— Peki, sen ne demek istedin, şimdi de ben sorayım, diyor.

Sivert buna hemen açıkça karşılık veriyor:

— Şunu demek istedim ki, artık bizim yanımızda kalmak istemiyorsan, e, sensiz de yapabiliriz.

Aradan hayli zaman geçtikten sonra, Jensine:

— E, Leopoldine var ya, büyüdü artık, benim işimi o görebilir sanırım, diyor.

Evet, üzüntülü bir yolculuk olmuştu bu.

VII

Yamaçtan yukarı çıkan yoldan bir adam gidiyor. Rüzgâr, yağmur... Güz sağanağı başladı ama, adamın pek aldırdığı yok; içi sevinçli görünüyor; sevinçli bir adam. Axel Ström bu. Şehirden, mahkemeden falan geliyor... Serbest bıraktılar. Evet, mutlu bir adam: Birincisi, aşağıda iskelede ot biçme makinesiyle bir de tapanı var; üstelik, serbest artık, suçlu değil. Çocuğun öldürülmesine katılmamış. Evet, işler düzeldi artık.

Ama, ne sıkıntılar geçirdi! Bu tarla işçisi orada öyle tanık olarak dikilip dururken ömrünün en zor günlerini yaşadı. Barbro'nun suçunu daha büyük göstermekle bir şey kazanmazdı; onun için, çok konuşmamaya baktı, bütün bildiklerini söylemedi bile. Lafı ağzından zorla çeke çeke çıkardılar, çoğuna da yalnızca Evet, Hayır diye karşılık veriyordu. Yetmez miydi bu? İşi büsbütün büyütecek değildi ya. Yo, kimi vakit iş pek ciddi görünüyordu doğrusu: Yasa adamları kara cüppeli, korkunç... Öyle görünüyor ki, bir lafla durumu istedikleri biçime sokmak, onu cezaya çarptırmak bunlar için işten bile değil. Ama, ne de olsa, iyi adamlarmış, onu mahvetmeye kalkmadılar. Sonra, Barbro'yu kurtarmak için sözü geçer kimselerde çalışıyorlardı. Her şey ondan yanaydı, korkacak ne vardı ki?

Barbro kendisi de durumu boş yere eski beyi, erkeği aleyhine çevirebilecek pek bir şey yapmıyordu. Axel bu işle ilgili olarak da, daha önceki geçen o tür bir işle ilgili olarak da korkunç şeyler biliyordu; deli değildi Barbro; hayır, oldukça akıllıydı o.

— Benim çocuk doğurduğumu o ancak iş olup bittikten sonra öğrendi, dedi.

Belki birtakım noktalardan başka erkekler gibi değilmiş, pek de anlaşamazlarmış; ama, sessiz bir adammış, her bakımdan da iyi bir

adam. Evet, doğru: yeni bir mezar kazmış, çocuğun ölüsünü oraya gömmüştü ama, neden sonra; o da, çocuğu ilk yattığı yer pek kuru değil diye düşündüğü için; yok, kuruymuş ama, Axel'in saçmalığı işte!

Barbro böylece bütün kabahati kendi üzerine aldıktan sonra, Axel için korkacak ne vardı ki? Barbro'ya gelince, hayli sözü geçer kimseler onu kurtarmaya çalışıyorlardı. Bucak müdürü Heyerdahl'ın hanımı bu işi üzerine almıştı. Oraya buraya başvurdu, hiçbir şeyden çekinmeden; tanık olarak dinlenmesini istedi, mahkemede söylev verir gibi konuştu. Sıra ona gelince, hepsinin karşısına şöyle bir dikildi; gerçekten, gösterişli bir kadındı. Çocuk öldürme işini bütün açılardan ele aldı, bu konuda mahkemeye uzun bir söylev çekti... İstediği gibi konuşmak için önceden izin almıştı sanki. Evet, bucak müdürünün hanımı için ahali istediğini söyleyebilirdi ama, söylev vermesini biliyor, yasadan, toplum sorunlarından çok iyi anlıyordu. Bir harikaydı bunda; büyük bir rahatlıkla konuşuyordu. Başkan bir iki kere ona konudan ayrılmamasını söylemek ister gibi olduysa da, belki de sözünü kesmeye kıyamadığından, kendi haline bıraktı. Sonunda, kadın kendiliğinden mahkemeye bir iki bilgi verdi, şaşırtıcı bir teklifte bulundu. Hukuki işlemleri bir yana bırakırsak, şöyle oldu:

— Biz kadınlar, dedi Bn. Heyerdahl, insanlığın ezilmiş, zavallı yarısıyız. Yasaları yapanlar erkekler; biz kadınların bu konuda bir tek laf söylemeye hakkımız yok. Ama, hiçbir erkek kendini doğum yapan bir kadın yerine koyabilir mi? Bunun korkusunu hiç duymuş mudur, o korkunç yürek çarpıntılarını tanımış, o saati düşündükçe sıkıntıdan hiç ağlamış mıdır?

Ele aldığımız olayda, çocuğu doğuran bir hizmetçi kız. Evli olmayan bir kız; dolayısıyla, bütün o nazik dönemde durumunu saklamaya çalışıyor. Neden dolayı saklamak zorunda? Toplumdan dolayı. Evlenmeden çocuk doğuran kadını toplum ayıplıyor. Toplum, onu korumak şöyle dursun, eziyet ediyor, küçük görerek, ayıplayarak parmağına doluyor. Korkunç! Yüreği olan hiçbir insan bu durum karşısında kızmadan edemez. Kız dünyaya çocuk getirmekle kalmayacak -ki o bile başlı başına zor bir iştir- üstelik, bundan dolayı suçlu sayılacak. Biraz ileri giderek diyeceğim ki şimdi mahkeme karşısına suçlu diye getirilen zavallı kız için suya düşmesi, çocuğun

bu kazada doğup boğulması çok iyi olmuş. Kendisi için de, çocuk için de iyi olmuş. Toplum bugünkü tavrını değiştirmedikçe, evli olmayan bir anne çocuğunu öldürse bile suçsuz sayılmadılar.

Burada başkanın hafifçe bir şeyler mırıldandığı duyuldu.

— Ya da, hiç olmazsa, cezası ancak lafta kalmalı, dedi Bn. Heyerdahl. Elbette hepimiz şunda birleşiyoruz ki bir çocuğun canı korunmalıdır; peki ama, zavallı anneyi koruyacak bir insanlık yasası yok mu? Düşünün, göz önünde bulundurun gebelik sırasında onun neler çektiğini, durumunu saklamak için nelere katlandığını... Çocuk doğunca ne yapacağını, nereye sığınacağını bilemiyor. Çektiği acıyı kimse anlayamaz. Çocuk hiç olmazsa tatlı bir ölümle ölmüş. Ana kendisini de, sevgili yavrusunu da hayatın sefaletinden kurtarmaya çalışıyor. Duyacağı utanca dayanamayacak; onun için, kafasında yavaş yavaş bir tasarı gelişiyor: Çocuğu ortadan kaldırmak. Doğum gizli oluyor, ana yirmidört saat öyle kendinden geçmiş bir halde ki çocuğu öldürdüğü anda davranışlarından sorumlu tutulamayacak bir durumda bulunuyor, işin doğrusu istenirse, o işi hiç de kendisi yapmamıştır, çünkü o sırada kendinde değildir. Doğumdan sonra vücudundaki her kemik ayrı ayrı sızlarken, o ufacık yaratığın canını almak, ölüsünü de saklamak zorundadır... Düşünün ne büyük bir istem gücü gerekir bunun için! Bütün çocukların yaşamasını hepimiz isteriz elbette; birinin böyle ortadan kaldırılmasına üzülürüz. Ama, kabahat toplumda... Evlenmeden ana olmuş bir kadını elindeki her araçla ezmek için tetikte bekleyen korkunç, amansız, dedikoducu, hınzır, kötü niyetli toplumda!

Ama... Toplumun elinde bu hallere düştükten sonra bile, eziyet çeken ana yeniden yükselebilir. Çoğu vakit öyle ki bu kızlar, böyle bir yanlış adımdan sonra, sırf bu yüzden en iyi yönlerini, en yüksek yeteneklerini geliştirme yolunu bulurlar. Evlenmemiş analarla çocuklarının alındığı kimsesizler yurtlarının yöneticilerinden mahkeme sorsun bakalım doğru değil mi bu. Sonra, deneyimler göstermiştir ki en iyi hastabakıcılar çocuklarını öldüren... Toplum yüzünden öldürmek zorunda kalan bu kızlardan çıkıyor. İnsanın, herkesin üzerinde düşünmesi gereken bir şey değil midir bu?

Meselenin bir başka yönü daha var. Niye erkek elini, kolunu

sallaya sallaya gezecek? Çocuğunu öldürmekten suçlu görülen ana hapse girecek, işkence çekecek de babaya, kızı baştan çıkarana dokunulmayacak? Oysa, çocuğun hayat bulmasının nedeni olduğuna göre, cinayette onun da payı vardır; bu işte onun payı, gerçekte, ananınkinden daha da büyüktür: O olmasaydı cinayet işlenmezdi. Öyleyse, ne diye suçsuz görülüyor? Yasaları erkekler yapıyor da ondan. Başka karşılığı yok bu sorunun. Böyle erkek elinden çıkma yasaların bu kadar çok olması bile kendiliğinden bangır bangır bağırıyor Tanrı'nın bu işe el atması için. Seçimlerde, yasaların yapılmasında bize de hak tanınmadıkça biz kadınlar için kurtuluş yoktur.

Suçlu olan -ya da, şöyle diyelim- çok daha açıkça suçlu olan evlenmemiş ananın uğrayacağı korkunç akıbet buysa, çocuğunu öldürdüğü sanılan, gerçekte ise öldürmemiş olan günahsıza ne buyurulur? Toplum ona ne gibi bir tazminat veriyor? Hiç! Buradaki sanık kızı tanıyorum ben; çocukluğundan beri tanırım. Benim yanımda çalıştı, babası kocamın yardımcısıdır. Bu kız, birincisi, gizlice çocuk doğurmaktan, ikincisi, böylece, dünyaya gelen çocuğu öldürmüş olmaktan sanık olarak tutuklanmış, özgürlüğü elinden alınmış bulunuyor. Gizlice çocuk doğurmuş olmak... Çocuk gün ortasında doğmuş. Evet, ana o sırada yalnızdır... Peki ama, yanında kim bulunabilirdi ki? Dağ başında bir yer... Bulabileceği tek kişi bir erkek. Böyle bir sırada bir erkeği nasıl çağırabilir ki? Hangi kadına sorsanız, olmaz, der... böyle bir şey düşünülemez bile. Sonra... Çocuğu öldürmüş olduğu ileri sürülüyor. Evet ama, çocuk suda doğmuş... Ana derenin buz gibi suları içine düşüyor, çocuk doğuyor. Dere kıyısında ne mi yapıyordu? Hizmetçi kızdır o; köledir yani, yapılacak günlük işleri vardır: Kapları temizlemekte kullanmak için ardıç dalları arayacak. Dereden geçerken, ayağı kayıyor, suya yuvarlanıyor. O orada yatarken de, çocuk doğuyor, suda boğuluyor.

Bn. Heyerdahl durdu. Yargıçların, dinleyicilerin yüzünden anlıyor ki çok güzel konuşmuştur. Derin bir sessizlik çöküyor ortalığa. Barbro, oturmuş, arada bir, sırf heyecandan, gözlerini ovuşturuyordu. Bn. Heyerdahl sözlerini şöyle sona erdirdi:

— Biz kadınlarda kalp vardır, duygu vardır. Çocuklarımı yabancıların eline bıraktım da geldim ta buralara kadar şu kızcağıza tanıklık etmek için. Erkeklerin yasaları kadınları düşünmekten alıkoya-

maz. Ben de, şöyle düşünüyorum: Bu kız işlemediği bir suçtan dolayı yeterince ceza görmüştür. Beraat ettirin onu, serbest bırakın, bakımını kendi üzerime alacağım. En iyi hastabakıcım olacak o benim.

Bn. Heyerdahl yere indi.

Bunun üzerine, başkan diyor ki:

— Biraz önce, en iyi hastabakıcıların çocuklarını öldürenlerden çıktığını söylemiştiniz sanırım.

Ya, başkan hiç de Bn. Heyerdahl'a karşı çıkmak niyetinde değildi; kendi de öyle iyi bir insandı ki, bu kadar olur... Papaz kadar yumuşak bir adam. Savcı tanığa birkaç şey sormaya başlayınca, başkan kâğıtlar üzerine birtakım notlar almaya koyuldu.

Duruşma ancak öğleden biraz sonraya kadar sürdü; ancak birkaç tanık vardı, dava da oldukça açıktı. Axel Ström pek umutluydu. Derken, birdenbire, savcıyla Bn. Heyerdahl onu zor bir duruma sokmak için sanki elbirliği eder gibi oldular: Olayı hükümete bildireceğine çocuğu gömmüş. Bu bakımdan, biraz sertçe sorguya çekildi, işin içinden zor çıkacaktı ama, bereket versin, baktı Geissler de mahkemede. Evet, öyle, Geissler de oradaydı. Axel'e bu cesaret verdi, kendisini yere sermeyi kafasına koymuş olan yasaya karşı artık yalnız değildi. Geissler de ona başını salladı.

Evet, Geissler şehre gelmişti. Tanık olarak çağırılmamıştı ama, gelmişti işte. Davaya başlanmadan önce de iki gününü harcamış, meseleyi incelemiş, Axel'in Maaneland'da kendisine anlattıklarından aklında kalanları da not etmişti. Belgelerin çoğu ona biraz yetersiz görünüyordu. Şu bucak müdürü Heyerdahl besbelli ki kafasızın biriydi, Axel'in suçlu olduğunu ispat etmek için uğraşıp durmuştu. Aptalın, sersemin biri... Yaban ortasındaki hayattan ne anlardı o! Bilmiyordu ki, Axel kadını, yardımcısını orada tutabilmek için çocuğa güveniyordu!

Geissler savcıyla konuştu ama, işe karışmaya pek ihtiyaç yok gibiydi. Axel'in çiftliğine dönmesine yardım etmek istedi ama, görünüşe bakılırsa Axel'in yardıma ihtiyacı yoktu; çünkü dava Barbro açısından iyi gidiyordu, o serbest bırakılınca da ortada suç ortaklığı

diye de bir şey kalmayacaktı. Bu da, tanıkların söyleyeceklerine bağlıydı.

Geri kalan o birkaç tanık da dinlenince -Oline'yi çağırmamışlar di; yalnız bucak müdürü, uzmanlar, köyden birkaç kız vardı- onlar da dinlenince, öğle tatili için ara verildi, bunun üzerine Geissler yine savcıya çıktı. Savcıya göre, dava Barbro kızın lehinde gidiyormuş, şimdiye kadar çok lehinde gitmiş. Bucak müdürünün hanımının sözleri pek etkili olmuş, İş şimdi mahkemenin varacağı sonuca kalmış.

Savcı:

— Pek mi ilgileniyorsunuz kızla? diye sordu.

— E, bir dereceye kadar, dedi Geissler. Daha doğrusu, adamla ilgileniyorum.

— Sizin de yanınızda çalıştı mı?

— Hayır, Axel benim yanımda çalışmış değildir.

— Kızı soruyorum. Mahkeme ondan yana.

— Hayır, benim yanımda hiç çalışmadı.

— Hımm... Pek kurtulacağa benzemiyor. Kalkıp gidiyor, çocuğun ölüsünü tek başına koruya gömüyor... Kötü, çok kötü.

Geissler:

— Şöyle gereğince gömülsün istemiş bence, dedi. Başlangıçta gömülü falan değilmiş.

Savcı:

— E, kadının gücü yetmez, toprağı erkek gibi kazamaz elbette, dedi. Hele o durumda... Çoktan bitkin düşmüş olsa gerek. Kısacası, çocuk öldürme olaylarında son günlerde biraz daha insani davranma yoluna gidiyoruz bence. Ben yargıç olsaydım, kızı hiç de mahkûm etmeye kalkmazdım. Bu davada da, şimdiye kadarki gidişe göre, kızın cezalandırılmasını istemeyeceğim.

Geissler, eğilip selâm vererek:

— Buna çok sevindim, dedi.

Savcı:

— Bir insan olarak, tarafsız bir kişi olarak, daha da ileri gidip şunu söyleyeyim, dedi, evli olmayan bir tek anneyi bile çocuğunu öldürdü diye hiçbir zaman suçlu görmem.

Geissler:

— Savcıyı Bayan Heyerdahl'ın mahkemede söyledikleriyle aynı düşüncede görmek pek ilginç bir şey, dedi.

— O! Bayan Heyerdahl!... E, yine de, söylediklerinde büyük bir gerçek vardı bence. İşin doğrusu; verilecek ceza neye yarar ki? Evlenmeden çocuk sahibi olmuş analar önceden yeterince acı çekmişler, dünyanın takındığı sert, zalim tavırdan dolayı her bakımdan öyle aşağılatılmışlardır ki... Bu ceza yetmeli.

Geissler kalktı, en sonunda:

— Elbette, dedi. Ama, çocuklara ne buyurulur?

— Doğru, dedi savcı. Çocuklar bir dert. Nikâh dışı dünyaya gelmiş çocuklar çok zorluk çekiyorlar, çoğunlukla kötü insan oluyorlar.

Geissler yasa adamının o azametli acır gibi halinde bir kötü niyet sezmişti belki.

— Erasmus nikâh dışı dünyaya gelmiştir, dedi.

— Erasmus...?

— Rotterdam'lı Erasmus.

— Hımm.

— Leonardo da.

— Leonardo da Vinci? Sahi mi? E, istisnaları var elbette; yoksa, kural olmaz. Ama, genellikle...

Geissler:

— Hayvanları, kuşları korumak için tedbirler alıyoruz, dedi, kendi yavrularımıza aldırmayışımız garip değil mi?

Savcı, ciddi bir tavırla, ağır ağır masanın üzerindeki birtakım kâğıtlara uzandı; bu tartışmayı uzatmaya vakti olmadığını belli

etmek istemişti. Dalgın dalgın:

— Evet... dedi. Evet, evet, elbette...

Geissler bu pek yararlı konuşmadan dolayı Sağolun diyerek, savcıdan ayrıldı. Yine mahkeme salonuna gelip oturdu, tam vaktinde yetişmişti. Ne kadar güçlü olduğunu anlamış olması hiç de az hoşuna gitmiş değildi belki. Bildiği bir şey vardı: Bir erkek gömleğinden yırtılmış bez parçası... Sözde içine ardıç dalı doldurmak için; Bergen limanında yüzen çocuk ölüsü. Evet, istese mahkemenin işini zorlaştırabilirdi; ağzından çıkacak bir tek söz bin kılıç kadar etkili olabilirdi. Ama, Geissler'in, gerekmedikçe, bu sözü söylemeye niyeti yoktu elbette. İşler bunsuz da pek iyi gidiyordu; savcı bile sanıktan yana olduğunu söylemişti.

Salon doluyor, oturum yeniden açılıyor. Kasabada seyredilecek ilginç bir oyun. Savcının uyarıcı ciddiyeti; sanık avukatının coşkulu konuşma ustalığı. Mahkeme kurulu Barbro adında bir kızla çocuğunun ölümü davasıyla ilgili görevi bakımından oturmuş dinliyor. Yine de, karar verilmesi kolay bir dava değil.

Işıklar yanmıştı, tavandan aşağı sarkan iki lamba... Pek sönük bir ışıktı, başkan notlarını zor okuyordu. Yargıçlar odadan çıktılar, başka bir odaya geçtiler, içlerinden birinde birtakım sorularla dolu bir kâğıt vardı, onun üzerinde konuşacaklardı. Beş dakika kaldılar, bütün sorulara bir Hayır cevabıyla döndüler.

— Hayır, Barbro kız çocuğunu öldürmemişti.

Sonra, başkan birkaç söz daha söyledi, Barbro kızın serbest olduğunu bildirdi. Salon boşaldı, oyun bitmişti...

Axel Ström'ün koluna biri giriyor: Geissler.

— Hımm... dedi, böylece, bu da bitti!

— Evet, dedi Axel.

— Boş yere hayli vaktini aldılar.

Axel yine:

— Evet, dedi. Yavaş yavaş kendine geliyordu. Yine de, daha kötü olmadığına seviniyorum.

Geissler:

— Daha kötü mü? dedi. Hele öyle bir şeye kalksalardı!

Bunu öyle ciddi bir sesle söyledi ki, Axel Geissler de dava ile ilgilenmiş, işe karışmış olsa gerek diye düşündü. Kim bilir, belki de davanın bütün gidişini o yönetmiş, istediği sonucu elde etmişti. Bilinmezdi ki. Ama, Axel şu kadarını anladı ki, Geissler başlangıçtan beri kendisinden yanaydı.

Elini uzatarak:

— Sana çok borçluyum, dedi.

— Neden dolayı? diye sordu Geissler.

— A, şey... bütün bunlardan dolayı.

Geissler onun sözünü kısa kesti.

— Hiçbir şey yapmadım ben. Hiçbir şey yapmaya çalışmadım, gerekmedi çünkü.

Yine de, Axel'in kendisine borçlu olduğunu söylemesi pek hoşuna gitmişti belki; bunu beklemiş gibiydi, şimdi elde etmişti işte.

— Konuşacak vaktim yok şimdi, dedi. Yarın gidiyorsun, değil mi? Güzel. Güle güle öyleyse, yolun açık olsun. Sallana sallana karşıya geçti.

* * *

Dönüşte, vapurda Axel bucak müdürüyle, karısıyla, Barbro ile, tanık olarak çağırılan o iki kızla karşılaştı.

Bn. Heyerdahl:

— E, sevindin mi işin böyle iyi bitişine? diye sordu.

Axel:

— Evet, dedi. İyi bir sonuca bağlanmasına sevinmiş.

Bucak müdürü de lafa karıştı:

— Ben buraya geleli beri bu tarz davaların ikincisi bu, dedi. ilk önce Sellanraa'lı Inger'in davası, şimdi de bu. Yo, böyle şeylere

karşı yumuşak davranmanın gereği yok: Adalet yerini bulmalı.

Ama, Bn. Heyerdahl bir gün önce verdiği söylevin Axel'in pek hoşuna gitmemiş olduğunu anlamıştı, bunu şimdi biraz yumuşatmaya, kusurunu kapatmağa çalıştı:

— Dün senin hakkında niye öyle konuştum, anlıyorsun elbette.

Axel:

— Hımm... Evet... dedi.

— Anlıyorsun elbette, biliyorum. Senin durumunu zorlaştırmak istediğimi düşünmemişsindir elbette, öteden beri senin hep iyiliğini istemişimdir, bak bunu söyleyeyim.

Axel:

— Evet, dedi, o kadar. Ama, kadının sözleri hoşuna gitmiş, pek dokunmuştu.

— Evet, sahi söylüyorum, dedi Bn. Heyerdahl. Ama, kabahati biraz senin üzerine atmaya çalışmak zorundaydım, yoksa Barbro mahkûm olurdu, onunla birlikte sen de. En doğrusu buydu.

Axel:

— Sağolun, dedi.

— İkiniz için de elimden geleni yapabilmek için oraya, buraya koşuşan da bendim, başkası değil. Hepimiz de aynı şeyi yapmak zorundaydık. Bunu görmüşsündür elbet: Seni biraz kabahatli göstermek, sonunda ikinizi de kurtarmak.

— Evet, dedi Axel.

— Sana kötülük etmek istediğimi bir ân bile aklına getirmemişsindir elbet, öyle değil mi? Ben ki öteden beri senin hep iyiliğini düşünmüşümdür!

Bunca şeyden sonra bunları duymak pek hoştu. Bu sözler Axel'e öyle dokundu ki bir şey yapmak, Bn. Heyerdahl'a bir şeyler vermek ihtiyacını duydu, ne bulabilirse... Bir but et diyelim, şimdi güz gelmişti ya. Genç bir boğası vardı...

Bucak müdürünün hanımı sözünü tuttu: Barbro'yu yanına aldı.

Vapurda da kıza baktı, soğuk almasın, aç kalmasın diye üzerine titredi. Bergen'li delikanlıyla saçmalıklara kalkmasın diye de göz-kulak oldu. İlk seferinde bir şey söylemedi; ama Barbro'yu çağırdı. Kısa bir süre sonra baktı Barbro yine o oğlanla, başı bir yana eğik, Bergen şivesiyle konuşuyor, gülüyor, yanına çağırdı:

— Bak, Barbro, artık erkeklerle böyle şeyleri bırakmalısın, dedi. Neler geçirdin, nelerden kurtuldun, unutma.

Barbro:

— Topu topu bir dakikacık konuştum onla, dedi. Bergen'den gelmiş de.

Axel Barbro ile hiç konuşmadı. Ama farkına vardı: Kızın yüzü bembeyazdı, derisinin rengi açılmıştı; dişleri de düzelmişti. Onun verdiği yüzüklerin hiçbirini de takmamıştı...

İşte Axel yine eski yerine doğru tırmanıyor. Rüzgâr, yağmur ama, içinden sevinçli o. iskelede bir ot biçme makinesiyle bir de tapan; görmüştü bunları. Ah, şu Geissler! Ona yolladıkları üzerine şehirde bir tek laf etmemişti.

Evet, derinliğine varılamaz bir adamdı Geissler.

VIII

Axel evinde pek dinlenemeyecekmiş: Güz rüzgârları yeni dert açtı. Axel başına belâ almıştı: Duvardaki o telgraf aygıtı hattın bozulduğunu haber verdi. Bu işi üzerine alırken yalnızca parayı düşünmüştü. Daha başlangıçtan beri can sıkıcı bir iş olmuştu bu. Aygıtı, araçları almaya aşağı indiğinde, Brede Olsen onu iyice korkutmuştu.

Evet, ona açıkça:

— Kışın senin hayatını nasıl kurtardım, unuttun galiba! demişti.

Axel buna karşılık:

— Oline kurtardı benim hayatımı, dedi.

— Yok, canım! Sırtımda seni aşağıya ben indirmedim mi? Sen ise, kurnazlık ettin, yazın evimi barkımı aldın, kışın beni açıkta bıraktın. Evet, Brede'nin pek ağırına gitmişti. Neyse, telgrafı al benden diyordu. Biz köye ineriz, orada bir geçim yolu buluruz. Ne yapacağız, bilmiyorsun ama, dur hele, görürsün. Bir han açsam da gelene gidene kahve versem nasıl olur acaba? Göreceksin, nasıl olsa geçiniriz biz. Benim karım da yiyecek, içecek satabilir, ben de dışarıda senden daha çok iş çıkarırım. Ama, şunu söyleyeyim sana Axel, senin başını birçok bakımlardan belâya sokabilirim, şu telgraf işinden iyi anlarım çünkü. Evet, direkleri devirmek, hattı kesmek işten bile değil; ondan sonra da, işin sıkı olduğu günlerde artık arkasından koş. Bak bu kadarını söylüyorum sana, Axel, bunu unutma...

Şimdi Axel aşağıya inip iskeleden makineleri getirmek zorundaydı... Baştan başa yaldızlı, boyalı, resim gibi şeyler. Bütün gün bunların karşısına geçip bakacak, nasıl kullanılacağını öğrenecekti. Hayır, bunlar bekleyebilirdi. Bütün gerekli işleri bir yana bırakıp da

gidip telgraf hattına bakmak hiç de hoş bir şey değildi ama, para vardı bunun ucunda...

Tepede Aronsen'le karşılaşıyor. Evet, dükkâncı Aronsen, orada durmuş, kendi de bir hayalet gibi, fırtınayı seyrediyor. Ne işi var burada? Görünüşe bakılırsa, kafası huzur içinde değil artık; ille tepeye çıkıp maden ocağını kendi gözleriyle görecek. Dükkâncı Aronsen bunu ciddi bir düşünceyle, ailesinin geleceği bakımından yapıyor, bunu bilmiş olun. İşte orada, ıssız yamaçların acı çıplaklığıyla karşı karşıya. Makineler serilmiş yatıyor, paslanacak; arabalar, türlü çeşit gereçler açıkta bırakılmış... Görünüşü insanı ürpertiyor. Şurada, burada, barakaların duvarlarında, elle yazılı ilânlar: Ortaklığın mallarına -araçlara, arabalara, yapılara- zarar vermek, ya da alıp götürmek yasak...

Axel durup bu deli dükkâncıyla bir iki laf ediyor,

— Ava mı çıktın? diye soruyor.

— Ava mı? Evet, onu elime geçirebilsem...

— Onu mu? Kimi?

— Beni de, buradakilerin hepsini de mahvedeni. O bir parçacık toprağını satsaydı da her şey yine yoluna girseydi, işler eskisi gibi olsa, para kazansaydık.

— Geissler'i mi demek istiyorsun?

— Evet. Vurmalı onu!

Axel buna kahkahayla gülüyor,

— Birkaç gün önce şehirdeydi Geissler, diyor. Orada konuşsaydın kendisiyle. Ama, bak sana açıkça söyleyeyim: Ona ilişmesen iyi edersin.

Aron öfkeyle:

— Niye? diye soruyor.

— Niye mi? Bana öyle geliyor ki sonunda senin için kötü olur.

Bunun üzerinde biraz daha konuştular, Aronsen daha da kızdı. En sonunda Axel alayla sordu:

— E, bize acırsın da artık bizi dağ başında yapayalnız bırakıp da gitmezsin, değil mi?

Aron öfkeyle:

— Hah! bir pipo içecek kadar bile para çıkaramadan sizin şu bataklıklarda dolaşıp duracağım, öyle mi sanıyorsun? diye haykırdı. Bul bir alıcı, hepsini satayım.

Axel:

— Satacak mısın? diyor. Gereğince işlenirse iyi topraklardır bunlar... Gelirin bir adamı geçindirmeye yeter.

Aronsen yine rüzgâra doğru haykırdı:

— Demedim mi sana toprağa el sürmeyeceğim diye? Onsuz da yapabilirim!

Axel'e göre, öyleyse alıcı bulmak kolaymış; ama, Aronsen buna dudak bükerek güldü: Şu dağ başında onun mallarını alabilecek kimse yokmuş.

— Dağ başında yoktur belki ama, başka yerde bulunur.

Aron acı acı:

— Burada çamurdan, yoksulluktan başka bir şey yok, dedi.

Axel, ağırına gitmiş gibi:

— A, olabilir ama, dedi, Sellanraa'lı Isak senin mallarını ha deyince alabilir.

Aronsen:

— İnanmam! dedi.

Axel:

— İster inan, ister inanma, umurumda değil! dedi, gitmek üzere döndü.

Aronsen arkasından seslendi:

— Hey, dur biraz! Ne dedin, ne dedin? Isak alabilir mi, dedin?

— Evet, dedi Axel, iş yalnız paraya bakıyorsa. Senin bu

Storborg'unun beş tanesini bile alacak para var onda!

Aronsen yukarı çıkarken görünmemeye çalışarak, Sellanraa'nın hayli açığından geçmişti ama, dönüşte, oraya uğradı, Isak'la konuştu.

Isak yalnız başını salladı,

— Hayır, dedi. Böyle bir şeyi hiç düşünmemiş, düşünmek de istemiyormuş.

Evet ama, o yılbaşı Eleseus eve gelince, Isak daha yumuşadı. Storborg'u almak delilikmiş, bunu hiç aklından bile geçirmemiş; orası öyle ama, Eleseus oradan yararlanabileceğini düşünüyorsa, bunun üzerinde düşünebilirlermiş.

Görünüşe bakılırsa, Eleseus yarı istiyor, yarı istemiyordu; ne pek hevesliydi, ne de pek ilgisiz. Buraya yerleşecek olursa mesleği bir bakıma sona erdi demekmiş, Şehirde olmaya benzemezmiş bu. O güz, köylülerinden birtakımı sorguya çekilmek üzere şehre geldiklerinde, görünmemeye çalışmıştı: Kendisini köyden tanıyanlarla karşılaşmaya hiç niyeti yoktu; bambaşka bir dünyadandılar onlar. E, şimdi kendisi de o dünyaya mı dönecekti?

Annesi, ille de orayı alalım diyordu. Sivert de öyle. Çok iyi olurmuş. İkisi de Eleseus'a yapıştılar, bir gün de onu alıp Storborg'a götürdüler o şahane yeri kendi gözüyle görsün diye.

Gel gelelim, bir kere satılma ihtimali belirmişti ya, Aronsen bambaşka bir adam olmuştu: Hiç de acelesi yokmuş, başından atmaya falan baktığı yokmuş; giderse de orası yine olduğu gibi kalırmış, birinci sınıf bir yermiş, nakit paraymış, ne zaman olsa kolayca satabilirmiş.

— Benim istediğim fiyatı vermezsiniz siz, diyordu.

Evi, dükkânı, depoyu, sundurmaları gezdiler, mallardan geri kalan döküntüleri gözden geçirdiler: Birkaç ağız mızıkası, saat kösteği, renkli kâğıtlardan kutular, sallantılı lambalar... Orada oturan şu akıllı kimselerin hiç de alacakları şeyler değil. Bir iki sandık çiviyle biraz da basma vardı, o kadar.

Eleseus biraz gösteriş yapmak zorunda kaldı. Ortadaki şeylere

şöyle yüksekten bir baktı.

— Şu yük arabasını alayım da ne yapayım! dedi.

Aronsen:

— E, onu almazsın sen de, dedi.

Eleseus:

— Neyse, bu haliyle buraya, bütün mallarla, davarla falan, bin beşyüz krone veririm, dedi. Yo, hiç aldırdığı yoktu; fiyatı vermesi de gösteriş içindi, bir şey söylemiş olmak içindi.

Eve dönmek üzere arabalarına bindiler. Hayır, iş yoktu; Eleseus pek gülünç bir fiyat vermişti, Aronsen'in ağırına gitmişti bu.

— Sen de kim oluyorsun, delikanlı! dedi.

Ya, delikanlı, dedi ona, şehirde şımarmış bir delikanlı parçası olarak görüyormuş da malların değeri üzerine ders vermek istiyormuş gibi.

Bu da Eleseus'un ağırına gitmişti.

— Kendime delikanlı dedirtmem ben size, haberiniz olsun! Dedi.

Ondan sonra birbirlerinin can düşmanı olsalar gerek.

Peki ama, nasıl oluyordu da Aronsen bu kadar ilgisiz davranabiliyor, kendini hiç de satmak zorunda değilmiş gibi görebiliyordu? Bunun bir nedeni vardı: Ne de olsa, kafasının bir köşesinde bir umut vardı.

Geissler'in maden damarından kendi malı olan kısmı satmak istemeyişi üzerine ortaya çıkan durumu konuşmak üzere köyde bir toplantı yapılmıştı. Bundan yalnız o dolaylara yerleşmiş olanlar değil, bütün o bölge zarar görecekti.

Ahali ortada maden falan yokken nasıl yaşıyorsa yine öyle yaşasaydı ya? E, yaşayamazlardı, mesele buydu işte. Daha iyi yiyeceklere, daha iyi ekmeğe, hazır elbiseye, daha yüksek ücretlere, bol bulamaç yaşamaya alışmışlardı... Evet, ahali para hesabını daha iyi öğrenmişti, işte buydu mesele. E, şimdi para yine gitmiş, bir

ringa sürüsü denize dalar gibi kayıp gitmişti... Hepsi için korkunç bir yıkım olmuştu bu. Ne yapmalıydı?

Besbelli ki eski bucak müdürü Geissler, görevinden atılmasına yardım ettikleri için, köyden öç alıyordu; yine besbelliydi ki vaktiyle onun değerini bilmemişlerdi. Ortadan çekilip gitmemişti. En basit yollardan, madene akıl almaz bir fiyat isteyerek, bölgenin bütün gelişmesini baltalamıştı. Evet, yaman adam! Maaneland'lı Axel Ström de onların bu düşüncelerini destekliyordu; onu en son gören oydu. Brede'nin kızı Barbro'nun şehirde duruşması varmış, temize çıkıp gelmiş; Geissler de hep mahkemedeymiş. Biri Geissler kötülemiş, bitmiş diyecek olursa, a, onun Axel Ström'e hediye olarak yolladığı makinelere bir baksınmış!

Demek, bütün o bölgenin kaderi bu adamın elindeydi; onunla anlaşmak zorundaydılar. Madenini en sonunda kaça satmaya razı olurdu acaba? Ne yapıp yapıp bunu öğrenmeliydiler, İsveçliler yirmibeş bin vermişlerdi de vermemişti. İşler yeniden yoluna girsin diye, üstünü köy, bura halkı tamamlasa? İşitilmemiş bir fiyat değilse, değerdi doğrusu. Deniz kıyısındaki bakkal da, yukarıda Storborg'daki bakkal Aronsen de, kendi hesaplarına, gizlice para vermeye hazırdılar; şimdi böyle bir işe yatırılmış parayı ileride kat kat çıkarırlardı.

Sonunda, bu ikisinin Geissler'e gidip meseleyi görüşmesine karar verildi. Kısa zamanda geri dönecekleri umuluyordu.

Bunun üzerine, Aronsen'e biraz umut geldi: Storborg'u almak isteyenlere karşı direnebilirdi artık. Ama, uzun sürmedi bu.

Bir hafta sonra, elçiler elleri boş döndüler. Yo, daha başlangıçta en büyük yanlışlığı yapmışlar, iki bakkalın yanına Brede Olsen'i de katmışlardı; bol bol vakti var diye seçmişlerdi onu. Elçiler Geissler'i bulmuşlardı ama, o yalnız başını iki yana sallamış, kahkahayla gülmüştü. Dönün köyünüze demişti. Dönüş paralarını da vermişti.

Demek bütün o bölge kaderiyle baş başa kalacaktı, öyle mi?

Aronsen bir ara kudurdu durdu, sonra gittikçe umudu kırıldı, bir gün kalktı gitti Sellanraa'ya, işi bağladı. Evet, yaptı bunu Aronsen. Eleseus ilk verdiği fiyata aldı... Toprakları, evi, sundurmaları, davarı,

bütün malları bin beşyüz kroneye. Evet, sonradan mallar sayılırken görüldü ki, Aronsen'in karısı basmanın çoğunu kendine kullanmıştı; orası öyle ama, Eleseus gibi bir adam için böyle ufak tefek şeyler hiçti. Cimriliğin âlemi yokmuş, öyle diyordu.

Bununla birlikte, Eleseus işin bu sonuca varmasına pek sevinmiş değildi: Geleceği artık çizilmişti, kendini dağ başına gömüyordu. Bütün o büyük tasarılarından vazgeçmek zorundaydı.

Büroda çalışan bir delikanlı değildi artık o; bucak müdürü falan olamayacaktı artık; şehirde bile yaşayamayacaktı. Babasına, evdekilere karşı, Storborg'u kendi biçtiği fiyata elde etmiş olmakla koltukları kabarıyormuş gibi görünmeye çalışıyordu: Ne yaptığını bilirdi o; bu onlara bunu gösterecekti. Ne var ki bu ufak çaptaki üstün geliş çok sürmedi.

Eleseus, Andresen'i, şu başkâtibi de kendine almış olmakla övünüyordu; alınan malların arasında o da vardı sanki. Aronsen'in artık ona ihtiyacı yoktu, yeni bir dükkân açıncaya kadar. Andresen gelip de orada kalmak için yalvarınca Eleseus'un pek hoşuna gitti bu. Artık bey olmuştu, bir işin başıydı... Ömründe ilk defa.

— Kalabilirsin, evet, dedi. Ben iş dolayısıyla bir yere gittiğim vakit buraya bakacak bir yardımcı ister elbette... Bergen'de, Trondhjem'de şubeler açmaya gittiğim vakit.

Çok geçmeden gördü ki Andresen'i yanına almakla hiç de yanlış bir şey yapmamıştı, iyi çocuktu Andresen. Çalışkandı, Eleseus yokken işlerle ilgileniyordu. Başta gösteriş yapmaya, beyefendilik taslamaya meraklı gibi görünmüştü; bu da eski beyinin kabahatiydi. Şimdi değişmişti, bahar başında, donmuş çamurlar epey derine kadar çözülünce, Sivert ağabeyine hendek açmaya Storborg'a indi. A, o da ne! Andresen de çıktı hendek kazmaya. Nereden aklına esmişti, kim bilir! Onun işi değildi ki bu. Ama, böyle bir adamdı işte o. Don daha pek derine kadar çözülmemişti, istedikleri kadar ilerleyemediler ama, ne de olsa bir şey yapmışlardı. Isak'ın eskiden beri düşündüğü bir şeydi bu: Storborg'un çamurlarını kurutup toprağı güzelce işlemek; dükkân ancak ikinci derecede, ahaliyi bir makara iplik almak için köye kadar inmekten kurtaracak bir kolaylık.

Evet, Sivert'le Andresen orada, öyle, ara sıra konuşarak, toprak kazıyorlardı. Bir ara, dinlenmek için durdular. Andresen'de, nereden bulmuşsa bulmuş, bir altın para vardı, bir yirmi kronelik. Sivert bu parlak şey kendisinin olsun pek istiyordu ama, Andresen vermiyordu ki; ince kâğıda sarılı, koynunda saklıyordu. Sivert para için güreş teklif etti: Bakalım kim kimi yere yıkacakmış. Andresen böyle bir tehlikeye girmedi. Sivert güreşi kazanırsa altına yirmi krone kâğıt para vermeyi, üstelik bütün kazma işini kendisi yapmayı teklif etti, Andresen buna içerledi:

— Ya diyordu, sonra, eve döndüğünde, toprak işlerinde elinden hiç iş gelmiyor, diyeceksin benim için, değil mi?

En sonunda anlaştılar: Yirmi krone'lik altını yirmibeş krone kâğıt paraya değiştiler. Sivert o gece Sellanraa'ya seğirtti babasından para istemeye.

Çocuk hevesi, delikanlı oyunu! Bir gecelik uyku gidiyor, kilometrelerce yol gidip dönüyor, ertesi gün de yine çalışıyor... Onun gibi güçlü kuvvetli bir delikanlı için hiçti bu; pırıl pırıl bir altın para da buna değerdi doğrusu. Andresen onunla biraz alay etmeye kalktı ama, Sivert tetik davrandı. Leopoldine'den bir laf etti mi, tamamdı.

— A! az daha unutuyordum, dedi. Leopoldine seni sordu...

Andresen işi bıraktı, kıpkırmızı kesildi.

İkisi için de hoş günlerdi bunlar: Hendek açıp suları akıtıyorlar, şakacıktan uzun tartışmalara girişiyorlar, çalışıyorlar, yine tartışıyorlardı. Ara sıra Eleseus da gelip onlara yardım ediyordu ama, çabuk yoruluyordu. Ne bilek gücü vardı onda, ne istek gücü; ama, iyi çocuktu.

Şakacı Sivert:

— Bak, Oline geliyor! derdi. Şimdi sen içeri girip ona bir külah kahve satacaksın.

Eleseus da seve seve içeri girerdi. Oline'ye ufak tefek bir şeyler satmak o ağır toprak topaklarını kaldırıp atmanın verdiği yorgunluktan sonra dakikalarca dinlenmek demekti.

Oline de, zavallıcık, ara sıra bir tutam kahveye ihtiyaç duyu-

yordu; parayı da Axel'den koparıyordu, ya da karşılığında keçi peyniri veriyordu. Eski Oline değildi artık o: Maaneland'daki iş ağır geliyordu. Yaşlı bir kadındı artık o; yaşlılık kendini göstermeye başlamıştı. Kendisi şikayet ediyor, kendini yaşlı sayıyor sanmayın, hayır! İşine son verilse söylemediğini bırakmazdı. Sıkı, dayanıklı bir kadındı Oline. İşini görür, oraya, buraya komşu komşu gezip şöyle güzel bir dedikodu yapmaya da vakit bulurdu. Hakkıydı bu onun; Sellanraa'da da pek dedikodu yoktu ki! Axel'in de bu taraklarda bezi yoktu.

Barbro davasına gelince; Oline hiç memnun kalmamıştı; evet, hayal kırıklığına uğramıştı Oline. İkisi de beraat etmiş! Sellanraa'lı Inger sekiz yıl yesin de Brede'nin kızı Barbro serbest bırakılsın, Oline'nin zevkine göre bir iş değildi bu; böyle bir iltimas sinirine dokunuyordu. Ama, Ulu Tanrı işleri kendi eline alırdı elbet, sırası gelince! Oline başını salladı, ileride Tanrı'nın eliyle hakkın yerini bulacağını haber verir gibi. Mahkemenin kararını beğenmediğini belli etmekten de geri kalmadı elbette, hele küçük bir şeyden dolayı beyiyle -Axel'le- arası açılınca. O zaman, yine eskisi gibi öyle alçak sesle, başlıyordu sinsi, acı bir alaya. Ya, kanunlar artık ne kadar da değişti, hem de rezaletler bu kadar alıp yürümüşken!

— Ama, ben yine de Tanrı'nın sözlerini kılavuz bilirim kendime; bütün boynu eğiklerin sığınağıdır bunlar.

Yo, Axel bıkmış, usanmıştı artık ev işlerine bakan bu kadından; ama, her işte de ona ihtiyacı vardı. Hele şimdi yaz geliyordu; yine bütün o işler tek başına ona kalacaktı. Otlar biçilecek... Ne yapardı? Zor işti. Breidablik'teki kardeşinin karısı memlekete -Helgeland'a- yazmış, ona yardımcı olacak şöyle iyi bir kadın aramıştı ama, daha bir şey çıkmamıştı. Böyle bir kadın bulunsa bile, yol parasını Axel vermek zorunda kalacaktı.

Hayır, Barbro'nun minnacık bir çocuğu ortadan kaldırıp kaçması pek kötü, pek alçakça bir şeydi. Axel bir yaz, iki kış Oline'ye katlanmak zorunda kalmıştı, daha da ne kadar sürecekti bu, bilmiyordu. Barbro hayvanının umurunda mıydı bu! Axel o kış bir gün köyde onunla bir iki kelime etmişti ama, kızın gözünden bir damla yaş akıp da yanağında donmamıştı.

— Ne yaptın benim sana verdiğim yüzükleri? diye sordu Axel.

— Yüzükleri mi?

— Ya, yüzükleri.

— Takmıyorum artık.

— O! takmıyorsun demek artık?

Barbro:

— Aramızda her şey bitmişti, dedi. E, ondan sonra da takamazdım elbette. Biriyle aran açıldı mı onun yüzüklerini falan takmak olmaz.

— Peki, yüzükleri ne yaptın diye soruyorum ben sana.

Barbro:

— Geri almak istiyorsun galiba, dedi. Valla, seni böyle utanacak duruma düşürmemi benden isteyeceğini hiç düşünmemiştim.

Axel bir an düşündü, sonra:

— Başka şeylerle karşılığını verebilirdim, dedi. Zararlı çıkmayacaktın yani, onu demek istiyorum.

Hayır, Barbro yüzükleri elden çıkarmıştı, bir altın yüzükle bir gümüş yüzüğü yerinde bir fiyatla geri alması için ona bir fırsat sağlayamadı.

Yine de, Barbro öyle pek kaba, sevimsiz görünmüyordu; hayır, hiç de değil. Arkasında, omuzlarının üzerinden bağlanmış, uçları kıvrımlı, uzun önlük gibi bir şey vardı, boynuna da beyaz bir atkı dolamıştı... Evet, derli toplu görünüyordu., dediklerine göre, çoktan şehirde bir delikanlı bulmuş bile, onunla sevgili olmuş; ama, belki de aslı yoktu. Bn. Heyerdahl onun üzerinden gözünü ayırmıyor, yılbaşı oyunlarına falan göndermiyordu.

Evet, Bn. Heyerdahl onu hiç gözden kaçırmıyordu doğrusu: Şimdi, Axel orada durmuş, eski hizmetçisiyle o iki yüzük işini konuşurken, Bn. Heyerdahl hemen aralarına giriyor,

— Hani bakkala gidiyordun, Barbro? diyor. Barbro sıvışıp gidiyor. Hanımı da Axel'e dönüyor: Et mi getirdin? diye soruyor.

Axel:

— Hımm... diyor; o kadar. Elini şapkasına götürüyor.

Bakın, Bn, Heyerdahl geçen güz onu o kadar göklere çıkarmıştı: Çok iyi bir adammış, kendisi onun hep iyiliğini istermiş. E, her şey karşılıklı olurdu, elbette. Axel de böyle işleri bilirdi; eski bir hikâyeydi bu: Basit kimseler kendilerinden üstün kişilerle ilişkilerinde öyle yaparlardı. Axel de Heyerdahl'lara et götürmeyi düşünmüştü hemen. Boğası vardı. Bu et orada pek makbule geçebilirdi. Gel gelelim, günler geçti, aylar, geçti, güz sona erdi, boğayı kesmediler. Boğayı elden çıkarmasa ne zararı vardı? Elden çıkarırsa daha da yoksullaşacaktı. Sonra, güzel hayvandı da.

Başını sallayarak:

— Hımm... Goddag! Hayır... dedi. O gün et getirmemiş.

Bn. Heyerdahl'da onun düşüncelerini anlamış gibiydi.

— Senin bir öküzün mü ne varmış, ha? dedi.

— Ya, var, dedi Axel.

— Elden çıkarmayacak mısın?

— Ya, elden çıkarmayacağım daha.

— Anladım. Kesilecek koyunun da yok?

— Şimdilik yok. İşte böyle... orada ne beslenebilecekse ondan başkasını hiç almamışımdır.

— O! Anladım, dedi Bn. Heyerdahl. E, bu kadar. Yürüdü gitti.

Axel arabasına bindi, evine doğru yola koyuldu; ama, olup bitenleri düşünüp duruyordu; düşünmemek elinde değildi. Yanlış bir iş yapmış olmaktan korkuyordu. Bucak müdürünün karısı mahkemede önemli bir tanık olarak konuşmuştu; onun lehinde, aleyhinde, her neyse... Önemli bir tanık. Axel hayli sıkıntılı günler geçirmişti o sıralarda; ama, sonunda kurtulmuştu... Topraklarına gömülü olarak bulunmuş bir çocuk ölüsünden dolayı başına açılan o pek belâlı işten kurtulmuştu.

Şu koyunu kesse iyi olacaktı belki.

İşin tuhafı, bu düşünce biraz da Barbro ile ilgiliydi. Axel onun hanımına et getirirse Barbro'yu da etkilerdi sağlam.

Ama, yine günler geçti, bir dahaki sefere köye indiğinde arabasında yine koyun eti falan yoktu, hayır, yine et yok. Ama, son dakikada bir kuzuyu almıştı arabaya. Ama, kocaman bir kuzu; hiç de öyle cılız bir kuzu değil.

Şöyle diyerek verdi:

— Erkek kuzulardan pek et çıkmaz, hediye edilecek şey değildir ama, bu hiç de kötü değil.

Ama, Bn. Heyerdahl bunu hediye olarak almanın lafını bile etmek istemedi.

— Söyle, ne kadar istiyorsun, dedi.

Yo, iyi kadındı, ahaliden hediye almak huyu yoktu onun! Sonunda, Axel kuzusunu iyi bir fiyata sattı.

Barbro'nun yüzünü bile görmedi. Bucak müdürünün hanımı onun geldiğini görmüş, kızı ortadan çekmişti. Tanrı selâmet versin şu Barbro'ya... Onu bir buçuk yıl yardımından yoksun bırakmıştı!

IX

O bahar hiç beklenmedik bir şey oldu... Gerçekten, önemli bir şey: Maden ocağında yeniden çalışma başlamıştı. Geissler topraklarını satmıştı. Akıl alır şey değil! A, şu Geissler'in işine akıl erdiremezdiniz ki. Pazarlık eder, uyuşmaz, başını sallar, Hayır der, yine başını sallar, Evet derdi. Bütün köyü yine güldürürdü.

Vicdanı rahatsız etmişti onu belki: Eskiden bucak müdürlüğü yapığı bölgeyi un çorbasından başka bir şey içemez, para sıkıntısı çeker durumda görmeye içi elvermemişti artık. Yoksa istediği o dörtte bir milyonu almış mıydı? Belki de en sonunda kendisi de para sıkıntısı çekmeye başlamış, kaça olursa olsun satmak zorunda kalmıştı. Yirmibeş, elli bin de azımsanacak bir para değildi, ne de olsa. Doğrusunu isterseniz, ortada bir söylenti vardı: Babası hesabına oğlu bir sonuca vardırmıştı bu işi. Ne olursa olsun, çalışma yeniden başlamıştı. Yine o mühendis geldi adamlarıyla, iş yeniden başladı. Yine o iş, evet ama, şimdi başka biçimde, sanki gerisin geriye.

Her şey yolunda görünüyordu: İsveçli maden sahipleri adamlarını getirmişler, dinamit getirmişler, para getirmişlerdi... Yolunda olmayan ne vardı ki? Aronsen bile dönmüş gelmişti, dükkâncı Aronsen. Storborg'u Eleseus' tan geri almayı kafasına koymuştu.

Eleseus:

— Hayır, dedi. Satılık değil.

— İyi para verirsem satarsın sanırım, ha?

— Hayır.

Hayır, Eleseus satmayacaktı Storborg'u. Doğrusunu isterseniz,

düşüncesi biraz değişmişti: Yamaçlarda bir alışveriş yerinin sahibi olmak hiç de kötü bir şey değildi ne de olsa. Pencereleri renkli camlı güzel bir verandası vardı, kendisi memleketi gezerken bütün işlere bakan bir başkâtibi vardı. Evet ya, birinci mevkide, kibar kişilerle yolculuklara çıkıyordu şimdi o. Belki bir gün ta Amerika'ya kadar bile gidecekti... Sık sık düşünüyordu bunu. Güneydeki şehirlere yaptığı bu küçük iş gezileri bile sonradan uzun uzun lafı edilecek şeylerdi. Sanmayın ki kendini kapıp koyuveriyor, bir vapur kiralayıp yolda çılgın cümbüşler yapıyordu... Hayır, bu tarakta bezi yoktu onun. Tuhaf adamdı Eleseus. Artık kızlarla hiç ilgilenmiyordu, böyle şeyleri olduğu gibi bırakmış, hiçbir ilgisi kalmamıştı. Hayır, ne de olsa toprak ağasının oğluydu, birinci mevkide yolculuk ediyordu, yığın yığın mal alıyordu. Her seferinde de biraz daha şık, biraz daha kelli felli dönüyordu; son seferinde lastik bile giymişti ayaklarını kuru tutmak için.

— Ne o? Üst üste iki ayakkabı mı giyiyorsun? dediler.

— Son günlerde mayasıl ağrıları çekmeye başladım da...

Herkes de Eleseus'a da, mayasıl ağrılarına da acıyordu.

Güzel günler... Şahane bir hayat; bol bol boş vakit. Hayır, Storborg'u satmayacaktı. Ne? Küçük bir şehre gidip de küçük bir dükkânda tezgâhın arkasına mı dikilecekti kendinin burada başkâtibi falan varken? Ayrıca, şu işi büyük bir ölçüde geliştirmeyi koymuştu şimdi kafasına, İsveçliler dönüp gelmişlerdi, orayı paraya boğacaklardı. Bu durumda satacak olursa aptallık ederdi. Aronsen her seferinde kesin bir Hayır! la dönüp gidiyordu. Uzağı göremeyip orayı bıraktığı için kendine gittikçe daha çok kızıyordu.

Yo, Aronsen kendine hiç de kızmamalı, Eleseus da tasarılarında, niyetlerinde pek ileri gitmemeliydi; hepsinden daha çok, köy de, kutsallaşacaklarına emin melekler gibi gülümseyip ellerini ovuşturacakları yerde, daha az güven gösterseler iyi ederlerdi... Bilselerdi. Çünkü, yeniden hayal kırıklığına uğradılar, hem de az bir hayal kırıklığı değil. Kimin aklına gelirdi ki! Maden ocağında iş yeniden başladı, orası öyle ama, tepenin öbür ucunda onbeş kilometre ötede, Geissler'in topraklarının güney sınırında, yani başka bir bölgede, onlarla hiçbir ilgisi olmayan bir yerde. Oradan yavaş yavaş

asıl ocağa, Isak'ın madenlerine doğru çıkacak, dağ başındaki, köydeki ahalinin yüzünü güldürecekti ama, en azından yıllar isterdi, sayısız yıllar, bir göbek sonra.

Bu haber çok şiddetli bir dinamit patlaması gibi duyuldu, kulakları sarsıp sağır edercesine. Köy halkı üzüntüden bitti. Kimisi kabahati Geissler'e buluyordu: Geissler, şu şeytan herif, onlara bir kere daha oyun oynamıştı. Kimisi de kafa kafaya verdiler, güvenilir kimselerden yeni bir elçi yolladılar, bu sefer maden ortaklığına, mühendise. Ama, bir şey çıkmadı bundan. Mühendisin anlattığına göre işe güneyden başlamak zorundaymış, çünkü orası denize daha yakınmış, böylece havai hatta ihtiyaç kalmıyor, ulaşım masrafı hemen hemen sıfıra düşüyormuş. Hayır, işe oradan başlayacaklarmış, bu kadar.

Bunun üzerine Aronsen de yeniden kalktı, yeni iş yerine, adanmış toprağa doğru yola koyuldu. Andresen'i de götürmeye çalıştı. Burada dağ başında kalman saçmalık diyordu. Sen de gelsen benimle daha iyi edersin. Andresen oradan ayrılmak istemiyordu. Anlaşılmaz bir şeydi bu ama, öyle işte. Kendisini oraya bağlayan bir şey vardı; oraya bağlanmış, kök salmış gibiydi. Andresen değişmiş olsa gerekti, çünkü orası eskiden neyse yine oydu. İnsanlar da, bütün öteki şeyler de değişmemişti. Maden işleri başka yollara sapmıştı ama, yaban ortasındaki insanlar bundan dolayı şaşkına dönmemişlerdi: İşlenecek toprakları vardı; ekinleri, sığırları vardı. Paraca büyük bir servet değil, orası öyle ama, yaşamaya gerekli her şeyleri, evet, her şeyleri vardı. Eleseus bile altın dere başka yana doğru akıyor diye bitmiş, perişan olmuş değildi. İşin en kötüsü, çok mal almıştı, şimdi bunları kimseye satamayacaktı. E, şimdilik oldukları yerde kalsınlardı, dükkânda çok mal bulunması, ne de olsa, hoştu.

Hayır, yabanda yaşayan biri şaşkına dönmezdi. Sağlam hava yine eskisi kadar sağlamdı; yeni elbiselere bayılacak yeterince ahali vardı; elmasa ihtiyaç yoktu. Şarabın ne olduğunu da Cana'daki şenlikte öğrenmişti. Yabanda yaşayan biri elde edemeyeceği şeyleri düşünmekle üzülmezdi: Sanat, gazete, süs, politika falan hep değeri halkın ilgisine göre değişen şeylerdi, o kadar. Toprağın yeşermesi ise bambaşka bir şeydi, her ne pahasına olursa olsun elde edilecek

bir şey; tek kaynak, her şeyin kökeni. Yavan, durgun bir hayat mı? Hayır, hiç de değil. Adamın her şeyi vardı: Yukarıdaki tanrıları, hayalleri, sevgileri, boş inanç zenginliği.

Sivert, bir akşam çay kıyısından giderken, birdenbire duruyor: Suda bir çift ördek var, biri erkek, biri dişi. Onu gördüler, insanı bilirler onlar, korkarlar da. Biri bir şey söylüyor, ufak bir ses çıkarıyor, üç değişik sesli bir ezgi; öteki de tıpkı o şekilde karşılık veriyor. Doğruluyorlar, iki ufak çark gibi dönüp çayın bir taş atımı daha uzağına gidiyorlar, yine konuyorlar. Sonra, biraz önceki gibi, yine biri bir şey söylüyor, öteki karşılık veriyor; yine başlangıçtaki konuşma ama, yeni bir terane; iki perde daha yüksekten! Sivert durup ördeklere bakıyor, onlardan daha ilerilere bakıyor, bir hülyaya dalıyor, içinden bir ses dalgalanmıştı, bir tatlılık; yabani, güzel bir şeyi hatırlayarak orada öyle dikile kalmıştı, eskiden bildiği, sonradan unuttuğu bir şey. Sessiz sessiz eve geliyor, kimseye bir şey söylemiyor, bununla övünmüyor da; sözle anlatılacak bir şey değil ki bu. Sellanraa'lı Sivert, basbayağı bir delikanlı, bir akşam evden çıkmış, bununla karşılaşmıştı işte.

Karşılaştığı yalnız bu değildi... Daha başka şeyler de oldu. Olanlardan biri şu: Jensine Sellanraa'dan gitti. Bu da, Sivert'in kafasını az karıştırmadı.

Evet, şöyle oldu: Jensine gitmek istiyormuş, izin verirseniz. O! Jensine hiç de senin, benim gibi bir kız değildi, herkes biliyordu bunu. Sivert bir keresinde onu eve arabayla getirmek istemişti de kız ağlamıştı, yazık. Sonradan buna üzülmüş, üzüldüğünü de belli etmişti. Sonra da, gitmek istediğini bildirmişti. Evet, yerinde bir şey.

Inger'in de bundan daha çok işine gelen bir şey olamazdı. Hizmetçisine sinirlenmeye başlamıştı. Ona hiçbir kabahat bulamıyordu ama, gördükçe sinirleniyordu, onu ortalıkta görmeye gelemiyordu. Bütün bunlar Inger'in içinde bulunduğu ruh halinden ileri geliyordu elbette. O kış ağırbaşlı, dindar davranmıştı.

— Gitmek istiyorsun, öyle mi? A, peki öyleyse, dedi.

Bulunmaz bir nimetti bu, duaları kabul olunmuştu. Artık yetişkin iki kadındılar, Jensine'yi ne yapacaklardı, evlenme çağında tazecik

bir kızı? Bu evlenme çağında olmayı düşündükçe Inger'in biraz keyfi kaçar gibi oluyordu, bir vakitler kendisinin de o çağı yaşamış olduğu aklına geliyordu belki.

O derin dindarlığı geçmedi. Günah işlemiyordu artık; tatmıştı, tadına bakmıştı diyelim; ama, bütün yaşlılık çağında bu yolda gitme niyetinde değildi, hayır. Aklına geldikçe ürküntüyle başını öbür yana çeviriyordu. Maden ocağı da, işçileri de yoktu artık... Tanrı'ya çok şükür! Namusluluk olsa da olur, olmasa da olur bir şey değildi; olmadan olmaz bir şeydi, gerekli bir şey... Evet, gerekli iyi bir şey, Tanrı'nın bir lütfü.

Ne var ki, dünya tuhaftı. Bakın hele şu Leopoldine'ye... Leopoldine, dünkü yavru, damla kadar çocuk, günah işlemeye hazır bir gürbüzlük dolu, neredeyse ateş alıp patlayacak; beline bir kol dolanmaya görsün, seriliverir... O! maazallah! yüzünde sivilceler de çıkıyor şimdi, kanının kaynadığının belirtisi; evet, annesi iyi hatırlıyordu, kanı kaynadığındandı bu. Inger yüzündeki sivilcelerden dolayı kızına kabahat bulmuyordu ama, geçmeliydi artık, sona ermeliydi. Sonra, şu Andresen denen herif de ne geliyordu her pazar Sellanraa'ya? Isak'la tarla işlerini konuşmaya mı? Şu er kişilerin ikisi de çocuğu kör mü sanıyorlardı? Evet, gençlik gençlikti, kendileri de vaktiyle gençtiler, otuz, kırk yıl önce; ama, şimdikiler daha da beterdi.

Bu işi konuşurlarken, Isak:

— Orası öyle ama, dedi, yaz geliyor, Jensine de gitti, yaz işlerini kim görecek?

Inger:

— Leopoldine'yle ben kaldırırız samanları, dedi. Evet, gece, gündüz tarak sallarım ben, buna razıyım, dedi acı acı; ağlayacaktı neredeyse.

Ne vardı işi bu kadar büyütecek, Isak bir türlü anlayamıyordu ama, onun kendine göre düşünceleri vardı, balyozunu, kazmasını, aldı çıktı gitti koruluğa, harıl harıl çalışmaya koyuldu. Hayır, Jensine

dışında, daha birçok şeylere aklı ermezdi; işini bilirdi o, bir de yasa bakımından, doğa bakımından yapması gerekli şeyleri. Geniş omuzlu bir adamdı o, dolgun yapılı; hiç de doğa üstü bir yanı yoktu onun: Tam bir erkek gibi yer, içer, keyif çatardı; hiçbir bakımdan da dengesini kaybetmezdi.

E, işte onun taşı. Daha bir dolu taş vardı ama, başlangıç için, bu. İleriyi düşünüyor, burada yeni bir ev yapmak ihtiyacını duyacağı günleri... Kendisiyle Inger için ufak bir ev.

Sivert aşağıda Storborg'dayken o burada yavaş yavaş işe başlayacak, düzlük açacak. Yoksa, çocuk sormaya başlar, bu da Isak'ın işine gelmez. Bir gün gelecek, bütün orayı Sivert kendine isteyecek elbette; onun için, yaşlılara da ayrı bir ev ister. Ya, Sellanraa'da ev yapımının sonu gelmiyordu. İnek ahırının üzerindeki o samanlık daha bitmemişti, kalasları, tahtaları orada hazırken.

E, taş buradaydı işte. Toprağın üzerinde öyle pek kocaman görünmüyordu ama, yine de bir dokunuşta kaldırılamazdı. Isak taşın çevresini kazdı, kazmasıyla bir denedi ama, kımıldamıyordu. Biraz daha kazdı, bir kere daha denedi; hayır. Bunun üzerine, eve gitti, kürek aldı geldi, toprakları attı, yine kazdı, yine denedi... Hayır. Sabırla, yerinden kımıldamayan pek kocaman bir hayvan, diyordu içinden. Bir ara boyuna kazdı, kazdı ama, taş gittikçe daha derine iniyor gibiydi, ele geçirilmesine imkân yok. En sonunda, barutla parçalamak zorunda kalırsa pek can sıkıcı bir şey olurdu bu; gürültü üzerine herkes koşar oraya gelirdi. Kazdı. Yine gitti bir kaldıraç getirdi, bir de bunu denedi... hayır. Yine kazdı. Bu taş onun canını sıkmaya başlıyordu artık. Kaşlarını çattı, ona şöyle bir baktı, sanki o dolaylardaki bütün taşları gözden geçirmiş de bunu pek saçma bulmuş gibi. Beğenmiyormuş gibi şöyle bir süzdü. Evet, ablak suratlı, aptal bir taştı bu; ne yapsan ele geçmeyecekti. Biçimsiz diyecekti neredeyse. Havaya mı uçurmalı? Baruta yazıktı. Peki, vaz mı geçecekti, bir taşa yenildiğini kabul mü edecekti?

Kazdı. Zor işti ama, vazgeçmeye gelince... En sonunda, kaldıracının ucunu toprağa sapladı, denedi: Taş kımıldamadı bile. Ustalık bakımından, tutumunda hiçbir yanlışlık yoktu ama, işe yaramıyordu işte. Ne vardı öyleyse? Ömrü boyunca ne taşlar çıkarmıştı!

Yaşlanıyor muydu yoksa? Tuhaf şey, hi hi hi! Gerçekten, gülünç! Evet, son günlerde farkındaydı: Eski gücü kalmamıştı... Daha doğrusu, hiç de böyle bir şeyin farkına falan varmış değildi; öyle hayal ediyordu, o kadar. Taşa bir kere daha yükleniyor, dünyanın en büyük iyi niyetiyle.

Yo, Isak bütün ağırlığıyla kaldıracın üzerine abandı mıydı da, şaka değildi bu! işte şimdi de, dizlerine kadar tek parçaymış gibi görünen gövdesiyle, dev gibi, abanıyor, abanıyor. Üzerine pek yaman, pek yiğit bir hal gelmiş. Taş yine de kımıldamıyor.

Başka yolu yok, yine kazacak. Havaya üçurmayı mı denese? Lafını etme bunun! Hayır, daha kaz. Canını dişine takmıştı artık. Bu taş çıkacaktı! Isak'ın bu haline çılgınlık demek doğru olmazdı. Bir toprak işçisinin içine işlemiş sevgiydi bu; evet, sevgiydi ama, hiç de tatlı, yumuşak bir sevgi değil. Görünüş pek çılgıncaydı: Önce taşı dört bir yanından kucaklıyor sanki; sonra, üzerine atılıyor; sonra dört bir yanından kazıyor, yokluyor, toprakları elleriyle alıp alıp atıyor, - evet, eliyle aldı- yine de hiç de okşama gibi değil. Sıcaklık var; evet ama, uğraşmanın sıcaklığı ancak.

Yine kaldıracı mı denese? En iyi tutunacak yere daldırdı... Hayır. Taşta yaman bir inat, bir meydan okuma. Ama, biraz biraz gevşer gibi. Isak, azıcık bir umutla, bir daha deniyor. Toprak işçisine şimdi öyle geliyor ki taş artık hiç de yenilmez değil. Derken, kaldıraç kaydı, onu yere fırlattı.

— Yezit! dedi Isak.

Evet, dedi bunu. Düşerken, başlığı bir kulağının üzerine devrilmiş, onu hırsıza, İspanyola benzetmişti. Tükürdü.

İşte Inger geliyor.

— Gel içeri yemeğini ye artık diyor, öyle tatlı, öyle hoş bir sesle ki bu kadar olur.

Isak:

— Evet diyor ama, onu yanına yaklaştırmıyor, bir şey de sordurtmuyor.

Inger dinler mi! Yaklaşıyor, onu yumuşatmak için, son günlerde

onda görüp de pek yadırgadığı tatlı bir sesle:

— Yine neler esti aklına? diye soruyor.

Ama, Isak'ın suratı asık, korkunç asık, sert.

— Bilmiyorum, diyor.

Inger yine... Deli kadın! Öf! Konuşuyor, soruyor, gitmiyor.

Isak, en sonunda:

— Görüyorsun işte diyor. Şu taşı çıkarıyorum.

— O! Çıkarıyor musun?

— Ya.

— E, ben de biraz yardım edemez miyim?

Isak başını iki yana sallıyor. Ama, yine de güzel bir düşünce Inger'in yardım etmek istemesi. Bunun karşısında Isak sert davranamaz ki.

— Birazıcık beklersen diyor, koşuyor eve çekiç almaya.

Taşı biraz pürtüklü yapabilse, çekiçle vurup şöyle usturuplu yerinden bir iki parça kırarak, kaldıraç daha iyi kavrar. Balyozu Inger tutuyor, Isak çekici indiriyor. İndiriyor, indiriyor. Evet, işte bir parça koptu.

Isak:

— İyi yardımın dokundu, sağol diyor. Ama şu sırada benim yemek yememi hiç düşünme. Önce şu taşı çıkarayım.

Inger gitmiyor. Doğrusunu isterseniz, karısının orada bulunup da kendisini seyretmesi Isak'ın da pek hoşuna gidiyor. Gençliklerinden beri pek hoşuna giderdi. Hop! kaldıracı şimdi iyicene kavrıyor, bütün ağırlığıyla üzerine abanıyor... Taş kımıldıyor!

— Kımıldıyor! diyor Inger.

Isak:

— Sana öyle geliyor. Saçmalıyorsun diyor.

— Saçmalıyormuşum! Kımıldıyor işte!

Bu kadar olmuştu ya... Bu da bir şeydi. Taş imana gelmişti diyebiliriz; Isak'tan yana geçmişti; birlikte çalışıyorlardı. Isak kaldıracıyla kanırıyor, taş kımıldıyor ama, o kadarla kalıyor. Isak bir süre daha uğraşıyor; hayır, daha ilerisi yok. Birden anlıyor ki bu yalnız ağırlığa, sırf gövdesinin ağırlığına dayanan bir iş değil; hayır. Gerçek şu ki eski gücü kalmamış artık; o sıkı çevikliğini kaybetmiş, iş burada. Ağırlık mı? Ağırlığı altında demir kaplı bir direği kırması işten bile değildir. Hayır, güçsüzleşiyor, işte o kadar. O sabırlı adam bu düşünce üzerine kendi kendini yiyor. Hiç olmazsa Inger orada olmasaydı da görmeseydi. Ondan utanıyordu.

Birden, kaldıracı atıp balyozu kapıyor. Bir öfke buruyor onu. Artık hırsla saldırmayı kafasına koymuş. Bakın, başlığı hâlâ kulağının üzerinde, hırsızlar gibi. Şimdi, taşın çevresinde pek yaman bir tavırla, korkutur gibi dolanıyor, sanki iyi bir ışık durumu arıyor. O! bu taşı orada yıkıntıya çevirecek. Niye yapamasın? Bir adam bir taşa karşı öldüresiye hınç duydu muydu, onu parçalaması işten bile değildir. Diyelim taş direniyor, parçalanmaya yanaşmıyor. A, denesin hele bir! Bakalım ikisinden hangisi sağ kalacak!

Derken, Inger yine başlıyor konuşmaya, biraz çekinerek; kocasının derdini anlamış besbelli.

— Çubuğa şuradan ikimiz birden asılsak? Çubuk, dediği de, kaldıraç, başka bir şey değil.

Isak öfkeyle:

— Hayır! diye haykırıyor. Bir ân düşündükten sonra: Peki, peki, değil mi ki buradasın diyor. Eve gitsen daha iyi ederdin ya, neyse. E, bir deneyelim.

Taşı çukurun ağzına çıkarıyorlar. Evet, başarıyorlar bu işi.

Isak:

— Pöh! yapıyor.

Ama, şimdi bir şey ortaya çıkıyor, görülecek tuhaf bir şey: Taşın altı dümdüz, hayli geniş, iyice yontulmuş, pürüzsüz, döşeme gibi düzgün. Bu taş başka bir taşın yarısı; öbür yarısı da oralarda bir yerdedir besbelli. Isak iyice biliyor ki bir taşın iki yarısı ayrı ayrı

yerlerde de olabilir; don ayırmıştır onları zamanla besbelli. Bu buluşuna pek şaşıyor, pek seviniyor. En iyi cins işe yarar bir taş bu, eşik taşı. Avuç dolusu para bile bu tarla işçisini böylesine sevindiremezdi.

Koltukları kabararak:

— Güzel bir eşik taşı, diyor.

Inger de, bön yaratık,

— A! Önceden nasıl bildin, yahu? diyor.

— Hımm... diyor Isak. Boşuna mı kazdım sanıyorsun ben burasını?

Birlikte yürüye yürüye eve geliyorlar. Isak yalanlar atarak yeni hayranlıklar kazanıyor; bunu hak etmemiştir ama, tadı hak ettiklerininkinden pek az değişik. Sözde çoktandır böyle eşik olabilecek bir taş arıyormuş, en sonunda bulmuş işte. Bundan sonra buralarda çalışması artık hiçbir kuşku uyandırmayacaktı elbette; taşın öbür yarısını arıyorum, diye oralarda canı istediği kadar toprağın altını üstüne getirebilirdi. Sivert eve gelince onu da kendine yardımcı alabilirdi.

Peki ama, bu duruma düştüyse, yani bir taşı tek başına kaldıramayacaksa, a, pek acıydı doğrusu. Evet, pek kötüydü durum; oranın elden geldiği kadar çabuk düzeltilmesi gerekiyordu. Yaşlılık üzerine biniyordu; o artık ocak başında oturmak üzere olgunlaşıyordu. Eşik taşı konusunda haksız elde ettiği zafer bir iki gün içinde sönüp gitti: Yalancı bir şeydi, uzun süremezdi. Isak şimdi yürürken öne doğru eğiliyordu.

Bir vakitlerin güçlü kuvvetli erkeği o değil miydi ki şimdi biri taştan, toprak kazmadan laf eder etmez dikiliyor, dikkat kesiliyordu? Hem de çok değil, daha bir iki yıl önce. Evet, o günlerde su yolu açmakta biraz yavaş davranan kimseler onun geçeceği yerlerden uzak durmaya bakarlardı. Şimdi böyle şeyleri artık yavaş yavaş daha sakin karşılamaya başlamıştı. Hey hey, Herregud! Her şey değişmişti, artık toprak bile eskisi gibi değildi: Korunun içinden yukarıya geniş telgraf yolları gidiyordu, eskiden böyle bir şey yoktu; kayalar havaya uçurulmuş, parçalanmıştı, eskiden öyle değildi.

Ahali de değişmişti. Eskiden olduğu gibi öyle gelişinde gidişinde selâm vermiyorlardı; yalnız şöyle bir baş sallıyorlardı, kimi vakit bu bile yoktu.

Ama, o zaman... Eskiden Sellanraa falan yoktu; ancak kerpiç bir kulübe vardı, şimdi ise... Toprak ağası yoktu eskiden.

Evet ama, toprak ağası ne hale gelmişti şimdi? Acınacak bir şey olmuştu; öyle insan üstü falan bir şey değil artık; yaşlı, bitkin, bitik bir adam. iştahı yerindeymiş, iyi yiyormuş, neye yarar, güç kazandırmadıktan sonra? Sivert güçlüydü şimdi, bereket versin. Evet ama, düşünün: Isak'ın da gücü kuvveti yerinde olsaydı! Acı şey insanın elden, ayaktan düşmesi. Bir er kişi gibi çalışmış, ancak yük hayvanının taşıyabileceği yükler taşımıştı; şimdi ise bir köşeye çekilip sabır gösterecekti.

Isak'ın keyfi kaçtı, yüreği kabarıyor.

Şurada eski bir şapka var, eski bir meşin şapka, yerde çürüyor. Fırtına savurmuş belki; belki de yıllarca önce çocuklar, küçükken, alıp buraya korunun ağzına kadar getirmişler. Yıllardan beri orada; çürüdükçe çürüyor; ama, eskiden yeni bir meşin şapkaymış, sapsarı, yepyeni. Isak bunu dükkândan alıp geldiği günü hatırlıyor. Güzel şapka, demişti Inger. Bir yıl kadar sonra, Isak onu almış köydeki boyacıya götürmüş, siyaha boyatmış, cilalatmış, kenarlarını da yeşilden geçirtmişti. Eve geldiğinde, Inger bunu eskisinden daha güzel bulmuştu. Inger her şeyi güzel bulurdu. Evet, hayat güzeldi o günlerde. Isak çalı çırpı keserdi, Inger onu seyrederken. En güzel günleri. Mart, nisan geldi miydi ikisi de birbirlerine deli olurlardı, tıpkı korudaki kuşlar, hayvanlar gibi. Mayıs gelince de Isak buğday eker, patates diker, her gün sabahtan gece yarılarına kadar yaşar, keyif çatardı. Çalışma, uyku, sevişme, hayal kurma... O ilk koca öküz gibiydi; görülecek şey, sultanlar gibi ulu, parlak. Şimdiki yılların böyle bir mayısı yoktu. Yoktu böyle bir şey.

Isak birkaç gün pek perişan oldu. Kara günlerdi bunlar. Samanlıkta işe başlamak için ne istek duyuyordu, ne de kendinde o gücü buluyordu. Bırakırdı bir gün Sivert yapardı bunu. Şimdi onun yapacağı şey kendi eviydi... yapılacak son ev. Ne yaptığını Sivert'ten artık saklayamazdı. Toprağı temizleyip yer açıyordu, ne için olduğu

besbelli.

Bir gün de, anlattı.

— Güzel bir taş var, taştan bir şey yapacaksak, dedi. Bir tane daha var.

Sivert şaşkınlık göstermedi:

— Evet, en iyi cins taşlar, dedi.

Babası:

— Ne demezsin! dedi. Şimdi öteki eşik taşını bulmak için kazdık buraları, iyi bir yapı çıkılabilir buraya. Bilmem ki...

Sivert, çevresine bakınarak:

— Ya, yapı çıkılacak iyi bir yer, dedi.

— Öyle mi? Gelenler olursa onları barındıracak bir yer bulunması iyi olur.

— Ya.

— İki oda yeter, İsveçliler geldiği vakit ne oldu, biliyorsun: Onları barındıracak şöyle iyi bir yer yoktu. Sen ne düşünüyorsun? Ufak bir mutfağı da olsa, belki yemek pişirmek falan da isterler?

Sivert de:

— Ya, mutfağı olmazsa ayıp olur diyor.

— Öyle mi sence?

Isak başka bir şey söylemedi ama, Sivert yaman bir çocuktu, işi kavrayıverdi, İsveçliler gelecek olursa onları barındıracak bir yerin gerektireceği şeyleri kafasında tasarladı. Bir tek şey bile sormadı, yalnızca:

— Bana sorarsan, kuzeyden yana olan duvara şöyle ufak bir sundurma yapsan, dedi. Gelenler elbiselerini falan kurutacak bir yer bulurlarsa iyi olur.

Babası da bunu doğru buluyor.

— Evet, ister, diyor.

Yine sessiz sessiz taşlarıyla uğraşıyorlar. Sonra Isak soruyor:

— Eleseus eve gelmedi, değil mi?

— Yakında gelir, diye kaçamak bir karşılık veriyor Sivert.

Eleseus böyleydi işte: Hep uzaklarda yaşamayı, günlerini yolculukta geçirmeyi seviyordu. Malları yazıp getirtemez miydi? İlle gidecek, yerinden alacak. Daha ucuza alıyormuş. Evet, belki öyle ama, yol parasına ne buyurulur? Onun kendine göre bir düşünce tarzı vardı anlaşılan. Hem sonra, o basmaları, vaftiz başlığı için renkli kurdeleleri, siyah, beyaz hasır şapkaları, uzun tütün çubuklarını niye alıyordu sanki? Yamaçtakilerden kimse almıyordu bunlardan; köydekiler de Storborg'a ancak paraları olmadığı zaman geliyorlardı. Eleseus kendine göre akıllıydı: Bir kâğıdın üzerine yazarken, ya da bir tebeşir parçasıyla hesap yaparken bir görseydiniz onu! Ahali ona hayran kalarak: Ya, sendeki akıl! diyordu. Oldukça da doğruydu bu ama, çok masraf ediyordu. Köylülerin borçlarını verdikleri yoktu; öyleyken, yine de, Brede Olsen gibi bir adam bile o kış Storborg'a gelip veresiye basma, kahve, şeker tortusu, mum falan alabilmişti.

Isak daha şimdiden Eleseus için bir kenara hayli para ayırmıştı, dükkânı, yol masrafları falan için. Madenden gelen paralardan artık pek bir şey kalmadı. Sonra ne olacak?

— Eleseus'un işleri nasıl acaba sence? diyor Isak birden.

Sivert, vakit kazanmak için:

— İşleri nasıl mı? diyor.

— Pek iyi görünmüyor.

— Hımm... Düzelecekmiş.

— Konuştun mu sen bu işi onunla?

— Hayır. Andresen öyle diyor.

Isak bunun üzerinde düşündü, başını iki yana salladı.

— Hayır, bence daha da kötü olacak diyor. Yazık oğlana.

Isak şimdi eskisinden daha karamsar; eskiden de pek iyimser

değildi ya.

Derken, Sivert bir haber patlatıyor:

— Şimdi buralara daha başkaları da geliyormuş.

— Nasıl şey o öyle?

— İki yeni çiftlik. Bizim yakınımızda toprak almışlar.

Isak, balyozu elinde, kalakalıyor. Haberdi işte bu, iyi bir haber, bundan daha iyi haber olmaz.

— On kişi oluyoruz diyor.

Yeni geleceklerin nerede toprak aldıklarını da öğreniyor. O dolaylardaki toprakları ezbere bilir o. Başını sallıyor.

— Ya, iyi yapmışlar. Yakacak odunu boldur, şurada burada kerestelik odun da vardır. Orası güneybatıya doğru alçalır. Evet...

Yerleşmeye gelenler... Hhiçbir şey durdurmuyordu onları, işte burada oturmaya daha başkaları da geliyordu. Maden ocağı fos çıkmıştı ama, toprak için daha iyi. Çöl mü, ölüm diyarı mı? Hiç de değil. Dört bir yan hayat kaynıyordu. Yeniden iki kişi, yeniden dört el iş görecek; tarlalar, çayırlar, evler. Ormanda açılan ufak yeşil yollar, bir kulübe, su; ortalıkta çocuklar, sığırlar. Eskiden atkuyruğundan başka bir şey yetişmeyen bataklıklarda ekin dalgalanıyor; yamaçlarda çayır sümbülleri başlarını sallıyorlar; sarı güneş ışığı bir evin önündeki orkidelerin içinde alev alev yanıyor, insanlar yaşıyor orada: Gidip geliyorlar, konuşuyorlar, düşünüyorlar; yeryüzüyle, gökyüzüyle kaynaşmışlar.

İşte onların ilki de şurada ayakta duruyor, yabana gelen ilk adam. Şuradan geldi, diz boyu bataklık bitkileri, fundalar arasından; güneşli bir yamaç buldu, yerleşti oraya. Ondan sonra başkaları da geldi, o geniş topraklarda çoban çığırı açtılar; daha başkaları geldi, çoban çığırı yol oldu, yukarıya arabalar çıktı. Isak ne kadar sevinse, böbürlense yeridir: Köy kurmuş, çığır açmıştı.

— Bana bak, diyor. Şu samanlığı bu yıl yapacaksak böyle ev kurulacak bir yerle falan vakit kaybetmeyelim artık.

Yeni bir şevk, yeni bir ruh; sanki yeni bir cesaret, yeni bir hayat.

X

Yoldan yukarı bir kadın çıkıyor. Sıkı bir yağmur yağıyor, kadın ıslanıyor ama, aldırdığı yok. Kafasında başka şeyler var onun... Derdi var.

Barbro bu, başkası değil... Brede'nin kızı, Barbro. Evet, derdi var; ne yapacağını bilmiyor. Bucak müdürünün evindeki işinden çıktı, köyden ayrıldı. Mesele bu.

Yoldaki çiftliklerin uzağından geçiyor; kimseyle karşılaşmak istemiyor. Nereye gittiği belli, sırtında çamaşır bohçasıyla. Evet, Maaneland'a gidiyor, yeniden orada çalışmak üzere.

Bucak müdürünün evinde çalışmaya başlayalı on ay oldu; az zaman değil, geceye, gündüze vurarak hesap ederseniz; hele sıkıntı, baskı bakımından hesap ederseniz, yüzlerce yıl. Başlangıçta katlanmıştı: Bn. Heyerdahl onu iyi tutuyordu, önlükler, temiz giyecekler seviyordu; arkasında böyle güzel elbiselerle bakkala öteberi almaya gitmek zevkti. Barbro'nun çocukluğu bu köyde geçmişti; orada oynamış, okula gitmiş, oğlan çocuklarını öpmüş, onların taşlarla, kavkılarla oynadıkları oyunlara katılmıştı; köy halkını o günlerden tanıyordu. Bir ay kadar katlanmıştı. Ondan sonra Bn. Heyerdahl onu daha da sıkı bir göz hapsine almış, hele yılbaşı şenlikleri başlayınca, baskıyı artırmıştı. Bunun sonu iyi olurdu muydu? İşleri bozmaktan başka bir şeye yaramazdı. Barbro buna hiç dayanamazdı ama, hiç olmazsa gecenin birkaç saati kendine kalıyordu; sabahın ikisinden altısına kadar az çok güvenlikteydi, az da kaçamak yapmamıştı. Nasıl oluyordu da aşçı kız haber vermiyordu, öyleyse? İyi bir kadın olsa gerek! Yo, basbayağı bir kadın. Ama, kendisi de habersiz çıkıp gidiyordu. Sıraya bindirmişlerdi bu işi.

Uzun zaman da ortaya çıkmamıştı. Barbro hiç de yüzünden

belli olacak kadar yoldan çıkmış değildi; ona ahlâksızlık kondurulamazdı. Ahlâksızlık mı? Beklenebilecek bütün direnci göstermişti. Delikanlılar yılbaşı oyunlarına çağırınca bir kere Olmaz, dedi, iki kere Olmaz, dedi ama, üçüncüsünde: İkiden altıya kadar gelmeye çalışırım, dedi. Tıpkı namuslu bir kadının yapacağı gibi: Olduğundan daha kötü görünmemek, biraz da cesaret göstermek. Hizmetçi kızdı o, bütün vakti iş görmekle geçiyordu, erkekleri kandırmaktan başka da bir eğlencesi yoktu. Bütün istediği buydu. Bn. Heyerdahl geldi, ona öğüt geçti... Enayiliğine doymasın! Barbro Bergen'de bulunmuştu, gazeteleri okumuştu, tiyatroya gitmişti! Toy bir köy kuzusu değildi.

Gel gelelim, Bn. Heyerdahl en sonunda kuşkulanmış olmalıydı. Bir gün sabahın üçünde hizmetçilerin odasına geliyor, Barbro! diye sesleniyor.

Aşçı kız:

— Efendim, diyor.

— Barbro'yu istiyorum ben. Yok mu? Aç kapıyı.

Aşçı kız kapıyı açıyor, aralarında sözleştikleri gibi anlatıyor: Barbro bir dakika için eve gitmiş. Eve mi gitmiş, gecenin bu saatinde? Bn. Heyerdahl söylemediğini bırakmıyor. Sabahleyin de bir curcuna: Brede'yi çağırıyorlar, Bn. Heyerdahl soruyor:

— Dün gece Barbro sizin evde miydi... Saat üçte?

Brede hazırlıklı değildir ama,

— Saat üçte mi? diyor. Evet, evet, tamam. Geç vakte kadar oturduk, konuşacağımız bir şey vardı, diyor Brede.

Bunun üzerine, bucak müdürünün hanımı birtakım haller takınarak bildiriyor:

— Barbro artık geceleyin dışarı çıkmayacak.

— Peki, peki, diyor Brede.

— Bu evde oldukça geceleyin dışarı çıkmayacak.

Barbro'nun babası:

— Peki, peki, diyor. Bak, Barbro, sana söylüyorum.

Hanımı da:

— Annenle babanı görmeye ara sıra gündüz gidebilirsin, diyor.

Bn. Heyerdahl cin gibi bir kadındı, kuşkusu öyle kolay kolay kaybolmadı. Bir hafta bekledi, bir sabah saat dörtte denedi.

— Barbro! diye seslendi.

O gece aşçının sırasıymış; Barbro evdeydi. Hizmetçilerin odası melek yuvasıydı. Hanım çabucak bir şey bulmak zorunda kaldı.

— Dün gece çamaşırları içeri aldın mı?

— Aldım.

— İyi ettin. Çok sert bir rüzgâr esiyor... İyi geceler.

Hayır, Bn. Heyerdahl'ın hiç de hoşuna gitmiyordu gece yarısı kocasının uyandırması üzerine, parmaklarının ucuna basa basa hizmetçilerin odasına gidip evdeler mi diye bakmak. Ne yaparlarsa yapsınlardı, bir daha hiç de rahatını bozmayacaktı.

Böylece, Barbro bütün yıl işinde kalabilirdi ama, bir talihsizlik oldu, başka bir şey değil. Birkaç gün önce olmuştu bu iş.

Bir sabah erkenden mutfakta, Barbro aşçı kızla konuşuyordu, konuştukları havadan sudan şeyler de değildi. Bir ara, hanımlarını unutarak, seslerini yükselttiler. Aşçı kız alçağın biriymiş, oyunbozanlık etmiş: O gece, sırası değilken sokağa çıkmış, çünkü pazar gecesiymiş. Ne mazeret ileri sürecekmiş? Amerika'ya gitmek üzere olan sevgili kız kardeşine güle güle demeye mi gitmiş? Hayır, hiç de değil. Aşçı kız mazeret falan ileri sürmedi, açıkça söyledi: Hanidir pazar gecesi hiç dışarı çıkmamış.

Barbro:

— Arkadaşlığın, insanlığın zerresi yok sende! dedi.

İşte hanım kapıdaydı. Belki sırf kızların gürültüsüne gelmişti ama, şimdi durmuş Barbro'ya şöyle yakından bir bakıyordu, Barbro'nun göğsündeki önlüğüne. Evet, ileri doğru uzanmış, pek yakından bakıyordu. Sıkıntılı bir ân geçti. Sonra Bn. Heyerdahl

birden haykırarak kapıya doğru geri geri çekiliyor. Barbro içinden: Ne var allahaşkına? diyor, üzerine bakıyor. Herregud! pire... Başka bir şey değil! Barbro kendini tutamıyor, gülümsüyor, nazik durumlarda nasıl davranacağını bildiği, buna alışık olduğu için, hemen pireye bir fiske vuruyor.

— Yere mi atıyorsun! diye haykırıyor Bn. Heyerdahl. Çıldırdın mı sen, kız! Al onu yerden bakayım!

Barbro başlıyor yerlere bakınarak pireyi aramaya; yine zekâsını kullanıyor: Hayvanı yakalamış gibi yapıyor, sözde tutup ateşe atıyor.

Hanımı öfkeyle:

— Nereden geldi sana bu? diye soruyor.

— Nereden mi geldi?

— Evet, bunu öğrenmek istiyorum.

İşte burada Barbro bir yanlışlık yapıyor. Bakkaldan dese ya... O zaman mesele kalmazdı. Hayır. Pirenin nereden geldiğini bilmiyormuş ama, aşçı kızdan geldi sanıyormuş.

Aşçı kız birden köpürüyor:

— Benden mi! Pirelerini başkasının üstüne atmaya kalkma bakayım!

— Evet ama, dün gece dışarı sen çıktın?

Bir yanlışlık daha! Bunu hiç söylemeyecekti. Aşçı kız artık niye sussun? Hepsini anlattı, Barbro'nun geceleri dışarı çıktığını söyledi. Bn. Heyerdahl pek kızdı buna. Aşçı kıza aldırdığı yok; Barbro'yu parmağına dolamış, çünkü bu kızın namusluluğuna mahkemede tanıklık etmiştir. Barbro saz gibi başını önüne eğse de utanarak yere baksaydı, ilerisi için türlü çeşit söz verseydi, iş yine de düzelirdi ama, ne gezer! Hanımı onun uğruna bütün yaptıklarını hatırlatmak zorunda kalıyor; bunun üzerine de Barbro ne yapsa beğenirsiniz? Karşılık vermeye kalkıyor... Evet, ondaki deliliğe bakın ki ulu orta şeyler söylüyor. Kim bilir, belki de göründüğünden daha kurnazdı: Belki, artık bu işe bir son vermek, oradan çıkıp gitmek istiyordu da

onun için mahsus öyle yapıyordu.

Hanımı:

— Ben seni kanunun pençesinden kurtarayım da sen bana bunu yap! diyor.

Barbro da buna:

— Kurtarmasaydın keşke, diye karşılık veriyor.

Hanımı:

— Yaptığım iyiliğe karşılık senden bunu duyacaktım ha? diyor.

Barbro:

— Uzatmayalım, diyor. Topu topu bir iki ay yatardım, olur biter di.

Bn. Heyerdahl'ın bir ân dili tutuluyor; evet, hiçbir şey söyleye meden öyle kalakalıyor, yalnız ağzı açılıp kapanıyor. Ondan sonra da ağzından çıkan ilk söz

— Defol git! oluyor. Bir daha yüzünü görmeyeyim!

Barbro da:

— Nasıl isterseniz, diyor.

Ondan sonra birkaç gün Barbro annesiyle babasının yanında kalmıştı ama, boyuna orada kalmazdı ki. Evet, annesi kahve satıyordu, eve de bir hayli insan gelip gidiyordu ama, Barbro bununla geçinemezdi. Kim bilir, yeniden bir yer edinmek istemesinde belki kendine göre başka bir düşündüğü de vardı. İşte bugün, çamaşır torbasını sırtına vurmuş, fundalıklara doğru yola koyulmuştu. Şimdi bir mesele vardı: Axel Ström onu yeniden yanına alacak mıydı acaba? Her neyse, evlenme kâğıtlarını o pazar kiliseye astırtmıştı artık.

Yağmur yağıyor, yer çamur, Barbro bata çıka gidiyor. Akşam olmak üzere ama, yılın bu mevsiminde daha karanlık basmaz. Zavallı Barbro... Gözünü budaktan esirgemiyor, bunu da herhangi bir iş gibi canla, başla yapıyor. Bir yer bulmak, savaşmaya orada yeniden başlamak zorunda. Doğrusunu isterseniz, o hiçbir zaman

gözünü budaktan esirgememiş, hiçbir zaman işi tembelliğe vurmamıştır; vücudunun bozulmayışı da bundan. Barbro her şeyi çabuk kapar, çabucak öğreniverir, çoğu vakit de kendini helak edercesine. Başka ne yapabilir ki? Gerekince kendini kurtarmasını, bir badireden bir badireye atlayıvermesini öğrenmiştir; ama, iyi huylarını da kaybetmemiştir: Bir çocuğun ölümü karşısında kılı kıpırdamaz ama, yine de çocuklara şeker verir. Sonra, müziğe yatkın kulağı vardır: Çok tatlı, düzgün gitar çalar, bir yandan da o çatlak sesiyle türkü söyleyerek; hoş, biraz yanık bir türkü. Gözünü budaktan sakınır mı? Hayır; gerçekten, o kadar az sakınır ki, kendini ziyan etmiş, yine de ona bir şey kaybetmiş gibi gelmemiştir. Ara sıra ağlar, hayatındaki bir şeyden dolayı yüreği parçalanır; e, bu da olağan bir şey; söylediği türkülere uyan bir şey; şiir yanı, cana yakın tatlılığı bu onun: Kendini de, birçok kişiyi de bununla kandırmıştır. Bu akşam gitarını da yanına alabilseydi gidince Axel'e biraz çalardı.

Oraya varışını mahsus akşam vaktine getiriyor. Vardığında Maaneland'da ses soluk yok. Bakıyor: Axel ot biçmeye çoktan başlamış, evin yanındaki otlar kesilmiş, bir kısmı da çoktan içeri alınmış. Sonra düşünüyor: Oline, yaşlı olduğu için, küçük odada yatıyordur, Axel de dışarıda samanlıkta, kendisinin yattığı gibi.

Pek iyi bildiği kapıya gidiyor, hırsız gibi soluğunu tutarak.

— Axel! diye sesleniyor.

Axel:

— Ne var? diye soruyor hemen.

Barbro:

— Bir şey yok, ben geldim diyor, içeri giriyor. Bu gece beni misafir edebilir misin? diyor.

Axel ona şöyle bir bakıyor, kafası ağır işliyor; orada, iç çamaşırıyla, oturmuş, ona öyle bakıyor.

— Sensin ha? diyor. E, nereye gidiyorsun?

ona bakar bu, diyor.

Axel bunun üzerinde düşünüyor.

— Bulunduğun yerde kalmayacak mısın artık? diyor.

— Hayır, bucak müdürünün evini bıraktım ben.

Axel:

— Evet, yaz için yardımcı isterim elbette ama, diyor, yine buraya gelmek istemen neden?

Barbro bunu geçiştirerek:

— Yo, düşünme beni, diyor. Yarın yine giderim. Sellanraa'ya giderim, tepeyi aşarım. Bana bir yer var orada.

— Biriyle mi anlaştın orada?

— Evet.

Axel yine:

— Yaza yardımcı isterim belki, diyor.

Barbro baştan aşağı ıslanmış. Torbasında başka çamaşırı var, değişmeli.

Axel:

— Bana aldırma diyor, biraz kapıya doğru gidiyor, pek değil.

Barbro ıslak çamaşırlarını çıkarıyor. Bir yandan da konuşuyorlar, Axel sık sık başını ondan yana çeviriyor.

Barbro:

— Şimdi biraz dışarı çıksan iyi olur, diyor.

— Dışarı mı çıkayım? diyor Axel. Hiç de dışarı çıkılacak hava değil.

Çıkmıyor, kalıyor orada, kızı gittikçe daha soyunuk görüyor. Gözlerini bir türlü çekemiyor. Barbro da öyle düşüncesiz ki: Islakları çıkardıkça kuruları parça parça giyebilirdi; hayır. İç gömleği incecik, vücuduna yapışmış. Bir omzundan bir düğmeyi çözüyor, yana dönüyor. Yeni bir şey değil bu onun için. Axel ölü gibi sessiz.

Barbro'nun, bir iki el hareketiyle, en son kalan elbisesini de sıyırıverdiğini görüyor. Kız pek ustaca yapmıştır bunu, ona sorarsanız, işte, Barbro, kendini unutmuş, orada öyle duruyor...

Bir süre sonra, yattıkları yerde, konuşuyorlar. Evet, Axel yaz için yardımcı istiyormuş elbette.

Barbro:

— Bana da öyle söylemişlerdi, diyor.

Axel ot biçmeye, otları kaldırmaya tek başına başlamıştı. Bu işin onun için ne kadar zor olduğunu Barbro kendisi de bilirmiş. A, Barbro anlayışlıdır. Öte yandan, daha önce onu bırakıp Barbro kendisi kaçmıştı; yardımcısız bırakmıştı onu, Axel bunu unutamıyordu. Sonra, Barbro yüzüklerini de alıp gitmişti ayrıca. Üstüne üstelik, gazete de boyuna geliyordu -olacak şey miydi- o Bergen gazetesinden Axel'in kurtulamayacağı anlaşılıyordu; bir yıl sonra bunların parasını vermek zorunda kalacaktı.

Barbro, yine ondan yana çıkarak:

— Ayıp ediyorlar doğrusu, diyor.

Onun böyle kuzu gibi, pek tatlı davrandığını görünce Axel de ona karşı katı yürekli davranamazdı elbette. Şu telgraf işini babasının elinden aldığı için Barbro'nun ona kızmış olmasına hak veriyordu.

— Buna gelince, dedi, Baban isterse bu işi benden geri alabilir; istemiyorum artık, vakit kaybından başka bir şey değil.

— Ya, diyor Barbro.

Axel biraz düşündü, sonra açıktan açığa sordu:

— E, ne diyorsun bakayım: Yalnız yaz için mi gelmek istiyorsun?

Barbro:

— Yo diyor, sen nasıl istersen.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Evet, sen nasıl istersen, benim için hepsi bir. Benden hiç

kuşkulanmayabilirsin artık.

— Hımm...

— Yo, doğru söylüyorum. Evlilik kâğıtlarını astırttım bile.

— Hımm... hiç de kötü değildi.

Axel yattığı yerde bunu uzun uzun düşündü. Barbro bu sefer işi ciddiye alıyorsa, geçen seferki gibi utanmazca aldatmazsa, kendisinin de bir kadını, ömrü boyunca bir yardımcısı olacaktı.

— Bizim oralı bir kadın var, onu getirtebilirdim, dedi. Gelirim, diye yazmıştı ama, Amerika'dan buraya kadar yol parasını ben vermek zorunda kalacaktım.

— O! Amerika'da, öyle mi? diyor Barbro.

— Evet. Geçen yıl gitmişti ama, kalmak istemiyormuş.

Barbro:

— Boş ver ona, diyor. Ben ne olurum sonra! diyor, nazlı, üzgün bir hal alıyor.

— Hayır, hayır. Onun için kesin söz vermedim ya.

Bunun üzerine, Barbro da bir gösteriş yapmak zorunda kalıyor, Bergen'de bir delikanlıyı nasıl tavladığını açıkça anlatıyor: Oğlan büyük bir bira fabrikasında araba sürücüsüymüş, hayli büyük bir iş, iyi bir durum.

Barbro:

— Pek üzülecek şimdi diyor, ufak bir hıçkırık koparıyor. Ama, ne var, biliyor musun Axel: iki kişi senle ben gibi böyle bunca zaman birlikte yaşadı mıydı... Benim elimde değil dünyada unutamıyorum Sen istediğin kadar unut beni.

— Ne! Ben mi? diyor Axel. Hayır, orada öyle yatıp da bunun için ağlama, yavrum, çünkü ben seni hiç unutmadım.

Barbro:

— E... diyor, duralıyor. O açıklamayı yaptıktan sonra daha çok rahatlamıştır. Her neyse diyor, artık ihtiyaç kalmadığına göre kadı-

nın bütün o yol parasını çekmek...

Akıl veriyor ona: Bu işin üstünde hiç durmamalıymış artık; pek pahalıya gelecekmiş; hem artık ihtiyaç da kalmamış. Axel'i mutlu etmeyi Barbro kendi üzerine alıyor gibi.

Bütün gece boyunca konuştular, anlaştılar. Yabancı gibi değillerdi; her şeyi önceden konuşmuşlardı. Gerekli evlilik töreni Ermiş Olaf Günü ile harmandan önce yapılacaktı. Hiçbir şeyi gizlemek zorunda değillerdi, Barbro da şimdi her şeyi çabucak tamamına erdirmek için pek acele ediyordu. Axel de onun acelesine hiç şaşmıyor, içine hiçbir kuşku girmiyordu; kuşkulanmak şöyle dursun, önün bu halini gördükçe koltukları kabarıyor, cesaret buluyordu. Evet, tarla işçisiydi o elbette, derisi kalın bir adam; hiçbir şeyi gözünde güzelleştirmeye, ölçüsüz bir incelik göstermeye alışık değildi; yapmak zorunda olduğu şeyler vardı, bir şey yararlı mı, değil mi, ilk önce ona bakardı. Üstelik, işte Barbro, yepyeni, pek güzel, yine karşısına çıkmıştı; ona karşı pek iyi, eskisinden daha tatlı davranıyordu. Elma gibiydi, Axel de onu ısırdı. Evlilik kâğıtları çoktan askıya çıkmıştı.

Ölü çocuğa, duruşmaya gelince, ikisi de lafını etmediler.

Ama Oline'den söz açtılar, onu başlarından nasıl atacaklarını konuştular.

Barbro:

— Evet, gitmeli o, diyordu. Ona hiçbir şey borçlu değiliz ki, dedikodu kumkumasından, kötülük kumkumasından başka bir şey değil o.

Oline'ye yol vermek meğer hiç de kolay değilmiş.

Daha o sabah, Barbro'nun göründüğü sabah, Oline akıbetinin ne olacağını anlamıştı besbelli. Hemen nevri dönmüştü ama, belli etmemeye çalıştı, dışarı bir iskemle çekti.

O güne kadar Maaneland'da geçinip gitmişlerdi: Axel su taşımış, odun taşımış, ağır işleri yapmıştı, Oline de geri kalanları. Gitgide, ömrünün geri kalanını orada geçirmeye iyice niyetlenmişti. Şimdi Barbro gelmiş, bunu alt üst etmişti.

— Evde bir damla kahve olsaydı sana pişirirdim, dedi. Uzağa gidiyorsun sanırım, ha?

— Yo.

— O! Uzağa gitmiyor musun?

— Yo.

— A, benim neyime gerek, öyle ya. Yine aşağı iniyorsun sanırım, ha?

— Yo. Aşağı da inmiyorum. Şimdilik burada kalıyorum.

— Burada kalıyorsun, öyle mi?

— Ya, burada kalıyorum elbette.

Oline bir ara duruyor, siyaset dolu o yaşlı kafasını kullanıyor.

— E, iyi diyor. Ben de kurtulurum öyleyse. Sevinirim doğrusu buna.

Barbro, alayla:

— Oh ho! diyor, Axel sana karşı pek sert davrandı, öyle mi?

— Sert mi davrandı? Axel! Benim gibi yaşlı bir kişinin sözlerine bakma sen; birkaç günlük ömrüm daha kaldı şurada, sonumu bekliyorum. Axel baba olmuştur bana, gece, gündüz... Ulu Tanrı'nın elçisi olmuştur, bak sana yeminle söyleyeyim. Ama, düşün ki benim kilerden kimse yok burada, bir yabancının damı altında tek başımı yaşıyorum, semtime kimse uğramıyor, hısım akrabam dağların ardında...

Böyle diyordu ama, Oline yine de kaldı. Onu başlarından ancak evlendikten sonra atabileceklerdi. Oline'nin gitmeye yine hiç gönlü yoktu ama, en sonunda Peki, dedi: Onlar ne kadar isterlerse o kadar kalacakmış; kiliseye indiklerinde eve, sığırlara falan bakarmış. İki gün böyle geçti. Evlenip geldiler, Oline yine gitmedi. Her gün ertesi güne atıyordu: Bir gün keyfi yokmuş; ertesi gün yağmur yağacakmış. O! Maaneland'da yemekler pek değişmişti şimdi; hayat bambaşka olmuştu, kahve bambaşkaydı. O! hiçbir şeyden çekinmiyordu şu Oline. Kendisi daha iyi bilirken, yine de Barbro'ya akıl

danışıyordu:

— Ne dersin, inekleri oldukları yerde, sırayla mı sağsam, yoksa ilk önce Bordelin inekten mi başlasam?

— Nasıl istersen öyle yap.

Oline:

— Yo, bunu hep söylerim! diye haykırıyor. Sen dünya gördün, büyük insanlar, kibar kişiler arasında yaşadın, her şeyi öğrendin. Ben öyle mi!

Evet, Oline hiçbir şeyden çekinmiyordu, bütün gün kızı tavlamaya çalışıyordu. Oturuyor, boyuna anlatıyordu: Barbro'nun babasıyla nasıl ahbapmışlar, nasıl iyi geçinirlermiş! Birlikte ne güzel günler geçirmişler! Brede Olsen ne hoş, ne zengin, üstelik ne de iyi bir adammış! Ağzından bir tek kötü laf çıkmazmış.

Ama, bu böyle sürüp gidemezdi. Oline'yi artık orada tutmayı ne Axel istiyordu, ne de Barbro; onun bütün işlerini Barbro üzerine almıştı. Oline şikâyet etmiyordu ama, genç hanımına ters ters bakıyor, tutumunu da hiç değiştirmiyordu.

— Evet, kibar kişiler, doğru. Axel geçen harman vakti bir ara şehre inmişti. Orada rastlamışsındır belki? Evet, sen Bergen'deydin o sırada. Ya, şehre indi, ot biçme makinesiyle tarak makinesini almaya. Sellanraa'dakiler senin yanında hiç kalır. Dünyada boy ölçüşemezler!

Şimdi ara sıra iğneli sözler de etmeye başlamıştı ama, bu bile para etmiyordu artık; ikisi de korkmuyorlardı ondan. Axel bir gün ona artık gitmesini açıkça söyledi.

Oline:

— Gidecek miyim? diyor. Nasıl? Yerde sürüne sürüne, öyle mi?

Hayır, gitmeyecekmiş. Mazereti de şu: Pek bitkin düşmüş, bacakları tutmuyormuş, işin kötüsüne bakın ki, işi elinden alınıp da kendisine yapacak bir şey kalmayınca, gerçekten çöktü, bayağı hasta oldu. Öyleyken, yine de bir hafta kadar ortalıkta gezindi durdu. Axel ona kızgın kızgın bakıyordu. Oline sırf hınzırlığından

gitmiyordu. En sonunda yatağa düştü.

Şimdi orada öyle yatıyordu; ölümünü bekleyerek değil, yeniden ayağa kalkabileceği günleri sayarak. Hekim getirmelerini istedi; daha başında işitilmiş şey değildi bu.

Axel:

— Hekim mi? dedi. Çıldırdın mı sen?

Oline, anlayamamış gibi, pek tatlı bir sesle:

— O da ne demek? dedi.

Evet, pek yumuşak, pek tatlı bir dille konuşuyordu. Onlara yük olmayacağını düşünerek seviniyordu çünkü; hekimin parasını kendi si verebilirmiş.

Axel:

— O! Verebilir misin? dedi.

Oline:

— A, veremez miyim? dedi. E, siz beni burada aptal bir hayvan gibi ölümle karşı karşıya bırakacak değilsiniz ya?

Burada lafa Barbro da karıştı, düşüncesizlik etti:

— E, neden şikâyet ediyorsun yani, sorabilir miyim? dedi. Yemeğini falan getiriyorum işte. Kahveye gelince, içmesen iyi edersin, dedim; bu da, senin iyiliğin için.

Oline, gözlerini başka yana çevirerek, ona bakmadan:

— Barbro mu bu? diyor. Evet, pek bitkin bir hali var Oline'nin; gözleri böyle içeri içeri dönünce pek acınacak bir hal alıyor. Evet, dediğin doğru belki ama, Barbro, bir damlacık kahvenin zararı dokunmaz bana, bir kaşıkçık, çok değil.

Barbro:

— Ben senin yerinde olsaydım şu sırada kahveden başka şeyler düşünürdüm diyor.

Oline de buna karşılık:

— Ya, dediğim gibi diyor. Sen kimsenin ölümünü istemezsin; iyi olsunlar, yaşasınlar istersin. Ne o?... Evet, burada yattığım yerde hayaller görüyorum... Sen çocuk mu bekliyorsun, Barbro?

Barbro, öfkeyle:

— Neler söylüyorsun! diye haykırıyor, yine başlıyor: Ah! seni şimdi tutup gübre yığınının içine atarsam böyle pis pis konuşmak nasıl olurmuş anlarsın!

Bunun üzerine, sakat kadın bir ara konuşmadı. Düşünür gibiydi; gülümsemek istiyormuş da korkuyormuş gibi dudakları titriyordu.

— Dün gece bir haykırış işittim, diyor.

Axel:

— Sayıklamaya başladı, diye fısıldıyor.

— Hayır, sayıklamıyorum. Biri haykırıyor gibi geldi. Ormandan, belki de yukarıdan çaydan. Tuhaf bir haykırış... bir çocuk haykırıyor gibi. Barbro dışarı mı çıkmıştı?

Axel:

— E, bıktım senin saçmalarından! diyor.

— Saçma diyorsun sen buna ha? Sayıklıyorum, öyle mi? Hiç de öyle değil, diyor Oline. Hayır, Tanrı beni daha yanına çağırmıyor, burada neler olup bitiyor, çok iyi biliyorum ben çünkü. Yine ayağa kalkacağım, korkmayın. Ama, sen gidip hekim getirsen iyi edersin, Axel. Hani bana bir inek verecektin, ne oldu?

— İnek mi? Ne ineği?

— Söz vermiştin. Bordelin'i mi verecektin?

— Saçmalıyorsun, diyor Axel.

— Hayatını kurtardığım gün söz vermiştin, bana bir inek verecektin, biliyorsun ya.

— Hayır, hiç öyle bir şey bilmiyorum.

Bunun üzerine, Oline başını kaldırıp ona şöyle bir bakıyor. Rengi kül gibi, başında saç kalmamış; upuzun, sıska bir boynun üzerin-

de doğrulmuş bir baş... Bir büyücü kadın gibi, masallardan fırlamış bir dev anası gibi çirkin. Axel gözlerini dikmiş, ona öyle bakıyor, elini de arkaya atmış, kapının tokmağını arıyor.

— Ya diyor Oline, demek öyle? E, peki, kapat artık bunu Bugünden sonra inek olmadan da yaşayabilirim, bir daha da lafını edecek değilim. Ama, nasıl bir adam olduğunu bugün gösterdin işte Artık biliyorum. Bir gün olup hatırlayacağım.

Gel gelelim, Oline o gece öldü... O gece bir ara ölmüş, ertesi sabah geldiklerinde buz gibiydi.

Oline... Yaşlı bir yaratık. Doğdu, öldü...

* * *

Axel için de, Barbro için de üzüntü olmadı onu toprağa vermek Temelli kurtulmuşlardı ondan. Artık diken üstünde yaşamayacaklardı, rahat edeceklerdi. Barbro yine dişlerinden çok çekiyor; bunun dışında, her şey yolunda. Ama boyuna yüzüne tuttuğu şu yün atkı yok mu! Bir laf edeceği zaman yana çekiyor. Pek dertti, doğrusu. Şu diş ağrısına da Axel bir türlü akıl erdiremiyor. Barbro'nun lokmasını dikkatli çiğnediğini görüyordu elbette ama, ağzında bir dişi bile eksik değildi.

— Yeni diş taktırmamış mıydın sen? diye soruyor.

— Evet, taktırdım.

— E, onlar da mı ağrıyor?

Barbro sinirlenerek:

— Ah! Senin şu aptallığın! diyor. Oysa, Axel pek içten sormuştur bunu. Barbro bu sinirlilik arasında, durumu açığa vuruyor: Halimi görmüyor musun?

— Ne varmış halinde? Axel yakından bakıyor, onu pek sapasağlam buluyor. A, yoksa... yine mi çocuk? diyor.

Barbro:

— A, biliyorsun işte, diyor.

Axel ona şaşkın şaşkın bakıyor. Kafası ağır işler ya, oturmuş

orada sayıyor:

— Bir hafta, iki hafta, üçüncü hafta... Yo, nereden bilecekmişim... diyor.

Bu tartışma üzerine Barbro'nun artık sabrı taşıyor, patlıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, derin bir yara almış hayvan gibi haykırıyor:

— Yo, istersen al götür beni de toprağa göm, kurtulursun benden!

Tuhaf şey! Kadınlar da nelere ağlıyorlar!

Axel onu toprağa gömmeyi aklından bile geçilmemişti; derisi kalın bir adamdır o, hep işe yarayacak şeyler arar, çiçeklerle kaplanmış toprakla işi yok onun.

— Demek bu yaz tarlada çalışamayacaksın? diyor.

Barbro, yine korkuya kapılarak:

— Çalışamayacak mıyım? diyor.

Sonra... Tuhaf şey! Kadınlar da nelere gülüyorlar! Axel bunu böyle gördüğü için Barbro'yu öyle güldürdü ki! Sinirleri boşandı.

— İki kişinin işini yapacağım! O! göreceksin bak, Axel! Beni hangi işe koşarsan yapacağım, dahasını da yapacağım. Kendimi öldüresiye çalışacağım, valla; sağol diyeceğim sana, bu halimle bana katlanırsan.

Bundan sonra yine gözyaşları, gülmeler, okşamalar. Dağ başında ikisi; tedirgin edecek kimse yok... Yaz sıcağında kapılar açık, sinek vızıltıları. Barbro da öyle tatlı, öyle uysal ki! Evet, Axel onu istediği gibi kullanabilirdi, pek uysaldı.

Güneş battıktan sonra Axel, durmuş, ot biçme makinesine atı koşuyor; yarına hazır olmak üzere biçeceği az bir şey daha var. Barbro evden dışarı fırlayıp koşa koşa geliyor, önemli bir haberi varmış gibi.

— Axel, diyor, nasıl oldu da Amerika'dan birini getirtmeyi düşündün? Kadın buraya gelinceye kadar kış gelirdi, o vakit de ne işe yarar?

Bu onun aklına yeni gelmişti. Durmamış, koşa koşa gelip, sanki önemli bir habermiş gibi, söylemişti.

Hiç de önemli değildi. Axel daha başlangıçtan biliyordu ki, Barbro'yu yanına alırsa bütün yıl için kendine yardımcı bulmuş olacaktı. Axel'de öyle acaba falan yoktu; başı havalarda düşünmezdi o. Şimdi onun işlere bakacak kadını vardı ya, kendisi şu telgraf işiyle biraz uğraşabilirdi. Yılda epey paraydı bu; topraktan ancak kendini geçindirecek kadar gelir sağladığına, pek az bir şey satabildiğine göre, bu para hiç de yabana atılır bir şey değildi.

Bütün bunlar sağlam hesap; sağlam gerçek. Telgraf işinde Brede'den yana da korkusu yoktu artık; onun damadı olmuştu şimdi.

Evet, Axel için işler artık pek yolunda, pek tıkırında gidiyor.

XI

Günler geçiyor. Kış geçti, bahar geliyor yine. Isak bir gün köye inmek zorunda. Niçin inmesin? Ne için iniyormuş?

— Yo, bilmiyorum, diyor.

Ama, arabayı güzelce temizletiyor, oturacak yeri koyuyor, çekip gidiyor. Arabaya bir hayli yiyecek falan da almış. Niçin almasın? Storborg'a, Eleseus'a götürüyor. Sellanraa'dan bir kere olsun araba kalkmaz ki, Eleseus'a bir şey götürmesin.

Isak'ın arabayla fundalıktan aşağı inmesi az önemli bir olay değildi, çünkü pek seyrek inerdi, onun yerine hep Sivert giderdi.

Aşağıya inerken en yakın iki çiftlikten ahali kapılara çıkıyor, birbirine:

— Isak geçiyor! Bugün aşağı niye iniyor acaba? diyor.

Maaneland'a kadar inince, işte, Barbro da, kucağında çocuk, cam pencerenin önünde.

— Isak geçiyor! diyor.

Storborg'a geliyor, dizginleri çekiyor:

— Prrrrt. Eleseus evde mi?

Eleseus dışarı çıkıyor. Evet, evdeymiş; daha gitmemiş ama, gitmek üzereymiş... Güneydeki şehirlere bahar gezisine.

— Bunları annen gönderdi, diyor babası. Nedir, bilmiyorum ama, pek bir şey değil, sanırım.

Eleseus babasının getirdiklerini alıyor,

— Sağol diyor. Mektup falan yok muydu? diye soruyor.

— Var, diyor babası, ceplerini karıştırıyor.

Rebecca'danmış sanırım bu.

Eleseus mektubu alıyor. İşte bunu bekliyordu o da. Elliyor, elini dolu dolu geliyor,

— İyi ki tam vaktinde geldin diyor babasına. Gitmeme daha iki gün vardı ama, olsun. Biraz beklersen, benim bavulu da aşağıya kadar indiriverirsin.

Isak arabadan iniyor, atı bağlıyor, oralarda şöyle bir dolaşmaya çıkıyor. Andresen'cik Eleseus'un yanında toprak işçisi olarak hiç de kötü çalışmamış; evet, Sivert de atlarla Sellanraa'dan ona yardıma geldi, orası öyle ama, yine kendi payına da hayli iş yapmış: Çamurları akıtmış, kendi de bir adam tutup hendeklere taş duvar ördürtmüş. Anlaşılan, o yıl da, gelecek yıl da Storborg'dan ot alamayacaklar, çünkü Eleseus'un da kendi atı olacak. Andresen sayesinde, onun şu toprakları işlemesi sayesinde.

Biraz sonra, Eleseus aşağıya doğru sesleniyor: Bavulunu hazırlamış. Görünüşe bakılırsa, kendi de hazır: Arkasında güzel bir lacivert takım elbise, beyaz yakalık, ayağında lastik, elinde baston. Evet, iki gün vapur bekleyecek ama, olsun; köyde kalır; ha burada olmuş, ha orada, hepsi bir onun için.

Derken, baba oğul arabayla yola koyuluyorlar. Andresen dükkânın kapısından onları uğurluyor, iyi yolculuklar diliyor.

Isak'ın aklı oğlunda. Oturacak yeri ona verecek ama, Eleseus olmaz diyor, onun yanına oturuyor. Breidablik'e geliyorlar. Birden, Eleseus bir şey unutmuş.

Babası:

— Prrrt! diye atı durduruyor. Ne unuttun? diye soruyor.

O! şemsiyesini unutmuş! Eleseus şemsiyesini unutmuştu ama, şimdi bunu anlatamaz ki!

— Aldırma, sür arabayı! diyor.

— Hayır, sür arabayı!

Ama canı da sıkılmıştı. Nasıl da unutmuştu, yahu? Babası bekliyor diye, acele etmişti... E, neyse, Trondhjem'e gidince yeni bir şemsiye alırdı. Ha bir şemsiyesi olmuş, ha iki, ne çıkardı! Ama, yine de Eleseus'un keyfi kaçmıştı; o kadar ki, arabadan aşağı atlıyor, arkadan yayan yürüyor.

Ondan sonra pek konuşmadılar, çünkü her seferinde Isak dönüp omzunun üzerinden konuşmak zorunda kalıyordu.

— Ne kadar kalacaksın? diye soruyor.

Eleseus:

— E, üç hafta belki diyor, çok çok bir ay.

Babası şaşıyormuş nasıl oluyormuş da büyük şehirlerde insan yolunu şaşırıp kaybolmuyormuş. Eleseus da buna karşılık diyor ki kendisi büyük şehirlerde yaşamaya alışmış, hiç, ama ömründe hiç kaybolmamış.

Isak orada öyle tek başına oturmayı kendine ayıp sayıyor,

— Hadi, biraz da sen gel sür arabayı, ben yorulmaya başladım, diye sesleniyor.

Eleseus bırakmıyor babası yere insin, çıkıyor yine onun yanına oturuyor. Ama, ilk önce bir şey yemeleri gerek... Isak'ın o pek dolu çıkınından. Sonra yine yola koyuluyorlar. En aşağıdaki o iki çiftliğe geliyorlar. Köye yaklaştıkları nasıl da belli: İki evin de sokağa bakan o ufacık pencerelerinde beyaz perde var, samanlığın üzerine de Anayasa Günü şerefine bayrak direği dikilmiş. Araba geçerken o iki yeni çiftliktekiler de Isak geçiyor, dediler.

Eleseus en sonunda kendi işlerini, kendi değerli varlığını düşünmeyi bırakıyor da:

— Bugün köye niye iniyorsun? diye soruyor.

Babası:

— Hımm... Pek bir işim yok diyor, duruyor. Sonra düşünüyor ki, nasıl olsa Eleseus gidiyor, söylemekten bir zarar gelmez. Şu demir-

cinin kızı var ya, Jensine... Onun için gidiyorum diyor. Evet, bu kadarını açıkça söylüyor.

Eleseus:

— Bunun için sen kendin gidiyorsun? Sivert gidemez miydi? diyor. Eleseus bu kadar biliyordu işte; bu kadar bildiği için de Jensine'yi aramaya Sivert demircinin evine gidebilir sanıyordu. Jensine kendine pek değer verdiği için Sellanraa'yı bırakıp gitmişti.

Yo, bıldır ot kaldırma işi pek ters gitmişti doğrusu. Inger elinden geldiği kadar kaldırmıştı, söz verdiği gibi; Leopoldine de payına düşeni yapmıştı; atın çektiği makine de caba. Ama, ot pek ağır şeydi, tarlalar da büyüktü. Sellanraa hayli geniş bir yerdi artık; kadınların başka işleri de vardı: Sığırlara bakılacak, yemek yapılacaktı, hem de hepsi saatinde; tereyağı, peynir yapılacak, çamaşırlar yıkanacak, ekmek pişirilecekti. Ana kız ellerinden geldiği kadar çalışıyorlardı. Isak bir daha böyle bir yaz geçirmek niyetinde değildi. Sessizce karar vermişti: Kandırabilirse yine Jensine'yi getirecekti. Inger de artık sesini çıkarmamıştı. Yine aklı başına gelmişti. Nasıl istersen öyle yap demişti. Evet, Inger artık makul bir kadın olmuştu; az şey değildi bir kadının sapıttıktan sonra aklının başına gelmesi. Inger'in ateşi sönmüştü artık; kanı kaynamıyordu artık, kış soğutmuştu onu. Ancak gereği kadar ateşi kalmıştı. Gittikçe daha enine, boyuna, daha gösterişli bir kadın oluyordu. Solmaması, azar azar eriyip sönmemesi gereken güzel bir kadın, ömrünün sonlarına doğru yeniden çiçek açmıştı, yeterdi artık.

Bir şey nasıl olur, kim söyleyebilir ki? Hiçbir şey bir tek nedenden ileri gelmez; birçok nedenden ileri gelir. Demircinin karısıyla Inger'in arası iyi değil miydi? Bir demirci karısı onun aleyhinde ne söyleyebilirdi ki? Inger, yüzünün biçimsizliğinden dolayı ömrünün baharından olmuştu; daha sonra da yazının altı ayını yapma bir hava içinde geçirmişti; içinde hâlâ canlılık varken, güzünün delişmen bir taşkınlık göstermesine şaşılır mıydı hiç? Inger demirci karılarından kat kat üstündü: Biraz yıpranmış, biraz kamburu çıkmış ama, yaradılıştan iyi, yaradılıştan zeki... Evet.

Baba oğul arabayla aşağı doğru iniyorlar, Brede Olsen'in otel gibi işlettiği eve geliyorlar, atı bir sundurmaya çekiyorlar. Akşam

oldu artık. Kendileri de içeri giriyorlar.

Brede burayı kirayla tutmuş; dükkân sahibinin eskiden ayrı bir yer olarak kullandığı bir dış yapı; şimdi orada iki oturma odasıyla iki de yatak odası döşemişler; hiç de fena değil, derli toplu. Kahve tiryakileri, vapura binecek köylüler sık sık geliyorlar.

Brede'nin talihi ilk defa yaver gitmiş denebilir; kendine uygun bir iş bulmuş, karısı sayesinde. Kahve gibi, otel gibi bir yer açmak Brede'nin karısının aklına Breidablik' teki açık artırma günü gelmişti. Bir şeyler satmak, eline nakit para almak hoş bir şeydi. Buraya geldiklerinden beri çok iyi geçinip gidiyorlardı; artık kahve satmayı, başını sokacak başka yerleri olmayan bir alay kişiyi barındırmayı kendilerine iş edinmişlerdi. Brede'nin karısı da, yolcular için bulunmaz bir nimet. Katrine -kızı- ona büyük bir yardımcı oluyor elbette; artık koca kız oldu, müşterileri ağırlamasını çok iyi beceriyor... Ama bir süre için yapacak bu işi: Çok geçmeden Katrine'cik anasının, babasının evinde müşteri ağırlamaktan daha iyi işler yapacak elbette. Şimdilik, çok iyi para kazanıyorlar, asıl mesele de bu. Başlangıç pek elverişli olmuştu, orası öyle; daha da iyi olabilirdi ama, bakkalda kahvenin yanında verilecek çörek, kurabiye gibi şeyler kalmamıştı. Bayrama gelenler de, kahvelerinin yanında çörek istiyorlardı, çörek, kurabiye! Bakkala bu ders olsundu da bir dahaki sefere çok çok çörek, kurabiye bulundursundu.

Brede'nin kendisi de, çoluk çocuğu da kazandıklarıyla çok iyi geçiniyorlar. Yemeklerinin çoğu kahveyle artakalan bayat çörekler ama, bu da yaşatıyor onları, çocuklara da ince, kibar bir görünüş veriyor. Herkes kahvesinin yanında çörek yiyemez diyor köy halkı. Evet, Brede'lerin durumu iyi, öyle görünüyor. Köpek bile besleyebilecek durumdalar. Köpek müşteriler arasında dilene dilene dolaşıyor, oradan bir parça, buradan bir parça derken şiştikçe şişiyor. Güzel şişman bir köpeğin bulunması da bir otel için çok güzel bir reklam: Orada iyi beslenildiğini açıkça belirtir.

Demek oluyor ki, Brede evinde iyi bir koca, iyi bir baba; ayrıca, daha başka bakımlardan da ilerlemiş bulunuyor: Yeniden bucak müdürünün yardımcısı, vekili oldu, bu alanda yapılacak çok işi var bir zaman için. Ne yazık ki kızı Barbro geçen güz bucak müdürünün

karısının gözünden düştü, pek saçma bir şey yüzünden, bir hiç yüzünden... Doğrusunu isterseniz, bir pire yüzünden. O günden beri Brede'nin kendisi de orada gözden düştü. Ama, Brede bunu büyük bir kayıp saymıyor, ne de olsa. Şimdi, bucak müdürüne nispet olsun diye ona iş bulan birçok kimseler var: Sık sık hekimin arabasını sürmeye çağırıyorlarmış; papaz evine gelince, ne zaman domuz kesilecekse seve seve ona haber yolluyorlarmış, daha neler, neler Brede öyle söylüyor.

Gel gelelim, Brede'nin evinde ara sıra sıkıntılı günler de oluyor, olmuyor değil. Bütün ev halkı köpek kadar şişman değil. Yine de, Tanrı'ya çok şükür, Brede her şeyi öyle kendine dert edecek bir adam değil, işte çocuklar günden güne büyüyorlar diyor; oysa, arkadan boyuna yenileri geliyor, büyüyenlerin yerini alıyor. Büyüyüp hayata atılanlar kendi kendilerini geçindiriyorlar. Arada sırada da eve biraz bir şey yolluyorlardı. İşte Barbro da Maaneland'a gelin gitmişti, Helge de balıkta çalışıyordu; onlar da ellerinden geldikçe eve para, ya da başka bir şey yolluyorlardı ki o da para demekti. Evet, Katrine bile, evde müşterileri ağırlarken o bile, tuhaf değil mi, kışın durum çok kötüleştiği sırada babasının eline bir beş krone'lik sıkıştırmıştı.

Brede:

— İşte kız, dediğin böyle olur, dedi, parayı nereden bulduğunu falan hiç sormadı.

Evet, böyle olmalıydı işte! Çocuklar böyle iyi yürekli olmalı, analarını, babalarını düşünmeli, sıkıntıya düştüler miydi yardım etmeliydiler!

Brede yine de oğlu Helge'den pek memnun değil bu bakımdan. Ara sıra dükkânda, çevresine ufak bir kalabalık toplamış, ayakta, çocuklar, çocukların ana babalarına karşı ödevleri üzerine görüşlerini anlattığı duyuluyor.

— Bakın, benim oğlanı ele alalım, Helge'yi ara sıra tütün içerse, bir kadeh bir şey atarsa, buna bir diyeceğim yok, hepimiz vaktiyle gençtik. Ama, gidip de mektup üstüne mektup yollayıp biralay laf etmesi, isteklerde bulunması doğru değil. Anasına gözyaşı döktürme-

si doğru değil. Bir delikanlı için kötü yol bu. Eskiden başka türlüydü : Çocuklar büyür büyümez işe girerler, eve bir yardımları dokunmaya başlardı. Babaları, anaları değil mi onları bağırlarına basıp büyüten, canlarını korumak için kan ter içinde didinen? Sonra, sen bunların hepsini unut!

Helge bunları duymuştu sanki: Mektup geldi, içinde de para... Hem de elli krone! O zaman, Brede'ler bayram ettiler. Evet, öyle hovardaca davrandılar ki akşam yemeğine hem et aldılar, hem balık; en iyi odalarında da tavana billur sallantılı bir lamba asılı.

İyi köyü geçinip gidiyorlardı işte; başka da ne isterlerdi ki? Brede'ler ancak ölmeyecek kadar doyuyorlardı, bir öğünden öbür öğüne yemek kalmıyordu ama, yarın ne yiyeceğiz diye pek korkmuyorlardı da. Başka ne isterlerdi ki?

Brede, Isak'la Eleseus'u o yeni lambalı odaya buyur ederken:

— Misafirler gelmiş bize! diyor. Hiç aklıma gelmemişti sizleri göreceğim. Sen de gitmiyorsun ya, Isak?

— Yo, ben demirciye geldim bir şey için yalnız, o kadar.

— O! Bu Eleseus yine güneye gidiyor, öyle mi?

Eleseus otellere alışıktır; kendi evindeymiş gibi davranıyor: Ceketini, bastonunu duvara asıyor, kahve istiyor; yiyeceğe gelince, babasının yanındaki sepette bir şeyler var. Katrine kahveyi getiriyor.

Brede:

— Para mı? diyor. Böyle bir şey işitmeyeyim. Ben Sellanraa'da az mı yiyip içtim! Eleseus'a gelince, ona borcum bile var. Alma, Katrine!

Eleseus yine de kesesini çıkarıyor, parayı veriyor, ayrıca da yirmi öre; öyle saçmalıklar bilmez o.

Isak demircinin evine gidiyor, Eleseus orada kalıyor. Katrine'ye bir iki şey söylüyor, onunla biraz konuşması gerektiğini düşündüğü için; yoksa, kızın babasıyla konuşmayı daha çok ister. Hayır, Eleseus kadınlara karşı ilgi duymuyor; bir kere ağzı yandı ya, artık ilgilenmiyor onlarla. Bu taraklarda hiç bezi olmadığına bakılırsa, hep

böyle gidecek denebilir. Dağ başında yaşayan tuhaf bir adam bu: Elleri yazar eli gibi ince bir bey, süste de kadın gibi: bastonlar, şemsiyeler, lastikler. Ağzı yanmış, değişmiş, hiç de evlenecek bir adam değil. Üst dudağı bile gelişmeden kalmış. Çocuk sağlam bir kökten geliyordu, belki başlangıçta gürbüzdü ama, sonradan yapma bir hava içine girmiş, biçimi değişmiş, eğilip büğrülmüştü. Büroda, dükkânda pek sıkı çalıştı da ondan mı başlangıçtaki bütün özelliklerini kaybetti yoksa? Evet, belki ondandı. Her neyse, şimdi yumuşak başlı, ihtirassız, biraz zayıf yaradılışlı, biraz avare bir çocuk işte. Şu dağ başındaki arkadaşların da hepsine gıpta edebilir ama, buna bile gücü yok.

Katrine müşterilerle şakalaşmaya alışık. Ona da, alaylı alaylı:

— Güneydeki sevgilini görmeye mi gidiyorsun yine? diye soruyor.

Eleseus:

— Düşünecek başka şeylerim var benim diyor, iş için gidiyorum... Şubeler açacağım.

Kızın babası, azarlar gibi:

— Kendinden üstünlerle bu kadar serbest konuşma, Katrine, diyor.

Yo, Brede Olsen Eleseus'a karşı pek saygılı, pek. E, saygılı da olacak elbette ya, akıllılık eder, çünkü Storborg'a borcu var, şu karşısındaki de alacaklısı. Peki, Eleseus? O! bütün bu saygı falan pek hoşuna gidiyor; buna karşılık o da pek iyi, pek nazik davranıyor. Brede'ye, şaka yollu Beyefendiciğim diyor, hep bu biçim konuşuyor.

Şemsiyesini unuttuğundan söz açıyor:

— Tam Breidablik'ten geçiyorduk, aklıma geldi: Şemsiyemi unutmuşum!

Brede:

— Akşama bizim dükkâncığa gelirsiniz bir kadeh bir şey içmeye belki ha? diye soruyor.

Eleseus:

— E, gelirdim belki ama, yalnız olsaydım, diyor. Babam da var.

Brede ahbapça bir tavır takınıyor, dedikoduya başlıyor:

— Yarın değil öbür gün biri gelecek buraya, Amerika'ya gidiyormuş.

— Memleketine gelmiş de dönüyor yani?

— Evet. Yukarıki köyden sayılır. Yıllarca dışarıda kaldı, kışı geçirmeye buraya geldi. Bavulu arabayla daha şimdiden getirdiler... Öyle güzel bir bavul ki!

Eleseus, açıkça:

— Amerika'ya gitmeyi ben de düşünmüşümdür kaç kere! diyor.

— Siz mi? diye haykırıyor Brede. A, sizin gibilerin oraya gitmesine pek ihtiyaç yok ki.

— Yo, temelli kalmak üzere gitmeyi hiç düşünmedim. Ama, şimdiye kadar o kadar yer gezdim ki, bir de orayı göreyim, dedim.

— A, evet, elbette, niye görmeyesiniz? Sonra, hayli para varmış, mal falan varmış Amerika'da, öyle diyorlar. Demin söylediğim o adam var ya, bu kış o kadar çok ziyafet verdi, eğlenti yaptı ki, sayısız! Buraya geliyor, bana diyor ki, Şöyle, bir tencere dolusu kahve yap; sonra, ne kadar çöreğin varsa hepsini isterim diyor. Bavulunu görmek ister misiniz?

Aralığa çıktılar bavula bakmaya. Bavul da, görüleçek şey: Yanları, köşeleri maden, pırıl pırıl yanıyor, tokalar, kemerler... Sıkmak için üç kayışı var, ayrıca da kilidi.

Brede:

— Hırsızlar bir şey çalamaz, diyor, sanki kendisi denemiş gibi.

Odaya döndüler. Eleseus'u bir düşünce almıştı: Şu yukarıdaki köylü Amerikalı onu geçmişti; böyle birinin yanında hiç kalıyordu o. Yüksek bir memur gibi geziyordu o ancak; e, Brede onunla alay etse yeriydi ya.

Eleseus biraz daha kahve getirtti, zengin adam numarası yapmaya çalıştı: Kahvesinin yanına çörek de getirtti, sonra onları

köpeğe verdi. Bir yandan da kendini pek değersiz, pek yoksul görüyordu. Şu harikanın yanında onun bavulu neydi ki! İşte şurada duruyordu: Kara yelken bezinden; köşeleri aşınmış, yırtılmış; el çantası, başka bir şey değil. O! durun hele! Şehre gitsin, öyle güzel bir bavul alacak ki! Durun hele siz!

Brede:

— Çörekleri köpeğe veriyorsunuz, yazık diyor.

Bunun üzerine Eleseus'un biraz keyfi yerine geliyor, yeniden gösteriş yapmaya hazırlanıyor.

— Olacak şey değil, bir köpek bu kadar şişmanlasın! diyor.

Derken, aklına geliyor: Brede'yle konuşmasını kesiyor, dışarı çıkıyor, ata bakmaya sundurmaya gidiyor. Orada cebinden bir mektup çıkarıyor, açıyor, içinde kaç para olduğuna bile bakmadan cebine atıvermişti. Daha önce de evden ona böyle mektuplar gelmişti, epey kâğıt para bulunurdu içinde... Ona yolda hayli yardımı olacak bir şey. Bu ne bu? Büyük bir tabaka esmer kâğıt, üzeri kargacık burgacık yazılarla dolu: Rebecca'cık ağabeyine mektup yazmış, annesi de birkaç söz eklemiş. Başka? Başka bir şey yok Para falan yok.

Annesi diyordu ki, yeniden para isteyemezmiş babasından, çünkü vaktiyle bakır madeninden aldıkları o paradan artık pek bir şey kalmamış; Storborg'a gitmiş para, sonra da mal almışlar, Eleseus da boyuna gezip duruyormuş. Bu sefer başının çaresine baksınmış, çünkü kalan parayı kardeşlerine saklayacaklarmış, onları beş parasız bırakmamak için. İyi yolculuklar, seni seven annen.

Para yok.

Eleseus'ta da yol parası bile yoktu. Storborg'daki para kutusunu kazımıştı ama, çıkan para pek çok bir şey değildi. Ah, ne aptallık etmişti de Bergen'de alışveriş ettiği kimselere peşin para göndermişti; ne acelesi vardı, bekletebilirdi. Yola çıkmadan önce açsaydı ya şu mektubu! O zaman şu çirkin bavuluyla falan köye kadar gelmek zahmetine hiç girmezdi, işte gelmişti şimdi buraya...

Babası, demircinin evindeki işini bitirmiş, dönüyor, Jensine'yi ertesi sabah alıp eve götürecekmiş. Jensine de, biliyor musunuz, hiç aksilik etmemiş, kandırması zor olmamış... Sellanraa'da yaz için yardımcı istediklerini anlayınca hemen gelmek istemiş. Bu da iyi bir davranış, doğrusu.

Babası anlatırken, Eleseus oturmuş kendi işlerini düşünüyor. Amerikalının bavulunu gösteriyor babasına:

— Şu adamın geldiği yerde olsaydım başka bir şey istemezdim, diyor.

Babası da:

— Ya, hiç de fena olmazdı, diyor.

Ertesi sabah eve dönmek üzere hazırlanıyor: Yiyeceğini alıyor, atı koşuyor, Jensine ile sandığını almaya arabayla demircinin evine kadar gidiyor. Onlar giderken Eleseus durup arkalarından bakıyor; sonra, koruya dalıp da gözden kaybolunca, otele olan borcunu veriyor, ayrıca da bir şey bırakıyor.

Katrine'ye:

— Benim bavul burada kalsın, dönüşte alırım diyor, çıkıp gidiyor.

Nereye gidiyor Eleseus? Gidebileceği bir tek yer var: Geri dönüyor, yine evine gidiyor. Böylece, o da yamaçlara çıkan yolu tutuyor yine; ama babasıyla Jensine'ye kendisini görebilecekleri kadar yaklaşmamaya çalışıyor. Yürüyor, yürüyor. Şu yaban ülkesinde yaşayanların hepsine gıpta etmeye başlıyor.

Yazık Eleseus'a! Çok değişti...

Storborg'da hiç para kazanmıyor mu? öyle olsa gerek. Para yapılacak bir yer değil orası, Eleseus da çok sık uzaklara gidiyor, şubeler açmak üzere eğlenceli gezilere çıkıyor ki bu da ona paraya patlıyor; ucuz yolculuk yapmıyor ki o. Cimriliğin âlemi yok diyor, yirmi öre bahşiş bırakıyor, on bıraksa da onu da cebine kalsa ya. İş onun bu zevklerine dayanabilecek çapta değil; onun için, evden yardım görmek zorunda.

Storborg'da çiftlik var; patatesiyle, buğdayıyla, samanıyla oraya yetiyor ama, bütün öteki masraflar Sellanraa'dan gelecek. Bu kadar mı? Sivert de ağabeyinin mallarını vapurdan alıp arabayla bedava getiriyor. Bu kadar mı? Annesi onun yol masrafını karşılamak için babasından para sızdırmak zorunda. Bu kadar mı?

Daha beteri var.

Eleseus işi pek çılgınca yönetiyor. Ahalinin köyden Storborg'a alışveriş etmeye geldiğini gördükçe koltukları kabarıyor; onun için de, kim veresiye isterse hemen veriyor. Bu da o dolaylarda duyulunca, veresiye almaya daha başkaları da geliyor. Bu iş onu yakında iflâsa sürükleyecek. Eleseus yumuşak adam, işi oluruna bırakıyor Dükkân boşalıyor, dükkân doluyor. Hepsi paraya mal oluyor. Kim veriyor bu parayı? Babası.

Başlangıçta babası ondan yanaydı: Eleseus evin kafasıymış, ona yardım etmeli, ilk adımını attırmalılarmış; sonra, düşünün Storborg'u ne kadar ucuza almış, ne verebileceğini ilk başta açıkça söylemiş! Babası bu işin biraz bozuk gittiğini, delilikten başka bir şey olmadığını düşünmeye başlayınca, bu sefer de Inger aldı:

— Nasıl söylersin sen bunları!

Evet, oğlu için böyle şeyler söylemesini ayıplıyordu: Isak mevkiini unutuyormuş da Eleseus için böyle şeyler söylüyormuş. Çünkü, biliyor musunuz, annesi de dünya görmüş, daha iyisine alışık olduğu için yabanda yaşamanın Eleseus'a ne kadar zor geldiğini anlıyormuş o; çocuk kalabalık içinde yaşamaya alışmış, burada ise kendi ayarı kimse yokmuş. Hiç de sağlam ayakkabı olmayan kimselerle düşüp kalkmakla tehlikeli iş yapıyormuş, orası öyleymiş ama, bunu hiç de annesiyle babasını iflâs ettirmek gibi kötü bir niyetle yapmıyormuş, sırf iyi yürekliliğinden, yüce ruhluluğundan dolayı yapıyormuş : Kendisi gibi nazik, kibar olmayanlara yardım etmesi böyleymiş işte onun. A, sık sık yıkanması gereken o beyaz mendilleri bu dolaylarda ondan başka kullanan var mıymış? Ahali ona güvenerek gelip de veresiye bir şey almak isteyince Olmaz derse ona yanlış not verirler, Bak hele, bizim pek yüksek ruhlu sandığımız adam neymiş! derlermiş. Şehir görmüş adam olarak, hemşehrilerine karşı birtakım ödevleri varmış; onların arasından yetişmiş bir

dâhiymiş o.

Evet, annesi böyle düşünüyordu ama, babası onun böyle düşünmesine hiç akıl erdiremiyordu, bir gün onun gözünü, kulağını açtı:

— Bana bak, dedi. Ocaktan gelen paradan kala kala şu kaldı işte.

— Hepsi bu mu? dedi Inger. Geri kalanı ne oldu?

— Eleseus aldı geri kalanını.

Bunun üzerine Inger ellerini birbirine bağlayarak, ne düşündüğünü söyledi:

— Eleseus'un aklını kullanması vakti gelmiş.

Zavallı Eleseus bitti, bitti artık. Öteden beri toprakla uğraşsaydı daha iyi olurdu belki ama, okuması, yazması olan bir adamdı o şimdi; bundan dolayı da içinde ne ihtiras vardı, ne bir derinlik; ne şeytanlık vardı, ne aşk, ne hırs. Eleseus hemen hemen hiçbir şey değildi; büyük ölçüde kötü bir şey bile değil.

Mutsuz, talihsiz bir hal var bu delikanlıda, içten içe bir şey kemirir gibi. Şehirli mühendis, o iyi adam, çocuğu küçükken keşfedip de onu adam etmek üzere yanına almasaydı belki daha iyi ederdi: Çocuk kökünden kopmuştu, bundan acı da çekiyordu. Şimdi nereye baksa içindeki bir eksiklik ortaya çıkıyor, ışığa karşı kara bir şey beliriyordu.

Eleseus gidiyor, gidiyor. Arabadaki o ikisi Storborg'u geçiyorlar. Eleseus bir hayli uzaktan dolaşıyor, o da geçiyor orayı. Ne yapacaktı orada, evinde, şu alışveriş yerinde, dükkânda? Arabadaki o ikisi akşam karanlık basarken Sellanraa'ya varıyorlar; Eleseus da onların biraz gerisinde. Bakıyor: Sivert avluya çıkıyor, Jensine'yi görünce şaşırıyor; ikisi el sıkıyorlar, kısaca bir gülüyorlar; sonra Sivert atı alıp ahıra götürüyor.

Eleseus cesaret gösterip ileri doğru çıkıyor; ailenin koltuklarını kabartan çocuk, biraz cesaret gösteriyor. Dimdik yürümüyor, sinsi sinsi gidiyor; ahırda Sivert'in yanına geliyor.

— Ben geldim, diyor.

— Ne... sen de mi geldin? diyor Sivert, yine pek şaşkın.

İki kardeş alçak sesle konuşmaya başlıyorlar: Sivert annesini kandırmalıymış da biraz para bulsunmuş, son bir yardım, yol parası. Bu böyle sürüp gidemezmiş; Eleseus bıkmış artık; ne zamandır düşünüyormuş... Uzak bir yola gidecekmiş, Amerika'ya; bu gece yola çıkıyormuş.

— Amerika'ya mı? diye haykırıyor Sivert.

— Şşşşt! Ne zamandır düşünüyorum ben bunu. Şimdi sen git anneme, dediğimi yap. Bu böyle sürüp gidemez, ne zamandır gitmeyi düşünüyordum.

— Ama, Amerika! diyor Sivert. Hayır, yapma bunu.

— Gideceğim. Kafama koydum bunu bir kere. Şimdi doğru vapura gidiyorum.

— Ama, bir şey ye.

— Karnım aç değil.

— Ama, biraz dinlen öyleyse.

— Hayır.

Sivert ağabeyini alıkoymak için elinden geleni yapıyor ama, o bir kere kafasına koymuş: Evet, ilk defa olarak kesin karar vermiş. Sivert pek şaşırmıştı: Bir kere, Jensine'yi yine karşısında görünce şaşırmıştı; şimdi de Eleseus temelli oradan ayrılıyordu... Hadi, dünyadan ayrılıyor, demeyelim.

— Storborg ne olacak? diye soruyor. Ne yapacaksın orayı?

Eleseus:

— Andresen'in olur, diyor.

— Andresen'in mi olur? O da ne demek?

— Leopoldine ile evlenmiyor mu?

— Bilmiyorum. E, belki.

Alçak sesle konuşuyorlar, konuşuyorlar. Sivert diyor ki babası gelse de Eleseus onunla konuşsa daha iyi olur; Eleseus: Hayır, hayır! diye fısıldıyor: Böyle bir şeyi karşı karşıya konuşacak adam değilmiş o; hep araya başkasını koyarmış.

— E, annem... diyor Sivert. Bilirsin sen onu. Artık ağlar da ağlar. Bilmesin o.

Eleseus da:

— Yo, bilmesin, diyor.

Sivert gidiyor, yıllanıyor, en sonunda parayı almış geliyor, epey bir para.

— İşte, babamın bütün parası buymuş. Yeter mi dersin? Say...

Kendisi saymadı kaç para olduğunu.

— Ne dedi... babam?

— Yo, pek bir şey demedi. Şimdi sen biraz bekle, ben gideyim üzerime bir şey daha alayım, senle aşağı kadar geleyim.

— Değmez; sen git yat.

Sivert, şen görünmeye çalışarak:

— O! Karanlıkta kaybolurum diye mi korkuyorsun yoksa? diyor.

Bir ara ortadan kayboluyor, sonra giyinmiş geliyor, omzuna da babasının yiyecek sepetini atmış. Dışarı çıkarlarken bakıyorlar babaları karşılarına dikilmiş.

Isak:

— Uzaklara gidiyorsun demek? diyor.

Eleseus:

— Evet diyor, ama, yine geleceğim.

Yaşlı adam:

— Artık tutmayayım seni... vakit yok diye mırıldanıyor, dönüp yürüyor. Acayip bir sesle: Yolun açık olsun diye homurdanıyor hızla yürüyüp uzaklaşıyor.

İki kardeş yoldan aşağı iniyorlar. Biraz gittikten sonra, yemek yemek için yere oturuyorlar. Eleseus'un karnı aç ama, pek bir şey yiyemiyor. Çok güzel bir bahar gecesi; tepelerde karatavuklar oynaşıyorlar. Bu tanıdık sesi duyunca göçmen bir ân cesaretini kaybediyor.

— Bu gece hava çok güzel, diyor. Sen artık dönsen iyi edersin, Sivert.

— Hımm... diyor Sivert, yine onunla gidiyor.

Storborg'u geçiyorlar, Breidablik'i geçiyorlar, ses de arkalarından geliyor tepelerden aşağı; şehirlerdeki mızıka sesi değil bu; hayır, ama ses... Bir duyuru: Bahar geldi. Sonra, birden bir ağacın tepesinden bir kuşun ilk cıvıltısı duyuluyor; buna ötekiler de uyanıyorlar, dört bir yandan bir seslenmedir, karşılık vermedir başlıyor; türküden de başka bir şey bu: bir övgü. Göçmen daha şimdiden memleketini özlüyor belki; içi ezilir, erir gibi oluyor.

Kalkıp Amerika'ya gidiyor, tam da onun yapabileceği bir iş.

— Sen dön artık, Sivert diyor.

Kardeşi de:

— E, peki diyor, sen öyle istiyorsan.

Korunun ağzına oturuyorlar, aşağıda köyü, dükkânı, iskeleyi, Brede'nin o eski yapı otelini görüyorlar; vapurun yanında birkaç kişi gidip geliyor, hazırlık yapıyorlar.

Eleseus ayağa kalkarak:

— E, hep böyle burada oturacak değiliz ya, diyor.

Sivert:

— Düşün, ta uzaklara gidiyorsun diyor.

Eleseus da

— Ama, yine geleceğim, diye karşılık veriyor buna. Gelirken de daha güzel bir bavulum olacak.

Eleseus:

— Bu ne bu? diye soruyor.

Sivert:

— Unutma, sık sık yaz diyor, dönüp gidiyor.

Eleseus kâğıdı açıp bakıyor: Altın, yirmibeş kronelik altın para.

— Hey, olmaz! diye sesleniyor. Yapma bunu!

Sivert yoluna gidiyor.

Biraz gidiyor, sonra dönüp yine korunun ağzında yere oturuyor. Vapurun yanında şimdi daha büyük bir kalabalık gidip gelmekte.

Yolcular vapura biniyorlar; vapur rıhtımdan ayrılıyor, açılıyor.

Eleseus Amerika'ya gitti.

Bir daha da gelmedi.

XII

Yaman bir kafile geliyor Sellanraa'ya doğru. Görünüşte gülünecek bir şey. Belki ama, daha başka bir şey. Hayli yüklenmiş üç adam: Omuzlarından, önlerinden, arkalarından çuvallar sarkıyor. Birbiri arkasından yürüyorlar, şakalaşarak birbirlerine sesleniyorlar ama, hepsi de ağır yük altında. Andresen'cik, şu başkâtip, kafilenin başı; gerçekten, onun kafilesi bu: Kendisini, Sellanraaa'lı Sivert'i, bir de Breidablik'li Fredrik Ström'ü kafileye koşmuş. Yaman bir ufacık adam şu Andresen; omzu bir yana gitmiş, ceketi boynunda yampirilemesine toplanmış, öyle gidiyor ama, yükünü de taşıyor taşımasına.

Eleseus Storborg'u da, işi de bıraktı. Andresen orasını almadı, alamaz çünkü; biraz beklesin, daha iyi; belki hepsini sudan ucuza alır. Enayi değil Andresen. Şimdilik orayı kira ile tuttu, işi kendisi yönetiyor.

Eldeki malları gözden geçirdi, Eleseus'un dükkânında bir alay satılamayacak şey buldu, diş fırçası gibi, işlemeli masa örtüsü gibi. Evet, bir de tam yerine basınca öten yaylı dolgu kuşlar. Şimdi işe bunlarla başlıyor, yamaçların ardındaki maden işçilerine satmaya götürüyor. Aronsen'in gününden biliyor ki, ceplerinde para oldu muydu maden işçilerinin yeryüzünde almayacakları şey yoktur. Yazık ki altı tane sallanır tahta atı bırakmak zorunda kaldı; bunları Eleseus son defa Bergen'e gidişinde getirmişti.

Kervan Sellanraa'da avludan içeri sapıyor, yükünü yere indiriyor. Burada çok eğlenmeyecekler. Bir testi süt içiyorlar, mallarını orada satmaya çalışıyorlarmış gibi yapıyorlar, sonra yüklerini yine omuzlarına vuruyorlar, yeniden yola koyuluyorlar. Şakacıktan yola çıkmadılar onlar. Başlarını alıp gidiyorlar, ormanın içinden yol tepe-

rek, güneye doğru.

Öğleye kadar yürüyorlar, yemek için mola veriyorlar, yine başlıyorlar yürümeye, akşama kadar. Akşam olunca, kamp kuruyorlar, ateş yakıyorlar, uzanıp biraz uyuyorlar. Sivert büyük bir taşın üzerine yatarak uyuyor, koltuk diyor buna. O! Sivert işini bilir: Bu taş bütün gün güneşte ısınmış, üzerine oturulup uyunacak güzel bir yer olmuştur. Arkadaşları o kadar akıllı değiller, öğüt de dinlemiyorlar: Fundaların üzerine yatıyorlar, üşüye üşüye, aksıra aksıra uyanıyorlar. Sonra kahvaltı ediyorlar, yine yola koyuluyorlar.

Şimdi, kulak vermişler patlama sesi duymaya çalışıyorlar. O gün maden ocağına varmayı, insanlarla karşılaşmayı umuyorlar. İş artık hayli ilerlemiş, su kıyısından Sellanraa'ya doğru epey çıkmış olsa gerek. Ama, hiçbir patlama sesi yok ortalıkta. Öğleye kadar yürüyorlar, bir tek kişiyle karşılaşmıyorlar; yalnız, şurada burada yere açılmış deliklere rastlıyorlar, deneme için açılan deliklere. Ne demek bu acaba? Besbelli şu demek ki, damarın öbür ucunda maden daha zengin; orada topraktan daha ağır saf bakır çıkarıyorlar, onun için de hep orada çalışıyorlar.

Öğleden sonra daha çok maden ocağıyla karşılaştılar ama, madenci falan yok. Akşama kadar yürüyorlar, daha şimdiden aşağılarda deniz göründü. Issız maden ocaklarının arasından yürüyorlar, yürüyorlar; hiç ses yok. Anlaşılır şey değil, doğrusu. O gece de kamp kurup uyumak zorundalar. Aralarında bu işi konuşuyorlar: işe son mu verildi acaba? Dönüp gitseler mi?

Andresen:

— Olmaz öyle şey! diyor.

Ertesi sabah biri geliyor... Saz benizli, sıska bir adam; onlara kaşlarını çatarak, keskin keskin şöyle bir bakıyor.

— Sen misin, Andresen? diyor.

Aronsen bu, bakkal Aronsen. Kervanla birlikte sıcak sıcak bir fincan kahve içip bir iki lokma bir şey yemeye Hayır demiyor, hemen çöküveriyor.

— Ateşinizin dumanını gördüm, ne acaba diye bakmaya gel-

dim, diyor. Hah işte, akılları başlarına geldi de yeniden işe başladılar, dedim kendi kendime. Meğer sizmişsiniz! E, nereye gidiyorsunuz?

— Buraya.

— Yanınızda neler var?

— Mal.

— Mal mı? diye haykırıyor Aronsen. Mal satmaya mı geldiniz buraya? Kim alacak ki? Bir tek kişi yok burada. Cumartesi günü gittiler.

— Gittiler mi? Kimler?

— Hepsi. Bir tek kişi yok. Kaldı ki bende mal dolu. Açılmamış bir alay mal. Ne isterseniz satarım size.

O! bakkal Aronsen yine sıkıntıya düşmüş! Maden ocağı kapanmış.

Yatışıncaya kadar boyuna kahve içiriyorlar, sonra:

— Nedir bu hal? diye soruyorlar.

Aronsen üzgün üzgün başını sallıyor:

— Anlaşılır şey değil, ne söyleyeceğimi bilemiyorum, diyor. Her şey yolunda gidiyormuş; mallarını satıyormuş, para yağıyormuş; o dolaylardaki köy şenleniyormuş, ahali iyi yiyip içmeye başlamış, yeni bir okul açılmış; evlerde asma lambalar, ahalide şehir işi ayakkabılar falan! Derken, birdenbire, maden ocağındaki beyefendilerin aklına esmiş: Bu iş para getirmiyor, demişler, kapatmışlar. Para getirmiyor muymuş? Peki ama, eskiden getiriyordu ya? Tertemiz bakır yok muydu, her dinamit atışta görülmüyor muydu bu? Düpedüz oyundu bu, lamı, cimi yok. Benim gibi bir adam için ne demektir bu, hiç düşünen var mı? Evet, öyle diyorlar ya, bence de öyle: Yine Geissler'in başının altından çıkıyor bütün bunlar. O gelir gelmez işler durduruldu. Nasılsa kokusunu aldı sanki.

Geissler burada demek?

mühendise diyor ki: E, işler nasıl gidiyor? diyor. Benim gördüğüme göre, iyi diyor mühendis. Ama, Geissler orada öyle dikilip duruyor, yine soruyor: O! İyi ha? Mühendis: Benim gördüğüme göre, iyi diyor. Ama, bakın doğru söylüyorum, Geissler'in geldiği vapurla gelen posta buraya varır varmaz mühendise bir mektupla bir de telgraf geliyor: İş para getirmiyormuş, ocağı hemen kapatsınmış.

Kafilenin üyeleri birbirlerine bakıyorlar; ama başkan -Andresen- daha cesaretini kaybetmemiştir.

Aronsen:

— Dönüp yerlerinize gitseniz iyi edersiniz, diye öğüt veriyor.

Andresen, kahve çanağını sararken:

— Dönmeyeceğiz, diyor.

Aronsen sıra ile üçüne de ayrı ayrı bakıyor.

— Delisiniz öyleyse siz, diyor.

Bakın hele: Andresen artık ustasının söylediklerine metelik vermiyor. Artık usta kendisi; uzak yerlere doğru kendi parasıyla düzenlediği kafilenin başkanı şimdi o; geri dönerse itibarını kaybeder.

Aronsen, sinirli sinirli:

— E, nereye gideceksiniz? diye soruyor.

Andresen:

— Söyleyemem, diyor ama, bir düşündüğü var besbelli. Yerlileri düşünüyor belki: Cam boncuklarla, yüzüklerle üç adam geliyor. Yolumuza gideceğiz diyor ötekilere.

Bakın, Aronsen de o sabah daha ilerilere gitmeyi düşünmüştü; belki de, bütün oraları boşaldı mı, sahiden herkes gitti mi diye gözüyle görmek istiyordu. Ama, bu gezginci satıcıları görünce yolundan kalıyor, onlara da boyuna Vazgeçin, delilik etmeyin deyip duruyor. Kendi de deliye dönmüş. Kervanın önünden aşağı doğru inerken, ikide bir arkasına dönüp onlara bağırıyor, havlar gibi haykırıyor, onları kendi bölgesine yaklaştırmamak için. Böylece, maden ocağı merkezindeki barakaların oraya iniyorlar.

Ufak bir şehir ama, bomboş, ıssız. Araçların, gereçlerin çoğunun üzeri örtülü ama, direkler, tahtalar, kırık arabalar, sandıklar, fıçılar karmakarışık serili yatıyor; orada, burada da kapıların üzerinde bir ilân: İçeri Girmek Yasaktır.

— İşte buyurun! diye haykırıyor Aronsen. Ben demedim mi size? Bir tek kişi yok. Sonra başlıyor onları korkutmaya: Bucak müdürüne haber gönderecekmiş; bundan sonra onların peşini bırakmayacakmış; yasak bir satış yaparlarken yakalarsa ceza görürlermiş, küreğe çarpılırlarmış, hiç şakası yok!

Birden, Sivert'e biri sesleniyor. Orada kimsecikler yoktu hani? Bir evin köşesinde bir adam durmuş, el sallıyor. Sivert, arkasındaki yükle, sendeleye sendeleye gidiyor, kim olduğunu hemen görüyor: Geissler.

— Ne işin var senin burada? diyor Geissler.

Yüzü kıpkırmızı, ışık saçıyor ama, anlaşılan, gözleri baharın ışıltısına gelemiyor ki, renkli gözlük takmış. Yine eskisi gibi şakalaşarak konuşuyor:

— Talihim varmış doğrusu, diyor. Sellanraa'ya kadar çıkmaktan kurtuldum; öyle de çok işim var ki! Sizin oralarda kaç kişi oldu şimdi?

— On.

— On yeni çiftlik. Güzel. Buna sevindim. Ama, babanın çapında otuziki bin kişi ister bu memleket. Evet, ben bunu bilir, bunu söylerim. Hesabını yaptım.

— Geliyor musun, Sivert? Kervan bekliyor.

Geissler işitiyor, sert bir tavırla onlara doğru sesleniyor:

— Hayır!

Sivert de:

— Sonra geleceğim, diye sesleniyor, yükünü yere indiriyor.

İkisi de yere oturup konuşuyorlar. Geissler'in bugün keyfi yerinde; içi içine sığmıyor. Boyuna konuşuyor; sorduklarına Sivert bir iki

sözle karşılık verirken duruyor, sonra yine başlıyor.

— Talihim varmış doğrusu... Bunu söylemeden duramıyorum. Her şey tam benim istediğim gibi oldu, sana burada rastladım, ta Sellanraa'ya kadar çıkmaktan kurtuldum. Evdekilerin hepsi iyiler ya?

— Hepsi iyi, sağolun.

— Bitti mi o samanlık artık, ahırın üzerindeki?

— Evet, bitti.

— Güzel... güzel! Öyle çok işim var ki, zor yetişiyorum. Şu oturduğumuz yeri ele alalım. Ne dersin buna, Sivert arkadaş? Yıkık şehir, ha? Adamlar burasını yaradılışlarını, rahatlarını düşünmeden kurdular. Doğrusunu istersen, daha başından beri kabahat benim... yani kaderin elinde boynu bükük bir araç oldum. Baban yamaçlardan birtakım taş parçalan toplamış, çocukken sana vermiş oynayasın diye, bütün iş o zaman başladı, öyle başladı bu iş. Bu taşların kaç para edeceğini biliyordum, çok iyi biliyordum. Bir fiyat verdim, aldım. Sonra taşlar elden ele geçti, türlü zarar verdi. Günler geçti. Şimdi de, bir iki gün önce, ben buraya niye geldim, biliyor musun? O taşları parasıyla geri almaya!

Geissler bir ara duruyor, Sivert'e bakıyor. Sonra, birden çuvala bir göz atıyor.

— Nedir o taşıdığın? diye soruyor.

— Mal, diyor Sivert. Aşağı, köye götürüyoruz.

Geissler pek ilgilenmiş gibi görünmüyor; sanki işitmemiş bile. Sözünün arkasını getiriyor:

— Parasını verip geri alacağım... Evet. Geçen sefer işi oğluma bırakmıştım, o sattı hepsini. Aşağı yukarı senin yaşında bir delikanlı, o kadar. Ailenin şimşeği o, ben sis bulutu. Yapılacak şey nedir, bilirim ama, yapmam. O ise şimşek...

Şimdilik sanayide çalışıyor. Geçen sefer o sattı. Ben yine de bir şeyim, o değil; şimşek yalnız o; çabuk davranır, yeni kuşak. Ama, tek başına şimşek çıplak bir şeydir. Sizin Sellanraa'dakilere bak şimdi: Ömrünüz günü başınızı dikip mor doruklara bakıyorsunuz;

onlarda hiç de yeni icat bir şey yok, kökleri geçmişte... Ama, sizin arkadaşınız olarak bir onlar var. İşte, siz orada gökyüzüyle yeryüzü ortasında yaşıyorsunuz, bütün bu derin köklü şeylerle bir tek varlık olmuşsunuz. Elinizde kılıca ihtiyacınız yok sizin; hayatta, büyük bir iyi yüreklilik ortasında, başınız açık, alnınız açık gidiyorsunuz. Bak, tabiat burada işte, sizler zevkini süresiniz diye. İnsanla tabiat birbirine ateş etmezler, birbiriyle anlaşırlar; birbirlerine karşı çıkmazlar, yarış etmezler, bir arada giderler. Siz Sellanraa'lılar, orada yaşarken, tabiatın içindesiniz. Yamaçlar, orman, fundalıklar, çayır, gökyüzü, yıldızlar... Yo, hiç de kısır, cimri bir hayat değil; ölçüsüz derecede bol.

Dinle beni, Sivert: Hayâtından memnun ol! Yaşaman için gerekli her şeyin var, uğrunda yaşayacağın her şeyin var, inanacağın her şeyin var; dünyaya gelmişsin, yaşıyorsun, yeryüzünde gerekli bir varlıksın. Herkes öyle değildir, sen öylesin: Yeryüzünde gerekli bir varlık. Hayati sürdüren sensin... Kuşaktan kuşağa yeniden üreyerek; sen ölünce yeni kuşak hayatı sürdürecek. Ölümsüz hayatın anlamı bu işte. Annenin göğsünde yatıyorsun, meme emiyorsun, sıcacık eliyle oynuyorsun. Gelelim babana; otuziki binden biri. Başkaları için ne söylenecek acaba? Ben bir şeyim, sanki bir sis bulutu, oradan oraya dolaşıp duruyorum, kimi vakit kuru toprak üzerine yağmur gibi iniyorum. Gelelim benim oğluma, bir şimşek; kendiliğinden hiç bir şey değil, çıplak bir alev; yalnız hareket eder. Oğlum, evet, yeni kuşak, çağımızın adamı. Çağımız kendisine ne öğrettiyse, bütün Yahudiler, Amerikalılar kendisine ne öğrettilerse bunlara iyice inanmıştır. Ben bütün bunlar karşısında başımı iki yana sallıyorum. Ama, bir sis bulutu gibiyim işte: Oturmuş orada, başımı sallayıp duruyorum. Doğrusunu istersen, bir şey yapıp sonra pişman olacak güç yok bende. Olsaydı, ben de şimşek olurdum. Şimdi ise sis bulutuyum ben.

Geissler birdenbire kendini toplar gibi oluyor:

— Bitti mi o samanlık artık, ahırın üzerindeki? diye soruyor.

— Evet, bitti. Babam yeni bir ev daha çıktı.

— Yeni ev mi?

— Biri gelecek olursa onun içinmiş, öyle diyor... Geissler gelecek olursa.

Geissler bunun üzerine düşünüyor, kararını veriyor:

— E, geleyim bari. Evet, geleceğim, söyleyebilirsin bunu babana. Ama çok işim var... Buraya geldim, mühendise söyledim, almaya hazır olduğumu İsveç'tekilere bildirsin diye. Ne oldu bakalım, göreceğiz. Hepsi bir benim için, acelem yok. Şu mühendisi bir görmeliydin: Buralarda dolaşıp duruyor, adamlarla, atlarla, paralarla, makinelerle, daha bir alay şeyle uğraşıyordu; her şeyi yolunda sanıyordu, işin aslını bilmiyordu. Sanıyor ki pek iyi, pek yerinde bir şey yapıyor; buraya, memlekete para getiriyor; oysa her şey yavaş yavaş çöküntüye gidiyor, onun haberi yok. Memleketin istediği para değil; daha şimdiden para yetiyor da artıyor bile; baban gibi adamlar az. Evet, elindeki imkânlardan bir şey yaratan, bununla göğsü kabaran kimseler istiyor bu memleket! Ötekiler deli, hasta, çalışmıyorlar, saban nedir bilmiyorlar; zar biliyorlar yalnız. Deliliklerinden, bir hiç uğruna didinip kendilerini mahvediyorlar. Bak onlara: Her şeylerini tehlikeye atıyorlar değil mi? Ama bir şeyde aldanıyorlar: Unutuyorlar ki kumar cesaret işi değildir; körü körüne bir cesaret işi bile değil... Korkunç bir şeydir bu. Kumar nedir, bilir misin? Korkudur... Alnında ter, işte budur kumar. Onların yaptığı yanlışlık şu: Hayata ayak uydurmuyorlar, onu geçmek istiyorlar... Koşacaklar, başa geçecekler, kendilerini tahta kama gibi hayatın içine saplayacaklar. Sonra, böğürleri: Hey, dur, şurada bir şey kırıldı, bir çare bulun diyor, Dur! diyor böğürleri! Derken, hayat eziyor onları; kibarca ama, iyice eziyor. Bunun üzerine, başlıyorlar hayattan şikâyete, hayata kızmaya! Kiminin hayattan şikâyete hakkı vardır, kiminin yoktur ama, kimsenin hayata kızmaya hakkı yoktur. Hayata karşı ciddi, dürüst, âdil olmakla kalma; ona karşı müşfik de davran, ondan yana ol: Hayatın katlanmak zorunda olduğu şu kumarcıları bir düşün!

Geissler yine kendini toparlıyor:

— E, her şey olacağına varır, bırak gitsin! diyor. Yoruldu besbelli, sık sık solumaya başlıyor. Aşağı iniyorsun, değil mi? diyor.

— Evet.

— Acele etme. Yamaçlarda uzun uzun dolaşacağız diye bana sözün vardı, hatırlıyor musun? Ben her şeyi hatırlarım. Bir buçuk yaşındaki şeyleri bile hatırlıyorum: Gramo'daki samanlığın köprüsünden eğilmiş bakıyordum, bir duman gördüm. Kokusu hâlâ burnumda. Neyse, bunu da bırak. Ama, yamaçlarda dolaşmamızı şimdi yapabilirdik, senin şu çuvalın olmasaydı. Ne var içinde?

— Mal. Andresen satacak bunları.

Geissler:

— E, işte böyle diyor. Ne yapılması gerektiğini bilen, ama yapmayan bir adamım ben. Sis bulutuyum ben. Şu maden ocağını yeniden alacağım galiba, alabilirim; ama, alırsam, gökyüzüne bakıp da: Havai hat! Güney Amerika! falan deyip duracak değilim. Hayır, kumarcılara bırak bunu. Buralardaki ahali benim için şeytanın ta kendisi diyor, çünkü bu işin yarım kalacağını biliyormuşum. Ama, şeytan falan değilim ben. Gayet basit: Mesele, Montana'daki yeni bakır madeni, o kadar. Amerikalılar kumarda bizden daha kurnaz; Güney Amerika'da bizim iflahımızı kesiyorlar... Bizim buradaki bakır madeni pek cılız. Oğlum şimşek: Haberi almış, ben de kalktım buraya geldim. Basit, değil mi? İsveçlileri bir iki saat farkla yendim, hepsi bu kadar.

Geissler'in yine soluğu kesiliyor; ayağa kalkıyor,

— Aşağı iniyorsan, birlikte inelim, diyor.

Birlikte aşağı iniyorlar; Geissler yorgun, arkadan sürüklene sürüklene geliyor. Kervan iskelede durmuş.

Fredrik, yine şakacı, Aronsen'e takılıyor:

— Hiç tütünüm kalmadı, tütün var mı sende?

Aronsen:

— Şimdi sana bir tütün veririm ki... diye söyleniyor.

Fredrik bir kahkaha atarak, onu avutmak ister gibi bir tavırla:

— Yo, Aronsen, işi böyle büyütmenin, kara görmenin gereği yok diyor. Bütün bunları burada senin gözünün önünde satacağız, sonra evlerimize döneceğiz.

Aronsen öfkeyle:

— Defol git, şu pis ağzını da kapa! diyor.

— Hah hah ha! Yo, önümüze çıkmaya kalkma; bir kenara çekil, put gibi dur!

Geissler yorgun, bitik; renkli gözlüklerinin bile yardımı olmuyor artık ona; ışıktan gözleri kapanıyor.

Birdenbire:

— Allahaısmarladık, Sivert arkadaş diyor. Yo, Sellanraa'ya çıkmayacağım bu sefer, söyle babana. Bir alay işim var. Sonradan gelirim, öyle söyle...

Aronsen onun arkasından tükürerek:

— Vurmalı bu herifi! diyor.

* * *

Üç gün kervan mallarını oradan oraya dolaştırıyor, çuvalların içindekileri satıp bitiriyor, hem de çok iyi fiyatla. Pek parlak bir iş olmuştu bu doğrusu. Maden ocağı kapanmıştı ama, köylüde hâlâ epey para vardı, hepsi de para harcamak için tam kıvamındaydılar: Şu yaylı dolgu kuşlar tam onların istediği şeydi; oturma odalarındaki konsolların üzerine koydular. O güzel kâğıt bıçaklarından da aldılar, tam yıllıkların yapraklarını açmaya yarayacak bir şey.

Aronsen deli oluyordu.

— Benim dükkânda bunlar kadar işe yarayacak şeyler yokmuş gibi! diyordu.

Bakkal Aronsen pek perişan bir haldeydi. Kafasına koymuştu: Şu satıcıları, malları gözden kaçırmayacak, nereye giderlerse o da gidecekti. Gel gelelim, köyün içinde her biri ayrı ayrı yollardan gidiyorlardı, Aronsen onların teker teker peşlerinden gitmek için neredeyse kendini bin parçaya bölecekti. İlk önce Fredrik'in peşini bıraktı, çünkü o hemen kötü şeyler söyleyiveriyordu; sonra Sivert'i bıraktı, çünkü o hiçbir şey söylemiyor, mallarını satmaya bakıyordu. Aronsen en sonunda eski başkâtibinin peşine düştü; o nereye giderse ahaliyi ona karşı kışkırtmaya çalıştı. O! Andresen ustasının ne

mal olduğunu bilirdi. Eskiden tanırdı; işten, yasak satıştan ne kadar az anladığını bilirdi.

Aronsen, pek bilgiç bir tavırla:

— O! İngiliz ipliği satmak yasak değil mi, demek istiyorsun yani sen? dedi.

Andresen:

— Biliyorum, yasak, dedi. Ama, ben buralara İngiliz ipliği getirmedim ki. Başka yerde satarım onları. Torbamda bir tek makara bile yok, istersen bak.

Aronsen:

— Olabilir, dedi. Her neyse, ne yasak, ne yasak değil, bilirim ben, sana da göstermişimdir; onun için, bana öğretmeye kalkma.

Aronsen buna tam bir gün dayandı, sonra Andresen'i de kendi haline bıraktı, evine döndü. Satıcılar peşlerinden birinin gelmesinden kurtuldular. Ondan sonra işler tıkırında gitti. Kadınların saçlarına örgülü saçlar taktıkları günlerdi; Andresen de tam örgülü saç satabilecek adamdı: Zorda kaldı mı esmer kızlara sarışın saç satıyor, daha açığı yok diye de üzülüyordu; diyelim, kır saç yokmuş, oysa kır saç en güzeliymiş. Her akşam da üç satıcı önceden sözleştikleri bir yerde buluşuyorlar, o günkü satışları konuşuyorlardı, o gün satıp bitirdikleri şeyleri birbirlerinden ödünç alıyorlardı.

Andresen, oturuyor, bir eğe çıkarıyor, bir sporcu düdüğünün Almanca markasını eğeliyor, ya da yazı kalemlerinin, kurşun kalemlerin üzerlerinden Faber markasını siliyordu. Andresen pek düzenbazdı, öteden beri.

Öte yandan, Sivert pek de umulduğu gibi çıkmamıştı. Tembel değildi, mal satmıyor değildi -gerçekte, en çok satan oydu- ama onlara göre, yine de pek kazanç sağlamıyormuş.

— Malları ballandırmasını bilmiyorsun diyordu, Andresen.

Yo, Sivert öyle çene dökmesini falan pek bilmezdi; tarla işçisiydi o, ne söyleyeceğini iyice bilerek söylerdi, konuşurken de sakin konuşurdu. Burada ne konuşacaktı ki? Sonra, bu işi çabucak bitirip

evine dönmek için içi içini yiyordu, yapılacak iş vardı tarlalarda.

Fredrik Ström:

— Jensine bekliyor da ondan, diyordu.

Fredrik'in kendisine gelince, onun da tarlalarında yapılacak iş vardı, kaybedecek pek vakti yoktu ama, yine de son gün, duramadı, gitti Aronsen'i buldu, onunla pazarlığa girişmek üzere.

— Boş çuvalları satacağım ona, diyordu.

O içeri girdi, Andresen'le Sivert dışarıda kaldılar, işitiyorlardı. Dükkânda bir konuşmadır gidiyordu. Fredrik ikide bir bir kahkaha koyuveriyordu. Derken, Aronsen kapıyı açtı, misafirini kapı dışarı etmek istedi ama, hayır, Fredrik çıkmadı... Yo, öyle kolay kolay çıkmadı, biraz daha konuştu. Dışarıdan duydukları en son konuşmaya göre, Fredrik Aronsen'e bir alay tahta at satmaya çalışıyordu.

Sonra, kervan geri döndü... Canlılık, sağlık dolu üç adam. Yürüyorlar, türkü söylüyorlar, açık havada uyuyorlar, yine yola koyuluyorlardı. Pazar günü, Sellanraa'ya vardıklarında, Isak tohum atmaya başlamıştı. Hava bu işe pek elverişliydi: Havada bir ıslaklık vardı, arada bir güneş görünüyor, geniş bir gökkuşağı gökyüzünde bir baştan bir başa uzanıyordu.

Kervan dağıldı:

— Farvel, farvel... [6]

Isak tohum atıyor... İri yarı, ızbandut gibi bir adam. Evden giyinmiş: Kendi koyunlarının yününden elbise, kendi ineklerinin, danalarının derisinden ayakkabı. Tohum atıyor... Başı açık, kendini tapınır gibi işine vermiş, yürüyor; başı tam tepesinden açılmış ama, vücudunun geri kalanı korkunç tüylü; bir yelpaze, bir saç sakal tekerleği fışkırıyor yüzünden. Isak bu, toprak ağası Isak.

Ayın kaçı olduğunu pek seyrek bilirdi... Ne ihtiyacı vardı ki? Belli bir günde ödeyeceği borç senedi falan yoktu onun; yıllığın üzerine koyduğu işaretler ineklerin ne zaman doğuracaklarını götseriyordu. Yalnız, güzün Ermiş Olaf Günü'nü bilirdi: O güne kadar otlar

[6] Allahaısmarladık, allahaısmarladık. -Çeviren-

içeri alınmış olacaktı; bahar da Mum Bayramı'nı bilirdi. Ondan iki hafta sonra inekler kışlık yerlerinden çıkarılacaktı, bütün tohumlar da o güne kadar toprağa atılmış olacaktı. Ne gerekliyse onu bilirdi o.

Bir toprak işçisi, gövdesiyle, ruhuyla; durmadan toprakla uğraşan bir işçi. Geleceği göstermek üzere geçmişten fırlamış bir hortlak; tarımın ilk günlerinden kalma bir adam, yaban ortasına gelip yerleşen bir adam, dokuz yüz yaşında bir ihtiyar, yine de günün adamı.

Hayır, bakır madeninden, bunun zenginliklerinden ona bir şey kalmamıştı artık... Para havaya uçup gitmişti. E, iş durup yamaçlar ölü, ıssız kalıverince o servetten kime bir şey kalmıştı ki? Ama, yaban oradaydı yine; bu topraklar üzerinde yeniden on ev vardı, daha yüz tanesine el sallıyordu.

Bir şey yetişmiyor mu orada? Her şey yetişiyor orada: Toprağın insanları, hayvanları, yemişleri. Isak buğdayını ekiyor. Avucundan yay gibi fışkıran buğdayların üzerine akşam güneşi vuruyor, yere altın dökülür gibi oluyor. İşte Sivert de toprağın üzerine tapan çekmeye geliyor; ondan sonra yuvarlağı geçirecek, sonra yeniden tapan çekecek. Orman, tarla durmuş onlara bakıyor. Her şeyde bir ululuk, bir güç var... Dünden gelenlerin sonucu, yarına varacakların başlangıcı.

Çın çın diyor ta yamaçlardan inek çıngırakları, gittikçe daha yaklaşarak. İnekler akşam eve dönüyorlar. Onbeş baş onlar, ayrıca kırkbeş tane de koyunla keçi. Hepsi altmış tane. işte kadınlar dışarı çıkıyorlar, omuzlarındaki sırıklara asılı süt kovalarıyla: Leopoldine, Jensine, Rebecca'cık. Üçü de yalınayak. Ağanın karısı Inger onlarla değil; içeride o, yemek hazırlıyor. Boylu boslu, evin içinde gidip geliyor, maltızın ateşine bakan bir Vesta rahibesi. Inger fırtınalı bir yolculuk yaptı, bir ara şehirde yaşadı; evet, orası öyle ama, şimdi evinde. Dünya geniş; ufacık kıvılcımlarla kaynaşıp duruyor. Inger de bunlardan biri oldu. Bütün insanlık içinde bir hiç; bir tek kıvılcım.

Derken, akşam oluyor.

SERENAD
ROMAN

TOPRAK YEŞERİNCE

Isak... Bir toprak adamı. Sade, basit, ekmeğini taştan çıkaran, işten yılmayan, hayatını inandığı doğrulara göre yaşayan yiğit bir adam...

Bilinmeyen bir yerden geldi, bir köyün hayli uzağında, sahipsiz bir toprak parçasına yerleşti. Odun kesti, tarla yaptı, kulübe yaptı. Toprağı alın teriyle suladı...

Bir gün bir kadın geldi. Inger... Eş oldu Isak'a, ortak oldu yalnız hayatına. Belki çok konuşmadılar ama, sevdiler birbirlerini, el ele verip bir yuva kurdular.

Toprak kısırdı, tabiat kızgındı bağrını yırtan ellere, kurudu, çatladı, direndi...

Ama, ne Isak yıldı çalışmaktan ne de Igner... Savaştılar... O küçük toprak parçasını cennetten bir köşeye çevirdiler, önce bir koyun, sonra inek, teke... Derken bir de baktılar ki her şeyleri var.

Hamsun'a Nobel Edebiyatı Ödülü'nü kazandıran bu roman, sade bir üslupla, güçlü bir ifadeyle yazılmış. Hamsun, bu ölümsüz eserinde tabiatın şiirini dile getirmiş. İnsanla doğanın mücadelesini, sanatının bütün güzelliklerini kullanarak efsaneleştirmiş...

ISBN 975-6544-94-5
9 799756 544944